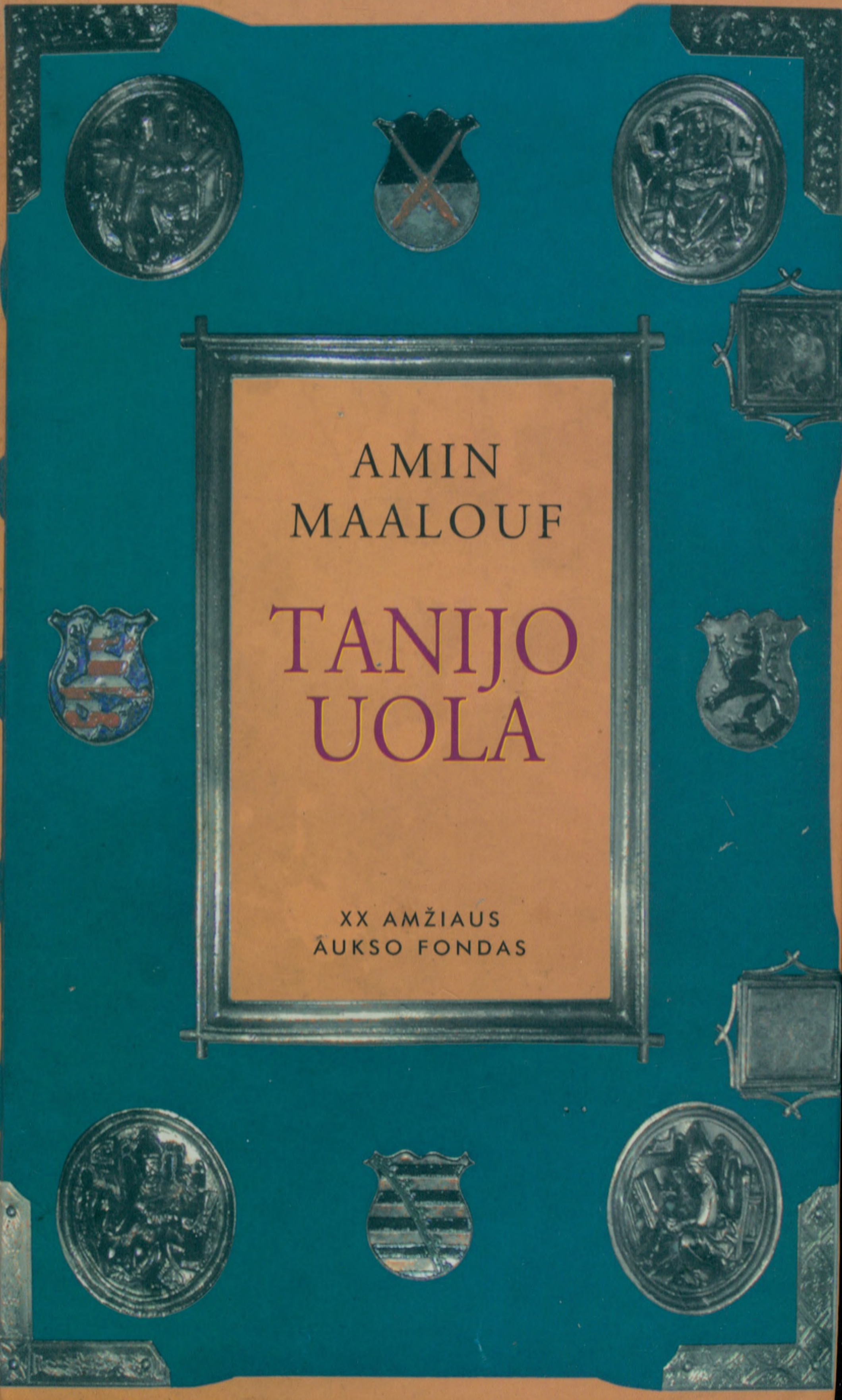

AMIN
MAALOUF

TANIJO
UOLA

XX AMŽIAUS
AUKSO FONDAS

AMIN
MAALOUF

Le Rocher de Tanios

AMIN
MAALOUF

TANIJO UOLA

ROMANAS

Iš prancūzų kalbos vertė
STASĖ BANIONYTĖ

alma
littera

UDK 840-3
Ma-02

Versta iš: Amin Maalouf
LE ROCHER DE TANIOS
Grasset, 1996

ISBN 9955-08-263-1

© *Éditions Grasset & Fasquelle, 1993*
© *Vertimas į lietuvių kalbą, Stasė Banionytė, 2003*
© *Leidykla „Alma littera“, 2003*

Žmogui palaužtais
sparnais atminti

„Tai tauta, kuriai iškilo tie
svajonių Alegeniai ir Libano kalnai!..
Kokia gera ranka, kokia laiminga
valanda grąžins man tą kraštą,
iš kurio ateina mano sapnai ir
net menkiausi jausmų virpesiai?“

ARTIŪRAS REMBO
Praregėjimai

Mano gimtajame kaime uolos turi vardus. Yra Laivas, Lokio Galva, Spąstai, Siena ir Dvyniai, dar vadinami Velnienės Krūtimis. Ir visų pirma yra Kareivių Akmuo; būtent čia kitados buvo rengiamos pasalos, armijai persekiojant nepaklusniuosius; ši vieta apipinta legendomis ir garbinama taip, kaip jokia daugiau. Bet vis dėlto, kai sapnuose pasitaiko išvysti vaikystės peizažą, prieš akis stoja kita uola. Ji panaši į didingą krėslą, įdubusį ir tarsi sudilusį sėdynės vietoje, su tiesiu aukštu atlošu, iš abiejų pusių nusileidžiančiu nelyginant ranktūriai, – manau, ji vienintelė turi žmogaus vardą, Tanijo uola.

Ilgai stebėjau tą akmeninį sostą, nedrįsdamas prie jo prisiartinti. Aš nebijojau rizikos: kaime mėgdavome žaisti uolose, ir net visai vaikas buvau įpratęs lenktyniauti su vyresniaisiais, laipiodamas ten, kur pavojingiausia. Mes neturėjome kitokios įrangos, tik savo nuogas rankas ir kojas, bet mūsų oda mokėjo prisiklijuoti prie akmens odos, ir kolosas nesipriešindavo.

Ne, tai buvo ne baimė nukristi. Tai buvo tikėjimas ir priesaika. Jos pareikalavo senelis keletą mėnesių prieš mirtį. „Karstykis po visas uolas, bet niekada nelipk į šitą!“ Kiti berniūkščiai, kaip ir aš, laikėsi nuo jos atokiai, kaustomi tos pačios prietaringos baimės. Jie taip pat turėjo pasižadėti, prisidėję ranką prie besikalančių ūsų. Ir sulaukė tokio paties paaiškinimo: „Jis buvo vardu Tanijas-*kiškas*. Jis atėjo ir atsisėdo ant šitos uolos. Daugiau jo niekas nematė“.

Mano akivaizdoje dažnai būdavo minimas šis personažas, daugybės vietinių istorijėlių herojus, ir jo vardas mane visada domino. Puikiai žinojau, kad Tanijas – tai vienas iš gausybės čionykščių Antuano vardo variantų, panašiai kaip Antunas, Antonijas, Mtanijas, Tanosas ar Tanusas... Bet kam ta juokinga *kiško* pravardė? Šito senelis nenorėjo atskleisti. Paprasčiausiai pasakė tai, ką manė galįs pasakyti vaikui: „Tanijas buvo Lamijos sūnus. Tu apie ją, be abejonės, girdėjai. Tai nutiko labai seniai, nei aš dar nebuvau gimęs, nei mano tėvas. Tais laikais Egipto paša kariavo su otomanais ir mūsų protėviai kentėjo. Ypač po patriarcho mirties. Jis buvo nukautas kaip tik čia, prie įėjimo į kaimą, Anglijos konsulo šautuvu...“ Šitaip kalbėdavo senelis, nenorėdamas man atsakyti: jis berdavo sakinių nuotrupas, tarsi rodydamas kelią, paskui antrą, trečią, tačiau jokiu iš tų kelių taip ir nežengdavo. Teko laukti metų metus, kol išnarpliojau tikrąją istoriją.

Vis dėlto aš turėjau siūlo galą, nes žinojau Lamijos vardą. Mūsų krašte visi jį žinojo iš posakio, kuris, laimė, gyvavo du amžius ir pasiekė mus: „Lamija, Lamija, kaip galėjai slėpti savo grožį?“

Dar ir dabar, kai kaimo aikštėje susirinkę jaunuoliai pamato praeinant moterį, apsigaubusią skara, kuris nors visada sušnibžda: „Lamija, Lamija...“ Dažnai tai būna tikras komplimentas, bet kartais čia gali slypėti žiauriausia patyčia.

Dauguma jaunuolių ne kažin ką težino apie Lamiją ir apie dramą, kurios prisiminimą išsaugojo posakis. Jie tik kartoja tai, ką būna girdėję iš tėvų ir senelių lūpų, o kai kada, kaip ir anie, ištarę šiuos žodžius, mosteli ranka į šiandien negyvenamą aukštutinę kaimo dalį, kur stūkso vis dar įspūdingi pilies griuvėsiai.

Dėl šio mosto, tiek sykių kartoto mano akivaizdoje, ilgai įsivaizdavau Lamiją kaip kažkokią princesę, už aukštų sienų slepiančią savo grožį nuo kaimiečių akių. Vargšė Lamija, jei būčiau galėjęs pamatyti ją triūsiančią virtuvėse ar basomis kojomis lakstančią po priemenes su ąsočiu rankose ir skarele ant galvos, vargu ar būčiau sumaišęs ją su pilies šeimininke.

Bet ji nebuvo tarnaitė. Šiandien apie ją žinau truputį daugiau. Visų pirma dėkui kaimo seniams, vyrams ir moterims, kuriuos be perstojo klausinėjau. Prieš dvidešimt ar daugiau metų jie visi mirė, išskyrus vieną. Jis vardu Džebrajelis, tai mano senelio pusbrolis, dabar jam devyniasdešimt šešeri. Miniu jį ne tik todėl, kad jam pavyko išgyventi, o pirmiausia todėl, kad šio buvusio aistringo vietos istorijos mokytojo liudijimas vertingiausias iš visų. Tiesą pasakius, neįkainojamas. Stebėdavau jį ištisas valandas, jis turėjo dideles šnerves ir storas lūpas po pliku, raukšlėtu kiaušu – šiuos bruožus buvo ryškiai paženklinęs laikas. Pastaruoju metu jo nemačiau, bet žmonės tikina, jog jis tebekalba tokiu pat paslaptingu balsu, su tokiu pat įkarščiu ir tebėra nenusilpusios atminties. Skaitant žodžius, kuriuos rengiuosi rašyti, dažnai reikia klausytis jo balso.

Aš dėkingas Džebrajeliui, kad labai anksti tvirtai įsitikinau, jog Tanijas, nors apie jį ir sklandė mitai, buvo gyva būtybė. Įrodymų atsirado vėliau, po daugelio metų. Tada, kai pasisekė pagaliau aptikti autentiškų dokumentų.

Trejetą jų dažnai cituosiu. Du pateikti asmenų, artimai pažinojusių Taniją. Trečias dokumentas naujesnis. Jo autorius – vienuolis, miręs kitą dieną po to, kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas, Elijas iš Kfarijabdos: toks mano kaimo pavadinimas, regis, jo dar neminėjau. Jo veikalo antraštė tokia: *Kalnų kronika arba Istorija apie Kfarijabdos kaimą jo sodybas ir ūkius kurie priklauso nuo ten statomų paminklų nuo papročių kurių ten laikomasi nuo žymių žmonių kurie ten gyveno ir nuo įvykių kurie ten dėjosi Aukščiausiojo valia.*

Tai keista, nesklandi, paini knyga. Kai kurių puslapių tonas asmeniškas, plunksna užsidega ir išsilaisvina, pasiduoda polėkiui, leidžiasi į drąsius nukrypimus – sakytum čia būta tikro rašytojo. Paskui staiga, tarsi išsigandęs išdidumo nuodėmės, vienuolis atsitraukia, nusižemina, jo tonas nublanksta, atgailaudamas jis nusmunka ligi pamaldaus kompiliatoriaus vaidmens ir tada pažeria praeities autorių bei savo laikmečio žymių žmonių skolinius, dažniausiai eilėmis, tomis arabiškomis dekadanso epochos eilėmis, perkrautomis deramų paveikslų ir šaltų jausmų.

Šitai pastebėjau tik antrą kartą baigęs atidžiai skaityti tuos tūkstantį puslapių – tiksliai pasakius, devynis šimtus aštuoniasdešimt septynis, nuo įžangos iki tradicinių pabaigos eilučių, bylojančių: „Tu, skaitysiantis mano knygą, būk atlaidus...“ Iš pradžių, kai paėmiau į rankas šį veikalą paprastu žaliu viršeliu, papuoštu dideliu juodu rombu, ir kai atsiverčiau jį pirmą kartą, pamačiau tik glaustą rašyseną be kablelių ir taškų, be skirsnių – nieko, išskyrus kaligrafišką vingiavimą, įspraustą į paraštes kaip drobė į rėmus, ir šen bei ten brūkštelėtą paskirą žodį, primenantį ankstesnį puslapį ar nurodantį kitą.

Dar dvejodamas, ar pradėti skaityti rankraštį, kuris galėjo būti bjaurus, sklaidžiau šitą kalną pirštų galiukais, žiūrinėjau akies krašteliu, ir mano žvilgsnis užkliuvo už eilučių, kurias tuojau pat persirašiau, o vėliau išverčiau ir pabraukiau:

„1840 metų lapkričio ketvirta diena – paslaptinga Tanijo-*kiško* dingimo data... Tačiau jis turėjo viską o viską, ko žmogus gali tikėtis iš gyvenimo. Jo praeitis išsisprendė, ateities kelias išsilygino. Jis negalėjo palikti kaimo savo valia. Nėra jokių abejonių, kad uolą, vadinamą jo vardu, slegia prakeiksmas“.

Tada tūkstantis puslapių man jau nebeatrodė migloti. Ėmiau žiūrėti į rankraštį visai kitomis akimis. Kaip į vadovą, į draugą. O gal kaip į žirgą.

Galėjau pradėti kelionę.

PIRMAS VINGIS

Lamijos gundymas

Teatleidžia man Aukščiausiasis už valandas ir dienas, kurias turėsiu pavogti iš palaiminto maldų ir Šventųjų Skaitymų laiko, rašydamas šią netobulą savo krašto žmonių istoriją; mane pateisina tai, kad nė viena mūsų išgyventa minutė nebūtų egzistavusi be tūkstantmečių, kurie buvo prieš ją nuo pat Pasaulio sukūrimo, ir kad nė vienas širdies tvinksnis nebūtų buvęs įmanomas, jei nebūtų buvę ištisų protėvių kartų, jų susitikimų, pažadų, šventų sąjungų arba net gundymų.

Kalnų kronikos, vienuolio
Elijo iš Kfarijabdos veikalo, įžanga

I

Anuomet dangus buvo toks žemas, kad niekas nedrįso išsitiesti visu ūgiu. Tačiau gyvenimas virė, buvo troškimų ir švenčių. Ir nors žmonės šiame pasaulyje niekada nelaukė geriausių dalykų, kasdien tikėjosi išvengti blogiausių.

Visas kaimas tada priklausė vienam feodalui. Jis buvo ilgos šeichų palikuonių virtinės paveldėtojas, bet kai šiandien pradedama kalbėti apie „šeicho laikus“ be jokių patikslinimų, niekas neabejoja, kad galvoje turimas tas, kurio šešėlyje gyveno Lamija.

Jis anaiptol nepriklausė galingiausiems šalies asmenims. Tarp rytinės lygumos ir jūros buvo dešimtys platesnių negu jo valdų. Jis turėjo tik Kfarijabdą ir keletą aplinkinių ūkių, taigi valdė ne daugiau kaip tris šimtus šeimų. Virš jo ir jo perų buvo Kalnų emyras, o virš emyro – provincijų pašos, Tripolio, Damasko, Saidos ir Akros. O dar aukščiau, daug aukščiau, dangaus kaimynystėje, buvo Istanbulo sultonas. Tačiau mano kaimo žmonės taip aukštai nežiūrėjo. Jiems net „jų“ šeichas buvo žymus asmuo.

Kas rytą jie gausiu būriu traukdavo keliu į pilį laukti, kol atsibus šeichas, ir grūsdavosi koridoriuje palei jo kambarį. Kai jis pasirodydavo, kfarijabdiečiai sutikdavo jį šimtais linkėjimų, beriamų garsiais ir tyliais balsais, – tokia kakofonija aidėdavo sulig kiekvienu jo žingsniu.

Didžioji dauguma kaimiečių vilkėjo tokiais pat drabužiais kaip ir šeichas: juodu pūstu serualiu, baltais marškiniais su dryželiais, pilka kepuraite, ir visi arba beveik visi puikavosi tokiais pat tankiais ūsais, išdidžiai užriestais į viršų lygiame veide. Tai kas gi skyrė šeichą iš kitų? Tik auksiniais siūlais papuošta obuolių žalumo liemenė, kurią nešiojo visais metų laikais, kaip kiti nešioja sabalų kailinius ar skeptrą. Tačiau ir be šitos puošmenos bet kuris lankytojas nesunkiai būtų pažinęs šeimininką šioje minioje, nes visos galvos vienos po kitų lenkdavosi pabučiuoti jam rankos ir ši ceremonija tęsdavosi iki Kolonų salės, kol jis atsisėsdavo į pamėgtą vietą ant sofos ir pakeldavo prie lūpų paauksuotą nargilės vamzdžio galą.

Vėliau, įdienojus, grįžę namo, vyrai sakydavo žmonoms: „Šį rytą mačiau šeicho ranką“. Ne „bučiavau ranką“... Kas be ko, jie tai darydavo, ir viešai, bet drovėdavosi prisipažinti. Taip pat nesakydavo: „Aš mačiau šeichą“, – tai pretenzingi žodžiai, tarsi būtų kalbama apie dviejų lygaus rango asmenų susitikimą! Ne, įprastinis posakis buvo toks: „Aš mačiau šeicho ranką“.

Jokia kita ranka neturėjo tokios reikšmės. Dievo ir sultono ranka negailėjo tik pasaulinių negandų, o kasdienes nelaimes dalijo šeicho ranka. Tiesa, kartais ji paberdavo ir laimės trupinėlių.

Čionykščių žmonių tarmėje tas pats žodis *kaff* reiškė ir ranką, ir antausį. Kiek senjorų laikė jį galybės simboliu ir valdžios įrankiu! Kai jie šnekučiuodavosi tarpusavyje ir jų negirdėdavo valdinių ausys, iš lūpų neretai išsprūsdavo patarlė: „Valstiečio pakaušis visada turi jausti antausį“, kitaip tariant, reikia, kad jis nuolatos gyventų baimėje ir vaikščiotų susikūprinęs. Beje, “antausis“ dažnai tebūdavo trumpinys, norint pasakyti „grandinės“, „rimbas“, „lažas“...

Nė vienas senjoras nebuvo nubaustas už tai, kad skriaudė valdinius. Teisybė, retsykiais aukštesnioji valdžia griežtai su juo pasielgdavo, bet tik todėl, kad būdavo nusprendusi pražudyti jį dėl visai kitų priežasčių ir ieškodavo nors menkiausios dingsties jam užsipulti. Despotai karaliavo jau ištisus šimtmečius, jei kitados ir buvo teisingumo amžius, tai niekas jo nebeatminė.

Kai žmonėms pasisekdavo turėti ne tokį godų šeimininką, kaip kiti, jie manydavo esą privilegijuoti ir dėkodavo Dievui už tokį rūpestį, tarsi spręsdami, kad nieko geresnio Jis nepajėgia padaryti.

Kaip tik taip buvo Kfarijabdoje. Pamenu, aš stebėjausi ir ne sykį piktinausi, kad kai kurie kaimiečiai taip šiltai prisimena šeichą ir jo valdymą. Suprantama, sakydavo jie, jis mielai kišdavo bučiuoti ranką ir kartkartėmis trenkdavo kokiam valdiniui skambų antausį, bet niekada nepykdavo be reikalo: kadangi savo valdose tvarką darė jis ir visi ginčai tarp brolių, kaimynų, vyrų ir žmonų buvo sprendžiami šeicho akivaizdoje, jis turėjo įprotį išklausyti ieškovų, paskui keleto liudytojų ir tik tada siūlyti išeitį. Šalys būdavo priverstos su ja sutikti ir tuoj pat susitaikyti, pagal paprotį apsikabindamos, o jei kuri nors spyriodavosi, šeimininko antausis būdavo paskutinis argumentas.

Tokios bausmės pasitaikydavo gana retai, todėl kaimiečiai ištisas savaites nekalbėdavo apie nieką kita, tik nerdavosi iš kailio, vaizduodami antausio švilpesį, kurdavo prasimanymus apie pirštų žymes, neva išlikusias tris dienas, ir apie nelaimingojo vokus, kurie niekada taip ir nenustoję mirkčioti.

Antausį gavusį žmogų lankydavo artimieji. Jie susėsdavo kambaryje ratu tylūs, it gedulo prislėgti. Paskui vienas jų pareikšdavo, kad nereikia jaustis pažemintam. Kas gi nėra gavęs antausio iš tėvo?

Kaip tik juo šeichas norėjo būti laikomas. Kreipdamasis į savo žmones, net į pačius seniausius, jis sakydavo: *Yabnė!* – „Mano sūnau!“ – arba: *Ya bintė!* – „Mano dukra!“ Jis buvo įsitikinęs, kad jį su valdiniais sieja tvirta sutartis: jie jam paklūsta ir jį gerbia, o jis juos globoja bet kokiomis aplinkybėmis. Net devynioliktojo amžiaus pradžioje toks savotiškas absoliutus paternalizmas jau atrodė nederamas, pirmykščio vaikystės ir nekaltumo amžiaus atgyvena, tačiau dauguma kaimiečių su juo taikstėsi, o kai kurie jų palikuonys jo dar tebesiilgi.

Turiu prisipažinti, net ir aš pats, atskleidęs kai kurias šio asmens savybes, pajutau, kad pradedu teisti jį ne taip griežtai. Mat „mūsų šeichas“, nors įsikibęs laikėsi kiekvienos savo teisės, nežiūrėjo pro pirštus, kaip daugelis kitų senjorų, į pareigas. Visi valstiečiai privalėjo sunešti jam dalį derliaus, užtat jis kaskart jiems pasakydavo, kad „šiose valdose niekas nebadaus, kol pilyje bus nors gabalėlis duonos ir nors viena alyvuogė“. Kaimiečiai ne sykį gavo įsitikinti, jog tai ne tušti žodžiai.

Žmonių akyse toks pat svarbus buvo ir šeicho elgesys su aukštesniąja valdžia: pirmiausia dėl šios priežasties jie išsaugojo apie jį tokius šiltus prisiminimus. Kiti senjorai, kai emyras ar paša pareikalaudavo naujo mokesčio, nesivargindavo ir neieškodavo argumentų sakydami sau, kad verčiau paspausti valdinius, nei užrūstinti galinguosius. Tik ne „mūsų“ šeichas. Jis siautėdavo, dūkdavo, siųsdavo vieną prašymą po kito, kalbėdavo apie badą, nušalimus, skėrius, duodavo apgalvotus kyšius ir kartais mokestis būdavo atidedamas, sumažinamas arba net panaikinamas. Sklido gandai, esą iždo darbuotojai trūkstamas sumas tada išlupdavę iš klusnesnių senjorų.

Laimėdavo jis ne dažnai. Valdžia retai būdavo nusiteikusi nuolaidžiauti mokesčių klausimais. Bet jis nors pamėgindavo ir valstiečiai jausdavosi už tai jam dėkingi.

Ne mažiau buvo vertinamas ir jo elgesys karo metais. Girdamasis senu papročiu, jis pasiekė, kad jo valdiniai turėtų teisę kautis po nuosava vėliava, užuot buvę įtraukti į likusią kariuomenę. Negirdėta privilegija tokiai mažulytei valdai, kuri geriausiu atveju galėjo sutelkti keturis šimtus vyrų. Tačiau kaimiečiams buvo didžiulis skirtumas. Daug reiškė išeiti į karą su savo broliais, sūnumis, pusbroliais, būti vadovaujamiems paties šeicho, kuris kiekvieną vadino vardu, žinoti, kad jie tavęs nepaliks, jei būsi sužeistas, kad tave išpirks, jei pakliūsi į nelaisvę, deramai palaidos ir apverks, jei žūsi! Taip pat žinoti, jog nebūsi pasiųstas į skerdyklą kokio iškrypusio pašos malonumui! Šia privilegija valstiečiai didžiavosi, kaip ir jų šeichas. Savaime suprantama, ją reikėjo pelnyti. Nebuvo galima „apsimesti“, reikėjo kautis, narsiai kautis, daug narsiau negu pėstininkai šalimais arba priešais, reikėjo, kad jų drąsa nuolat būtų rodoma pavyzdžiu visuose Kalnuose, visoje imperijoje – tai buvo jų pasididžiavimas, jų garbė ir vienintelis būdas išsaugoti šią privilegiją.

Dėl visų šių priežasčių kfarijabdiečiai „savo“ šeichą laikė mažiausia blogybe. Jis net būtų buvęs tikra palaima, jei nebūtų turėjęs vienos ydos, nepakenčiamos ydos, kai kurių kaimiečių akimis žiūrint, niekais paverčiančios kilniausias jo dorybes.

– Moterys! – pasakė man senasis Džebrajelis, ir jo vanagiškame veide įsižiebė žvitrios akytės. – Moterys! Šeichas geidė jų visų ir kas vakarą suviliodavo po vieną!

Jei kalbėsime apie frazės pabaigą, tai prasimanymai. Šiaip jau atrodo, – o tai ir yra svarbiausia, – kad šeichas, panašiai kaip jo protėviai, kaip daugybė senjorų visuose kraštuose, buvo tvirtai įsitikinęs, jog visos jo valdų moterys priklauso jam. Kaip namai, žemės, šilkmedžiai, vynuogynai. Beje, kaip ir vyrai. Ir kad vieną dieną, kai panorės, galės pareikšti savo teises.

Tik jau neįsivaizduokite jo kaip kokio satyro, klaidžiojančio po kaimą su savo parankiniais, atliekančiais žudikų vaidmenis, ir ieškančio aukos. Ne, viskas vyko ne taip. Kad ir koks nežabotas buvo jo geismas, jis nė akimirką neprarasdavo savotiško santūrumo, jam niekada nešaudavo į galvą atsargiai įsmukti pro slaptas duris ir lyg vagiui pasinaudoti vyro nebuvimu. Jis darbuodavosi savo namuose, jei galima taip pasakyti.

Kaip kiekvienam vyrui buvo privalu bent kartą per mėnesį ateiti „pamatyti šeicho rankos“, taip ir kiekviena moteris turėjo atbūti dienas pilyje ir padėti nudirbti kasdienius ar sezoninius darbus: šitaip jos išreikšdavo paklusnumą šeimininkui. Kai kurios rodė nepaprastą miklumą – neprilygstamai mušė mėsą grūstuvėje arba minkė tešlą duonai. Kai reikėdavo paruošti puotą, šeichas pasitelkdavo visus sugebėjimus iš karto. Apskritai tai buvo lažo forma, bet išskirstytas dešimtims, šimtams moterų, jis ne taip vargino.

Gal pamanėte, kad vyrų duoklė apsiribojo rytiniu rankos bučiavimu. Tai neatitiktų tikrovės. Jie buvo verčiami dirbti miško darbus ir perstatinėti gausybę pastatų, taisyti nugriuvusias terasas šeicho žemėse ir nepamiršti svarbiausios vyrų prievolės – karo. Bet taikos metu pilis buvo nelyginant moterų avilys, jos triūsė, plepėjo ir linksminosi. O kartais per pogulį viena ar kita iš tų moterų pasiklysdavo koridoriuose ir kambariuose, o po poros valandų išnirdavo visuotinio šnibždesio jūroje.

Kai kurios labai mielai įsitraukdavo į šį žaidimą pamalonintos, kad yra merginamos, geidžiamos. Šeichas buvo stotingas vyriškis, be to, jos žinojo, kad jis nepuola paskui pirmą pasitaikiusį sijoną, o vertina žavesį ir protą. Kaime dar tebesklando frazė, kurią jis kartodavo: „Reikia būti asilui, kad gultumeis šalia asilės!" Taigi jis buvo nepasotinamas, bet reiklus. Tokį šeicho paveikslą žmonės išsaugojo šiandien, ir veikiausiai tokį pat paveikslą buvo susidarę jo amžininkai, jo valdiniai. Todėl daugelis moterų troško būti bent pastebėtos, nes taip įsitikindavo savo žavesiu. Tuomet jau galėjo leistis arba nesileisti suviliojamos. Sutinku, tai pavojingas žaidimas, bet kai jų grožis išleisdavo pumpurus, išsiskleisdavo, argi prieš jam nuvystant jos galėjo atsispirti norui gundyti?

Kad ir ką sakytų senasis Džebrajelis, vis dėlto dauguma nenorėjo tų kompromituojančių meilių, neturinčių rytdienos. Jos nežaisdavo jokių meilės žaidimų, tik išsisukinėdavo, ir regis, šeimininkas mokėjo pasiduoti, jei „priešininkė" pasirodydavo gudri. Ir, svarbiausia, įžvalgi: nuo tos akimirkos, kai geidžiama būtybė akis į akį susidurdavo su šeichu, ji jau nebegalėdavo jo atstumti nepažeminusi, o šito jokia kaimietė nebūtų išdrįsusi padaryti. Apsukrumo jos turėdavo griebtis anksčiau, kad paskui netektų įkliūti į tokią keblią padėtį. Ir moterys gynėsi klastų skydu. Vienos, kai būdavo jų eilė eiti į pilį, prisistatydavo su mažamečiais vaikais ant rankų, savais arba kaimynės. Kitos pasiprašydavo atlydimos seserų arba motinų ir tada būdavo tikros, kad prie jų niekas nekibs. Dar vienas būdas išvengti šeimininko meilinimosi buvo atsisėsti greta jaunos šeicho žmonos ir nesitraukti nuo jos ligi vakaro.

Šeichas vedė tik sulaukęs keturiasdešimties, ir tai reikėjo jį priversti. Jo bendruomenės patriarchas gavo tiek skundų dėl nepataisomo gundytojo, kad ryžosi panaudoti savo įtaką ir padaryti galą šiai skandalingai padėčiai. Jis tarėsi radęs idealią išeitį: nusprendė apvesdinti šeichą su daug galingesnio feodalo dukterimi, didžiojo Jordo senjoro atžala, vildamasis, kad iš pagarbos žmonai, o dar labiau iš baimės supykdyti uošvį, Kfarijabdos šeimininkas bus priverstas surimtėti.

Pačiais pirmaisiais metais šeichė pagimdė sūnų, kuris buvo pavadintas Raadu. Vyras, nors ir patenkintas, kad turės įpėdinį, labai greitai vėl grįžo prie ydingo įpročio, apleidęs žmoną nėštumo mėnesiais, o dar labiau po gimdymo.

Toji žmona nepateisino patriarcho lūkesčių ir pasirodė neregėtai silpna. Ji, be abejonės, buvo mačiusi savo feodalinės šeimos pavyzdį – padraikas tėvą ir brolius ir nuolankią motiną. Jos akimis žiūrint, vyro elgesį lėmė temperamentas ir socialinė padėtis, du dalykai, kurių ji negalėjo pakeisti. Ji nieko nenorėjo girdėti apie šeicho nuotykius, kad nereikėtų kaip nors reaguoti. Bet paskalos ją pasiekdavo, ir ji dėl to kentėjo, nors verkdavo tik likusi viena arba su motina, pas kurią nuvažiavusi ilgai viešėdavo.

Pilyje šeichė dėjosi abejinga arba išdidžiai ironiška ir skandino sielvartą cukruje. Ji amžinai sėdėdavo toje pačioje vietoje, mažoje svetainėje greta savo kambario, ir vietoj šukuosenos laikė iškėlusi senovinį tantūrą, plaukuose vertikaliai įstatytą aukštą sidabrinį vamzdį, nuo kurio krito šilkinis šydas, – šis tualetas buvo toks sudėtingas, jog ji turėjo labai saugotis, kad miegodama jo nesugadintų. "Šitai, – sakė Džebrajelis, – anaiptol nepadėjo susigrąžinti vyro palankumo. Kaip, beje, ir jos apkūnumas. Šnekama, esą šeichė po ranka turėdavusi pintinę saldumynų, o tarnaitės bei lankytojos nuolat žiūrėdavusios, kad ji neištuštėtų. Ir pilies šeimininkė juos rydavusi kaip kiaulė".

Ji nebuvo vienintelė kenčianti moteris, bet šeicho nesivaldymas didžiausią pagiežą kėlė vyrams. Nors kai kurie dėjosi tikį, kad taip gali nutikti tik kitų žmonoms, motinoms, seserims ir dukterims, visi gyveno nuolatinėje baimėje, jog jų garbė bus sutepta. Kaime ant liežuvių nuolat sukosi moterų vardai, šitaip buvo išliejamas visoks pavydas, visoks kerštas. Kartais kivirčai kildavo dėl menkiausių dingsčių, kurios atskleisdavo tramdytą vienų ir kitų įsiūtį.

Žmonės stebėjo, sekė vieni kitus. Pakakdavo į pilį einančiai moteriai apsirengti kiek koketiškiau, ir jie tuoj imdavo ją įtarinėti noru sugundyti šeimininką. Tuomet ji iškart pasidarydavo kalta, daug kaltesnė už šeichą, kuris būdavo teisinamas, kad yra „taip jau sukurtas“. Kas tiesa, tai tiesa, toms, kurios stengėsi išvengti nuotykio, viena patikimiausių priemonių buvo pasirodyti šeimininkui subjaurotai, prastai apsirengusiai, atstumiančiai...

Tačiau yra moterų, kurioms nepavyksta paslėpti grožio. O gal Kūrėjui nepatinka, kai jos slepiasi. Bet, Viešpatie, kiek aistrų aplink jas verda!

Viena tokių moterų anais laikais gyveno mano kaime. Taip, tai Lamija. Ta, apie kurią sklinda pasakojimai.

II

Lamija nešė savo grožį kaip kryžių. Kitai buvo gana apsigaubti šydu, susisupti į nedailų audeklą. Bet ne Lamijai. Ji buvo tarytum panardinta šviesoje. Veltui dangstėsi, veltui laikėsi nuošalyje, stengėsi ištirpti minioje, ją kas nors vis tiek išduodavo, parodydavo: pakakdavo judesio, kokio menkniekio – prie plaukų kilstelėtos rankos, netyčia paniūniuoto posmelio, – ir visi jau matydavo tik ją, girdėdavo tik skaidrų it šaltinis jos balsą.

Su kitomis, visomis kitomis, kalbėdavo šeicho tuštybė ir kraujas, bet su Lamija nuo pat pirmos akimirkos viskas buvo kitaip. Matydamas jos žavesį, jis susidrovėdavo, o tokį jausmą patirdavo retai. Jis degdavo dar didesniu geismu, bet būdavo ne toks nekantrus. Paprastoms pergalėms pasiekti šis karys iš prigimties naudodavo išmėgintą strategiją – švelnus žodis, valiūkiškas pasimeilinimas, trumpa jėgos demonstracija, ir tvirtovė paimta. Norėdamas gauti Lamiją, jis nuolankiai sutiko griebtis apgulties.

Be abejonės, šeichas nebūtų ištvėręs tokio lėto artėjimo prie tikslo, jei ne viena aplinkybė, kuri jį ir ramino, ir varžė: Lamija gyveno po jo stogu viename pilies sparne, nes buvo valdytojo Džerijo žmona. Džerijas buvo raštininkas, šambelionas*, iždininkas, sekretorius, kartais net patikėtinis ir neturėjo tiksliai nustatytų pareigų. Jis privalėjo informuoti šeimininką apie jo valdų būklę, derlių, vandens pasiskirstymą, kainas, įžeidinėjimus. Net smulkmeniškai surašydavo į sąskaitų knygą dovanas, kurias kaimiečiai sunešdavo į pilį, pavyzdžiui: „Tubija, Vakimo sūnus, atėjo per Didžiąją šventę, kitaip sakant, Velykas, ir atnešė pusę gabalo muilo ir dvi uncijas kavos..." Lamijos vyras taip pat sudarinėjo nuomos sutartis.

---

* Šambelionas – žmogus, tvarkantis visus valdovo rūmų reikalus.

Jei tai būtų buvusios turtingesnės, platesnės valdos, Džerijas būtų buvęs aukštas pareigūnas. Beje, visų akimis žiūrint, jo dalia buvo net labai pavydėtina. Jis gyveno nieko nestokodamas, o jo užimamas butas, kuklus šeimininko požiūriu, buvo įrengtas geriau nei gražiausi kaimo namai.

Tik gavęs šitą labai garbingą vietą, Džerijas paprašė Lamijos rankos. Būsimasis uošvis, gana pasiturintis valstietis, kurio vyresnioji duktė buvo ištekėjusi už kunigo, sutiko po ilgų dvejonių. Atrodė, pretendentas puikiausiai galėjo aprūpinti šeimos židinį, tačiau Lamijos tėvas neįstengė jo pamilti. Beje, mažai žmonių jį mėgo, nors niekas neturėjo ko prikišti, nebent tam tikrą šaltumą. Džerijas buvo, kaip kaime sakoma, „iš tų, kurie nesijuokia, išvydę šiltą duoną". Todėl visi jį laikė pasalūnu ir didžiuokliu. Su juo net būdavo elgiamasi atšiauriai. Jei jam kas patikdavo, jis niekuo neišsiduodavo ir niekada to neparodydavo. Užimdamas tokią padėtį, Džerijas galėjo apkartinti gyvenimą tiems, kuriems jis buvo ne prie širdies. Bet valdytojas sau to neleido. Tačiau niekas jam už tai nebuvo dėkingas. „Jis nemoka daryti nei gera, nei bloga", – tiek tepasakydavo žmonės, nors tai buvo nesąžininga.

Kai Džerijo pirmtakas paliko savo postą, šeichas apkaltino jį išeikvojus dideles pinigų sumas. Lamijos vyras niekada nebūtų iškrėtęs tokios piktadarystės, bet jei tikėsime jo šmeižikais, jis taip elgėsi ne iš dorumo, o veikiau iš bailumo. Dabar, kai visi liudytojai nutilo amžinai, sunku pasakyti. Teisybė atrodo tik tai, kad šeimininkas kėlė jam tikrą siaubą, kad jo akivaizdoje jis drebėjo labiau už nuolankiausią valstietį ir pildė visas jo užgaidas. Šeichas galėjo liepti jam sukurti laišką emyrui, o po valandėlės ištiesti koją, kad padėtų nusiauti. Džerijas niekada nė trupučio nepasipriešindavo.

Šiandien, minėdami Lamijos vyrą, kaimo seniai mėgsta pasakoti vieną istoriją. Vieni pasakoja vienaip, kiti kitaip, bet esmė ta pati. Kaip jau sakiau, šeichas nešiojo vešlius ūsus ir buvo be barzdos: jo pokalbiai nuolat sukdavosi apie šią temą. Ūsai jam buvo garbė, galybė, ir duodamas kam nors svarbų pažadą, jis išsiraudavo vieną plauką ir be galo iškilmingai įteikdavo tam asmeniui, o šis įsivyniodavo jį į švarią drobulę, kad galėtų grąžinti, kai pažadas bus ištesėtas. Ir priešingai, šeichas tyčiodavosi iš tų, kurie auginosi barzdas, kaltindamas juos nevalyvumu ir teigdamas, neva jie šluostąsi į barzdą rankas, todėl, išskyrus kunigą, nė vienas kaimietis nedrįso apsiželdinti smakro, bijodamas tapti patyčių taikiniu. Užtat, savaime suprantama, šeicho pavyzdžiu visi puoselėjo ūsus. Džerijas nebuvo išimtis, jo ūsai buvo tiksli šeimininko ūsų kopija – tankūs, kartais sutepti pomada ir užriesti aukštyn dvigubu kuokšteliu. Kurį laiką nieko neįprasto nenutiko: mėgdžiojimas nuo seniausių laikų yra pagarbos ženklas.

Bet vieną dieną, lankytojų akivaizdoje vėl kalbėdamas apie ūsus, šeichas mažumėlę susierzinęs užsiminė, kad jo valdytojo ūsai vešlesni už jo paties. Tą patį vakarą Lamija pamatė vyrą stovint prieš veidrodį ir karpant tankiausias ūsų vietas, kad jie pasidarytų plonesni. Ji žiūrėjo į šį keistą žalojimąsi nieko nesakydama. Tačiau pasijuto pažeminta.

Toks tad buvo Džerijas. Jis mažai kalbėjo, mažai valgė, retai šypsojosi. Šis žmogus buvo gavęs šiokį tokį išsilavinimą, bet neturėjo kitų ambicijų, tik išsaugoti savo vietą ir šeimininko prielankumą, beje, šeimininko, kuriam sąžiningai ir uoliai tarnavo.

Lamijai, kas be ko, būtų patikęs ne toks blankus vyras. Juk ji buvo tokia linksma, tokia valiūkiška, impulsyvi, o Džerijas, kai ji viešai paleisdavo sąmojį ar paniūniuodavo dainelę, kaskart dėbtelėdavo į ją suraukęs antakius, surūgęs, sunerimęs. Tada ji nutildavo. Ir kai prisidėdavo prie moterų, atėjusių padirbėti į pilį, kai drauge su jomis imdavo juoktis ir kuždėtis, vyras jai už tai priekaištaudavo. Jis be paliovos kartojo žmonai, kad ji „privalanti paisyti savo padėties, užuot dirbusi kaip kokia tarnaitė“. Jei Lamija norėdavo padaryti jam malonumą, eidavo kalbėtis su šeiche ir drauge su ja kimšti saldumynų.

Gal ir Džerijo buvo teisybė. Jei Lamija būtų klausiusi jo patarimų, ji ir jos artimieji, be abejonės, būtų išvengę daugybės nelaimių. Jos gyvenimas nebūtų sukėlęs tokių bangų, ji būtų gyvenusi pagal savo rangą, pasenusi pagal savo rangą, o šiandien būtų palaidota pagal savo rangą ir jokie priežodžiai negaivintų prisiminimų apie jos neatsargų grožį.

Tarp nuotakos ir jaunikio yra metų skirtumas.
Ji įžengė į penkioliktąjį pavasarį, jis – į trisdešimtąją žiemą.

Kokių kaimo vestuvių proga liaudies poetas sukūrė šias eiles? *Kalnų kronika,* kuri jas cituoja, šito nepatikslina. Nenustebčiau, jei vieną dieną sužinočiau, kad jis norėjo papasakoti apie Lamiją ir Džeriją.

Iš tiesų jauna moteris kartais pasiduodavo pavasariškam temperamentui. Ji džiaugėsi tik tais džiaugsmais, kurie ją supo ir kuriuos pati aplink save sukurdavo. Patikti kitiems buvo jos gyvenimo būdas, ir ji patiko. Galėjai pamanyti, jog kaimo moterys pavydės jai grožio ir to garsiojo „rango“, kurio ji turėjo paisyti. Bet taip anaiptol nebuvo. Visos matė jos giedrą nuotaiką, matė, kad joje nėra nė lašo dirbtinumo, pretenzijų ar veidmainystės, ir visos kalbėjosi su ja kaip su seserimi. Net šeichė buvo jai draugiška, nors jos nesutramdomas vyras nenuleido akių nuo Džerijo žmonos. Teisybė, jis visoms moterims sakė: „Mano dukra!“ – bet kai šiais žodžiais kreipdavosi į Lamiją, juose būdavo tiek laimės, tiek švelnumo, kad jie atrodydavo kaip glamonė. Virtuvėje moterys juokaudavo, mėgdžiodamos it medumi pateptą šeicho *ya bintė!* Beje, jos tai darydavo matant Lamijai, kuri juokdavosi iš visos širdies. Be jokios abejonės, ji jautėsi pamalonintai, tačiau nė akimirkos nesusimąstė apie galimą nuopuolį.

O šeichas veikiausiai turėjo slaptų užmačių. Žinoma, tai nereiškia, kad kiekviena jo šypsena, kiekvienas meilus žodis buvo apskaičiuotas veiksmas.

Tiesą pasakius, jei nutikimas, susiejęs jų gyvenimus, priklausė nuo kieno nors valios, tai tik nuo Apvaizdos.

„Nutikimas, tik nutikimas, ir nieko daugiau“, – tvirtino Džebrajelis. Vis dėlto jo akytėse šokinėjo velniukai, kai pridūrė: „Mažytis kaip smiltelė arba kaip kibirkštėlė“.

O kai pradėjo pasakoti, jo kalba buvo iškilminga, pilna pagražinimų. „Tai nutiko vieną tų liepos dienų, kurios kaime taip nemėgstamos. Oras buvo sausas ir retas. Keliuose kas žingsnis sūkuriavo galvijų bandų sukeltos dulkės. Žmonės atidarinėjo langus ir duris, bet nesutrinksėjo nė viena langinė, vyriuose nesugirgždėjo nė viena sąvara. Sulaikytas vasaros alsavimas, tau tai pažįstama!“

Tikra teisybė, Kfarijabdos gyventojai nepakenčia šutros. Jie nustoja kalbėti, beveik nevalgo. Kiaurą dieną tik malšina troškulį iš ąsočių, laikydami juos aukštai virš galvų, paskui iš apmaudo pilasi vandenį ant veidų, plaukų, drabužių. Kad ir kažin kas nutiktų, jie nekelia kojos iš namų, kol neatvėsta.

„Tačiau šeichas turėjo keletą svečių. Užsieniečių. Tądien Lamija išvirė kavos ir atnešė į Kolonų salę, nes tarnai, be abejonės, snūduriavo, išgriuvę kampuose. Paskui ji atėjo surinkti tuščių puodelių. Šeicho savo vietoje nebuvo. Keistas daiktas, paauksuotas jo nargilės galas mėtėsi ant žemės. Paprastai atsistojęs jis mechaniškai apvyniodavo vamzdį aplink krosnelę, o galą nuimdavo, kad būtų švarus“.

Išėjusi į koridorių, Lamija išgirdo sunkų šnopavimą, sklindantį iš kambarėlio, kuris kartais atstodavo privačią svetainę slaptiems pasitarimams. Šeichas stovėjo prietemoje sukritęs, kakta atsirėmęs į sieną.

– Ar mūsų šeichas blogai jaučiasi?

– Nieko baisaus, *ya bintė*.

Bet jo balsas buvo uždusęs.

– Verčiau atsisėskite, – tarė ji, švelniai imdama jį už rankos.

Šeichas atsitiesė, pradėjo lygiau kvėpuoti, pasitaisė drabužius ir pirštais persibraukė per smilkinius.

– Nieko. Tai tikriausiai nuo karščio. Tik niekam neprasitark. Ničniekam.

– Pažadu, – atsakė Lamija. – Prisiekiu Mesiju!

Ji paėmė ant kaklo kabantį kryželį, priglaudė prie lūpų, paskui prispaudė prie širdies. Šeimininkas patenkintas patapšnojo jai per ranką ir grįžo pas svečius.

Tądien nieko daugiau neįvyko, nieko, išskyrus paprasčiausią vasaros negalavimą. Bet Lamijos požiūryje į šį žmogų kažkas pasikeitė. Ligi tol ji jautė jam pagarbą, atmieštą geroka doze nepalankumo, ir, kaip daugelis moterų, bijojo pasilikti su juo akis į akį. O dabar ėmė pastebėti, kad gyslos jo smilkiniuose iššokusios, kad kaktą kartais išvagoja raukšlės, tarsi jį pultų ordos rūpesčių, ir ji tykojo valandėlės, kada galės pamatyti jį vieną. Tiesiog įsitikinti, kad jam daugiau nebuvo užėjęs blogumas.

Tačiau pro teisėtą nerimą veržėsi visai kitokie, ligi šiol tramdyti jausmai. Šeichui, „tvirtovės apgulėjui“, tai buvo tikras Trojos arklys. Bet jis nieko nedarė, kad tas arklys patektų į tvirtovę. Įkvėpti gailestingą švelnumą kai kuriems gal yra viena iš meilės žaidimo spyruoklių, tiktai ne šeichui: jis nė už ką nebūtų norėjęs turėti šitos strėlės savo strėlinėje!

Praėjo keliolika dienų, kol Lamija vėl rado progą pamatyti šeichą be pašalinių ir paklausti, ar jam daugiau nebuvo pasidarę bloga. Jis tik pliaukštelėjo seilėtu liežuviu, kas kaimiečių kalba reiškia „ne“, bet ji buvo įsitikinusi, kad jis meluoja.

Ir ar jis papasakojo apie aną nutikimą žmonai?

– Ničniekam! Dar negimė tas, kuris girdėtų mane dejuojant!

Norėdama jį nuraminti, Lamija vėl pakartojo pažadą, prigláudusi kryželį prie lūpų, paskui prie širdies. Kol ji atlikinėjo šį trumpą pamaldų ritualą, šeichas paėmė jos kairiąją ranką ir spustelėjo savo delne, tarsi pritardamas jos priesaikai. Paskui nuėjo neatsigręždamas.

Lamija susigriebė meiliai besišypsanti. „Dar negimė tas, kuris girdėtų mane dejuojant!“ – pasakė jis. Šeichas manė kalbąs kaip vyras, bet moters ausims tokia mintis nuskambėjo lyg mažo berniuko pagyrūniškumas. Lamija prisiminė, kad jos jaunesnysis broliukas pasakė lygiai tą patį, žodis žodin, kai jam buvo uždėtos dėlės. Ne, ji tikrai nebegalėjo žiūrėti į kaimo sęnjorą taip, kaip jis norėjo, kad į jį būtų žiūrima, ir taip, kaip į jį žiūrėjo kiti. Kai jos akivaizdoje kas nors apie jį kalbėdavo, o taip būdavo bet kuriuo dienos metu, žodžiai jai įgaudavo visai kitokį skambesį: vieni erzino, kiti džiugino arba kėlė nerimą, bet nė vienam ji nelikdavo abejinga. Lamija nustojo laikyti paskalas tuo, kuo jos iš tiesų buvo, – būdu nuoboduliui nuvyti. Ir daugiau niekada neturėjo noro prie jų prisidėti.

Kartais, kai kaimietės imdavo laidyti pernelyg nešvankias užuominas, jai knietėdavo jas nutildyti. Bet ji susitvardydavo ir net prisiversdavo juoktis drauge su jomis. Jei bent sykį būtų užčiaupusi moterims burnas, būtų tapusi joms svetima ir jos vardą visos būtų pradėjusios plakti liežuviais. Verčiau neprarasti jų malonės! Bet Lamija šitaip elgėsi ne iš apsukrumo, o todėl, kad tokia jau buvo: geriausiai ji jausdavosi tada, kai tylėdama įsimaišydavo į būrį moterų šlapiomis rankomis ir leisdavosi liūliuojama jų drebančių balsų ir kirkinimosi.

Vieną dieną, – tai turėjo būti apie rugsėjo vidurį ar truputėlį vėliau, – atėjusi į dūmų pilną kiemelį, kur moterys kepė duoną, Lamija išgirdo tikrą juoko audrą. Ji atsisėdo ant akmens prie pat *sajės,* apvalios išgaubtos geležinės plokštės, po kuria spragsėjo pražirnių šakų ugnis. Viena pusseserė pašnibždėjo jai, ko jos juokiasi:

– Kalbėjome, kad jau kelios savaitės jis atrodo surimtėjęs, net negirdėti apie jo nuotykius...

Jei kaime kas nors ištardavo „jis“ ir nieko daugiau nepaaiškindavo, kiekvienas žinojo, apie ką kalbama.

– Šeichė bus sugriebusi jį į nagą, – pareiškė viena matrona, pagalvėle spausdama tešlą prie įkaitusios geležies.

– Tik jau ne šeichė! – paprieštaravo kita. – Vakar, kai sėdėjau šalia, ji man sakėsi po savaitės išvykstanti su sūnumi į didįjį Jordą žiemoti pas motiną. Kam gi išvažiuotų, jei būtų susigrąžinusi vyro prieraišumą?

– Gal jis serga, – spėliojo trečia.

Visos atsigręžė į Lamiją, kuri turėjo gerokai susiimti, kad pajėgtų abejingai ištarti:

– Būtume pastebėjusios, jei sirgtų.

Greta jos ant akmens sėdėjo tokia sena ir tyli moteris, kad niekas nemanė, jog ji klausosi pokalbio. Tačiau senolė tarė:

– Arba jis beprotiškai įsimylėjęs.

Kitos gerai neišgirdo.

– Ką tu sakei, *hajė?*

Šitaip ji buvo vadinama todėl, kad jaunystėje kaip piligrimė buvo nukeliavusi į Betliejų pasižiūrėti prakartėlės.

– Veikiausiai jis įsimylėjęs ir laukia, kol šeichė nusigręš.

– Jis niekada nesivaržė ir darė ką panorėjęs! – nesutiko matrona.

– Pažįstu jūsų šeichą nuo tada, kai dar sėdėjo motinai ant kelių. Jei jis beprotiškai įsimylėjęs kokią moterį, nepajudės tol, kol šeichė neišvažiuos iš pilies...

Kūmutės įniko svarstyti, kas galėtų būti ta išrinktoji. Pašnibždėjo vieną vardą, antrą, trečią... Paskui pasirodė kažkoks vyras ir jos pakeitė kalbą.

Tačiau Lamijos galvoje tie plepalai skambėjo visą dieną. Sutemus ji vis dar apie tai mąstė.

Ar gali būti, kad šeichas taip sunkiai sirgtų? Gal jai derėtų su kuo nors pasikalbėti, pakviesti Dairūno gydytoją? Ne, jis ant jos supyktų. Verčiau palaukti ir pažiūrėti. Jei po savaitės pamatys gražią moterį, vaikštančią koridoriuose, vedančiuose į jo kambarius, ji nusiramins!

Bet ar ji tikrai troško, kad tas vyras vėl imtų lakstyti paskui sijonus?

Bėgo nakties valandos. Išsitiesusi guolyje, Lamija vartėsi nuo vieno šono ant kito, negalėdama rasti patogios padėties. Pati nebeišmanė, ko norėti. Ji vėl apsivertė ant kito šono. Ir kodėl turėtų ko nors tikėtis iš to vyriškio?

Gretimais ant nugaros miegojo jos vyras, išsižiojęs kaip žuvis.

III

Šeichės kelionės išvakarėse, kai pilyje visi krutėjo ir vyko paskutiniai pasiruošimai, Džerijas nustebęs klausėsi žmonos, su vaikišku užsispyrimu prašančios, kad vyras leistų jai prisidėti prie keliautojų.

– Tu norėtum žiemą praleisti Jorde?

– Ne visą žiemą, tik keletą savaičių. Šeichė mane jau ne kartą kvietė...

– Tau ten nėra ką veikti.

– Galėčiau būti jos palydos dama.

– Tu ne tarnaitė ir ne palydos dama, kiek sykių turėsiu kartoti? Tu mano žmona ir liksi su manimi. Niekas šiaip sau nepalieka vyro ištisoms savaitėms ir mėnesiams, net nesuprantu, kaip drįsti apie tai galvoti.

Lamijai teko nusileisti. Anksčiau jos niekada netraukė lydėti šeichės, tačiau šįryt, po dar vienos neramios nakties, ji atsibudo su šia mintim galvoje. Išvažiuoti, truputį nutolti nuo pilies, nuo moterų šnibždesių, vyrų žvilgsnių ir savo pačios abejonių. Ji nepuoselėjo iliuzijų dėl Džerijo reakcijos, bet tikėjosi stebuklo. Jai to stebuklo reikėjo. Ir kai buvo priversta jo atsisakyti, Lamija staiga pasijuto sugniuždyta ir, užsidariusi savo kambaryje, visą dieną verkė.

– Lamijai buvo šešiolika metų, ir kai ji verkdavo, skruostuose atsirasdavo dvi duobutės, tarsi ašaroms surinkti.

Džebrajelis žinojo apie ją kiekvieną smulkmeną.

– Ar manai, ji iš tiesų buvo tokia graži, kaip šnekama?

Mano klausimas nuskambėjo beveik kaip šventvagystė.

– Dar gražesnė! Gražiausia iš visų moterų! Daili nuo pakaušio ligi kulkšnių. Ilgos plonos rankos, juodi lygūs plaukai, krintantys iki juosmens, didelės motiniškos akys ir švelnus balsas. Ji kvėpinosi jazminais, kaip dauguma kaimo merginų. Bet jos jazminai buvo nepanašūs į niekieno kito.

– Bet kodėl? – naiviai paklausiau.

– Todėl, kad jazminai kvepėjo Lamijos oda.

Džebrajelis nesišypsojo. Jis žiūrėjo kitur.

– Jos oda buvo rausva ir tokia švelni, kad visi vyrai svajojo perbraukti per ją bent pirštų galiukais. Suknelė prasiskleisdavo iki kryželio ir dar toliau. Tais laikais moterys atidengdavo krūtines ir niekam nė mintis nekildavo, kad tai nepadoru, tad abiejų Lamijos krūtų priekis buvo atviras. Ant tų kalnelių būčiau norėjęs kasnakt padėti galvą...

Aš krenkštelėjau.

– Iš kur žinai tiek smulkmenų, juk tu jos nematei!

– Jei manim netiki, tai kam klausinėji?

Aš sutrikdžiau jo svajones, ir tai jį suerzino. Bet jis ant manęs neužpyko. Džebrajelis atsistojo ir paruošė sau ir man dvi dideles stiklines šilkmedžio uogų sirupo.

– Gerk lėtai, – tarė jis, – istorija dar ilga.

Kai šeichės karavanas prieš aušrą leidosi į kelią, pilis atrodė ištuštėjusi. Mat sargybiniai ir tarnaitės būriu išlydėjo pilies šeimininkę, be to, buvo pats derliaus valymo įkarštis, tad beveik visi Kfarijabdos vyrai ir moterys triūsė laukuose. Tą rytą šeichas sulaukė tik trijų lankytojų ir nė vieno nepakvietė pusryčių. Jis liepė atnešti ant padėklo lengviausių patiekalų: duonos, raudonėlių su alyvų aliejumi ir nusunkto rūgštaus pieno. Kadangi Džerijas sukinėjosi koridoriuose, šeichas pakvietė jį prisidėti prie jo. Paskui paklausė, kur Lamija.

Ji išėjo iš savo kambario tik palinkėti šeichei laimingo kelio, paskui vėl užsidarė, kaip ir vakar. Ir kai Džerijas atėjo pranešti, kad ją kviečia šeimininkas, ji atsakė nenorinti valgyti. Vyras grėsmingai pakėlė ranką.

– Apsirišk skarele ir sek paskui mane!

Šeichas, kaip visada, buvo laimingas ją matydamas, o ir Lamija vengė pasirodyti niurzglė. Netrukus pokalbis virto jųdviejų dialogu, o Džerijas tik dirsčiojo tai į vieną, tai į kitą, nutaisęs nuoširdų veidą, ir be perstojo pritariamai linkčiojo galva, kai kalbėdavo šeichas, bet vos tik burną praverdavo Lamija, jis iškart imdavo kramtyti apatinę lūpą, lyg liepdamas jai šnekėti mažiau. Valdytojas niekada spontaniškai nesijuokdavo iš jos sąmojų, laukdavo, kada pradės juoktis šeichas, ir žiūrėdavo tik į šeimininką, kol tas juokdavosi.

Lamija atsilygino jam tuo pačiu. Ji žiūrėjo tik į šeichą arba į dubenėlį, kuriame mirkė duoną. Šeimininkas per tolesnį pokalbį taip pat nė nepažvelgė į Džeriją. Tik pabaigoje, pačioje pusryčių pabaigoje, jis staiga atsisuko į valdytoją, tarsi tik dabar būtų jį pastebėjęs.

– Vos neužmiršau svarbiausio dalyko. Būtinai turi nueiti pas siuvėją Jokūbą. Pažadėjau jam ligi šio vakaro sumokėti tūkstantį piastrų ir tesėsiu žodį. Be to, liepk jam rytoj ateiti su aušra, man reikia drabužių šaltajam metų laikui.

Jokūbas gyveno Dairūne, gretimame miestelyje, už gerų dviejų valandų kelio.

Lamija iškart čiupo padėklą ir nunešė jį į virtuvę.

– Einu, išvirsiu kavos.

– *Chveja* Džerijas neturės laiko jos gerti, jis turi išvykti tuoj pat, kad spėtų grįžti prieš naktį.

Šitaip jis vadindavo Džeriją, norėdamas jį pamaloninti: *chveja,* senas turkų ir persų kalbų žodis, Kalnuose reiškė žmones, kurie, būdami išsilavinę ir turtingi, nebedirbo žemės savo rankomis. Valdytojas nedelsdamas atsistojo.

– Aš taip pat dabar negersiu kavos, – mažumėlę padvejojęs, tarė šeichas. – Verčiau numigęs pogulio. Bet jei mūsų gražioji Lamija atneštų pintinėlę vaisių, sudėliotų taip, kaip ji viena temoka, būčiau dėkingas ligi pat senų dienų.

Moteris nesitikėjo tokio prašymo. Ji sutriko, susijaudino ir nesumojo, ką atsakyti. Tyla truko sekundėlę, bet Džerijui ir to buvo per daug, – jis nuvėrė žmoną žvilgsniu ir atsakė už ją.

– Žinoma, šeiche! Tuojau pat! Lamija, paskubėk!

Senjoras ramiai pasuko į miegamąjį, o Džerijas nuskubėjo į mažą kambarėlį, atstojantį jam darbo kabinetą. Tenai jis laikė sąskaitų knygą, plunksnas, rašalines, tenai buvo ir skrynia, iš kurios turėjo paimti pinigus siuvėjui. Lamija nusekė paskui jį.

– Palauk, man reikia su tavim pasikalbėti!

– Vėliau! Puikiai žinai, kad turiu eiti!

– Aš paruošiu šeichui pintinėlę vaisių, bet geriau tu juos nuneštum. Nenoriu eiti į šeicho miegamąjį, bijau, kad jis manęs nepaprašytų kitko.

– Ko gi jis gali tavęs prašyti?

– Nežinau, tas žmogus toks reiklus, jis norės, kad aš jam nulupčiau vaisius, supjaustyčiau...

Ji dar kažką sumurmėjo. Džerijas paleido atidarytos skrynios dangtį ir atsisuko į ją.

– Jei mokėjai paisyti savo padėties, kaip aš nuolat maldavau, šeichas nieko tavęs nepaprašys.

„O tu, – galėjo pasakyti Lamija, – argi paisai savo padėties? Kodėl jis nepasiuntė bet kurio tarno paliepti Jokūbui, kad rytoj ateitų?“ Bet nenorėjo pradėti ginčo. Jos balsas pasidarė graudus ir sielvartingas:

– Aš klydau, prisipažįstu, o tu buvai teisus. Bet užmirškime praeitį...

– Taip, užmirškime praeitį, ir ateityje pasistenk paisyti savo padėties. O šiandien šeimininkas tavęs paprašė, ir turi jo klausyti.

Tada Lamija sugriebė vyrą už abiejų rankovių. Jos akys buvo pilnos ašarų.

– Suprask mane, aš bijau eiti į tą miegamąjį!

Tada jų žvilgsniai valandėlę susikryžiavo, ir ta valandėlė truko ilgai, labai ilgai. Lamijai pasirodė, kad vyras dvejoja, ji jautė, kaip jis virpčioja, ir akimirką įsivaizdavo, jog tuoj pasakys: „Aš suprantu tavo nerimą ir žinau, ką turiu daryti!“ Šiuo metu ji taip norėjo juo pasikliauti. Troško užmiršti visą menkystę, kurią jam prikaišiojo, ir prisiminti tik tai, kad čia jos žmogus, kad ji jam skirta ligi mirties ir kad prisiekė klausyti jo ir džiaugsme, ir varge.

Džerijas nieko nesakė, ir Lamija taip pat nutilo, bijodama jį supykdyti. Jai dingojosi, kad jis nesiryžta, svyruoja. Tik keletą akimirkų, bet ilgų akimirkų. Paskui jis ją atstūmė. Ir pasitraukė šalin.

– Per tave ir taip susivėlinau. Niekaip nespėsiu grįžti ligi sutemstant.

Daugiau jis į ją nė nepažvelgė. Bet ji žiūrėjo į jį nueinantį. Jis buvo sulinkęs, ir jo nugara atrodė it milžiniška juoda kupra. Lamija niekad nebuvo mačiusi jo tokio susigūžusio.

Ji jautėsi išduota, apleista. Apgauta.

Lamija ilgai ruošė padėklą vaisių. Jei jai nors kiek pasiseks, šeichas bus jau užmigęs, kai ji ateis į jo miegamąjį.

Žengdama paskutiniu koridorium, ji pajuto tartum skruzdėlytes bėgiojant po kūną, tartum kažkokį silpnumą, užliejusį klubus. Gal tai buvo baimė? Gal geismas? O gal baimė pažadino geismą?

Jai drebėjo rankos. Ji ėjo vis lėčiau. Jei yra Dievas, saugantis savo kūrinius, Jis padarys taip, kad ji niekada nepasiektų to kambario.

Durys buvo praviros, ji atsargiai pastūmė jas pintinėlės krašteliu ir pažvelgė vidun. Vyras gulėjo ant demblio išsitiesęs, atsukęs nugarą. Dešinėje rankoje laikė gintarinius rutuliukus. Kai nerūkydavo nargilės, jo pirštai visada juos ridinėdavo. Jis mėgdavo sakyti, kad vienas į kitą besidaužančių rutuliukų trinksėjimas jį ramina, kaip vandens čiurlenimas tarp akmenų ar degančių malkų spragsėjimas.

Lamija nežiūrėjo nei į gintarą, nei į žiedą su antspaudu, kurį šeimininkas mūvėjo ant bevardžio piršto. Tik žvilgsniu pasitikrino, ar nejuda stori vyriški pirštai. Tada ji įsidrąsino, žengė porą žingsnių ir atsiklaupė, norėdama pastatyti pintinėlę ant žemės. Keldamasi ji krūptelėjo. Vienas granatas išslydo iš pintinėlės ir nuriedėjo dusliai bumbsėdamas, bet Lamijos ausims tas bumbsėjimas skambėjo kaip būgno dundesys. Sulaikiusi kvėpavimą, ji palaukė, kol vaisius sustojo per plauką nuo miegančiojo rankos. Paskui, dar truputį luktelėjusi, persilenkė per pintinėlę paimti neklusnaus granato.

Šeichas sujudėjo. Atsigręžė. Lėtai, tarsi pakirdęs iš miegų. Bet gręždamasis čiupo granatą nė nežiūrėdamas į jį, sakytum būtų žinojęs, kad jis ten.

– Tu ilgai užtrukai, aš vos neužmigau.

Jis pažvelgė į langą, lyg norėdamas atspėti, kiek valandų. Bet užuolaidos buvo nuleistos, dangus debesuotas. Metas buvo toks, koks esti apniukusią rudens popietę.

– Ką gero man atnešei?

Lamija vargais negalais atsitiesė. Jos balsas išgąstingai virpėjo.

– Vynuogių, figų, gudobelės uogų, keletą obuolių ir šį granatą.

– Iš visų vaisių, kuriuos man atnešei, koks, tavo nuomone, pats saldžiausias? Toks, kurį galėčiau valgyti užsimerkęs, jausdamas burnoje vien medaus skonį.

Lauke saulę turbūt uždengė tirštas debesis, nes kambarys dar labiau aptemo. Buvo ankstyva popietė, o naktis atrodė jau čia pat. Šeichas pakilo, iš gražiausios kekės išrinko sultingiausią vynuogę ir prinešė Lamijai prie veido. Ji pravėrė lūpas.

Kai uoga dingo jos burnoje, šeichas sušnibždėjo:

– Norėčiau matyti tave šypsančią!

Ji nusišypsojo. O jis pasidalijo su ja visais rugsėjo vaisiais.

ANTRAS VINGIS

Skėrių vasara

1821 metais, birželio mėnesio pabaigoje, Lamija, pilies valdytojo Džerijo žmona, pagimdė berniuką, kuriam iš pradžių buvo duotas Abaso, paskui Tanijo vardas. Dar nespėjęs atmerkti nekaltų akių, jis užtraukė kaimui aibę nepelnytų negandų.
Tai jis vėliau buvo pavadintas kišku ir susilaukė visiems žinomo likimo. Visas jo gyvenimas tebuvo virtinė vingių.

Kalnų kronikos, vienuolio
Elijo iš Kfarijabdos veikalas

(Prieš pradėdamas toliau narplioti šios istorijos giją, norėčiau valandėlę sustoti prie kronikos citatos eilučių ir prie paslaptingo žodžio *ubur*, kurį išverčiau „vingis“. Vienuolis Elijas niekur nematė reikalo duoti šio žodžio apibrėžimo, tačiau jį nuolat vedžiojo jo plunksna ir, tik pasitikrinęs įvairiose vietose, nustačiau jo prasmę.

Pavyzdžiui, *Kronikų* autorius sako: „Likimas vingiuoja ir vingiuoja per mus kaip batsiuvio yla per dirbamą odą“. Arba kitoje vietoje: „Likimas, kurio baisūs vingiai ženklina ir formuoja mūsų gyvenimą...“

Taigi vingis yra ir matomas likimo ženklas – įsiveržimas, kuris gali būti žiaurus arba ironiškas, arba dieviškas, – ir drauge gairė, nepaprasto gyvenimo etapas. Šia prasme Lamijos gundymas Tanijo likime buvo pirmasis vingis, tas, kuris nulems visus kitus.)

I

Kai Džerijas grįžo iš kelionės, buvo jau naktis, tikra naktis. Jo žmona gulėjo jųdviejų miegamajame, išsitiesusi ant patalo, ir jie nieko vienas kitam nepasakė.

Po keleto savaičių Lamija pajuto pirmuosius šleikštulius. Ji buvo ištekėjusi jau beveik dveji metai, ir artimieji nerimavo matydami, kad jos pilvas vis dar plokščias, jau ruošėsi šauktis šventųjų pagalbos ir griebtis žolių, kad pakeistų likimą. Jos nėštumas nudžiugino visus, ir moterys apgaubė būsimąją motiną švelnumu. Veltui būtum ieškojęs bent vieno įtariamo žvilgsnio, bent vienos piktos paskalos. Tik kai šeichė kovo mėnesį grįžo į pilį po ilgos viešnagės pas savuosius, Lamijai susidarė įspūdis, kad jų santykiai ūmai atšalo. Teisybė, šeimininko žmona tapo kitokia visiems, irzli ir pasipūtusi, ir kaimiečiai ėmė jos vengti. Be to, šeichės veidas atrodė sukritęs, truputį sulysęs, nors ji pati tebebuvo storulė.

To krašto žmonės nesivaržydami linksmai komentavo šią permainą. Jie sutiko taikstytis su daugybe „savo“ šeicho užgaidų, bet šita svetimšalė, „šitas rūgpienio maišas“, „šita moteris-dyglė, gimusi iš Jordo mėnulių“, galėjo nešdintis sau, jei Kfarijabda jai nepatinka!

Tačiau Lamija nepajėgė įtikinti savęs, kad pilies šeimininkė niršta ant viso kaimo, manė, jog tai prieš ją kas nors nuteikė šeichę, ir svarstė, ką jai galėjo pripasakoti.

Vaikas gimė šviesią ir malonią vasaros dieną. Saulės kaitrą slopino reti debesėliai, ir šeichas liepė pakloti kilimus terasoje, iškilusioje virš slėnio, ruošdamasis pietauti gryname ore. Su juo buvo kunigas, *buna* Butrosas, dar du žymūs kaimo asmenys ir Džerijas, o nuošalyje ant taburetės sėdėjo šeichė su *tantūru* ant galvos ir sūnumi ant kelių. Arako padedami, visi atrodė puikiausios nuotaikos. Niekas nebuvo girtas, bet linksmumas visiems atrišo rankas ir liežuvius. Savo kambaryje, netoli nuo ten, dejavo Lamija ir, raginama pribuvėjos, stūmė iš savęs kūdikį. Ją už rankos laikė vyresnioji sesuo, *churijė*, kunigo žmona.

Prie svečių atbėgo mergaitė, ruošdamasi pranešti naujieną, kurios jie laukė, bet turbūt susidrovėjo jų žvilgsnių, nes paraudo, užsidengė veidą rankomis ir, šnipštelėjusi Džerijui į ausį vieną žodį, nubėgo. Bet pasiuntinukės skubėjimas ją išdavė, visi suprato, kas atsitiko, ir Lamijos vyras, šį kartą praradęs santūrumą, garsiai pasakė: *Sabi!*

Berniukas!

Buvo pripiltos taurės šiam įvykiui atšvęsti, paskui šeichas paklausė valdytojo:

– Kaip manai jį pavadinti?

Džerijas jau buvo beištariąs vardą, kuris sukosi jam galvoje, bet iš šeimininko balso intonacijos pajuto, kad šis taip pat turi sumanymą, todėl verčiau atsakė:

– Aš dar nesugalvojau. Kol jis nebuvo gimęs...

Šį pamaldų melą pabrėžė labai charakteringa grimasa, reiškianti, kad būdamas prietaringas jis iš anksto nedrįso parinkti vardo, nes tai būtų tas pats, kas manyti, jog gims berniukas ir bus gyvas, – atrodo, lyg jau turėtum tai, ko dar negavai, o šitoks išpuikimas dangui nepatinka.

– Vienas vardas, – tarė šeichas, – man visada labiausiai patiko, tai Abasas.

Vos šeimininkas pražiojo burną, Džerijas iš įpročio ėmė pritariamai linkčioti, ir kai tik vardas buvo ištartas, valdytojas iškart apsisprendė:

– Jis bus Abasas! O vėliau pasakysiu berniukui, kad mūsų šeichas pats išrinko jam vardą!

Džiugiu žvilgsniu vedžiodamas susirinkusiuosius ir, kaip dera, laukdamas pritarimo, Džerijas pastebėjo, kad kunigas suraukė antakius, o šeichė staiga priglaudė vaiką prie savęs, pagauta nesuprantamo įniršio. Ji buvo balta kaip kurkumos šaka, galėjai pjaustyti jai rankas ir veidą ir nebūtų ištryškęs nė lašas kraujo.

Džerijo akys valandėlę sustojo prie jos. Ir staiga jis viską suprato. Kaip jis galėjo sutikti su tokiu vardu? Ir, svarbiausia, kurių velnių šeichas jį pasiūlė? Džiaugsmas ir arakas tiek vienam, tiek kitam bus aptemdęs protą.

Ši scena truko keletą akimirkų, bet vaikui, jo artimiesiems, net kaimui viskas ūmai apsivertė aukštyn kojomis. „Tą dieną, – rašo *Kalnų kronikos* autorius, – visų jų likimas buvo nulemtas ir paženklintas. Kaip pergamentui, jam beliko tik vyniotis“.

Tiek verkšlenimų dėl šeicho leptelėtos nesąmonės, kurią, beje, jis tuoj pat ištaisė?

Reikia pasakyti, kad Kfarijabdoje ištisos kartos, rinkdamos vardus, turėjo savus papročius. Kaimiečiai, „tie iš apačios“, kaip jie buvo vadinami, krikštijo berniukus šventųjų vardais: Butrosas, Bulosas, Džerijas, Rukozas, Hana, Fremas ar Vakimas, norėdami pagerbti šventąjį Petrą, Paulių, Jurgį, Roką, Joną, Efremą ar Joakimą, o kartais – bibliniais vardais, tokiais kaip Ajubas, Musė ir Tubija vietoj Jobo, Mozės ir Tobito.

Šeicho šeimoje, pas „tuos iš viršaus“, gyvavo kitokie papročiai. Berniukai turėjo gauti vardus, primenančius galybę, praeities šlovę. Pavyzdžiui, Sachras, Raadas, Hosnis, kurie reiškia „uola“, „griaustinis“, „tvirtovė“. Kai kurie vardai būdavo paimti iš islamo istorijos. Šeicho šeima nuo amžių buvo krikščioniška, bet tai nė kiek netrukdė daugelį jo protėvių pavadinti Abaso, pranašo dėdės ir gero tuzino kalifų, vardu. Beje, ant Kolonų salės sienos, kaip tik už tos vietos, kur šeichas mėgdavo sėdėti, buvo platus aukštas pano su nupieštu genealoginiu medžiu, kurį pamačiusios iš pavydo galėjo išbalti daugelis karūnuotų galvų, taip pat ir Istanbulo sultonas, nes jo ištakos anaiptol nesiekė kilmingos Mekos šeimos, o nyko Rytų Azijos stepėse, nors jis ir buvo kalifas.

Savo sūnų šeichas tėvo garbei pavadino Raadu. O jis pats – tokį dalyką nelengva paaiškinti, bet taip jau yra, – buvo vardu Fransisas. Taip, šeichas Fransisas. Šis vardas, savaime suprantama, nepriklausė nei kariškių gretoms, nei pranašo šeimai, jis buvo net labai panašus į šventųjų vardus, paplitusius tarp kaimiečių. Bet taip tik atrodė. Čia nebuvo jokio tiesioginio ryšio su kalendoriaus šventaisiais, nei su šventuoju Pranciškum Saliečiu, nei su šventuoju Pranciškum Asyžiečiu, nebent tai, kad Pranciškus I taip buvo pavadintas Pranciškaus Asyžiečio garbei. „Šeichų Fransisų“ kiekvienoje kartoje buvo nuo XVI amžiaus, nuo tos dienos, kai Prancūzijos karalius, iš Suleimano Puikiojo gavęs teisę užmesti akį į Levanto krikščionių mažumos dalią ir į šventąsias vietas, parašė Kalnuose gyvenančių kilmingų šeimų galvoms ir užtikrino imąs jas savo globon. Tarp globojamųjų buvo ir vienas mūsų šeicho protėvių. Sakoma, laišką jis gavęs pirmojo sūnaus gimimo dieną. Vaikas iškart buvo pavadintas Fransisu.

Paaiškinimai, kuriuos čia pateikiau, reikalingi šiandien, tačiau anų laikų kaimiečiams jų nereikėjo. Nė vienam neatrodė padoru, kad šeichas galėtų duoti Lamijos sūnui garbingiausią savo giminės vardą. Džerijui jau vaidenosi garsus kvatojimas, supurtysiantis Kfarijabdą! Kur jis tada dėsis iš gėdos? Kildamas nuo stalo ir eidamas pažiūrėti vaiko, jis nė kiek nebuvo panašus į laimingą išdidų tėvą, ūsai buvo išsitaršę, jam tik vargais negalais pavyko tiesiai nunyrinti iki kambario, kur snūduriavo Lamija.

Čia bruzdėjo koks tuzinas įvairaus amžiaus moterų. Manydamos, kad valdytojas toks apkvaišęs vien dėl jį užliejusio džiaugsmo, jos pastūmė jį prie lopšio, kuriame miegojo vaikas jau su linine kepuraite ant galvos.

– Jis atrodo sveikas, – šnibždėjo moterys. – Tepadeda Dievas jam išgyventi!

Tik kunigo žmona sugebėjo permatyti vyriškio veidą.

– Tu kažko prislėgtas. Gal todėl, kad padidėjo šeimyna?

Jis stovėjo nejudėdamas ir tylėjo.

– Kaip ketini jį pavadinti?

Džerijas norėjo paslėpti sumišimą, bet jai, *churijei,* gavo pasisakyti. Dėl to, kad tik ji viena tarp kaimo gyventojų turėjo tokį autoritetą, kurį pripažino net šeichas. Ji buvo vardu Saada, nors niekas, net vyras, jos taip nevadino, ir kitados buvo gražiausia

Kfarijabdos mergina, visai kaip jos sesuo Lamija po dešimties metų. Nors nuo aštuonių ar devynių nėštumų vėliau sustorėjo ir apvyto, jos žavesys nedingo, o veikiau visas suplaukė į akis, gudrias ir valdingas.

– Mes pietavome, ir... šeichas pasiūlė pavadinti jį Abasu.

Džerijas prisivertė nugalėti jaudulį, bet sakinio pabaiga nuskambėjo lyg dejonė. *Churijė* pasistengė nekrūptelėti. Jai net pavyko apsimesti linksma.

– Puikiai pažįstu tą tavo šeichą, tas žmogus nesitvardydamas pasiduoda plačios širdies polėkiams. Jis vertina tavo bendradarbiavimą, ištikimybę, sąžiningumą, dabar tu jam kaip brolis, ir jis mano tave pagerbsiąs, pavadindamas tavo sūnų savo šeimos vardu. Bet kaimas į tai pažiūrės kitaip.

Džerijas pravėrė burną, norėdamas paklausti, kaip žmonės į tai reaguos, tačiau jam iš gerklės neišsprūdo joks garsas ir kunigo žmona kalbėjo toliau:

– Kaimiečiai pradės murmėti: tas Džerijas atsuko mums nugarą, nes gyvena aukštai, jis nenori vadinti sūnaus tokiu vardu kaip mūsiškiai. Jie supyks ant tavęs ir ant tavo žmonos ir paleis liežuvius. Ir taip jau pavydi tavo padėties...

– Gal tu ir teisi, *churije*. Bet aš jau pasakiau šeichui, kad man tai didelė garbė...

– Nueisi pas jį ir pasakysi, kad Lamija slapčia davė įžadą. Kaip norėtum pavadinti vaiką?

– Taniju.

– Puiku, pasakysi, kad kūdikio motina pažadėjo duoti jam *mar* Tanijo vardą, jei gims sveikas.

– Tavo teisybė, taip ir reikės padaryti. Rytoj pat su juo pasikalbėsiu, kai tik liksime vieni.

– Rytoj bus per vėlu. Nueisi pas jį tuojau pat, kitaip šeichas pradės skalambyti apie Abasą kairėn ir dešinėn, o tada jau nenorės mainyti žodžio.

Džerijas išėjo, apsirgęs vien nuo minties, kad pirmą kartą gyvenime turės prieštarauti šeimininkui. Jis jau nėrėsi iš kailio, galvodamas ilgą smulkų pasiaiškinimą, kupiną amžinos padėkos ir banalių apgailestavimų... Bet jam jo neprireikė. Reikalas išsisprendė paprasčiau, nei jis tikėjosi.

– Įžadai – šventas daiktas, – pasakė šeichas, išgirdęs pirmuosius valdytojo žodžius. – Daugiau apie tai nekalbėkime, jis bus Tanijas!

Kaimo senjoras taip pat spėjo pagalvoti. Ypač kai šeichė atsistojo ir taip staigiai atplėšė sūnų nuo žemės, kad vaikas ėmė rėkti, o paskui išlėkė, netarusi svečiams nė žodelio.

Ji nuėjo į savo kambarį, arba veikiau į savo kambario balkoną, po kurį visą likusią dieną vaikščiojo pirmyn ir atgal, svaidydama piktus prakeiksmus. Dar niekada nesijautė taip pažeminta. Kokį velnią ji, kaip lepūnėlė gyvenusi vienuose didžiausių Kalnų namų, veikia pas šitą kaimo gaidį? Už tai ji pyko ant viso pasaulio, net ant savo nuodėmklausio patriarcho. Argi ne jam kilo mintis apie šitas vedybas?

Ji prisiekinėjo sau, kad rytoj prieš aušrą išvažiuos su sūnumi iš šios prakeiktos pilies, o jei kas nors mėgins sukliudyti, nusiųs laišką tėvui ir broliams, kurie ateis jos išvaduoti su ginklu rankose, su visais vyrais, ir nusiaubs šeicho valdas! Ligi šiol ji visada buvo nuolanki, kentėjo tylomis. Bet šį kartą kalbama ne apie vieną tų kaimo padraikų, čia visai kas kita: šis vyras įtaisė vaiką moteriai, gyvenančiai po jų stogu, ir to jam dar negana, jis garsiai tai pripažino ir užsigeidė vaikui duoti savo garsiojo prosenelio vardą, kad niekam nekiltų nė menkiausia abejonė dėl tėvystės!

Šeichė veltui stengėsi šitai aiškinti įvairiausiais būdais, veltui ieškojo dingsčių dar kartą susitaikyti ir nusileisti, – ne, ji negalėjo to pakęsti. Net prasčiausia valstietė mėgintų atkeršyti, jei tektų patirti tokį įžeidimą, tai nejau ji, galingo senjoro duktė, leisis trypiama?

Tada ji abiem rankomis čiupo aukštą *tantūrą*, išsitraukė jį iš šukuosenos ir metė ant žemės. Plaukai pasklido tamsiomis sruogomis. Ir riebaus vaiko veide ašaras pakeitė pergalinga šypsena.

Pilies virtuvėse ką tik gimusio berniuko garbei kaimo moterys, sukišusios rankas į cinamoną ir koriandrus, lengva širdimi ruošė linksmybių *mehli*.

II

Gimus Tanijui, rytojaus dieną šeichas su Džeriju ir keliais aukštais Kfarijabdos asmenimis anksti išėjo medžioti kurapkų. Kai po pietų jie sugrįžo, tarnaitė, girdint visiems šeicho sutikti susirinkusiems šeimynykščiams, pranešė, kad šeichė su sūnumi skubiai išvykusi į didįjį Jordą ir kad žmonės girdėję ją murmant, jog greitai neparvažiuosianti.

Mažai kas nežinojo, kad šeichas kuo ramiausiai susitaikydavo su ilgomis žmonos išvykomis. Jei ji būtų jam pasisakiusi apie kelionę, jis nebūtų mėginęs jos sulaikyti. Bet išgirsti naujieną štai taip, viešai, kad visi jį palaikytų paliktu vyru, to jis negalėjo pakęsti. Jis ją sugrąžins į pilį, nors reikėtų partempti už plaukų!

Pasibalnojęs geriausią žirgą, sartą kumelę, kurią vadino *Bsat er riha,* Vėjo kilimu, lydimas dviejų apsaugos vyrų, puikių raitelių, šeichas leidosi į kelią net nenusiprausęs veido, nakvojo plyname lauke veikiau norėdamas pailsinti gyvulius, nei pailsėti pats, – visus miegus jam buvo išvaręs įniršis, – ir pasiekė uošvio namus, kai žmonos arkliai dar nebuvo nubalnoti.

O ji raudojo, nuėjusi į savo mergišką kambarį, kur jai įkandin nusekė tėvas su motina. Šeichas iškart nudrožė pas juos. Ir prabilo pirmas:

– Atvykau pasakyti poros žodžių. Mano žmona – galingo vyro duktė, ir aš jį gerbiu kaip tėvą. Bet ji tapo mano sutuoktine ir net jei būtų sultono duktė, neleisčiau, kad išvažiuotų iš namų be mano leidimo!

– Aš taip pat turiu pasakyti porą žodžių, – tarė uošvis. – Atidaviau savo dukrą garbingos šeimos palikuoniui tam, kad jis ją godotų, o ne tam, kad ji grįžtų pas mane sugniužusi!

– Ar kada buvo taip, kad ji būtų ko prašiusi ir negavusi? Argi ji neturi tiek tarnaičių, kiek pageidauja, argi dešimtys kaimiečių nelaukia vien jos žodžio, kad pultų patarnauti? Tegul pasako, tegul nieko nenutyli, juk ji tėvo namuose!

– Gal jai ir nieko netrūko, bet tu ją pažeminai. Matai, aš ištekinau dukterį ne tam, kad apsaugočiau nuo skurdo. Ištekinau už žymios šeimos sūnaus, kad jo namuose ji būtų gerbiama taip, kaip buvo gerbiama šiuose.

– Ar galėtume pasikalbėti kaip vyras su vyru?

Uošvis ženklu parodė žmonai išeiti į gretimą kambarį ir išsivesti dukrą. Jis luktelėjo, kol jos uždarys duris, ir pridūrė:

– Buvome perspėti, kad savo kaime neduodi ramybės jokiai moteriai, bet vylėmės, jog vedybos atves tave į protą. Deja, yra vyrų, kurie nurimsta tik po mirties. Jeigu taip, savo krašte turime tūkstančius daktarų, mokančių skirti šiuos vaistus.

– Tu man grasini mirtimi savo namuose? Ką gi, pirmyn, nužudyk mane! Aš atvykau vienas, plikomis rankomis, o tavo šalininkų pilna visur. Tau tereikia pašaukti.

– Aš tau negrasinu, tik mėginu suprasti, kokia kalba su tavimi kalbėtis.

– Kalbu ta pačia kalba kaip ir tu. Nepadariau nieko, ko tu nebūtum padaręs. Aš jau vaikščiojau po tavo kaimą, ir visose plačiose tau priklausančiose valdose pusė vaikų panašūs į tave, o kita pusė – į tavo brolius ir sūnus! Savo kaime aš turiu tokią pat reputaciją kaip tu savajame. Ne kitokia buvo ir mūsų tėvų bei protėvių reputacija jų laikais. Juk neimsi rodyti į mane pirštu, lyg būčiau iškrėtęs kažką nežmoniška, vien todėl, kad tavo duktė atvažiavo išsiraudoti. Argi tavo žmona kada paliko šiuos namus todėl, kad tvarkei kaimo moteris?

Šis argumentas turbūt pataikė į tikslą, nes didžiojo Jordo šeimininkas ilgokai svarstė prieš nuspręsdamas, kaip jam elgtis.

Kai vėl prabilo, kalbėjo jau lėčiau ir tyliau.

– Mes visi turime ką sau prikišti, aš ne šventasis Maronas, o tu ne Simonas Stulpininkas. Bet aš niekada neapleidau savo sutuoktinės ir neįsimylėjau prižiūrėtojo žmonos, o svarbiausia, niekada neįtaisiau pilvo kitai moteriai po nuosavu stogu. O jei kokia nuo manęs ir susilaukė berniuko, net mintis nešovė duoti jam garsiausią savo protėvių vardą!

– Tas vaikas ne mano!

– Atrodo, visi galvoja kitaip.

– Nesvarbu, ką galvoja kiti. Aš žinau. Gal nepermiegojau su ta moterimi, pats apie tai nenutuokdamas!

Uošvis vėl nutilo, lyg vertindamas padėtį, paskui atidarė duris ir pašaukė dukterį.

– Tavo vyras tvirtina, kad tarp jo ir tos moters nieko nebuvo. O jei jis taip sako, turime juo tikėti.

Tada į pokalbį įsiterpė šeichės motina, tokia pat apkūni kaip ir duktė ir apsivilkusi juodais drabužiais kaip kai kurios vienuolės.

– Noriu, kad ta moteris su savo vaiku išeitų!

Bet Kfarijabdos šeichas atsakė šitaip:

– Jei tas vaikas būtų mano sūnus, būčiau pabaisa, išvarydamas jį iš namų. O jei jis ne mano sūnus, tai ką man galima prikišti? Ką galima prikišti tai moteriai, ką galima prikišti jos vyrui ir jųdviejų vaikui? Už kokį nusikaltimą reikėtų juos bausti?

– Negrįšiu į pilį tol, kol ten bus ta moteris, – pareiškė šeichė taip tvirtai įsitikinusi, lyg dėl to nevertėtų nė derėtis.

Šeichas jau ketino atsakyti, bet šeimininkas jį aplenkė:

– Kai tavo tėvas ir vyras tariasi, privalai tylėti!

Duktė ir žmona pasibaisėjusios pažvelgė į jį. Tačiau jis, nekreipdamas į jas nė menkiausio dėmesio, atsigręžė į žentą ir apkabino jį per pečius.

– Po savaitės tavo žmona grįš namo, o jei spyriosis, aš pats tau ją parvesiu! Bet jau pakankamai prisiplepėjom. Eime, kitaip mano svečiai pamanys, kad ginčijamės!

O jūs, moterys, užuot spoksojusios į mus kaip varnos, eikite į virtuvę pažiūrėti, ar pietūs jau paruošti! Ką pagalvos mūsų žentas, jei paliksime jį alkaną po tokios ilgos kelionės? Liepkite pakviesti

Sarkiso dukterį, kad padainuotų mums *atabą*! Ir tegul tarnai atneša naujo persiško žalvario nargiles! Pamatysi, šeiche, dūmas saldus kaip medus.

Šeimininkui sugrįžus, visas kaimas gaudė nuo kalbų apie jo žmonos išvykimą, apie skubią jo paties kelionę ir, žinoma, apie Lamiją, jos vaiką ir vardą, kurio jam vos nedavė. Bet šeichas tų kalbų nesiklausė, jam rūpėjo kitkas. Jam rūpėjo uošvis. Per kokį stebuklą šis žmogus, kurio bijojo visi Kalnai, sutiko su jo nuomone, nors prieš valandėlę grasino mirtimi? Šeichas nemanė, kad jo argumentai įtikino uošvį: tokie žmonės kaip jis nesistengia įtikinti arba leistis įtikinami, viskas jiems tėra smūgiai, kuriuos gavo ir kirto, ir jei iškart už juos neatsilygino, buvo ko nerimauti.

Kaimiečiams, gausiai susirinkusiems pasidžiaugti laimingu jo sugrįžimu, šeichas atsakinėjo trumpomis banaliomis frazėmis, o apie žmoną ir uošvį kalbėjo labai santūriai.

Nuo jo parvykimo buvo praėjusios dar tik kelios valandos, kai į Kolonų salę, atkreipusi visų dėmesį, įžengė *churijė*. Ji nešėsi kažkokį daiktą, uždengtą rausvo šilko šydu, ir dar geroku atstumu nuo šeimininko, garsiai tarė:

– Noriu asmeniškai kai ko paprašyti mūsų šeicho.

Susirinkusieji visi drauge pakilo išeiti. Tik *churijė* galėjo šitaip ištuštinti pilies svetainę, o šeimininkas nepasakė nė žodelio. Jis dėl to net pralinksmėjo ir paklausė įsibrovėlės:

– Ko nori manęs prašyti šį kartą?

Šie žodžiai prajuokino vyrus, ir lauke ilgai netilo kvatojimas. Mat niekam nebuvo paslaptis, kas nutiko praeitą sykį.

Daugiau nei prieš dvylika metų, kai šita kūninga moteris tebuvo jaunutė mergaitė, šeichas nustebo, kai ji atėjo pas jį be tėvų ir pareikalavo susitikti be liudininkų.

– Noriu jus paprašyti vienos malonės, – pasakė ji, – bet mainais nieko negalėsiu duoti.

Jos prašymas nebuvo paprastas: ji buvo pažadėta savo pusbroliui Butrosui, tuometinio seno kunigo sūnui, bet jaunuolį, išvykusį į vienuolyną mokytis, kad pasiruoštų pakeisti tėvą, pastebėjo italų dvasininkas, kuris jį įtikino duoti įžadus ir nevesti, kaip daroma Europoje, aiškindamas, neva Dievui nesą malonesnės aukos už celibatą. Italas net pažadėjo, jei susilaikys nuo moterų, nusiųsti jį į Didžiąją seminariją, į Romą, iš kur grįžęs galėsiąs būti vyskupu.

– Tam Butrosui galvoj negerai, jei atsisako tokios gražutės merginos kaip tu, – kuo rimčiausiai pasakė šeichas.

– Ir aš taip manau, – vos raustelėjusi pritarė mergina.

– Bet ką aš galiu padaryti?

– Mūsų šeichas ras būdų su juo pasikalbėti. Sužinojau, kad rytoj Butrosas su tėvu ateis į pilį...

Senasis kunigas iš tiesų atėjo, remdamasis į sūnaus ranką, ir pradėjo išdidžiai aiškinti šeichui, kad jo berniukas puikiai mokęsis ir taip pasižymėjęs, jog jį pastebėjusi vyresnybė, net svečias italas, kuris pažadėjęs nuvežti jį į „Rumiję“, popiežių miestą, štai taip.

– Rytoj, – pabaigė jis, – mūsų kaimas turės daug vertesnį kunigą nei jūsų tarnas.

Senis tikėjosi, kad šeimininko veidas nušvis ir jis pasakys keletą padrąsinančių žodžių. Tačiau sulaukė tik niūraus žvilgsnio. Ir labai trikdančios tylos. Paskui šeichas tarė:

– Kai nugyvenęs ilgą gyvenimą, tu mus paliksi, *buna*, mums nebereikės kunigo.

– Kaipgi taip?

– Šitai seniai nuspręsta. Mes su saviškiais ir visais nuomininkais nutarėme tapti musulmonais.

Šeichas skubiai persimetė žvilgsniu su keturiais ar penkiais kaimiečiais, kurie tuo metu buvo pas jį, ir tie taip pat ėmė liūdnai linkčioti galvomis.

– Nenorime to daryti, kol tu gyvas, ir gildyti tau širdies, bet kai tavęs su mumis nebebus, bažnyčią paversime mečete ir mums daugiau niekada nereikės kunigo.

Jaunasis seminaristas buvo priblokštas, rodės, žemė išslydo jam iš po kojų. Tačiau senasis kunigas taip baisiai neapstulbo. Jis pažinojo „savo“ šeichą.

– Kas negerai, šeiche Fransisai?

– Viskas negerai, *buna!* Kaskart, kai vienas iš mūsų nuvyksta į Tripolį, Beirutą, Damaską ar Alepą, jis turi kęsti pažeminimus, jam priekaištaujama, kam nešioja tokią spalvą, užuot nešiojęs kitokią, kam eina į dešinę, o ne į kairę. Argi ne pakankamai prisikentėjome?

– Kentėdami dėl savo tikėjimo, suteikiame malonumą Viešpačiui, – su įkarščiu tarė seminaristas, – reikia būti pasirengusiems bet kokioms aukoms, net kankinystei!

– Kodėl turėtume mirti dėl popiežiaus religijos, jei Roma mus ignoruoja.

– Kaip?

– Ji nė kiek negerbia mūsų tradicijų. Pamatysite, vieną dieną ims mums siuntinėti nevedusius kunigus, kurie gašliai žiūrės į mūsų moteris, nė viena nedrįs eiti išpažinties ir nuodėmės kaupsis ant mūsų galvų.

Seminaristas pradėjo suprasti, dėl ko iš tiesų ginčijamasi. Ir pamanė, kad bus ne pro šalį pateikti daugiau argumentų.

– Prancūzijoje visi kunigai laikosi celibato ir yra geri krikščionys!

– Prancūzijoje vienas dalykas, o čia – kitas! Mūsų kunigai visada būdavo vedę, mes jiems atiduodavome gražiausias kaimo merginas, kad turėtų kur paganyti akis ir nesidairytų į svetimas žmonas.

– Yra vyrų, mokančių atsispirti pagundai.

– Jie atsispiria geriau, jei prie šono yra žmona!

Svečiai ėmė sutartinai linkčioti galvomis, juoba kad dabar perprato, ko iš tiesų siekia jų šeichas, kurio proseneliai tapo krikščionimis, norėdami prisiderinti prie valdinių tikėjimo.

– Klausyk, sūnau, – toliau kalbėjo šeimininkas, – dabar šnekėsiu su tavim be užuolankų, bet daugiau nekartosiu nė vieno žodžio. Jei nori pasidaryti šventu žmogumi, tai tavo tėvas, nors ir vedęs, yra šventesnis už visą Romos miestą. Jei nori tarnauti kaimui ir tikintiesiems, tereikia sekti jo pavyzdžiu. O jei tavo tikslas tapti vyskupu, jei tavo ambicijos didesnės už šį kaimą, tada gali važiuoti į Romą, Istanbulą ar kur kitur. Tačiau žinok, kol aš nebūsiu numiręs ir palaidotas, tu neįkelsi kojos į šiuos Kalnus.

Supratęs, kad ginčas nužengė per toli, senasis kunigas ėmė ieškoti išeities.

– Ko geidauja mūsų šeichas? Atėjome jo aplankyti, nes norėjome pasiklausti patarimo.

– Kam švaistytis patarimais, jei niekas jų nesiklauso?

– Sakyk, šeiche, mes padarysime, kaip tu nori.

Visų žvilgsniai nukrypo į Butrosą. Šis taip spaudžiamas linktelėjo galva. Tada šeichas davė ženklą vienam sargybiniui ir šnipštelėjo porą žodžių jam į ausį. Vyras išėjo ir po keleto minučių grįžo su Saada ir jos tėvais.

Būsimasis kunigas tądien paliko pilį sužadėtas pagal visas taisykles ir gavęs tėvo palaiminimą. Daugiau nebuvo ko nė galvoti apie studijas Romoje ir apie vyskupystę. Už tai jis kurį laiką pyko ant šeicho. Bet vos pradėjęs gyventi su *churije,* pajuto savo geradariui begalinį dėkingumą.

Apie šį epizodą šeichas ir užsiminė, kai kunigo žmona tądien atėjo pas jį. Kai juodu liko vieni, jis pasakė:

– Praeitą kartą tu norėjai *bunos* Butroso rankos. Ko nori šį sykį?

– Šįsyk noriu tavo rankos, šeiche!

Jam dar neatsitokėjus iš nuostabos, ji sugriebė jo ranką, paskui nutraukė šydą nuo atsinešto daikto. Tai buvo Evangelija. Ji valdingai uždėjo ant jos šeicho delną. Kam nors kitam jis būtų pasipriešinęs, bet jai nuolankiai pakluso. Šios moters pasitikėjimas savimi visada kėlė jam linksmą susižavėjimą.

– Manyk, kad tu prie klausyklos, šeiche!

– Nuo kada išpažinties einama pas moterį?

– Nuo šiandien.

– Ar todėl, kad moterys išmoko saugoti paslaptį?

– Tai, ką pasakysi, pasiliks čia. Ir jei išėjusi būsiu priversta meluoti, kad apgynčiau seserį, aš meluosiu. Bet noriu, kad man pasakytum teisybę.

Šeichas, regis, ilgokai tylėjo. Prieš prabildamas apsimetė labai pavargęs.

– Šis vaikas ne mano, jeigu tai nori žinoti.

Gal jis norėjo pridurti dar kažką, bet ji nedavė jam laiko ir pati nieko nepridūrė. Užklojo Evangeliją šilko šydu ir išsinešė.

Ar šeichas galėjo meluoti, uždėjęs ranką ant Šventosios Knygos? Nemanau. Tačiau niekas neleidžia tvirtinti, kad *churijė* tiksliai persakė jo kalbą. Ji pasižadėjo sakyti kaimo žmonėms tik tai, ką manė esant reikalinga.

Ar jie ja patikėjo? Galbūt ne. Bet niekas iš jų nepanoro abejoti jos žodžiais.

Dėl skėrių...

III

Kai šeichė pirmąją rugpjūčio savaitę grįžo į Kfarijabdą, ją lydėjo tėvas, penki broliai, šešiasdešimt raitelių ir trys šimtai pėsčių vyrų, taip pat arklininkai, palydos damos, tarnai ir tarnaitės, – iš viso apie šeši šimtai žmonių.

Pilies sargybiniai norėjo lėkti per valdas ir raginti kaimiečius griebtis ginklų, bet šeichas liepė jiems nusiraminti ir gražiai sutikti svečius. Tai tebuvo vizitas, nors ir atrodė grėsmingai. Jis pats išėjo į priebutį deramai priimti uošvio.

– Atvykau su savo dukra, kaip buvau žadėjęs. Šie keli pusbroliai būtinai įsigeidė mane palydėti. Aš jiems pasakiau, kad šeicho žemėse visada atsiras pavėsingas kampelis galvai priglausti ir pora alyvuogių alkiui numarinti.

– Jūs savo namuose, tarp saviškių!

Tada didžiojo Jordo senjoras atsigręžė į palydą.

– Girdėjote, čia jūs savo namuose. Pažįstu žento kilnumą!

Šie žodžiai buvo sutikti pernelyg džiaugsmingais valiavimais, ir todėl kėlė nerimą.

Pirmą dieną, kaip reikalauja paprotys, buvo iškelta sutiktuvių puota. Antrą dieną taip pat reikėjo pamaitinti visus šiuos žmones, ir trečią, ir ketvirtą, ir penktą... Maisto atsargos naujiems metams dar nebuvo paruoštos, ir rengiant vieną, kartais du pokylius per dieną, pilies ištekliai labai greitai išseko. Nebeliko nė lašo aliejaus, vyno, arako, nebeliko miltų, kavos, cukraus, taukais užpiltos ėrienos. Tais metais derlius jau ir taip žadėjo būti menkas, todėl matydami kasdien skerdžiamus gyvulius – jaučius ir ožkas kapotai mėsai, tuzinus avinų ir pulkus paukščių, – mano kaimo žmonės jautė artėjantį badą.

Tai kodėl nieko nedarė? Jiems tikrai netrūko noro, ir juos laikė ne „svečių neliečiamybė“: o ne, jie ramia sąžine visus būtų pasmeigę, kai tik „svečiai“ tyčia pamynė svetingumo taisykles. Bet šis įvykis buvo per daug ypatingas, kad jį būtum galėjęs sverti įprastais matais. Neužmirškime, jog tai buvo šeimyninė scena. Groteskiška, neproporcinga, bet vis dėlto šeimyninė scena. Didžiojo Jordo senjoras atvyko savaip nubausti žento, kuris jį įžeidė, ir niekas to neišreiškė geriau už šeichę, kuri sviedė vienai kaimietei, kai ši pasiskundė tuo, kas nutiko: „Eik ir pasakyk savo šeimininkui, kad jei jis nesugeba išlaikyti kilmingos damos palydos, verčiau tegul būtų vedęs vieną iš savo valstiečių!“ Tokia buvo šitų „svečių“ nuostata. Jie atvyko ne žudyti gyventojų, deginti kaimo, siaubti pilies... Jie tik norėjo sunaikinti šeicho atsargas.

Beje, jų herojai buvo ne narsiausi kariai, o didžiausi rajūnai. Per kiekvieną puotą jie susiburdavo minios vidury ir, drąsinami šauksmų bei juoko, imdavo lenktyniauti, kuris sušveis daugiau virtų kiaušinių, kuris vienas išpliaups ąsotį auksinio vyno ar suris visą padėklą *kebės*, padėklą, didumo sulig glėbiu. Tam tikra prasme buvo keršijama lėbavimu.

O jei pasinaudojus vienu tų gausiai laistomų pokylių ir kibus jiems į gerkles? Kfarijabdiečiai garbino karo žygdarbius, ir ne vienas drąsuolis šnibždėjo šeichui į ausį, kad pakaktų menkiausio jo žodžio, menkiausio judesio... „Mes jų nežudytume, kam to reikia, tik apsvaigintume, paskui nurengtume, nuogus pririštume prie medžių arba pakabintume už kojų ir palauktume, kol išsivemtų“.

Bet šeichas visada atsakydavo vienodai: „Pirmąjį, kuris išsitrauks ginklą, persmeigsiu savomis rankomis. Aš jaučiu tą patį, ką ir jūs, kas skaudina jus, skaudina ir mane, ir tai, ką knieti padaryti jums, man knieti dar labiau. Žinau, kad mokate kautis, bet nenoriu skerdynių, nenoriu pradėti nesibaigiančio keršto su uošviu, kuris turi dvidešimt sykių daugiau vyrų nei aš. Nenoriu, kad kaime karta po kartos daugėtų našlių vien todėl, kad pristigome kantrybės su šitais bjaurybėmis. Pasitikėkime Dievu, Jis privers juos už viską užmokėti!“

Keletas jaunuolių išėjo iš pilies murmėdami. Paprastai Dievo šaukdavosi kunigas, o šeichas vesdavo pulkus į mūšį... Bet dauguma kaimiečių sutiko su šeimininko nuomone ir niekas pirmas nenorėjo pralieti kraujo.

Tuomet žmonės griebėsi kitokio keršto, nepaleisdami į darbą rankų: kaime pasklido žiaurūs anekdotai apie tą, kurį, truputį iškreipus žodį, imta vadinti ne Jordo – sausringų aukštumų – senjoru, o *jrado* – skėrių – senjoru. Sąmojai tais laikais buvo kuriami kaip liaudiškos eilės, panašios į štai šias:

Klausiat, kodėl apverkiu savo dalią,
Lyg niekad nebūčiau kentęs nuo skėrių?
Tiesa, pernai jie buvo užpuolę mano laukus,
Bet pernykščiai nerijo avinų.

Per kiekvieną vakaronę eilių deklamuotojai užsipuldavo didžiojo Jordo žmones, tyčiodamiesi iš jų tarties ir drabužių, šaipydamiesi iš jų krašto ir vado, abejodami jų vyriškumu, menkindami buvusius ir būsimus kovinius žygdarbius ir vadindami juos besočių rijikų gauja, kuri ilgam įstrigo vaizduotėse. Bet labiausiai visi vainojo šeichę, ji buvo piešiama šlykščiausiomis pozomis, ir niekam nerūpėjo, kad šitai mato vaikai. Kaimiečiai juokdavosi ligi užsimiršimo.

Užtat nė vienas nedrįso sviesti net menkiausios pajuokos, net menkiausios piktos užuominos apie Lamiją, jos vyrą ar abejotiną tėvystę. Galime būti tikri, kad jei nebūtų nutikę visi tie įvykiai, jei šeichė nebūtų mėginusi atkeršyti, jei būtų tik metusi keletą žudikiškų frazių prieš išvykdama, šnibždesiai ir kreivi žvilgsniai būtų nepakenčiamai apnuodiję Džerijo ir jo šeimos gyvenimą ir privertę juos išvažiuoti. Bet paskelbęs karą visam kaimui, pasmerkęs jį skurdui, badui ir pažeminimui, didžiojo Jordo senjoras galiausiai pasiekė priešingų rezultatų. Suabejoti Lamijos dorumu ir jos sūnaus tėvyste nuo tol reiškė pripažinti „skėrių“ argumentų pagrįstumą, pateisinti jų prievartą: jei kas būtų taip pasielgęs, būtų tapęs kaimo ir jo gyventojų priešu ir tarp jų jam nebūtų likę vietos.

Net Džerijas, kuris po nutikimo su vardu pasijuto išstatytas kaimo pajuokai, dabar pamatė, kad žmonės eina prie jo ir šiltai kalbina, lyg norėdami pasveikinti. Pasveikinti kokia proga? Atrodytų, gimus sūnui, bet iš tiesų dėl kitko, ir nors niekas nebūtų gebėjęs to paaiškinti, kiekvienas širdyje viską suprato: šį nusikaltimą, už kurį buvo baudžiami, kaimiečiai bravūriškai pavertė iššūkiu, ir kiekvienam pagrindiniam veikėjui nuo šiol buvo atleista, jis turėjo būti ginamas, nesvarbu, ar tai neatsargus meilužis, ar neištikima žmona, ar apgautas vyras.

Jei kalbėsime apie pastarąjį, reikia pasakyti, kad užgriuvus „skėriams“ Džerijas, laukdamas jų pasitraukimo, apdairiai išsikraustė iš pilies ir su žmona bei naujagimiu, kuriam tada buvo keturiasdešimt dienų, laikinai apsigyveno pas savo svainį kunigą kambaryje šalia bažnyčios. O tenai nusidriekė virtinė malonių lankytojų, – daugiau, nei jie per dvejus metus buvo priėmę savo bute „viršuje“, – dažniausiai ėjo motinos, kurios troško nors kartą pažindyti kūdikį, reikšdamos kūnišką brolybę.

Nemažai žmonių turbūt svarstė, ar šis begalinis palankumas bus rodomas ir tada, kai nebeliks tą palankumą palaikančių „skėrių“.

„...Nes jų nelemtas debesis galop išskris, – rašoma *Kronikoje,* – sausringų didžiojo Jordo aukštumų link“.

Tos palaimingos dienos išvakarėse paėjo gandai, tačiau kaimiečiai jais netikėjo: šešias sunkias savaites tokios kalbos plito kasdien, bet temstant vakarui jos nepasitvirtindavo. Beje, šnekos dažnai pasklisdavo iš pilies, iš paties šeicho lūpų, bet niekas ant jo nepyko už tas melagystes. „Argi nesakoma, kad per tamsius laikus žmogus žengia nuo vienos netikros prošvaistės prie kitos, kaip kad pavasarį kalnuose, atsidūręs vidur upės, turi artėti prie kranto, šokinėdamas nuo vieno slidaus akmens ant kito?“

Tačiau šį sykį šeichui susidarė įspūdis, kad jo „svečiai“ iš tiesų rengiasi išvykti. Pusiau įkalintas nuosavoje pilyje, jis vis dėlto prisiversdavo išlaikyti mandagumą ir kas rytą pakviesdavo uošvį drauge su juo išgerti kavos vidinio balkono formos *livane,* išeinančiame į slėnį, – vienintelę vietą, iš kurios galėjai matyti ką nors kita, o ne dešimtis palapinių, atvykėlių pakrikai sustatytų ir pavertusių pilies prieigas tikra klajoklių stovykla.

Uošvis su žentu jau kuris laikas laidė medumi teptas strėles, ir štai šeichė atėjo pasakyti tėvui, kad ilgisi sūnaus, palikto senelei per visą šią „viešnagę“, ir kad norėtų jį pamatyti. „Skėrių“ senjoras apsimetė nuoširdžiai pasipiktinęs:

– Ką? Tu manęs prašai leidimo išvykti, kai tavo vyras sėdi čionai?

Minėtasis vyras tada pajuto, kad ratas užsisklendė ir kad viešnagė-bausmė netrukus baigsis. Jis apsidžiaugė ir sykiu sunerimo. Išsigando, kad orda išsinešdindama vietoj atsisveikinimo dovanėlės nepradėtų plėšti ir deginti kaimo. Daug kas taip bijojo to paties, jog net nedrįso norėti, kad ta lemtinga diena ateitų greičiau, meilydami dar keletą savaičių kentėti taikingą plėšikavimą.

Tolesni įvykiai nuvijo baimę. Priešingai negu tikėtasi, skėriai atsitraukė tvarkingai, arba beveik tvarkingai. Buvo rugsėjo pabaiga, ir jie pakeliui „aplankė“ vynuogynus bei sodus ir siaubte juos nusiaubė, bet šito niekas ir nesitikėjo išvengti. Užtat nereikėjo apraudoti niekieno mirties, niekas nebuvo sugriauta. Jie taip pat nenorėjo pradėti *taro,* kerštų virtinės, geidavo tik nuskurdinti ir pažeminti žentą, o tai buvo padaryta. Šeichas su uošviu net apsikabino priebutyje, kaip ir šiam atvykus, miniai šūkalojant tuos pačius sarkastiškus „valio“.

Paskutiniai žodžiai, kuriuos žmonės išgirdo iš šeichės lūpų, buvo: „Grįšiu baigiantis žiemai“. Ji nepatikslino, ar vėl bus lydima tokios gausios svitos.

Tą žiemą visą kraštą ištiko badas, o mūsų kaimas kentėjo žiauriau nei kiti. Juo labiau seko maistas, juo pikčiau buvo keikiami „skėriai“. Jei jie būtų sumanę grįžti, niekas, net šeichas, nebūtų sustabdęs skerdynių.

Žmonės ištisus metus jų tykojo, statė sargybinius keliuose ir kalnų viršūnėse, kūrė planus, kaip juos išnaikinti, ir nors kai kurie bijojo „svečių“ sugrįžimo, daugybė jų laukė neketindami pasiduoti ir gailėjosi, kad buvo tokie kantrūs aną sykį.

Jie nesugrįžo. Gal niekada nė nesirengė. O gal jiems sutrukdė liga, kuria susirgo šeichė, džiova, kaip buvo šnekama, ir mano kaimo žmonės, savaime suprantama, čia įžiūrėjo pelnytą bausmę. Lankytojai, parvažiavę iš didžiojo Jordo ir matę ją tėvo namuose, pasakojo, jog ji nusilpusi, sulysusi, pasenusi, pasidariusi neatpažįstama ir akyse nykstanti...

Pamažu, tolstant pavojui, tie, kurie visada turėjo abejonių dėl Tanijo gimimo ir manė pernelyg brangiai sumokėję už meilės nuotykį, ėmė kelti balsą.

Iš pradžių Lamijos sūnaus tos kalbos nepasiekė, niekas nenorėjo kalbėti jam girdint. Kaip visi jo kartos kaimiečiai, jis užaugo baimindamasis „skėrių“, bet nė nenutuokė, kad tai jo atėjimas į šį pasaulį užtraukė gentainiams tokią nelaimę. Jo vaikystė buvo laiminga, rami, net smaguriška, linksma ir užgaidi, nes jis tam tikra prasme buvo kaimo amuletas ir per savo nekaltumą tuo naudojosi.

Metams bėgant, vienas atvykėlis, nieko nežinantis ar nedoras, pamatęs naujais drabužiais aprengtą gražų vaiką, smagiai šokinėjantį pilies koridoriuose, paklausė, ar jis nesąs šeicho sūnus. Tanijas juokdamasis atsakė: „Ne, aš – Džerijo sūnus“. Atsakė nedvejodamas ir negalvodamas nieko bloga.

Atrodo, dėl savo gimimo jis niekada neturėjo nė menkiausio įtarimo ligi tos prakeiktos dienos, kai kažkas tris kartus sviedė jam į veidą: „Tanijas-*kiškas!* Tanijas-*kiškas!* Tanijas-*kiškas!*“

TREČIAS VINGIS

Likimas kvailelio lūpose

Išminčiaus žodžiai liejasi šviesoje. Bet žmonės visais laikais mieliau gėrė vandenį, trykštantį iš tamsiausių olų.

Naderas,
Mulų varovo išmintis

I

Galėčiau tiksliai parodyti vietą, kur buvo Lamijos sūnus, kai įvyko šis incidentas. Vietos mažai tepasikeitė. Didžioji aikštė išsaugojo tokį pat vaizdą ir tokį pat pavadinimą – Blata, kas reiškia „grindinys“. Pasimatymai skiriami ne aikštėje, o ant grindinio. Tiek dabar, tiek anuomet. Šalimais stovi parapijos mokykla, veikianti tris amžius, tačiau niekam nė į galvą nešauna tuo girtis, nes ąžuolas jos kieme eina šešišimtuosius metus, o bažnyčiai dukart tiek, bent jau seniausiems jos akmenims.

Išsyk už mokyklos – kunigo namas. Kunigas vardu *buna* Butrosas, kaip ir tas, kuris gyveno Tanijo laikais. Su malonumu pasakyčiau, jog tai vienas iš jo palikuonių, bet toks homonimas – tik sutapimas: tų dviejų žmonių nesieja jokie giminystės ryšiai, nebent tai, kad visi kaimo žmonės būtų vieni kitiems pusbroliai, jei protėvių laiptais pakiltume keturias pakopas. Kfarijabdos berniūkščiai visada žaidžia priešais bažnyčią po medžiu. Kitados jie nešiodavo savotiškas sukneles-prijuostes, *kumbazus,* ir kepuraites, nes reikėjo būti visiškam skurdžiui arba kuoktelėjusiam, ar bent jau dideliam keistuoliui, kad išeitum laukan *kšeif* – plika galva, mat šis žodis skambėjo kaip akibrokštas.

Kitame aikštės gale yra šaltinis, trykštantis iš kalvos gelmių per olą. Tai ta pati kalva, kurios viršūnę kitados puošė pilis. Net šiandien negali nesustoti ir nepasigrožėti jos griuvėsiais. Anksčiau vaizdas tikriausiai buvo mažumėlę gniuždantis. Neseniai mačiau praėjusio amžiaus graviūrą, vieno anglų keliautojo darbą, kurį nuspalvino mano kaimo dailininkas. Tuomet pilis stūksojo, atsukusi kaimui vientisą fasadą, tarytum uolą, pastatytą žmogaus rankomis iš akmens, kuris taip ir vadinamas – Kfarijabdos akmeniu ir yra kietas ir baltas su violetiniais atspalviais.

Senjoro buveinę žmonės vadino įvairiausiais vardais. Jie eidavo „į seralį“, „ant kalvos“, „į namus viršuje“ ir net „į smailę“ – iš kur atsirado šis pavadinimas, sužinojau tik vėliau. Bet dažniausiai jie traukdavo „į pilį“ arba paprasčiausiai „viršun“. Iš Blatos ten vedė labai nelygūs laiptai: jais kaimiečiai ir lipdavo, eidami „pažiūrėti šeicho rankos“.

Prie įėjimo į olą yra skliautas, papuoštas graikiškais užrašais, – didinga skrynia brangiam, garbinamam šaltiniui, nes būtent aplink jį išsistatė kaimas. Jo vanduo, ledinis visais metų laikais, paskutinius linkius čiurlena uolos paviršiumi, išgremžtu kaip piltuvėlis, paskui plačiu dantytu snapu liejasi į baseinėlį, o tada teka drėkinti keleto aplinkinių laukų. Šioje vietoje kaimo jaunimas visada mėgdavo bandyti ištvermę: kuris ilgiausiai išlaikys ranką po krintančiu vandeniu.

Aš taip pat ne sykį šitai dariau. Bet kuris Kfarijabdos sūnus gali iškęsti penkiolika sekundžių. Po trisdešimties sekundžių bukas skausmas nuo plaštakos pasklinda po ranką, paskui į petį, o paskui visą kūną užlieja kažkoks sąstingis. Po minutės ranka pasidaro lyg amputuota, lyg nuplėšta, kas akimirką rizikuoji prarasti sąmonę, reikia būti didvyriui arba savižudžiui, kad užsispirtum ir laikytum ilgiau.

Tanijo laikais vaikai dažniausiai lenktyniaudavo vieni su kitais. Du berniukai kartu pakišdavo ranką po vandeniu, ir tas, kuris pirmas ją ištraukdavo, pralaimėdavo, o tada turėdavo apšokuoti aplink aikštę ant vienos kojos. Visi kaimo žiopliai, susirinkę vienintelėje kavinėje pažaisti *tavlės* arba besitrainiojantys netoli grindinio, laukdavo šitos pramogos, džiuginančios juos nuo neatmenamų laikų, plodami drąsindavo šokuojančiuosius ir sykiu tyčiodavosi iš jų.

Tądien Tanijas metė iššūkį vienam kunigo sūnui. Išėję iš klasės, jie drauge patraukė į dvikovos vietą, lydimi būrio draugų. Paskui juos sekė ir kaimo kvailelis Šalita, perkaręs senas vaikas, klibikščiuojantis ant kojūkų basomis kojomis ir plika galva. Jis visada sukiodavosi aplink vaikus, niekam nekenkdamas, bet kartais erzindamas, juokdavosi drauge su jais net nežinodamas iš ko, žaisdavo jų žaidimus smagiau nei jie, klausydavosi jų pokalbių, ir niekas nekreipdavo į jį dėmesio.

Atėję prie šaltinio, abu berniūkščiai sustojo į vietas, atsigulė abipus baseinėlio, iškėlę rankas ir pasiruošę pradėti ištvermės varžybas, kai tik bus duotas ženklas. Tuo metu Šalita, stovintis už Tanijo, sumanė įstumti jį į vandenį. Berniukas prarado pusiausvyrą, susverdėjo ir įkrito į baseiną, bet draugai ištiesė rankas ir laiku jį ištraukė. Jis atsistojo visas permirkęs, pasiėmė netoliese gulintį dubenį, prisėmė vandens ir šliūkštelėjo jį nelaimingajam ant galvos, įsikibęs į jo skarmalus. Šalita, ligi tol kvatojęs iš savo pokšto, ėmė rėkti kaip nebylys, ir kai Tanijas jį paleido, smarkiai trenkęs į žemę, kvailys staiga aiškiu balsu sušuko: „Tanijas-*kiškas*! Tanijas-*kiškas*! Tanijas-*kiškas*!“ – ir keršto ženklan kairės rankos kumščiu puolė daužyti dešinį delną.

Kerštas iš tiesų buvo baisus. Taniją apsupusių vaikų akyse šitai atsispindėjo ryškiau negu kvailio žvilgsnyje. Keletas berniūkščių ėmė juoktis, bet tučtuojau nutilo, pamatę visuotinį nustebimą. Lamijos sūnus ne iškart susivokė, kas buvo pasakyta. Žiaurios šarados dalys jo galvoje susidėliojo pamažu, viena po kitos.

Žodis *kiškas* visai netinka pravardei: jis reiškia tirštą rūgščią sriubą iš rūgpienio ir kviečių. Tai vienas seniausių kulinarinių paminklų, kurį galima pamatyti ir šiandien, nes ši sriuba dar ruošiama Kfarijabdoje taip pat kaip ir prieš šimtą, kaip ir prieš tūkstantį, kaip ir prieš septynis tūkstančius metų. Vienuolis Elijas apie ją daug kalba *Kronikos* skyriuje, pasakojančiame apie vietinius papročius, ir aprašo, kaip kviečiai, geriausiai sugrūsti, turi keletą dienų „gerti pieną“ dideliuose moliniuose dubenyse. „Taip gaunama tešla, vadinama žaliu *kišku*, dėl kurio vaikai eina iš proto ir kuris išplojamas ant išdirbtos avino odos, kad išdžiūtų terasoje. Tada moterys jį surenka ir sutrina, o paskui persijoja ir gauna balsvus miltus, kuriuos drobiniuose maišuose laiko per visą žiemą...“ Pakanka keletą pilnų samčių tų miltų ištirpinti verdančiame vandenyje, ir sriuba paruošta.

Neišmanančiam jos skonis gali pasirodyti keistas, bet Kalnų sūnaus joks patiekalas taip nesušildo rūsčią žiemą. *Kiškas* ilgai buvo pagrindinis kaimiečių valgis.

Jei kalbėsime apie šeichą, tai jis, žinoma, galėjo valgyti ir kitką, ne tik šį vargšų patiekalą, tačiau taip jį mėgo, o gal buvo toks apsukrus politikas, kad tiesiog garbino *kiškq,* nuolat tvirtindamas, jog tai valgių valgis, ir svečių akivaizdoje lygindavo įvairius jo paruošimo būdus. Drauge su ūsais tai buvo jo mėgstamiausia tema.

Išgirdęs, kad Šalita jį taip pavadino, Tanijas pirmiausia prisiminė puotą, vykusią pilyje prieš porą savaičių, per kurią šeichas visiems, kas tik norėjo klausyti, pasakojo, jog nė viena kaimo moteris nemoka taip puikiai paruošti *kiško,* kaip Lamija. Ji pati nedalyvavo puotoje, užtat ten buvo jos sūnus ir Džerijas, į kurį vaikas, išgirdęs tuos žodžius, atsisuko, norėdamas pažiūrėti, ar tėvas didžiuojasi taip pat kaip ir jis. Bet ne, Džerijas atrodė priblokštas, išbalęs, nudūręs akis į kelius. Tanijas tokį elgesį palaikė mandagumu. Argi nedera susigėsti, klausantis šeimininko pagyrimų?

Dabar berniukas visai kitaip suprato baisų Džerijo sąmyšį. Jis iš tiesų žinojo, kad apie keletą kaimo vaikų ir kai kuriuos truputį vyresnius asmenis buvo šnekama, esą šeichas turėjęs įprotį „kviestis“ jų motinas sutaisyti tokio ar tokio valgio ir tie vizitai padėję jiems ateiti į šį pasaulį. Tada prie jų vardo būdavo klijuojamas minėto valgio pavadinimas, jie būdavo vadinami Hana-*uzė,* Bulosas-*ghamė*... Šios pravardės buvo neregėtai įžeidžiančios, niekas nenorėjo lepteltėti nė menkiausios užuominos, girdint minėtiems asmenims, ir Tanijas rausdavo, kai kas nors jas tardavo jo akivaizdoje.

Niekada, net klaikiausiuose košmaruose, Tanijui nesukirbėjo abejonė, kad jis, kaimo lepūnėlis, galėtų priklausyti tiems nelaimingiesiems, kuriems prikišama ši yda, ir kad jo motina būtų iš tų moterų, kurios...

Kaip aprašyti, ką berniukas jautė tą akimirką? Jis širdo ant viso pasaulio, ant šeicho ir ant Džerijo, abiejų savo „tėvų“, ant kaimiečių, žinojusių, kas apie jį kalbama, ir tikriausiai žiūrėjusių į jį su gailesčiu ar pašaipa. Draugai, dalyvavę šioje scenoje, net ir tie, kurie atrodė sutrikę, jo akyse prarado malonę, nes jų elgesys aiškiai rodė, jog jie drauge su kitais žinojo paslaptį, kurią kaimo kvailys vienintelis atskleidė pagautas įtūžio.

„Visais laikais, – sako vienuolis Elijas, – tarp kfarijabdiečių būdavo kvailas asmuo, ir kai jis mirdavo, kitas būdavo pasiruošęs užimti jo vietą – rusendavo kaip žarija po pelenais, kad ugnis niekada neužgestų. Apvaizdai, be abejonės, reikia šitų pajacų, kuriuos judina savo pirštais, norėdamas nuplėšti skraistę, nuaustą žmonių išminties“.

Tanijas dar tebestovėjo toje pačioje vietoje, sugniuždytas, nepajėgdamas pakelti akių, kai kunigo sūnus pagrasino Šalitai, kad kitąsyk, pamatęs jį kaime, pakars ant bažnyčios virvės, kurią prikišamai parodė pirštu. Persigandęs nelaimėlis daugiau niekada nedrįso sekti paskui vaikus ir net nesiryžo kelti kojos į Blatą.

Nuo tada jis susirado prieglobstį už kaimo, erdviame nuožulniame sklype, kuris buvo vadinamas Riedulynu, – taip buvo užgriozdintas netvirtai besilaikančių akmenų, drebančių ant savo pamato. Šalita gyveno tarp jų, šluostė juos, mazgojo, barė. Jam atrodė, kad naktį jie ritasi iš vienos vietos į kitą, dejuoja, kosti, gimdo mažylius.

Toks keistas supratimas paliko pėdsakus kaimiečių atmintyje. Kai, būdami vaikai, žaisdavome ir kuris nors pasilenkdavo pažiūrėti į uolos apačią, kiti vienu balsu jam šaukdavo: „Na, Šalita, ar akmuo jau pagimdė?“

Tanijas taip pat savotiškai atsiskyrė nuo kaimo. Kas rytą, vos atmerkęs akis, jis leisdavosi į ilgus pasivaikščiojimus, susimąstęs ir vienišas, prisimindamas vaikystės epizodus ir interpretuodamas juos kitoje šviesoje, nušviečiančioje paslaptį, kuri nuo šiol jam buvo žinoma.

Pamatęs jį einantį, niekas neklausdavo, kas jam yra: žinia apie nutikimą prie šaltinio per porą valandų apskriejo kaimą, gandas nepasiekė gal tik asmenų, kurie čia buvo tiesiogiai įpainioti, – Tanijo motinos, Džerijo, šeicho. Lamija pastebėjo, kad sūnus pasikeitė, bet jam buvo daugiau nei trylika metų, greitai turėjo sukakti keturiolika, toks amžius, kai berniukas virsta vyru, ir begalinėje ramybėje, kurią jis visur rodė, ji įžiūrėjo tik ankstyvos brandos ženklus. Beje, tarp jų daugiau niekada neįsiplieskė nė menkiausias ginčas, niekada nebuvo pakeltas balsas, Tanijas tarytum pasidarė net mandagesnis. Bet tai buvo mandagumas žmogaus, kuris jaučiasi svetimas.

Taip pat jis elgėsi ir kunigo mokykloje. Susikaupęs sėdėdavo kaligrafijos ir katekizmo pamokose, teisingai atsakinėdavo, *bunos* Butroso klausinėjamas, bet kai tik suskambėdavo varpelis, kuo skubiausiai nerdavo tolyn, vengdamas Blatos, žengdamas vos pramintais takais, klaidžiodamas atokiai nuo žmonių žvilgsnių ligi sutemstant nakčiai.

Vieną dieną, nosies tiesumu atpluošęs ligi Dairūno miestelio prieigų, Tanijas pamatė jo link artėjantį kortežą: ant žirgo jojantį vyrą, pėsčią tarną, laikantį pavadžius, ir apie dešimt raitelių, matyt, jo sargybinių. Visi turėjo šautuvus ir ilgas barzdas, matomas iš toli.

II

Tą žmogų Tanijas jau buvo du ar tris kartus sutikęs, visada Dairūno apylinkėse, bet niekada su juo nesisveikino. Kaime tai buvo uždrausta. Negalėjai kalbėti su tremtiniu.

Rukozas kitados buvo pilies valdytojas. Tas pats, kurio vietą prieš kokių penkiolika metų užėmė Džerijas. Šeichas jį apkaltino pasisavinus lėšas, gautas pardavus derlių. Tam tikra prasme tai buvo senjoro pinigai, nes jis juos gavo už tą dalį derliaus, kurią nuomininkai privalėjo jam atiduoti, bet drauge tai buvo ir valstiečių pinigai, nes jais turėjo būti užmokėtas mokestis, *miri*. Dėl šios piktadarystės visi kaimiečiai tais metais turėjo mokėti papildomą įnašą. Todėl su buvusiu valdytoju elgėsi atšiauriai tiek iš paklusnumo šeichui, tiek gieždami apmaudą dėl savęs.

Vyras buvo priverstas išvykti iš tėvynės ir gyventi svetur ilgus metus. Šeichas prisiekė pričiupti jį ne tik kaime, bet ir visuose Kalnuose. Taigi Rukozas pabėgo į Egiptą, ir kai Tanijas jį susitiko, jis buvo grįžęs į gimtinę vos prieš trejetą metų. Jo grįžimą visi pastebėjo, nes prie pat šeicho valdų jis nusipirko didelį žemės sklypą, kurį apsodino šilkmedžiais, ketindamas auginti šilkverpius, ir pasistatė namą bei šilkverpių veisyklą. Už kokius pinigus? Kaimiečiai šiuo klausimu nėmaž neabejojo – tai jų pinigus šis sukčius gerai investavo Nilo pakrantėse!

Tačiau visi šie faktai tebuvo viena versija. Rukozas turėjo kitą, kurią Tanijas jau girdėjo pašnibždomis aptarinėjamą kaimo mokykloje: vagystės istorija buvusi tik pretekstas, šeicho sugalvotas anksčiau su juo bendradarbiavusiam valdytojui apšmeižti ir sukliudyti jam grįžti į Kfarijabdą. Iš tikrųjų jie susikivirčiję dėl to, kad šeimininkas mėginęs suvilioti Rukozo žmoną ir šis, gindamas garbę, nusprendęs palikti pilį.

Kas sakė teisybę? Tanijas nė kiek nedvejodamas visada tikėjo šeicho versija ir už nieką pasaulyje nebūtų maloniai pasielgęs su tremtiniu: jo akyse tai būtų prilygę išdavystei! Bet dabar jam viskas atrodė kitaip. Argi taip jau neįtikėtina, kad šeichas bandė suvilioti Rukozo žmoną? Ir argi jis negalėjo sugalvoti vagystės istorijos, kad kaimas nepradėtų teisinti valdytojo ir kad jis būtų priverstas bėgti?

Ekipažui artėjant, Tanijas pajuto, kaip jo širdis veržiasi prie žmogaus, išdrįsusio trenkti durimis ir palikti pilį, kad išsaugotų garbę, prie žmogaus, kuris ėjo tas pačias pareigas kaip ir Džerijas, bet nenusileido ir nesižemino iki gyvenimo pabaigos, o priešingai, verčiau išvyko iš tėvynės ir grįžęs metė šeichui iššūkį prie pat jo valdų ribos.

Tądien, kai buvęs valdytojas grįžo į šalį, Kfarijabdos šeimininkas įsakė valdiniams nedelsiant jį sučiupti ir atvesti jam. Tačiau Rukozas buvo apsirūpinęs Kalnų emyro globos raštu, ant antro rašto puikavosi Egipto vicekaraliaus parašas, o trečias buvo parašytas paties patriarcho ranka: šiuos dokumentus jis apdairiai rodė kiekvienam pasitaikiusiam. Šeichas nesijautė pakankamai stiprus stoti prieš visus šiuos aukštus pareigūnus iš karto, tad gavo praryti pyktį ir dalį orumo.

Be to, buvęs valdytojas, nepasikliaudamas vien raštiška globa ir bijodamas užpuolimo, nusisamdė tris dešimtis vyrų, kuriems dosniai mokėjo ir davė šaunamuosius ginklus. Tas būrelis saugojo Rukozo valdas ir lydėdavo jį, kai iškeldavo koją iš savo dvaro.

Dabar Tanijas susižavėjęs žiūrėjo į ekipažą ir stebėjosi jo turtu ir galybe, o kai jis pagaliau su juo susilygino, džiugiai šūktelėjo:

– Laba diena, *chveja* Rukozai!

Padauža iš Kfarijabdos kreipiasi į jį taip pagarbiai ir su tokia plačia šypsena! Buvęs valdytojas įsakė savo sargybiniams sustoti.

– Kas tu, jaunuoli?

– Aš – Tanijas, Džerijo sūnus.

– Pilies valdytojo Džerijo sūnus?

Berniukas linktelėjo, ir Rukozas taip pat nepatikliai palingavo galva. Raupuotas, žila barzda apaugęs jo veidas virpėjo iš susijaudinimo. Jau tiek metų nė vienas kaimietis nepalinkėjo jam labos dienos...

– Kur tu eini?

– Niekur. Išėjau iš mokyklos ir užsimaniau pamąstyti, todėl ir patraukiau nosies tiesumu.

Išgirdę žodį „pamąstyti“, palydos vyrai ėmė šaipytis, bet šeimininkas juos nutildė. Paskui tarė berniukui:

– Jei neturi aiškaus tikslo, gal pagerbtum mane savo apsilankymu?

– Man tai būtų didelė garbė, – ceremoningai atsakė Tanijas.

Buvęs valdytojas paliepė apstulbusiam ekipažui sukti atgal ir nusiuntė vieną raitelį perspėti didiko, pas kurį jojo į svečius.

– Pasakyk, kad man atsirado kitų reikalų ir kad atvyksiu pas jį rytoj.

Rukozo vyrai nesuprato, kodėl jis pakeitė planus vien išgirdęs, kad berniūkštis pasakė turįs laiko... Jie nesuvokė, kaip kentėjo jų šeimininkas, ištremtas iš kaimo, ir ką jam reiškė, kad Kfarijabdos gyventojas, tegul ir berniūkštis, jį pasveikino ir sutiko peržengti jo namų slenkstį. Jis pasodino jį garbingiausioje vietoje, pasiūlė kavos ir saldumynų ir ėmė pasakoti apie praeitį, apie konfliktą su šeichu, apie tai, kaip šeichas kibo prie jo žmonos, nelaimingos moters, kuri paskui mirė pačiame žydėjime, netrukus po vienintelės dukters Asmos gimimo: Rukozas ją pašaukė ir pristatė Tanijui, kuris priglaudė ją prie savęs, kaip suaugusieji priglaudžia vaikus.

Tremtinys kalbėjo ir kalbėjo, vieną ranką uždėjęs gerbiamam svečiui ant peties, o kita mostaguodamas ir taip pabrėždamas savo žodžius:

– Tu negali patenkinti savo ambicijų, kas rytą bučiuodamas šeicho sūnaus ranką, kaip tavo tėvas bučiuoja šeicho ranką. Turi gauti išsilavinimą ir praturtėti, jei nori gyventi dėl savęs. Pirmiausia – mokslai, paskui – pinigai. Ne atvirkščiai. Kai turėsi pinigų, studijuoti neužteks kantrybės ir bus ne tie metai. Pirmiausia – mokslai, bet tikri mokslai, o ne vien šauniojo kunigo mokykloje! Paskui ateisi dirbti su manim. Aš statau naujas šilkverpių veisyklas, didžiausias visuose Kalnuose, ir neturiu nei sūnaus, nei sūnėno, kuris galėtų viską paveldėti. Jau perkopiau per penkiasdešimt, ir net jei dar kartą vesčiau ir pagaliau susilaukčiau sūnaus, nespėčiau jo paruošti perimti pamainą. Pats dangus man tave atsiuntė, Tanijau...

Berniukui grįžtant į kaimą, šios frazės vis dar skambėjo jam ausyse. Jo veidas giedrėjo. Šią dieną jis jautėsi atsirevanšavęs. Be abejonės, jis išdavė savuosius, tardamasis su tremtiniu, bet ta išdavystė buvo jam atgaiva. Keturiolika metų visas kaimas saugojo paslaptį, kurios jis vienas nežinojo, baisią paslaptį, liečiančią tiktai jį, smeigusią jam ligi pat gyvuonies! Dabar viskas pasisuko priešingai: tai jis žino paslaptį, apie kurią niekas nė nenutuokia.

Šįsyk jis nevengė Blatos, net sumanė pereiti pačiu jos viduriu, garsiai kaukšėdamas batais ir skubriu mostu sveikindamas visus, ką tik sutikdavo.

Aplenkęs fontaną ir pradėjęs lipti laiptais į pilį, Tanijas atsigręžė, apmetė žvilgsniu didžiąją aikštę ir pamatė, kad minia joje gausesnė nei paprastai ir diskutuoja daug karščiau.

Akimirką jam pasidingojo, kad visi jau žino apie jo „išdavystę“, bet žmonės aptarinėjo kitą naujieną: pasiuntinys šįvakar atnešė žinią, jog po ilgos ligos mirė šeichė, ir šeichas su keletu aukštų asmenų ruošėsi vykti į didįjį Jordą dalyvauti laidotuvėse.

Niekas kaime neapsimetinėjo liūdįs. Be abejonės, ši moteris buvo apgaudinėjama, trypiama, be abejonės, jos santuoka buvo tik žeminantis išbandymas, tačiau po paskutinio „vizito“ niekas nė neketino atsižvelgti į lengvinančias aplinkybes. Pasiklausius žmonių Blatoje, galėjai pamanyti, kad „skėrių šeichė“ nusipelnė visko, ką vyras privertė ją iškentėti per trumpus jųdviejų bendro gyvenimo metus, ir net tada, kai ji turėjo būti laidojama, kai kurios kaimo moterys tepasiuntė vien piktą palinkėjimą: „Kad Dievas ją nugrūstų kuo giliau!“

Šiuos žodžius jos tarė pašnibždomis, nes šeichas nebūtų pagyręs už tokią atkaklią pagiežą. Jis atrodė gailestingesnis ir, šiaip ar taip, oresnis. Kai pasiuntinys atnešė šią žinią, šeichas sušaukė garbingiausius kaimiečius ir tarė:

– Mano žmona paaukojo jums savo likusius metus. Žinau, kad prisikentėjome dėl to, ką padarė velionės giminės, bet mirties akivaizdoje blogį reikia užmiršti. Noriu, kad lydėtumėt mane ir dalyvautumėt laidotuvėse, ir jei ten kas nors pasakys nederamą žodį, mes nieko negirdėsime, būsime kurti, atliksime pareigą ir grįšime.

Minia didžiajame Jorde sutiko juos šaltai, bet nė vieno neužpuolė.

Grįžęs šeichas paskelbė tris užuojautos dienas, šįsyk savo namuose, pilyje: vyrai turį rinktis Kolonų salėje, moterys – svetainėje, kur šeichė mėgdavo sėdėti apsupta kaimiečių, ateidavusių pas ją pasislėpti nuo šeimininko priekabių, erdviame kambaryje be jokių baldų, išskyrus žemus suolelius, apklotus mėlynu medvilniniu audeklu.

Bet kas turėjo priiminėti užuojautas? *Kalnų kronikos* autorius aiškina taip: „Kadangi tądien kaime nebuvo nei velionės motinos, nei sesers, nei dukters, nei brolienės, namų šeimininkės vaidmuo atiteko pilies valdytojo žmonai“. Šaunusis vienuolis nekomentuoja šio reikalo, leidžia mums patiems įsivaizduoti, kokia turėjo tvyroti atmosfera, kai kaimietės, atėjusios vien iš padorumo, vilkėdamos juodais ar baltais drabužiais, bet nejausdamos gedulo širdyje, įžengdavo į svetainę, atsigręždavo į tą vietą, kur kitados sėdėdavo šeichė, pamatydavo, kad dabar ją užėmusi Lamija, ir tada gaudavo prieiti prie jos, pasilenkti, pabučiuoti ir pasakyti: „Tesuteikia Dievas tau jėgų ištverti šią nelaimę!“ arba: „Žinome, kokia didžiulė tavo kančia!“ ar dar kokią melagystę, tinkančią tokia proga. Kiek moterų sugebėjo rimtai ir oriai atlikti šį apsimestinį ritualą? Kronikininkas to nepatikslina.

Visai kitaip buvo vyrų salėje. Ten taip pat niekas neabejojo, kokie kaimynų jausmai, bet nebuvo nė kalbos, kad kas nors galėtų nepaisyti padorumo. Žmonės taip elgėsi iš pagarbos šeichui, o dar labiau – dėl penkiolikmečio sūnaus Raado, kurį jis parsivežė iš didžiojo Jordo ir kuris vienintelis nuoširdžiai gedėjo. Kaimiečiai, ir net tėvas, žiūrėjo į jį kaip į svetimą. Jis iš tiesų buvo jiems svetimas, nes nuo vienerių metų niekada nebuvo įkėlęs kojos į kaimą. Giminės iš motinos pusės jo ir neskatino to daryti, o šeichas nedrįso per daug reikalauti bijodamas, kad uošvis nesiimtų „lydėti“ vaikaičio savišku būdu...

Susitikimas su šiuo jaunuoliu kfarijabdiečiams buvo tikras išmėginimas. Tas išmėginimas vis kartodavosi, kai tik jis praverdavo burną ir prabildavo Jordo akcentu, nekenčiamu „skėrių“ akcentu. Nieko nuostabaus, juk jis visada gyveno tenai. „Vienas Dievas težino, ką slepia šis akcentas, – mąstė kaimiečiai, – ir ką motina galėjo jam prišnekėti apie kaimą“. Jie apie tai niekada negalvojo, kol Raadas buvo toli, bet dabar susigriebė, kad jų šeimininkas, artėjantis prie šešiasdešimties, netrukus gali mirti ir priešiškose rankose palikti žemes ir žmones.

Jei šeichą ir kamavo toks pat nerimas, jis to neparodė ir elgėsi su sūnumi kaip su bręstančiu vyru ir kaip su būsimu paveldėtoju. Pasisodinęs sūnų iš kairės priiminėti užuojautų, kartkartėmis jis jam pasakydavo įeinančiojo vardą ir akies krašteliu stebėdavo, ar Raadas gerai įsižiūrėjo į jo gestus ir ar moka juos pakartoti.

Nepakako vien sutikti lankytoją pagal jo rangą, dar reikėjo paisyti padėties niuansų. Nuomininkui Bu Nasifui, kuris kitados mėgino sukčiauti ir neatiduoti derliaus dalies, reikėjo leisti susilenkti, paimti šeicho ranką ir ilgai ją bučiuoti, paskui atsistoti. Nuomininkui Tubijai, doram senjoro šeimos tarnui, pabučiavusiam ranką, reikėjo paimti už alkūnės ir apsimesti, neva padedi atsikelti.

Nuomininkas Šalubas, senas draugas ir kare, ir medžioklėje, taip pat turės pasilenkti, bet vos pastebimai delsdamas, kol šeimininkas atitrauks ranką, paskui padės atsistoti, apkabins ir pabučiuos. Tada jis nueis į savo vietą glostydamasis ūsus. Nuomininkui Ajubui, kuris praturtėjo ir pasistatė namą Dairūne, taip pat reikėjo padėti atsistoti, apkabinti ir pabučiuoti, bet tik po to, kai palies lūpomis senjoro pirštus.

Šitaip derėjo elgtis su nuomininkais, o miestiečiams, kunigui, žymiems asmenims, ginklo draugams, perams, dvaro tarnams reikėjo taikyti kitokias normas... Buvo tokių, kurių vardą reikėjo ištarti, tokių, į kurių užuojautą reikėjo atsakyti jiems pritaikyta mandagumo formule, žinoma, ne visiems vienoda ir ne tokia pačia intonacija.

Be to, buvo ypatingų atvejų, tokių kaip Nadero, mulų varovo ir keliaujančio pirklio, kuris buvo išvytas iš pilies prieš ketvertą metų ir dabar naudojosi proga paprašyti atleidimo. Jis įsimaišė į minią, nutaisęs liūdnesnį veidą negu reikėjo. Šeichas kažką ilgai šnibždėjo sūnui į ausį, tada mulų varovas susilenkęs priėjo artyn, paėmė šeicho ranką, pakėlė prie lūpų ir palaikė gerą valandėlę.

Jei šeimininkas nebūtų norėjęs šio susitaikymo, o tai būtų buvęs tikrai išskirtinis atvejis gedulo metą, jis būtų nusisukęs, apsimetęs, neva šnekučiuoja su Džeriju, stovinčiu jam už nugaros, ir nekreipęs į žmogelį dėmesio tol, kol šis būtų pasitraukęs arba kol jam kas nors būtų „padėjęs“ tai padaryti. Bet taip šeichas būtų pasielgęs tik nepaprastai sunkiu atveju, pavyzdžiui, jei toks tipas kaip Rukozas, šeimininko laikomas vagimi ir išdaviku, ramiausiai sau būtų atėjęs lengvai gauti atleidimo. Naderas padarė „ne tokio kalibro“ nusikaltimą, kaip buvo sakoma kaime, todėl šeichas, leidęs jam keliolika sekundžių palinksoti prie savo rankos, galiausiai palietė žmogeliui petį ir sunkiai atsidusęs tarė:

– Teatleidžia tau Dievas, Naderai, bet tu turi ilgą liežuvį!

– Taip jau yra nuo gimimo, šeiche!

Šeimininko akimis žiūrint, mulų varovas nusikalto baisiu akiplėšiškumu. Jis nuolat lankėsi pilyje, kur buvo vertinamas už iškalbą ir žinias: Naderas tikrai buvo vienas labiausiai apsišvietusių žmonių Kalnuose, nors jo laikysena ir amatas trukdė tai pastebėti. Tykodamas kokios žinios ar naujienos, jis gaudyte gaudė mokyčiausių klientų žodžius. Bet dar labiau mėgo klausytis savęs, ir tada mažai tesirūpindavo savo auditorijos lygiu.

Žmonės kalbėjo, esą kartais jis užsėsdavęs ant mulo, prispausdavęs knygą gyvuliui prie gugos ir traukdavęs keliu šitokia poza. Išgirdęs apie jį dominantį veikalą, parašytą arabiškai arba turkiškai, – mat Naderas laisvai skaitė tik šiomis kalbomis, – jis būdavo pasirengęs mokėti labai brangiai, kad tik jį įsigytų. Naderas dаžnai sakydavo, jog dėl to niekada ir nevedė, nes jokia moteris nebūtų norėjusi vyro, knygoms išleidžiančio kiekvieną uždirbtą piastrą. Kaime sklido kitokie gandai, atseit mulų varovas labiau mėgstąs efebus, tačiau jis niekada nebuvo užkluptas nusikaltimo vietoje. Šiaip ar taip, šeichas ant jo supyko ne dėl slaptų polinkių, o dėl prancūzų revoliucijos.

Naderas nuo pat vaikystės ja besąlygiškai žavėjosi, o šeichas ir visi jo perai joje matė tik bjaurastį, tik paklydimą, laimė, laikiną. „Mūsų" prancūzai pametė galvas, kalbėjo jie, tačiau Dievas nedelsdamas „mums" juos sugrąžino į teisingą kelią. Kartą ar du mulų varovas užsiminė apie privilegijų panaikinimą, šeichas atsakė jam pusiau juokais, pusiau grasinamai, ir lankytojas prikando liežuvį. Bet vieną dieną, nuvykęs pardavinėti savo mažmožių pas Prancūzijos konsulato atstovą, jis sužinojo tokią nepaprastą naujieną, kad pristigo jėgų pasilaikyti ją vien sau. Tai nutiko 1831-aisiais, Prancūzijoje prieš metus buvo pasikeitęs režimas, į sostą atsisėdo Liudvikas Pilypas.

– Šeichas niekada neatspės, ką praeitą savaitę man papasakojo vienas prancūzas.

– Klok, Naderai!

– Naujojo karaliaus tėvas buvo revoliucijos šalininkas ir net balsavo už Liudviko XVI mirtį!

Mulų varovas buvo tikras, kad padėjo tašką jų nesibaigiančiame ginče. Jo riebus bebarzdis veidas švytėjo iš pasitenkinimo. Bet šeichui tai visai nebuvo juokinga. Jis pašoko ir suriko:

– Mano namuose tokie dalykai nesakomi. Nešdinkis, ir kad tavo čia daugiau nė kojos nebūtų!

Kodėl jis taip sureagavo? Džebrajelis, papasakojęs man šį epizodą, abejojo. Tikra viena: šeichui Nadero žodžiai pasirodė baisiai nederami, įžūlūs, o ištarti valdinių akivaizdoje gal net panėšėjo į ardomąją veiklą. Gal jį šokiravo pati žinia? Gal jis ją palaikė įžeidimu naujajam prancūzų karaliui? O gal pilies šeimininkui pasidingojo, kad tonas akiplėšiškas? Niekas nedrįso to klausti, juo labiau mulų varovas, kuris graužėsi nagus, nes tai buvo jo kaimas, jis čia turėjo namus ir knygų, o šeichas buvo jo dosniausias klientas. Todėl dabar Naderas ir pasinaudojo proga pareikšti užuojautą ir paprašyti atleidimo.

Apie šį žmogų dar nepasakiau svarbiausio dalyko: jis parašė vienintelį kūrinį, kuriame tikėtinai paaiškintas Tanijo-*kiško* dingimas.

Naderas iš tiesų turėjo įprotį užsirašinėti į sąsiuvinį savo paties sugalvotas pastabas ir aforizmus, ilgus arba trumpus, aiškius arba miglotus, dažniausiai eiliuotus arba išdėstytus ganėtinai įmantria proza.

Daugelis tų tekstų prasideda tokiais žodžiais: „Aš pasakiau Tanijui“, arba „Tanijas pasakė man“, ir niekas negalėtų tiksliai nustatyti, ar tai tik paprasta gudrybė, ar autentiško pokalbio atpasakojimas.

Be abejonės, tie raštai nebuvo skirti spausdinti. Šiaip ar taip, po Nadero mirties juos rado vienas universiteto dėstytojas ir išleido pavadinimu, kurį išverčiau „Mulų varovo išmintis“. Aš dažnai remsiuosi šiuo neįkainojamu liudijimu.

III

Vos gavęs atleidimą, mulų varovas atsisėdo prie Tanijo ir sušnibždėjo jam į ausį:

– Bjaurus gyvenimas! Turi bučiuoti ranką, kad neprarastum duonos kąsnio!

Tanijas santūriai pritarė. Įsmeigęs akis į grupelę, kurią sudarė šeichas, jo sūnus ir Džerijas, stovintis jiems už nugarų, jis irgi galvojo apie tą patį ir klausė savęs, ar po keleto metų ir jo padėtis bus tokia kaip valdytojo, ar jis taip pat susilenkęs pataikūniškai lauks Raado įsakymų. „Verčiau mirsiu“, – prisiekė jis sau, ir jo lūpos sudrebėjo iš besiveržiančio įniršio.

Naderas prisislinko dar arčiau.

– Geras daiktas buvo ta prancūzų revoliucija, tos lekiančios šeichų galvos!

Tanijas nieko neatsakė. Varovas muistėsi ant kėdės, tarsi būtų sėdėjęs mului ant nugaros, o šis bėgęs per lėtai. Jis gręžiojo kaklą it driežas, dairėsi į kilimus ant grindų ir į lubų arkadas, į šeimininkus ir į svečius, rodė jiems grimasas ir mirkčiojo. Paskui vėl pasilenkė prie jaunojo kaimyno.

– Argi šeicho sūnus truputį nepanašus į plevėsą?

Tanijas nusišypsojo. Bet perspėjo Naderą:

– Prisiprašysi išvejamas antrą kartą!

Tuo metu berniuko akys susitiko su Džerijo žvilgsniu ir šis ženklu parodė norįs pasikalbėti.

– Nesėdėk šalia Nadero! Nueik pažiūrėti, ar motinai nieko nereikia!

Kol Tanijas svarstė, ar paklusti tėvui, ar apsimesti drąsuoliu ir grįžti į savo vietą, lauke kilo triukšmas. Tarnas pašnibždėjo šeichui į ausį keletą žodžių, ir jis pasuko prie durų, liepęs Raadui sekti paskui jį. Džerijas nudūlino jiems įkandin.

Į pilį atvyko aukštas svečias, ir paprotys reikalavo išeiti jo pasitikti. Tai buvo Saidas bekas, Sahlaino kaimo senjoras drūzas*, vilkintis ilga, ryškiai dryžuota *abaja*, krintančia nuo pečių ligi blauzdų ir teikiančia dar daugiau didingumo veidui, kurį puošė šviesūs ūsai.

Pagal paprotį jis pradėjo kalbą šitaip:

– Pasklido žinia, duok Dieve, kad ji būtų netikra!

Šeichas deramai jam atsakė:

– Dangus panoro mus išbandyti.

– Žinokite, kad išbandymuose šalia jūsų yra brolių.

– Nuo tada, kai tave pažinau, Saidai bekai, žodis „kaimynas" mano ausims malonesnis už žodį „brolis".

Tai buvo mandagumo formulės, bet ne tik, nes su savo giminėmis šeichas turėjo vien rūpesčių, o santykių su kaimynu per dvidešimt metų netemdė joks debesėlis. Vyrai susiėmė už parankių ir drauge įėjo vidun.

Šeichas pasisodino svečią savo dešinėje ir pristatė jį Raadui tokiais žodžiais:

– Žinok, kad man mirus tu turėsi kitą tėvą, kuris tave saugos!

– Teprailgina Dievas tavo gyvenimą, šeichai Fransisai!

Vėl pažiro mandagumo formulės. Bet galop buvo prieita prie pagrindinio dalyko. Prie įdomaus asmens, kuris sėdėjo nuošaly ir kurį visi susirinkusieji varstė žvilgsniais nuo galvos ligi kojų. Gandas apie jį pasklido net moterų salėje, ir kai kurios atskubėjo jo pažiūrėti. Jis neturėjo nei barzdos, nei ūsų ir buvo užsidėjęs plokščią skrybėlę, dengiančią pakaušį ir ausis. Keletas kuokštelių išlindusių plaukų buvo žili, beveik balti.

Saidas bekas pamojo jam prieiti artyn.

– Šis garbingas žmogus, kuris mane atlydėjo, yra anglų pastorius. Jis panoro atlikti savo pareigą šia liūdna proga.

– Sveikas atvykęs!

---

* Drūzai – arabų musulmonų ismailitų sekta. Drūzai gyvena Libane, Sirijoje, šiek tiek jų yra Izraelyje.

– Jis atsikėlė į Sahlainą gyventi su žmona, dorybinga moterim, ir mes tik apsidžiaugėme jų atvykimu.

– Tavo lūpomis kalba kilmingas kraujas, Saidai bekai! – tarė pastorius kiek nenatūralia arabų kalba, kokia kalba orientalistai.

Pamatęs susižavėjusį šeicho žvilgsnį, Saidas bekas paaiškino:

– Dvasiškasis tėvas septynerius metus gyveno Alepe. Susipažinęs su šiuo gražiu metropoliu, jis, užuot važiavęs į Istanbulą ar Londoną, pasirinko kuklų mūsų kaimą, teatlygina jam Dievas už šią auką!

Pastorius jau ruošėsi atsakyti, bet šeichas parodė jam, kur sėstis. Ne greta savęs, nors tai nieko būtų nestebinę, turint galvoje išskirtinį vizito pobūdį, o kiek tolėliau, į šalį. Tiesą pasakius, šeichas jau žinojo tai, ką čia išgirdo, – viskas, kas būdavo žinoma Sahlaine, kfarijabdiečius pasiekdavo dar nesutemus vakarui, – o anglo, pastoriaus ar ne, atvykimas gyventi į šį kraštą buvo nepaprastas įvykis. Dabar mūsų šeichas norėjo sužinoti daugiau, bet pasistengė, kad šventasis tėvas negirdėtų. Jo ir Saido beko galvos palinko viena prie kitos, ir kiekvienas svečias galėjo įvertinti, kokie jie artimi.

– Girdėjau, jis ketina atidaryti mokyklą.

– Taip, aš jam paskolinau patalpas. Sahlaine neturime mokyklos, ir jau kuris laikas geidavau, kad ji būtų. Ją lankys net mano sūnūs, pastorius pažadėjo juos išmokyti anglų ir turkų kalbų, arabų poezijos ir retorikos. Nenorėčiau šnekėti už jį, bet, man regis, jis labai tikisi, kad tavo sūnus taip pat į ją eis.

– Ar kartais jis nemėgins atversti mūsų vaikų?

– Ne, mes apie tai kalbėjomės, ir jis man pažadėjo.

– Vadinasi, tu juo pasitiki.

– Aš pasitikiu jo protu. Jei pamėgintų atversti mūsų sūnus, būtų tuoj pat išvytas iš kaimo, tai kam jam daryti tokią kvailystę?

– Tavo vaikų ir mano sūnaus, teisybė, jis nedrįs. Bet valstiečių vaikus norės atversti.

– Ne, dėl jų jis man taip pat pasižadėjo.

– Tai ką tada jis atvertinės?

– Nežinau, gal komersantų vaikus ar kokius stačiatikius... Dar yra žydas Jokūbas ir jo šeima.

– Jei jam pavyks atversti mano siuvėją, jis bus atlikęs žygdarbį... Bet nežinau, ar tai patiks *bunai* Butrosui. Jam žydas vertesnis už eretiką!

Kunigas išbuvo čia visą rytą, o prieš valandą išvyko, atsisveikinęs su šeichu ir jo svečiais. Bet štai jis sugrįžo: matyt, kažkas perspėjo, kad į avidę įsisuko vilkas, ir jis atskubėjo čionai. Atsisėdęs į savo vietą, kunigas nesivaržydamas žiūrėjo į pastorių ir jo keistą skrybėlę.

– Iš tiesų, – tarė Saidas bekas, – aš nemanau, kad šventasis tėvas ketina atvertinėti žmones.

– Tikrai? – pirmą kartą nustebo šeichas.

– Labiausiai jis nori, kad mes nebūtume prieš jį nusiteikę, ir nedarys nieko, kas galėtų mus trikdyti.

Šeichas dar truputį pasilenkė.

– Gal jisai šnipas.

– Ir aš apie tai pagalvojau. Bet mes nežinome Sahlaino sultono paslapčių. Juk jis nerašys savo konsului, kad Halimo karvė atsivedė du veršelius!

Bičiuliai nusijuokė prislopinę balsus, trūkčiojamai leisdami orą, bet vis tiek laikė gedulingai sučiaupę lūpas ir iki skausmo sukandę žandikaulius. Jų žvilgsniai susitiko su pastoriaus akimis, ir šis pasiuntė jiems mandagią šypseną, į kurią jie atsakė palankiai linkčiodami galvas.

Kai po valandos Saidas bekas atsistojo ruošdamasis išvykti, šeichas jam tarė:

– Pastoriaus planas man prie širdies. Aš pagalvosiu. Šiandien antradienis... jei jis ateis manęs aplankyti penktadienio rytą, gaus atsakymą.

– Neskubėk, šeiche, jei nori, liepsiu jam ateiti daug vėliau.

– Ne, nėra reikalo, ketvirtadienį vakare sprendimas bus priimtas, ir aš tikrai kitą dieną jam jį pranešiu.

Kai palydėjęs aukštus svečius ligi priebučio šeichas vėl atsisėdo, kunigas šalia jo užėmė garbės vietą.

– Anglų pastorius mūsų kaime! Kaip sako priežodis, ilgai gyvensi, daug stebuklų pamatysi! Turėsiu grįžti čia su švęstu vandeniu pašventinti pilies, kad neatsitiktų daugiau nelaimių.

– Palauk, *buna,* veltui nešvaistyk vandens. Pastorius ateis manęs aplankyti penktadienį, ir tada tikrai galėsi pakrapinti izopo šakele, kad nereikėtų vargintis du kartus!

– Jis buvo šiandien ir vėl ateis po trijų dienų!

– Taip, jam tikriausiai patiko kaimo klimatas.

Kunigas nepatenkintas suprunkštė.

– Argi mūsų oras atsiduoda siera?

– *Tu klysti,* buna, *regis, tai šventas žmogus.*

– Ką tas šventas žmogus čia veikė?

– Reiškė užuojautą, kaip ir visi!

– O ką veiks penktadienį? Vėl reikš užuojautą? Nejau būtų numatęs dar kieno mirtį? Gal mano?

– Saugok Dieve! Tas žmogus Sahlaine atidarys mokyklą...

– Žinau.

– Ir jis atvyko pasiūlyti man leisti į ją savo sūnų!

– Tik tiek? Ir ką gi mūsų šeichas atsakė?

– Kad pagalvosiu iki ketvirtadienio vakaro. O penktadienį duosiu atsakymą.

– Kodėl iki ketvirtadienio vakaro?

Ligi tol šeicho lūpose žaidė pašaipi šypsenėlė, jam patiko erzinti kunigą. Bet staiga jo veidas surimtėjo.

– Aš tau viską paaiškinsiu, *buna,* kad rytoj nepriekaištautum, neva pareikalavau neįmanomo daikto. Jei ketvirtadienį iki saulėlydžio tavo patriarchas neatvyks pareikšti man užuojautos, pasiųsiu savo sūnų į anglų mokyklą.

Jau keturiolika metų – nuo Tanijo gimimo – prelatas nebuvo lankęsis mūsų kaime. Jis iki galo palaikė šeichės pusę: gal dėl to, kad jautėsi atsakingas už šią nelaimingą santuoką ir pyko ant šeicho, kam šis įstūmė jį į tokią nepatogią padėtį. Šiame konflikte jis buvo toks šališkas, toks nejautrus kaimiečių kančioms, kai juos užgriuvo didžiojo Jordo žmonės, jog nepaisydami žilos barzdos ir aukšto rango, jie davė jam tokią pat pravardę kaip ir jo globotinei. Tada „skėrių patriarchas“ pasižadėjo daugiau nekelti kojos į Kfarijabdą.

Kaimiečiai su tuo susitaikė. Gero tono ženklu buvo laikomas pasakymas, kad visi puikiausiai apsieis ir be jo tiek per Šventojo Kryžiaus išaukštinimo šventę, tiek per konfirmacijos ceremonijas, kai prelato antausis palikdavo paaugliams ant veidų ilgą prisiminimą. Jį puikiausiai atstodavo *bunos* Butroso antausis. Tačiau šis savotiškas prakeiksmas slėgė tikinčiųjų pečius. Kai kas nors numirdavo, sunkiai susirgdavo arba kai pražūdavo derlius, – kai atsitikdavo šios įprastinės nelaimės, verčiančios žmogų paklausti: „Kuo aš nusidėjau dangui?“ – ginčas su patriarchu kaskart būdavo it peilis, draskantis seną žaizdą. Argi ne laikas buvo tai baigti? Argi užuojautos pareiškimas nebuvo tinkama proga susitaikyti?

Per šeichės laidotuves didžiajame Jorde prelatas, vadovaujantis ceremonijai, prie kapo rūsio tarė paguodos žodį kiekvienam šeimos nariui. Išskyrus šeichą. O juk jis užmiršo savo ir kaimo nuoskaudas ir atvažiavo pas juos, pagaliau jis buvo velionės vyras.

Įsižeidęs dar labiau, kad žmonos šeima ir Kfarijabdos diduomenė buvo šios paniekos liudytojai, šeichas tuoj pat nuvyko pas patriarcho bažnyčios sargą ir kone grasindamas pareiškė tris dienas priiminėsiąs užuojautą pilyje ir lauksiąs *sajednos* patriarcho, kitaip...

Visą pirmąją dieną, plūstant lankytojams, šeicho galvoje sukosi vienintelis klausimas: „Ar jis ateis?“ Kunigui jis primygtinai pakartojo:

– Jei tavo patriarchas neateis, nesumanyk man priekaištauti už tai, ką padarysiu.

Buna Butrosas dviem dienoms dingo iš kaimo. Jis paskutinį kartą išmėgino laimę, bet veltui. Grįžęs kunigas pasakė, kad *sajedna* lanko didžiojo Jordo kaimus ir jam nepavyko su juo pasimatyti. Visai gali būti, kad jis buvo su juo susitikęs, bet neįstengė perkalbėti. Taigi ketvirtadienio vakarą, kai šeichas, apsuptas paskutinių lankytojų, žengė iš salės, kur priiminėjo užuojautas, horizonte nešmėžavo jokia mitra.

Tą naktį kunigas miegojo blogai. Dvi dienas bergždžiai kratęsis ant mulo nugaros ir dėl to visas kaip sudaužytas, jis nepajėgė numaldyti nerimo.

– Be to, – kalbėjo jis žmonai, – mulas žino, kur eina, ir jam nešauna į galvą lįsti tiesiai į prarają. O šeichas su patriarchu neša ant nugarų visus krikščionis ir lekia suremti ragų kaip du ožiai.

– Eik į bažnyčią ir pasimelsk, – pasiūlė jam *churijė*. – Jei Dievas bus mums gailestingas, rytoj vieną mulą įkurdins pilyje, o kitą – patriarcho rezidencijoje.

KETVIRTAS VINGIS

Anglų pastoriaus mokykla

Atsakydamas į jūsų laišką, su džiaugsmu patvirtinu, kad tarp pirmųjų Sahlaino mokyklos mokinių buvo toks Tanijas Džerijas iš Kfarijabdos.
Mūsų įstaigos įkūrėjas šventasis tėvas Džeremis Stoltonas apsigyveno Kalnuose su savo žmona 1830 metų pradžioje. Bibliotekoje yra skrynutė, kurioje saugomi archyvai, – kiekvienų metų užrašų knygos, išmargintos įvairiomis pastabomis, ir laiškai. Jei norite juos peržiūrėti, mielai prašom, bet, pats suprantate, apie jų išsinešimą negali būti nė kalbos...

Ištrauka iš šventojo tėvo Išako,
Sahlaino anglų mokyklos dabartinio
direktoriaus, laiško

I

Buna Butrosas turbūt meldėsi nepakankamai karštai, nes rytojaus dieną nešukuota barzda įžengęs į Kolonų salę, rado šeichą dar tebesėdintį ten, jo drabužiai nebuvo virtę pakinktais, ausys nebuvo pradūrusios kepuraitės, o lūpos ir žandikauliai po žilstančiais ūsais nebuvo pailgėję...

Matyt, jis jau seniai atsikėlė, o gal ir visai nemiegojo, kamuojamas savų rūpesčių. Su juo buvo Džerijas ir keletas kaimiečių. Kunigas niūriai pasveikino susirinkusiuosius ir atsisėdo prie pat durų.

– *Buna* Butrosai, – linksmai šūktelėjo šeichas, – verčiau ateik prie manęs, bus geriau, jei sutiksime jį kartu.

Kunigui akimirką sušvito viltis. Gal Dievas išklausė bent vienos iš jo daugybės maldų!

– Vadinasi, jis atvažiuoja!

– Žinoma, atvažiuoja. O štai ir jis.

Kunigas nusivylė. Į salę įžengė ne patriarchas, o pastorius. Varstomas nustebusių kaimiečių žvilgsnių, jis pasveikino šeimininką keletu palinkėjimų, kuriuos susakė puikia arabų kalba. Tada šeichas pakvietė jį sėstis.

– Dangus gerai sutvarkė reikalus, *buna,* šventasis tėvas atsisėdo į vietą, kurią tu palikai.

Bet kunigui juokai buvo ne galvoj. Jis paprašė šeichą ateiti į *livaną* ir pasikalbėti akis į akį.

– Jei gerai supratau, mūsų šeichas apsisprendė.

– Už mane apsisprendė tavo patriarchas, padariau viską, ką galėjau, mano sąžinė rami. Pažvelk į mane, argi mano akys paraudusios kaip blogai miegojusio žmogaus?

– *Sajednos* atžvilgiu gal ir padarei, ką reikėjo. Bet argi sūnaus atžvilgiu darai tai, ką liepia pareiga? Ar tavo sąžinė gali būti rami, kai siunti jį pas žmones, kurie lieps jam skaityti suklastotą evangeliją ir kurie negerbia nei Švenčiausiosios Mergelės Marijos, nei šventųjų?

– Jei Dievas nebūtų norėjęs, kad taip apsispręsčiau, būtų įsakęs patriarchui parodyti čia barzdą ir pareikšti užuojautą!

Buną Butrosą trikdė šeicho kalbos apie barzdas, o dar labiau – apie Dievą, nes jos buvo perdėtai familiarios. Todėl jis oriai pareiškė:

– Kartais Dievas nukreipia savo kūrinius į pražūties kelią.

– Nejau jis būtų taip pasielgęs su patriarchu? – klastingai paklausė šeichas.

– Aš turėjau galvoje ne tik patriarchą!

Baigę pasitarimą, kunigas su šeichu grįžo į Kolonų salę. Ten mažumėlę susijaudinęs jų laukė pastorius. Bet šeimininkas iškart jį nuramino.

– Aš jau pagalvojau. Mano sūnus eis į jūsų mokyklą, šventasis tėve.

– Mokėsiu būti vertas tokios garbės.

– Su juo reikia elgtis kaip su visais mokiniais, be ypatingų ceremonijų, galite nedvejodamas jį apkumščiuoti, jei nusipelnys. Bet aš reikalauju dviejų dalykų, ir turite juos pažadėti dabar pat, prie liudininkų. Pirmasis – tegul niekas jam nekalba apie religiją. Jis išpažins savo tėvo tikėjimą ir kas sekmadienį eis pas čia esantį *buną* Butrosą mokytis katekizmo.

– Pasižadu, – tarė pastorius, – kaip jau pasižadėjau Saidui bekui.

– Antras dalykas tas, kad mano vardas šeichas Fransisas, o ne šeichas Anglizas, todėl šioje mokykloje turi būti prancūzų kalbos mokytojas.

– Šitai taip pat pažadu, šeiche Fransisai. Retorika, poezija, kaligrafija, gamtos mokslai, turkų, prancūzų, anglų kalbos. Ir kiekvienas išpažįsta savo religiją.

– Tokiu atveju neturiu nieko prieš. Net svarstau, ar dabar buna Butrosas negalvoja leisti savo vaikų į jūsų mokyklą, šventasis tėve...

– Leisiu tada, kai figos subręs sausio mėnesį, – pro sukąstus dantis sumurmėjo kunigas.

Paskui atsistojo, pamaigė ant galvos kepurę ir išėjo.

– O kol tos figos subręs, – toliau kalbėjo šeichas, – pažįstu dar vieną berniuką, kuris bus laimingas, galėdamas lydėti į tą mokyklą mano sūnų. Ar ne, Džerijau?

Valdytojas, kaip visada, sutiko ir padėkojo šeimininkui už nuolatinį rūpestį juo ir jo šeimos nariais. Tačiau pats į tokį pasiūlymą žiūrėjo daugiau negu santūriai. Atsiimti Tanijų iš savo svainio kunigo mokyklos, atiduoti šitam anglui ir užsitraukti Bažnyčios rūstybę – šito jis negalėjo padaryti lengva širdimi. Bet negalėjo ir pasipriešinti šeimininko valiai, negalėjo nepriimti jam teikiamos malonės.

Išvydęs, kaip apsidžiaugė sūnus, Džerijas užmiršo santūrumą. Kai pasakė jam apie šeicho pasiūlymą, berniuko veidas nušvito, ir Lamija nusprendė, jog dabar tinkamas metas truputį sušildyti šeimos židinį.

– Argi nepabučiuosi tėvo už tokią naujieną?

Tanijas pabučiavo tėvą ir motiną, ko nebuvo daręs nuo pat ano nutikimo prie šaltinio.

Jis nesiliovė maištavęs. Priešingai, pajuto, kad permaina, kurią sukėlė kvailio žodžiai ir kuri pasireiškė apsilankymu pas tremtinį Rukozą, atrišo jam rankas. Tarsi dangus būtų laukęs iš jo ryžtingo poelgio, kad galėtų atverti kelius... Jis eis ne į pastoriaus mokyklą, o žengs į platų pasaulį, kurio kalbomis netrukus kalbės ir kurio paslaptis atskleis.

Jis dar buvo su Lamija ir Džeriju, bet jau skrajojo kitur, stebėjo sceną, kurią išgyveno, taip, lyg ji būtų plaukusi iš atminties. Jis klaidžiojo toli nuo šios vietos, toli nuo mielų dalykų ir nuoskaudų, toli nuo draskančių abejonių.

Tuo metu už dviejų koridorių, pagrindiniame pilies pastate, šeichas iš kailio nėrėsi tikindamas sūnų, kad jis, net ir sulaukęs penkiolikos metų, nė kiek nebus pažemintas, jei eis mokytis kitko, ne tik valdyti ginklus ir jodinėti žirgu.

– Jei vieną dieną tu, kaip mūsų protėvis, gausi Prancūzijos karaliaus pranešimą...

– Liepsiu savo sekretoriui jį išversti.

– O jei pranešimas bus slaptas, ar tikrai bus išmintinga, kad sekretorius sužinotų jo turinį?

Pastorius Stoltonas netrukus pastebėjo skirtumą tarp dviejų mokinių, kurie kas rytą sukardavo maždaug valandos kelią iš Kfarijabdos, droždami po tiesumai per pušyną. 1835 metų užrašų knygoje galima rasti tokį įvertinimą: „Tanijas. Didžiulis žinių troškimas ir guvus protas, trikdomas neramios sielos sukrėtimų". Toliau, už poros puslapių: „Raadas labai domisi tik vienu dalyku – kad būtų rodoma pagarba jo rangui. Jei kas nors iš dėstytojų ar mokinių bet kuriuo dienos metu kreipiasi į jį nepridurdamas žodžio „šeichas", jis elgiasi taip, lyg nieko nebūtų girdėjęs, arba atsigręžia atgal, neva ieškodamas, kam galėtų būti skirtos tokios kalbos. Bijau, kad, kaip mokinys, jis priklauso beviltiškiausiųjų kategorijai, tai, kurios devizas yra: *„Teach me if you can!"** Nė nemanyčiau stengtis, kad jis ir toliau lankytų šią įstaigą, jei reikėtų paisyti tik mokyklos interesų".

Paskutinio sakinio galas – beveik prisipažinimas. Nors pastorius nuoširdžiai rūpinosi jaunų protų lavinimu, jis buvo neabejingas jos didenybės Rytų politikai.

Bet kokią gi reikšmę Europos valdžiai galėjo turėti paauglio mokymas Kalnų kaime? Suprantu, kad juoksitės ir gūžčiosite pečiais, aš ir pats ilgai taip dariau, kol neperžiūrėjau archyvų. Tačiau faktai tokie: kad tie berniukai lankė Stoltono mokyklą, žinojo ir karštai komentavo net lordo Ponsonbio, otomanų ambasadoriaus, biuras ir Paryžius, deputatų rūmai, vadovaujami Alfonso de Lamartino. „Nuostabu, – piktinosi „profesorius" Džebrajelis, – tas drimba Raadas tikriausiai niekada negirdėjo apie savo amžininką Lamartiną, o Lamartinas girdėjo apie Raadą!"

---

* Pamokyk mane, jei gali! *(Angl.)*

Per kokį stebuklą? Reikia pasakyti, jog tais metais Europos kanceliarijos buvo susirūpinusios dėl vieno nepaprasto įvykio: Egipto vicekaralius paša Muchamedas Ali Rytuose, ant Otomanų imperijos griuvėsių, ėmė kurti naują valstybę, kuri turėjo driektis nuo Balkanų ligi pat Nilo ištakų ir kontroliuoti kelią į britų valdas Indijoje. Anglai to jokiu būdu nenorėjo ir buvo pasiruošę padaryti viską, kad tik jam sukliudytų. Prancūzai, priešingai, Muchamedą Ali laikė Apvaizdos siųstu žmogumi, kuris pažadins Rytus iš letargijos ir pagal Prancūzijos pavyzdį sukurs naują Egiptą. Jis pasikvietė prancūzų gydytojų, inžinierių ir net paskyrė į savo armijos štabą buvusį Napoleono karininką. Prancūzų utopistai važiavo gyventi į Egiptą, tikėdamiesi ten sukurti pirmąją socialistinę visuomenę ir įgyvendinti negirdėtų planų, na, kad ir iškasti kanalą, jungiantį Viduržemio jūrą su Raudonąja. Tas paša tikrai viskuo patiko prancūzams. Be to, jei jis taip erzino anglus, negalėjo būti labai blogas. Nebuvo ko nė galvoti, kad jie leistų Londonui juo atsikratyti.

Kokią reikšmę šioje milžinų kovoje turėjo mano kaimo žmonės, visų pirma du anglų pastoriaus mokiniai?

Didesnę negu įsivaizduojame. Sakytum jų vardai būtų buvę išgraviruoti ant svarstyklių svirties, ir pakako pasilenkti, kad juos perskaitytum. Lordas Ponsonbis tą ir padarė. Jis palinko prie žemėlapio ir dūrė pirštu į vieną vietą: būtent joje susikurs arba sugrius Muchamedo Ali imperija, joje įvyks mūšis!

Mat besikurianti imperija turėjo du sparnus: šiaurinį Balkanuose ir Mažojoje Azijoje, o pietinį Egipte ir jam priklausančiose valdose. Tarp jų buvo vienintelis susisiekimas – ilgas pakrantės kelias nuo Gazos iki Aleksandrijos, einantis per Haifą, Akrą, Saidą, Beirutą, Tripolį, Latakiją. Tai žemės juosta, įsiterpusi tarp jūros ir Kalnų. Jei ji išsprūstų iš vicekaraliaus kontrolės, keliu būtų neįmanoma pravažiuoti ir egiptiečių armija būtų atkirsta nuo savo užnugario, o naujoji imperija padalyta į dvi dalis. Negyvas kūdikis.

Todėl visos kanceliarijos kurį laiką neatitraukė akių nuo šio Kalnų kampelio. Žmonės niekada čia nematė tiek misionierių, pirklių, dailininkų, poetų, gydytojų, ekscentriškų damų ir senų akmenų mėgėjų. Kalnų gyventojai jautėsi pamaloninti. O kai vėliau suprato, kad anglai ir prancūzai kariavo pas juos, nenorėdami kautis tarpusavyje, pasijuto pamaloninti dar labiau. Niokojanti privilegija, bet vis dėlto privilegija.

Anglų tikslas buvo aiškus: sukurstyti Kalnų gyventojus sukilti prieš egiptiečius. Tačiau jie, palaikomi Prancūzijos, žinoma, stengėsi to išvengti.

Kaip pasakoja *Kalnų kronika,* „kai egiptiečių būriai atžygiavo prie mūsų krašto prieigų, jų vyriausiasis vadas pasiuntė pranešimą emyrui, prašydamas prisijungti prie jo“. Nusprendęs, kad būtų labai neatsargu paremti kieno nors pusę šiame susidūrime, kuris smarkiai pranoko jo mažytę kunigaikštystę ir silpnas pajėgas, emyras ėmė išsisukinėti. Tada vadas atsiuntė jam kitą štai taip išdėstytą pranešimą: „Arba tu su savo būriais prisijungi prie manęs, arba aš ateisiu pas tave, nušluosiu tavo rūmus ir jų vietoje pasodinsiu figmedžius!“

Nelaimingasis gavo paklusti, ir Kalnai perėjo Egipto valdžion. Sakome „nelaimingasis“, nes šio žmogaus visi bijojo, valstiečiai ir šeichai drebėjo vien išgirdę jo vardą, tačiau prieš pašą ir jo atstovus drebėjo jisai.

Muchamedas Ali tikėjosi, kad patraukęs emyrą į savo pusę, jis taps krašto šeimininku. Kitoje vietoje tikriausiai taip būtų ir buvę, tik ne šioje. Kas be ko, emyras turėjo autoritetą ir įtaką, bet Kalnai neapsiribojo vien jo asmeniu. Jame buvo religinių bendruomenių su savo kunigais, vadovais, didikais, buvo žymių šeimų ir smulkių senjorų. Didžiosiose aikštėse pasigirdo murmėjimas, kaimuose kilo vaidai. Šeicho ir patriarcho santykiai buvo šalti, nes patriarchas buvo įsitikinęs, kad šeichas padarė Lamijai vaiką, kuris gyveno pilyje: patriarchas tokiomis sąlygomis nekėlė ten kojos, šeichas, norėdamas parodyti, jog taip nesielgiama su jo padėties žmogumi, iš pasipūtimo nusiuntė sūnų į anglų pastoriaus mokyklą!

Kai lordas Ponsonbis pasilenkė prie šio mažulyčio taškelio žemėlapyje, bendradarbiai taip smulkiai jam visko nepaaiškino.

Tik pasakė, kad drūzų bendruomenė, priešiška emyrui nuo tada, kai jis nužudė vieną iš pagrindinių jos vadų, pasirengusi sukilti prieš jį ir jo sąjungininkus egiptiečius, bet toks sukilimas nieko neduos, jei jame nedalyvaus krikščionys, sudarantys gyventojų daugumą.

– O ar mūsų žmonės krikščionims daugiau nieko negalėjo padaryti? – paklausė ambasadorius.

Jam buvo priminta, kad tiems gyventojams, kurių didžiąją daugumą sudaro katalikai, anglas visų pirma yra eretikas.

– Nė vienam iš mūsų žmonių nepavyko užmegzti su jais svarbių ryšių... išskyrus vieną pastorių, kuris atidarė mokyklą.

– Mūsišką mokyklą katalikų kaime?

– Ne, ką jūs sau manote, žmonės jį būtų tuoj pat išvilę, arba gaisras būtų suniokojęs jo įstaigą. Ne, jis įsikūrė seno drūzų vado Saido beko žemėse, bet įstengė įrašyti į savo mokyklą du katalikų mokinius, kurių vienas – paties Kfarijabdos šeicho sūnus.

– Kfar... kieno?

Teko ieškoti smulkesnio žemėlapio ir su lupa perskaityti Kfarijabdos ir Sahlaino pavadinimus.

– Įdomu, – tarė lordas Ponsonbis.

Raporte, skirtame užsienio reikalų ministerijai, jis neminėjo Kfarijabdos, bet rašė apie „vilties teikiančius ženklus“. Kad vienos garsiausių katalikų šeimų palikuonis, palikuonis šeimos, kuri jau tris amžius didžiavosi ryšiais su Prancūzija, atsidūrė anglų pastoriaus mokykloje, tikrai buvo didelis laimėjimas, prošvaistė.

Tad, savaime suprantama, negalėjo būti nė kalbos, kad pastorius išmestų šeichą Raadą iš mokyklos dėl blogų pažymių!

II

Kitoje stovykloje niekas į tai nenorėjo žiūrėti taip rimtai kaip lordas Ponsonbis. Nei emyras, nei Prancūzijos konsulas ponas Gi, nei paša Suleimanas, arba Oktavas Žozefas de Sevas, Egipto vardu valdęs Beirutą. Visi buvo įsitraukę į svarbų konfliktą, ir niekas neturėjo laiko domėtis kaimo ginču. Niekas, išskyrus patriarchą. Jis vienintelis negailėjo gerklės aiškindamas, jog nereikia sumenkinti fakto, kad du vaikai lanko pastoriaus mokyklą. Galiausiai iš nenoro jį įžeisti buvo nutarta nubausti įžūlųjį šeichą: pas jį buvo pasiųstas emyro iždo agentas su begaliniu sąrašu nesumokėtų mokesčių, nuo kurių ligi tol, griebęsis visokių gudrybių, jis buvo atleistas. Dabar jam viskas buvo priminta ir pridėta naujų mokesčių, pavyzdžiui, *ferdė,* sugalvota egiptiečių vietininko. Šitai padaryta prasimetus dingstimi, neva reikią papildyti emyro skrynias, ištuštintas konflikto išlaidų. Bet visi žinojo tikrąsias priežastis. O jei kas būtų abejojęs, patriarchas pasikvietė kunigą ir aiškiai pasakė, kad jei šeichas pasiims abu berniukus iš eretikų mokyklos, jis jį užtars emyrui...

Kfarijabdos šeimininkas buvo sugriebtas už gerklės. Derlius tais metais pasitaikė prastas, o reikalaujama suma – trys šimtai bursų, arba šimtas penkiasdešimt tūkstančių piastrų, – smarkiai viršijo tai, ką jis galėjo surinkti, net jei būtų pareikalavęs valdinių atiduoti savo santaupas.

Taigi jis neįstengė sumokėti, bet kita išeitis žemino dvigubai: jei pasiimtų berniukus iš anglų pastoriaus mokyklos, prarastų autoritetą, be to, turėtų pulti „skėrių patriarchui“ į kojas, kad tas teiktųsi pakalbėti su emyru.

Prieš išvykdamas iš kaimo su savo palyda, iždo tarnautojas pridūrė: jei visos nurodytos sumos nebus sumokėtos iki kito mėnesio, šeicho žemės bus konfiskuotos ir prijungtos prie emyro valdų. Tokia perspektyva neviliojo Kfarijabdos gyventojų, nes jie suprato, jog jų senjoras – geresnis šeimininkas.

Keisčiausia buvo tai, kaip Tanijas išgyveno šiuos įvykius. Jie kuriam laikui sutaikė jį su kaimu ir net sakytum su tariama pavainikio padėtimi. Tai, kas vyko paauglio akyse, iš tiesų tebuvo tęsinys ginčo, kitados užtraukusio „skėrių“ antpuolį, ginčo, kilusio dėl jo atėjimo į šį pasaulį. Dabar jis tai puikiai suvokė, žinojo, kodėl patriarchas taip daro, taip pat suprato šeicho ir kaimiečių elgesį. Ir jam pritarė. Bent jau dėl vienos priežasties – mokyklos. Jo akyse tai buvo svarbiau už viską. Jis mokėsi uoliai, su įkarščiu, nelyginant išdžiūvusi kempinė gėrė kiekvieną žodį, kiekvieną žinių trupinėlį ir nenorėjo matyti nieko daugiau, tik šį kelią, jį, Taniją, jungiantį su likusia visata. Dėl šios priežasties jis stojo kaimiečių pusėn, šeicho pusėn, prieš visus kaimo priešus, prieš emyrą ir patriarchą... Jam rūpėjo visi dabarties ir praeities reikalai.

Jis net nutolo nuo Rukozo, nes šis jam pasakė: „Kodėl turėčiau aimanuoti, jei šeicho žemės bus konfiskuotos? Argi tu, kaip ir aš, nenori panaikinti feodalų privilegijų?“ Paauglys atsakė: „Tai mano didžiausias troškimas, bet nenorėčiau, kad jos būtų panaikintos šitaip!“ Buvęs valdytojas ėmė pamokslauti: „Jei turi didžiulį troškimą, kuriam išsipildžius taptum laimingas, gali melsti Dievą, kad tavęs išklausytų, bet negali Jam pasakyti, kaip jis turi tai padaryti. Aš paprašiau dangų, kad nubaustų Kfarijabdos šeichą. Jis privalo spręsti, kokiu įrankiu pasinaudoti: kataklizmu, skėriais ar Egipto armija!“

Išgirdęs tokius samprotavimus, Tanijas pasijuto nepatogiai. Jis norėjo panaikinti šeicho privilegijas ir tikrai negeidė po penkiolikos metų padėti Raadui nusiauti batus... Bet šiame kivirče puikiai žinojo, kieno pusę palaiko ir kokius troškimus norėtų matyti išsipildant.

„Šią popietę, – rašo pastorius savo užrašų knygoje 1836 metų kovo 12 dieną, – Tanijas atėjo į mano kabinetą ir paaiškino, kokioje dramatiškoje padėtyje atsidūrė jo kaimas, kurį jis palygino su mangusta, įkliuvusia į spąstus ir laukiančia medžiotojo peilio... Patariau jam melstis ir pažadėjau padaryti viską, kas mano galioje.

Nedelsdamas parašiau mūsų konsului smulkų laišką, kurį rytoj tikiuosi įduoti kokiam keleiviui, vykstančiam į Beirutą".

Greičiausiai dėl to laiško, tikro pagalbos šauksmo, į pilį atvyko keistas svečias. Kfarijabdoje dar ir šiandien kalbama apie Anglijos konsulo vizitą. Patikrinus paaiškėjo, kad Ričardas Vudas dar nebuvo konsulas – jis juo tapo vėliau, o tada buvo oficialusis lordo Ponsonbio emisaras ir jau keletą savaičių gyveno Beirute pas seserį, kuri buvo tikro Anglijos konsulo žmona. Tačiau šis patikslinimas nė kiek nesumenkina įvykių ir pasakojimo apie juos.

„Tais metais, – rašoma *Kalnų kronikoje,* – mūsų kaime apsilankė Anglijos konsulas ir atvežė brangių dovanų, pradžiuginusių didelius ir mažus. Jis buvo priimtas taip, kaip niekada nebuvo priimtas joks kitas lankytojas, dalyvavo šventose mišiose, žmonės linksminosi tris dienas ir tris naktis".

Ar ne per daug linksmybių, ar ne per daug pagarbos pseudokonsulo vizitui? Ne, turint galvoje „brangias dovanas". Vienuolis Elijas nieko nepridūrė, bet pats Vudas savo vizitą aprašė laiške, netrukus po to nusiųstame pastoriui Stoltonui ir išlikusiame jo archyvuose Sahlaino mokykloje. Emisaras nekalba apie misijos tikslą, kurį jo korespondentas, matyt, žino ne blogiau už jį, bet smulkiai pasakoja apie atvežtas dovanas ir apie tai, kaip jos buvo priimtos. Pastorius savo laiške turbūt tiksliai nurodė sumą, kurios reikalavo emyro iždas, nes Vudas pirmiausia liepė nunešti į didžiąją pilies salę ir padėti už šeimininko nargilės maišus, kuriuose buvo lygiai šimtas penkiasdešimt tūkstančių piastrų. Šeichas buvo bešokąs prieštarauti, bet svečias jį aplenkė.

– Tai, kas guli prie jūsų kojų, dovana ne jums, o jūsų iždininkui, kad galėtų įvykdyti emyro reikalavimus nekvaršindamas jums galvos.

Kfarijabdos senjoras oriai priėmė dovaną, bet pamaloninta jo širdis šokinėjo kaip vaiko.

Savo laiške Vudas mini dar tris „tikras" dovanas. „Šeichui – monumentalus laikrodis, papuoštas Hanoverio namų herbais, atgabentas iš Beiruto ant kupranugario nugaros". Kodėl laikrodis, o ne, pavyzdžiui, grynaveislis žirgas? Paslaptis. Gal čia reikėjo įžiūrėti ilgalaikę draugystę?

Kitos dvi dovanos buvo skirtos pastoriaus mokiniams. Tanijui – „nuostabi perlamutrinė rašyklinė, kurią iškart pasikabino prie diržo". Raadui, jau turinčiam auksinę rašyklinę, kurią išėjęs iš mokyklos paslėpdavo bijodamas, kad kas nepasakytų, jog šeichas nusirito ligi sekretoriaus, – „karališkos medžioklės vertas medžioklinis šautuvas, kurį tėvas tuoj pat paėmė jam iš rankų, pakilnojo ir pavydžiai paglostė: gal jį reikėjo įteikti šeichui, o ne jo sūnui, jis būtų buvęs laimingas, ir ginklas būtų atsidūręs patikimesnėse rankose".

Ši frazė nebuvo pranašiška, bet apie ją verta susimąstyti, kai žinai, kokios nelaimės tykojo šautuvo vamzdžio gale.

„Konsulas" atvyko šeštadienį po pietų, ir šeichas pasiūlė jam su svita pernakvoti pilyje. Kaimo moterys iš kailio nėrėsi, taisydamos gardžiausius valgius, – Vudas mini farširuotą ėriuko kaklą ir išsijuosęs giria „*kebę* su bergamotėmis", veikiausiai supainiojęs ją su kitu patiekalu, nes čia, nors ir ruošiama kapota mėsa su karčiaisiais apelsinais, tačiau bergamotės Kalnų virtuvėje nežinomos. Beje, emisaras priduria, kad šeichas Fransisas linksmai nusišypsojo pamatęs, kaip jis skiedžia vyną vandeniu...

Rytojaus dieną, po trumpo draugiško pokalbio *livane,* priešais slėnį, geriant kavą ir valgant džiovintus vaisius, Kfarijabdos senjoras paprašė leisti jam valandai išeiti.

– Tuoj prasidės mišios. Neturėčiau taip palikti savo svečio, bet Dievas paskutines dvi dienas buvo man geras, Jis beveik padarė stebuklą, ir aš noriu Jam atsidėkoti.

– Aš jus palydėsiu, jeigu neprieštaraujate...

Šeichas tik nusišypsojo. Jis pats tam nė kiek neprieštaravo, tik bijojo, kad *buna* Butrosas sukels skandalą, jei jis įžengs į bažnyčią su anglu.

Kunigas tikrai laukė jų priešais bažnyčios duris. Jis mandagiai, bet tvirtai pasakė:

– Mūsų kaimas dėkingas už tai, ką padarėte. Todėl jei norite pagerbti mane savo apsilankymu, žmona išvirė jums kavos mano kukliuose namuose, kurių durys iš kitos pusės. Ji ir mano vyriausiasis sūnus palaikys jums kompaniją, kol aukosiu šventąsias mišias. Tada aš pas jus ateisiu.

Kunigas dirstelėjo į šeichą tarsi sakydamas: „Mandagesnis tavo draugams anglams negalėjau būti!“

Tačiau „konsulas“ pakenčiama arabų kalba atsakė:

– Man nereikia ypatingų ceremonijų, tėve, aš katalikas ir išklausysiu mišias kartu su kitais tikinčiaisiais.

– Anglas katalikas? Jūs – aštuntasis pasaulio stebuklas, – nesusilaikęs pasakė *buna* Butrosas.

Tada pakvietė tikintįjį vidun.

Pasiųsti šiai katalikiškai tautai airį pasiuntinį buvo didžiausias lordo Ponsonbio apsukrumas, dėl kurio Kalnų gyventojai ilgai žavėsis „tais velnio anglizais“.

III

Tą naktį patriarchas miegojo „veidu įsikniaubęs į patalus“, kaip sako kfarijabdiečiai, ir jo maldos anaiptol nebuvo gailestingos. Šventikas siuntė pragaran tiek sielų ir kūnų, kad kilo klausimas, kieno karalystei jis tarnauja. Šeicho ūsai buvo it dagiai prelato guolyje, veltui jis vartėsi nuo vieno šono ant kito – tik kniausėsi jame, ir tiek.

O juk pasiekė galybės viršūnę. Buvo pripažintas emyro, egiptiečių štabo, prancūzų diplomatų ir pagrindinių Kalnų senjorų tarpininkas, koalicijos ramstis ir daktaras, nes nuolat reikėjo tvarstyti jos lūžimus. Prancūzijos konsulas manė, esą vertėtų pakarti Muchamedą Ali, „Rytų despotą, apsimetantį reformatorium, kad galėtų apgaudinėti dorus Europos žmones“, o kai kas nors paklausdavo apie de Sevą, buvusį tėvynainį, jis atsakydavo: „Paša Suleimanas? Jis ištikimai tarnauja naujiesiems šeimininkams“, – ir manieringai suraukdavo nosį. Dėl emyro, tai konsulas slapčia džiaugėsi, kad juo nusivylė egiptiečiai globėjai, beveik garsiai kalbantys, jog jis būsiąs ištikimiausias sąjungininkas tol, kol jų armijos palapinės stovėsiančios po jo rūmų langais.

Patriarchui tarpais susidarydavo įspūdis, lyg savomis rankomis laikytų tą šlubuojančią koaliciją, ir visuose Kalnuose jis buvo gerbiamas, o kartais net garbinamas. Jam buvo atviros visos durys, teikiamos visos malonės. Išskyrus mano kaime. Kfarijabdoje net kunigas atsukdavo jam nugarą.

Taigi jis praleido neramią naktį, bet atsikėlęs atrodė tvirtesnis.

– Aš priversiu juos atgailauti, – pažadėjo jis bažnyčios sargui, kuris padėjo jam apsirengti. – Jie kris man po kojų kaip sidabrinės monetos į aukų dėžutę. Yra vaistų nuo bet kokio blogio, o aš turiu tokių, kokių reikia.

Po keleto dienų iš didžiojo Jordo į pilį atvyko pasiuntinys pranešti, kad Raado senelė miršta ir nori jį pamatyti. Šeichas nesipriešino šiai kelionei, kaip tik jam tai atrodė proga susitaikyti su žmonos šeima, ir jis įdavė sūnui laišką su linkėjimais ir keletą smulkių dovanėlių.

Jei senelė ir merdėjo, tai visai neskubėdama. Apie jos mirtį *Kronika* užsimena tik už šimto trisdešimties puslapių, arba po septyniolikos metų, kai jai sukako septyniasdešimt ketveri. Bet nesvarbu – ji turbūt tikrai norėjo pamatyti vaikaitį. Tačiau pasikviesti Raadą labiausiai reikalavo patriarchas. Jis ketino jam patikėti svarbių dalykų.

Jų pokalbis prasidėjo kaip mįslė katekizmo besimokantiems vaikams:

– Jei būtum Mesijo riteris ir staiga atsidurtum šėtono namų nelaisvėje, ką darytum?

– Mėginčiau pabėgti, bet pirma viską sugriaučiau, nepalikčiau akmens ant akmens!

– Štai kur gražus atsakymas, vertas tikro kario.

– Ir nužudyčiau šėtoną su visais jo palikuoniais!

– To jau per daug, šeiche Raadai, joks mirtingasis negali nužudyti šėtono. Tačiau jo namuose galima pasėti paniką, kaip kad jis ją sėja mūsų namuose. Tavo įkarštis man patinka, gerai dariau pasikliaudamas tavimi, ir esu tikras, kad tikėjimas ir kilnus kraujas padiktuos tavo veiksmus, kaip padiktavo žodžius.

Suėmęs berniuko rankas savosiose ir užmerkęs akis, prelatas ilgai meldėsi. Raadas nesuprato nė žodžio, bet jautė, kaip šnerves pasiekė smilkalų kvapas. Kambarys buvo be langų ir skendėjo tamsoje – vienintelis šviesos šaltinis buvo balta patriarcho barzda.

– Tu esi šėtono namuose!

Jaunasis šeichas nieko nesusigaudė. Gerokai išsigandęs, jis ėmė dairytis aplinkui.

– Aš kalbu ne apie tavo senelio namus.

– Pilis...

– Kalbu ir ne apie tavo tėvo namus, teatleidžia jam Viešpats. Kalbu apie anglų mokyklą, erezijos ir ištvirkimo židinį. Kas rytą, pats to nežinodamas, tu eini į šėtono namus.

Patriarcho veidas buvo rimtas kaip kapo akmuo. Bet pamažėliais jame nušvito šypsena.

– Tačiau jie taip pat nežino, kas tu. Mano susidūrę tik su šeichu Raadu, šeicho Fransiso sūnumi. Jie nežino, kad tavyje slepiasi bausmės riteris.

Kai Raadas po keleto dienų grįžo į kaimą ir, kaip paprastai, trumpiausiu keliu pro pušyną ėjo į mokyklą, Tanijas pastebėjo, kad ant smakro jam pradeda želti barzdelė, o akių žvilgsnis lyg nesavas.

Šventojo tėvo Stoltono mokykloje pamokos vyko seniausioje pastato dalyje, vadinamajame *kabu,* sudarytame iš dviejų maždaug vienodų ilgų skliautuotų salių, ganėtinai tamsių mokymuisi. Vėliau prie jų bus prijungtos kitos salės, bet Tanijo laikais buvo ne daugiau kaip trisdešimt mokinių ir mokyklai užteko dviejų kambarių, o greta esančiame trečiajame pastorius turėjo savo kabinetą ir laikė knygas. Viršuje buvo jo privatus butas. Namas nedidelis, bet tobulos piramidės čerpių stogas, simetriški balkonai, subtilių arkadų formos langai ir vijokliais apaugusios sienos teikė jaukios ir tvirtos buveinės įspūdį. Be to, prie namo buvo erdvus uždaras kiemas, kur mokiniai galėjo pailsėti ir kur po daugelio metų dėl labai pagirtinų priežasčių – į mokyklą ateis geras tūkstantis mokinių – bus pristatyta, deja, ne tokių dailių pastatų.

Dalyje to kiemo pastoriaus žmona atsidavė vienintelei tikrai savo gyvenimo aistrai – sodininkystei. Ji ten turėjo nedidelį daržą ir keletą lysvių gėlių: narcizų, gvazdikų, daugybę levandų ir visą rožyną. Mokiniai į tą pusę niekada neidavo. Pastoriaus žmona savo rankomis net buvo užtvėrusi tvorą – anokią ten tvorą, vieną ant kito sukrautus akmenis, bet tai buvo simbolinė pertvara.

Tačiau Raadas peržengė ją tą pačią dieną, kai grįžo į mokyklą. Ir nužirgliojo tiesiai prie rožių, kurios balandžio mėnesį buvo pradėjusios žydėti. Išsitraukęs iš už diržo peilį, jis ėmė pjaustyti gražiausius žiedus prie pat žiedlapių, tarsi kapodamas gėlėms galvas.

Pastoriaus žmona buvo netoliese, darže. Ji viską matė, bet mokinys elgėsi taip užtikrintai, taip įžūliai, kad ji gerokąvalandėlę stovėjo it nebylė, o paskui suriko kažką nesuprantama. Jaunasis šeichas nekreipė į ją dėmesio. Jis darbavosi tol, kol paskutinis žiedas nukrito į jo išskleistą nosinę. Tada įsikišo peilį, ramiai peržengė pertvarą ir nuėjo parodyti laimikio mokiniams.

Atbėgęs pastorius rado žmoną paplūdusią ašaromis ir pasišaukė nusikaltėlį į savo kabinetą. Jis ilgai žiūrėjo į jį, mėgindamas įžvelgti nors šešėlį atgailos. Paskui pamokslautojo balsu išdrožė:

– Ar suvoki, kas tau atsitiko? Šįryt atėjęs čia buvai gerbiamas šeichas, o dabar tapai vagimi!

– Aš nieko nepavogiau.

– Mano žmona matė, kaip nuskynei jos rožes, argi gali šitai neigti?

– Ji mane matė, ir aš mačiau, kad ji žiūri. Taigi čia ne vagystė, o plėšimas!

– Koks skirtumas?

– Vagia vargšai, o plėšti – tas pats kas kariauti, kilmingieji, riteriai tą darė visais laikais.

– Tavo lūpomis kalba kažkas kitas. Kas tave išmokė taip atsakinėti?

– Kodėl kažkas turi mokyti mane tokių dalykų? Aš juos moku nuo pat gimimo!

Pastorius atsiduso. Susimąstė. Pagalvojo apie šeichą. Apie misterį Vudą. Apie lordą Ponsonbį. Gal net apie jos didenybę. Ir vėl atsiduso. Tada su nuolankiu patosu tarė:

– Šiaip ar taip, žinok, kad apiplėšinėti, jei jau tai leistina, reikėtų tik priešus, kai karo veiksmais užimamos jų žemės arba išverčiami miesto vartai. Bet taip jokiu būdu negalima elgtis namuose, kur esi priimamas kaip draugas.

Atrodė, jog Raadas įtemptai mąsto, ir pastorius, nesulaukęs nieko geresnio, šitai palaikė atgaila. Jis paprašė jaunąjį šeichą daugiau nekariauti su jo įstaiga ir jam atleido.

Šitaip išduoti auklėtojo misiją, kad neišduotum Karūnos interesų? Tarp pastoriaus Stoltono užrašų eilučių galima perskaityti, kad jam buvo truputį gėda.

Kitas dienas Raadas atrodė surimtėjęs. Bet velnias, atsiprašau, angelas gundytojas, matyt, nedavė jam ramybės.

Apvaizdos įrankis šįsyk buvo brangaus medžio rutuliukai, kuriuos Dairūno pirklio sūnus atsinešė į mokyklą. Jie buvo ypatingi tuo, kad varstomi arba, dar geriau, sužerti krūvon ir trinami vieni į kitus tarp delnų, skleisdavo muskuso kvapą. Raadas žūtbūt įsigeidė tų rutuliukų, bet kai draugas pasiūlė juos pirkti, supyko. Juk daug paprasčiau būtų juos įsigyti kilniu plėšikavimu! Arba, kaip pasiūlė vienas pokštininkas, išlošti. Sužaisti tarp mokinių paplitusį žaidimą, vadinamą *aasi,* kas laisvai išvertus reiškia iššūkį. Du žmonės sukerta lažybų iš kokio nors daikto, ir tas, katras laimi, tą daiktą pasiima.

Šeichas Raadas šūktelėjo *aasi,* ir jo bendramoksliai, džiaugdamiesi pramoga, kartojo *aasi, aasi* tol, kol brangaus daikto savininkas ryžosi ištarti magišką paliepimą, kurį įvykdęs Raadas gautų laimikį:

– *Aasi,* jei nueisi pas ponią Stolton, abiem rankomis pakelsi suknelę jai virš galvos, lyg kažko ieškodamas, ir sušuksi: „Kurgi tie rutuliukai, aš jų nerandu!“

Pirklio sūnus labai džiaugėsi savo išmone. Jis buvo tikras, jog sugalvojo sunkiausią užduotį, kurios neįvykdytų joks mokinys. Tačiau Raadas iškart žengė keletą žingsnių nurodyta kryptimi. Kiti – jų buvo septynetas – truputį atsilikę sekė jam įkandin įsitikinę, kad jis tuoj pat grįš atgal. Pastoriaus žmona linksojo virš gėlių lysvių, vilkėdama labai ilgą suknelę, kurios apačia buvo pajuodusi nuo purvo. Narsusis šeichas čiupo jos kraštus abiem rankomis ir pakėlė taip staigiai, kad moteris parkrito, veidu kniubdama į gėles.

– Kurgi tie rutuliukai, aš jų nerandu! – pergalingu balsu pareiškė Raadas.

Daugiau niekas nesijuokė.

Šįsyk pastorius, užmiršęs aukštuosius tėvynės interesus, angliškai suriko nedorėliui į akis:

– Lauk! Tuoj pat nešdinkis iš šios įstaigos, ir kad tavo čia daugiau nė kojos nebūtų! Tavo buvimas – nelaimė mums visiems. Ir net jei pats karalius Viljamas atvažiuotų į Sahlainą ir prašytų tave palikti, atsakyčiau: niekada, niekada, niekada!

Kaipgi kitaip jis galėjo reaguoti? Kaip paskui būtų gerbęs save ir savo misiją? Tačiau po keleto valandų jį ėmė graužti sąžinė, tiesiog draskyte draskė, ir jam dingojosi, kad savo rankomis sugriovė pastatą, kurį buvo pradėjęs statyti. Pastorius panoro nueiti pasiaiškinti pas Saidą beką, savo šeimininką ir globėją.

Sahlaino senjoras, jau girdėjęs apie incidentą, nė nemėgino svečio raminti.

– Dievas nieko neapdovanojo visomis dorybėmis, šventasis tėve. Jūs protingas, mokytas, sąžiningas, garbingas, atsidavęs... Jums stinga tik kantrybės.

Kantrybės? Pastorius giliai atsiduso ir pamėgino nutaisyti kažką panašaus į šypseną.

– Be abejonės, jūsų teisybė, Saidai bekai. Bet reikia ypatingos kantrybės atmainos, kad pakęstum šeichą Raadą. Bijau, jog tokia atmaina Anglijoje neauga.

– Mūsų Kalnai tokie jau yra, šventasis tėve. Tarėtės nubaudęs įžūlų mokinį, o nubaudėte tik jo tėvą, kuris yra jūsų draugas ir turėjo susiremti su puse pasaulio dėl draugiškumo jums.

– Nuoširdžiai dėl to gailiuosi, ir jei galėčiau atitaisyti jam padarytą skriaudą... Gal man reikėtų pas jį nueiti?

– Per vėlu. Vienintelis būdas parodyti jam draugiškumą – nepykti už tai, ką jis bus priverstas pasakyti, kad išsisuktų iš keblios padėties.

IV

Ištrauka iš *Kalnų kronikos:*

„Balandžio pabaigoje, iškart po Didžiosios šventės, Kfarijabdos šeimininkas šeichas Fransisas nusprendė atsiimti savo sūnų šeichą Raadą iš eretikų anglų mokyklos. Šnekama, esą prieš keletą dienų įvykęs incidentas – pastorius užtikęs savo žmoną su jaunuoju šeichu kompromituojančia poza. Pavasarį ir rudenį kūnas silpnas.

Trečią dieną, tai buvo penktadienis, į kaimą atvyko *sajedna* patriarchas su didele palyda. Jis čia nesilankė penkiolika metų, ir visi apsidžiaugė jo sugrįžimu. Patriarchas sakėsi atvažiavęs išklausyti šeicho Raado išpažinties, nes buvęs jo motinos nuodėmklausys.

Šeichas Fransisas ir patriarchas apsikabino į Blatą susirinkusios liaudies akivaizdoje, o *sajedna* savo pamoksle šnekėjo apie atleidimą ir susitaikymą ir keikė ereziją bei ištvirkimą, kaltą dėl tikinčiųjų gretų pasidalijimo ir skilimo.

Kaimas šventė ligi aušros. O rytojaus dieną patriarchas su šeichu drauge išvyko į Beit ad Dino rūmus iš naujo pareikšti paklusnumo ir ištikimybės emyrui, Kalnų valdovui, ir pranešti jam apie susitaikymą. Jis pagarbiai juos priėmė“.

„Dieve, koks svetimas jaučiuosi šioje šventėje!“ Tanijo jausmai ir vėl pasikeitė, jie virto įniršiu ir panieka. Kartkartėmis, mėgindamas išblaškyti juodas mintis, jis įsivaizduodavo pastoriaus žmoną, sustingusią Raado glėbyje, arba patį Raadą, klūpantį prie klausyklos ir klausantį šiltų prelato pagyrimų už nuodėmes, kurių iš jo reikalavo. Lamijos sūnus susigriebdavo garsiai besijuokiąs, bet jį tučtuojau vėl apimdavo nebylus pasipiktinimas.

Ir jis eidavo, eidavo, kaip kiekvieną sykį, kai pyktis neduodavo ramybės.

– Na, Tanijau, tai galvoji kojomis?

Berniukas neturėjo ūpo leistis šitaip kalbinamas, bet balsas buvo pažįstamas, o siluetas dar labiau. Ne tiek Nadero, kiek jo neatskiriamo mulo, apkrauto sulig žmogaus ūgiu.

Tanijas spontaniškai apkabino mulų varovą, bet paskui prisiminė, kokia šio žmogaus reputacija, ir žengė žingsnį atgal. O šis varė toliau.

– Aš taip pat galvoju kojomis. Tikrai, daugiau nieko ir nedarau, tik bastausi keliais. Mintys, kurias nukali kojomis ir kurios pakyla į galvą, tave stiprina ir stimuliuoja, o tos, kurios nusileidžia iš galvos į kojas, apsunkina ir atima drąsą. Nesijuok, turėtum rimtai manęs paklausyti... Bet ne, gali sau šypsotis, kaip ir kiti. Niekam nereikia mano išminties. Beje, todėl ir turiu pardavinėti šiuos niekniekius. Kitados arabai už kiekvieną išmintingą žodį duodavo po kupranugarį.

– Ak, jei galėtum pardavinėti savo žodžius, Naderai...

– Žinau, aš daug kalbu, bet tu turi mane suprasti. Vaikštant iš vieno kaimo į kitą, galvoje sukasi tiek daug dalykų, kurių niekam negaliu papasakoti. Užtat atsigriebiu, kai ateinu į kaimą.

– Atsigriebi taip, kad būni išvarytas...

– Keletą kartų taip atsitiko, bet daugiau neatsitiks. Nemanyk, aš nepasakosiu Blatoje, jog šeichas Raadas buvo išmestas iš mokyklos už tai, kad suniokojo rožes ir kaip bjaurus nedorėlis pakėlė tai damai suknelę. Taip pat nepasakosiu, kad tėvas skėlė jam vieną antausį, paskui kitą ir tik tada išsiuntė kaip didvyrį marširuoti per kaimą, žmonėms šaukiant „tegyvuoja“.

Tanijas nusisuko ir tris kartus nusispjovė. Naderas supeikė jį už tokį elgesį.

– Be reikalo pyksti ant tų žmonių! Kaip tu ir aš, jie žino, kas nutiko, ir smerkia Raadą taip pat kaip ir mudu. Bet kivirčas su patriarchu ir emyru brangiai kainavo ir pasidarė pavojingas, sąjunga su anglais tapo sunkia našta, reikėjo iš viso to išbristi, išbristi pakelta galva...

– Pakelta galva?

– Grėsmingas gundytojas gali būti peikiamas, bet niekada nebus niekinamas. Taigi. Raado tėvas juokdamasis gali pasakoti apie sūnaus žygdarbius.

– Manęs neima juokas. Kai pagalvoju apie poną Stoltoną, apie jį pasieksiančius gandus, man gėda.

– Nesijaudink dėl pastoriaus žmonos, ji anglė.

– Na ir kas?

– Sakau tau, ji anglė. Blogiausia, kas jai gali nutikti, – ji bus priversta išvažiuoti iš šalies. O tau ir man išvažiuoti iš šios šalies – tai geriausia, kas tik gali nutikti.

– Eik sau, Naderai, man liūdna ir be tavo pelėdiškos išminties!

Pasipiktinimas, gėda, liūdesys – visi šie jausmai, verdantys Tanijo širdyje, teikė jam šiokios tokios paguodos, mat jis žinojo esąs teisus, nors kiti klydo, buvo plačiai atsimerkęs, nors kiti, visi kiti, leidosi apakinami niekšybės ir įteiklumo. Pirmadienio rytą, pasižadėjo jis, kai vėl nueis į mokyklą, pasimatys su ponu Stoltonu ir pabučiuos jam ranką, kaip darydavo bajorai, kurių istorijas skaitė angliškose knygose, pareikš „giliausią pagarbą ir tėvišką meilę“ ar tars kokią kitą gražią frazę, pasakys, kad visas kaimas žino teisybę apie tai, kas nutiko...

Tanijas nė valandėlės nesusimąstė, kad ir jis buvo apakintas, – ne, ne įteiklumo, o vilties. Vilties rytojaus dieną nuo pat ryto palikti pilį ir atsidurti ramioje vėsioje klasėje. Nė valandėlės nepagalvojo apie tokį paprastą, tokį akivaizdų dalyką: nuo šiol negalėjo būti nė kalbos, kad koks nors kaimo vaikas eitų į anglų pastoriaus mokyklą. Šeichas su patriarchu šitai aiškiai parodė Džerijui dar prieš tai, kai susikibę už parankių išvyko į emyro rūmus.

Nuo tada valdytojas diena po dienos, valanda po valandos atidėliojo baisią akimirką, kai turės pranešti šią žinią Tanijui.

Gal berniukas pats tai supras ir pasiduos likimui... Ne, jam tai buvo neįmanoma, neįsivaizduojama. Ši mokykla buvo visa jo ateities viltis, visas jo džiaugsmas, tik dėl jos jis ir gyveno. Pastoriaus mokykla sutaikė jį su šeima, su pilimi, su kaimu, su pačiu savimi, su kilme.

Sekmadienio vakarą šeima susirinko valgyti *kiško,* dažyti duonos kąsnių tirštoje sriuboje. Džerijas pasakojo, ką sužinojęs apie Egipto pašos ir otomanų valdžios konfliktą: sklido gandai apie pasirengimą mūšiui ant Eufrato krantų.

Lamija tarpais ko nors paklausdavo ir davinėjo nurodymus jiems patarnaujančiai merginai. Tanijas tik linkčiojo galva, mąstydamas apie kitką, apie rytdieną, apie tai, ką pasakys pastoriui ir jo žmonai, pamatęs juos pirmąkart po incidento.

– Gal pasakyk Tanijui... – pasiūlė motina stojus tylai.

Džerijas linktelėjo.

– Aš tik noriu pakartoti, kas man buvo pareikšta, bet jo nemokysiu, tokiam protingam berniukui nereikia ilgai aiškinti, tikriausiai jis pats viską suprato.

– Apie ką jūs čia šnekate?

– Apie anglų mokyklą. Ar reikia sakyti, kad daugiau nė kalbos negali būti apie jos lankymą?

Tanijas staiga ėmė drebėti, tarsi kambarį būtų užliejęs šalto vandens srautas. Vargais negalais jis įstengė ištarti žodį *laich* – kodėl?

– Po to, kas atsitiko, mūsų kaimas nebegali turėti ryšių su ta mokykla. Prieš išvykdamas šeichas man tai aiškiai pasakė. Patriarcho akivaizdoje.

– Tegul šeichas sprendžia už savo kvailį sūnų, bet ne už mane.

– Draudžiu tau taip kalbėti, kol esame po jo stogu.

– Raadas niekada nenorėjo mokytis, jis ėjo į mokyklą prieš savo valią, nes jį vertė tėvas, ir dabar jis patenkintas, kad nereikės jos lankyti. Aš ten einu studijuoti, jau daug išmokau ir noriu mokytis toliau.

– Pakaks tiek, kiek išmokai. Tikėk mano patirtimi, jei per daug mokysies, nebepajėgsi gyventi tarp saviškių. Turi išsilavinti tiek, kiek reikia, kad galėtum deramai užimti savo vietą. Tai ir yra išmintis. Tu padėsi man dirbti, ir aš tave visko išmokysiu. Dabar tu jau vyras. Laikas pradėti pačiam pelnyti duoną.

Tanijas atsistojo kaip negyvas.

– Aš daugiau nevalgysiu duonos.

Tada jis užlipo į aukštai įrengtą alkovą, kur buvo įpratęs miegoti, išsitiesė ir daugiau nejudėjo.

Iš pradžių visi manė, jog tai vaiko kaprizai. Bet kai rytojaus dieną saulė patekėjo, paskui nusileido ir Tanijas nepravėrė sukąstų dantų nei kalbėti, nei valgyti, nei išgerti gurkšnelio vandens, Lamija tiesiog pamišo, o Džerijas užsidarė savo kabinete neva tvarkyti sąskaitų, tačiau visų pirma jis norėjo paslėpti nerimą. Naujiena pasklido po kaimą.

Trečiadienio vakarą, ketvirtą pasninko dieną, Tanijo liežuvis buvo gruoblėtas, akys įsmeigtos į vieną tašką, sausos, ir prie jo guolio ėjo kaimiečiai: vieni mėgino jį prakalbinti – veltui, nes jis nieko nenorėjo girdėti, – kitiems magėjo pažiūrėti keisto reginio, kaip jaunuolis pamažėliais ritasi mirties nuokalnėn.

Buvo išbandyta viskas. Pragaro siaubas, kankinsiantis savižudžius, draudimas laidoti... jis niekuo netikėjo ir, rodės, laukė mirties kaip stebuklingos kelionės.

Net tada, kai Džerijas su ašaromis atėjo ir pažadėjo vėl leisti jį į pastoriaus mokyklą, jei išgers stiklinę pieno, Tanijas, nė nepažvelgęs į jį, atsakė:

– Tu man ne tėvas! Aš nežinau, kas mano tėvas!

Keletas žmonių šitai girdėjo, ir vienas jų skubiai tarė: „Vargšelis kliedi!“ Mat buvo baiminamasi, jog dabar sykiu su Taniju iš skausmo ir gėdos nusižudys ir Džerijas.

Ketvirtadienį, jau penktą pasninko dieną, keletas lankytojų pasiūlė jėga jį pražiodyti ir pamaitinti, bet kiti nepatarė to daryti bijodami, kad berniukas neuždustų.

Niekas nežinojo, ko griebtis. Niekas, net kunigas. Tik ne *churijė*. Kai jaunėlė sesuo Lamija atėjusi ėmė verkti ir, kaip vaikystėje, prisiglaudė jos glėbyje, ji atsistojo ir tarė:

– Galima padaryti tik viena, ir aš tai padarysiu. Lamija, duok man savo sūnų!

Nelaukdama atsakymo, ji sukomandavo vyrams:

– Man reikia vežimo.

Į jo galą buvo paguldytas Tanijas vos rusenančia sąmone. *Churijė* pati paėmė kinkinio vadeles ir pasileido keliu, kuris lankstu juosė pilies kalvą.

Niekas nedrįso sekti jai iš paskos, tik lydėjo žvilgsniu, kol nugulė dulkės.

Popietė buvo sausa, ir pistacijas dengė rausvas aksomas.

Kunigo žmona sustojo prie anglų mokyklos vartų. Ji pati pakėlė ant rankų sesers sūnų ir žengė būsto link. Pastorius ir ponia Stolton išėjo jos pasitikti.

– Pas mus jis mirs. Palieku jį jums. Jei norės būti čia, su jumis, pradės valgyti.

Ji paguldė Taniją ant jų ištiestų rankų ir grįžo atgal, neperžengusi šių namų slenksčio.

PENKTAS VINGIS

Sengalvėlis

Praėjus keletui dienų po staigaus Tanijo atvykimo, mudu su ponia Stolton pastebėjome labai keistą reiškinį. Jo plaukai, ligi tol buvę juodi su rusvais atspalviais, ėmė balti tokiu greičiu, kad net sunerimome. Slaugydami ligonį, dažnai sėdėdavome jo galvūgalyje, ir kartais būdavo toks įspūdis, jog žilų plaukų jam ant galvos daugėja kas valandą. Mažiau nei per mėnesį šis penkiolikametis berniukas pražilo kaip senis.

Nežinau, ar šį stebuklą galima paaiškinti badavimu, kuriam jis buvo save pasmerkęs, ar kokia natūralia priežastimi. Bet vietiniai žmonės čia įžiūrėjo ženklą pačiam Tanijui ir galbūt visam kraštui. Gera ar bloga lemiantį? Šiuo klausimu nebuvo vieningos nuomonės. Atrodo, jų prietaringumas skatino skirtingas interpretacijas, kurias aš leidau pro ausis.

Vis dėlto, regis, supratau, kad šiame Kalnų kampelyje sklando legenda apie be laiko pražilusius žmones, kurie nuo senų senovės trumpam pasirodydavę neramumų periodais, paskui vėl dingdavę. Jie buvo vadinami sengalvėliais arba išprotėjusiais išminčiais. Pasak vienų, tai būdavęs tas pats asmuo, kuris nuolat persikūnydavęs. Kas tiesa, tai tiesa, drūzų krašte metempsichozė – giliai įsišaknijęs tikėjimas.

Šventojo tėvo Džeremio
Stoltono užrašų knygos,
1836 metai.

I

Mirusiems tikintiesiems pažadėtas rojus, bet Tanijas dar nenumiręs pateko kone į rojų, nes Aukščiausiasis, matyt, nesupyko ant jo už mėginimą nusižudyti. Žinoma, šeicho pilis buvo erdvi, tačiau jo pasaulį ribojo aukštos sienos ir rankos bučiavimai. Ten rašyklinės slėpėsi iš gėdos, o rutuliukai lindo į akis. Pastoriaus namuose pagarba priklausė nuo žinių. Tanijas dar stovėjo ant žemiausios laiptų pakopos, bet jautėsi galįs užkopti ligi pat viršaus. Biblioteka buvo ranka pasiekiama, knygos įrištos brangiomis odomis: jis mėgo jas vartyti, klausytis, kaip jos šnara, net ir tos, kurias galės suprasti tik po keleto metų. Vieną dieną jis bus jas visas perskaitęs, tuo net neabejojo.

Tačiau naujasis Tanijo gyvenimas neapsiribojo vien šia biblioteka, šventojo tėvo kabinetu ir klasių skliautais. Nuo šiol ant aukšto berniukas turėjo savo kambarį. Ligi tol jis buvo skirtas atvažiuojantiems lankytojams, daugiausia anglams arba Jungtinių Valstijų amerikiečiams, bet Stoltonai savo nelauktam nuomininkui iškart pareiškė, kad dabar jis bus jo. Kambaryje stovėjo lova. Lova su baldakimu. Tanijas niekada nebuvo miegojęs lovoje.

Pirmosiomis dienomis jis buvo per daug nusilpęs, per daug aptemusia sąmone, kad galėtų įvertinti jos minkštumą. Tačiau labai greit prie jo priprato ir klausė savęs, kaip vėl galėtų miegoti ant plikos žemės, nuolat bijodamas gyvačių, skorpionų, lendančių po antklode, baltojo driežo, kurio įkandimas deginte degina, ir svarbiausia, skaudžiausios visų rykštės, jo vaikystės siaubo – „keturiasdešimt keturių motinos“, kitaip sakant, šimtakojo, kuris, anot šnekų, įlendąs miegančiajam į ausį ir įsigraužiąs į smegenis!

Jaukiame Stoltonų kambaryje buvo etažerė su nykštukinėmis knygomis, prie sienos prikalta spinta, malkomis kūrenama krosnis ir įstiklintas langas, išeinantis į žydinčias šventojo tėvo žmonos lysves.

Tanijas nustojo badavęs tą pat akimirką, kai lovoje atmerkė akis ir pamatė pastoriaus žmoną, tiesiančią jam puodelį. Kitą dieną motina atvažiavo pasižiūrėti, bet pabuvo tik koridoriuje, į kambarį nėjo, ir namo grįžo nusiraminusi. Po trijų dienų, kai Lamija ir *churijė* vėl pasibeldė į pastoriaus duris, joms atidarė Tanijas. Lamija puolė sūnui ant kaklo ir apibėrė bučiniais, o *churijė* išsitempė sūnėną laukan, nes ir toliau nenorėjo peržengti eretikų slenksčio.

– Vadinasi, gavai ko įsigeidęs!

Berniukas neva bejėgiškai skėstelėjo rankomis lyg sakydamas: „Toks jau esu!“

– O aš, kai man prieštaraujama, – tarė jam *churijė,* – imu rėkti garsiau už kitus, ir visi nutyla, net *buna* Butrosas...

– Kai man prieštaraujama, aš pritildau balsą.

Tanijas gudriai šypsojosi, ir teta, tarsi praradusi viltį, ilgai lingavo galva.

– Vargše Lamija, tu nesugebėjai išauklėti sūnaus! Jei jis būtų gyvenęs pas mane su keturiais vyresniais ir keturiais jaunesniais broliais, būtų išmokęs laidyti gerklę, darbuotis alkūnėmis ir be didelių prašymų tiesti ranką į puodą! Bet, šiaip ar taip, jis gyvas ir moka kautis savišku būdu, o tai svarbiausia.

Berniukas šypsojosi ligi ausų, ir Lamija, pamaniusi, jog dabar tinkamas laikas, tarė:

– Rytoj ateisime su tavo tėvu.

– Su kuo?

Sviedęs šiuos šaltus žodžius, jis nusigręžė ir žengė į tamsų pastoriaus namų koridorių. O moterys nugūrino savais keliais.

Tanijas labai greitai pradėjo lankyti pamokas, ir mokiniai, kurie turėdavo kokį nors prašymą, pirmiausia ateidavo pasikalbėti pas jį, lyg jis būtų buvęs „šių namų sūnus“. Netrukus pastorius,

„matydamas jo gabumus, mainais už mokslą ir pastogę“, kaip pats rašo savo užrašų knygose, pavedė jam eiti repetitoriaus pareigas, jei kuris mokinys atsilikdavo dėl nelankymo ar nesuprasdavo kokio dalyko. Galiausiai Tanijas tapo vyresnių už save draugų mokytoju.

Paskirtas į naujas pareigas ir, be abejonės, norėdamas atrodyti labiau subrendęs, jaunuolis užsiaugino barzdelę. Gal šitaip tikėjosi pabrėžti ir pagaliau įgytą nepriklausomybę nuo šeicho ir nuo viso kaimo. Ta barzdelė dar buvo retutė, ne tankesnė už pūkus, bet jis ją karpė, šukavo, taisė ir rūpestingai prižiūrėjo. Sakytum tai būtų buvęs jo sielos lizdas.

„Tačiau jo bruožai, žvilgsnis ir rankos turėjo moteriško švelnumo, – pasakojo man Džebrajelis. – Jis kaip du vandens lašai buvo panašus į Lamiją, lyg būtų gimęs iš jos vienos“.

Motina įprato lankyti sūnų kas keturios ar penkios dienos, dažnai ateidavo su seserimi. Nei viena, nei kita nedrįso prašyti, kad jis jas palydėtų į kaimą. Tik po keleto mėnesių moterys pamėgino apie tai užsiminti, bet ne pačiam Tanijui, o per tarpininką – pastorių. Šis sutiko atvesti jį į protą. Nors ir džiaugėsi, priglaudęs savo namuose geriausią mokinį, nors jam buvo maloni grynai sūniška jaunuolio meilė, šventasis tėvas Stoltonas suprato, kad kraštas palankiau žiūrės į jo Misiją, jei Tanijas susitaikys su šeima, su šeichu ir savo kaimu.

– Tegul tarp mūsų viskas būna aišku. Noriu, kad aplankytum Kfarijabdą, kad pasimatytum su tėvu ir saviškiais. Paskui grįši į šiuos namus ir būsi ne pabėgėlis, o pensiono gyventojas. Taip Rado išpuolis bus pusiau užmirštas ir visiems palengvės.

Atjojęs ant asilo į Blatą, Tanijas pastebėjo, kad kaimiečiai kalbasi su juo atsargiai, apimti tam tikros baimės, kaip su prisikėlusiu iš numirusiųjų. Ir visi dėjosi nematą jo pražilusių plaukų.

Nuėjęs prie šaltinio, jis pasilenkė, rieškučiomis atsigėrė šalto vandens, bet prie jo neprilindo joks žioplys. Paskui, vesdamasis asilą, jis vienas užkopė į pilį.

Lamija laukė sūnaus prie durų, norėdama nuvesti jį pas Džeriją: motina maldavo, kad jis būtų kuo malonesnis tėvui ir pagarbiai pabučiuotų jam ranką. Šitai padaryti buvo sunku, nes žmogelis pradėjo smarkiai gerti. Jis visas dvokė araku, ir Tanijas svarstė, ar tokiomis sąlygomis šeichas ilgai laikys jį tarnyboje. Alkoholis neatrišo Džerijui liežuvio, ir jis beveik nieko nepasakė sūnui palaidūnui. Vyriškis atrodė labiau nei bet kada užsidaręs savyje, savo gumbuotame, nerimastingame „aš". Per visą tylų jųdviejų susitikimą Tanijas jautė gniuždančią kaltę ir gailėjosi grįžęs, gailėjosi išvykęs... gal net sutikęs vėl pradėti valgyti.

Ta kaltė šmėstelėjo it šešėlis, bet vienintelis šešėlis. Raado kaime nebuvo, jis medžiojo ar viešėjo pas senelius: Tanijas, džiaugdamasis, kad nereikia su juo susitikti, nieko neklausinėjo. Tik sužinojo, kad senjoro ir jo paveldėtojo santykiai įtempti ir kad Raadas net manąs reikalauti savo dvaro dalies, nes turįs tokią teisę.

Paskui Lamija užsispyrė nuvesti sūnų pas šeichą. Šis jį apkabino visai kaip tada, kai buvo dar vaikas, priglaudė prie savęs, o tada ėmė apžiūrinėti. Atrodė, šeichas susijaudino vėl jį pamatęs, bet nesusilaikė nepasakęs:

– Turėtum nusiskusti barzdą, *yabnė,* tai piktžolės!

Tanijas tikėjosi tokių pamokymų ir buvo pasižadėjęs nerodyti susierzinimo. Tegul sako ką nori, o jis galvos savo galva. Jau verčiau klausytis pastabų apie išvaizdą negu apie pastoriaus mokyklą. Šios temos šeichas, regis, neketino liesti: be abejonės, jis manė būsiant geriau išsaugoti šį menkutį ryšį su anglais. Beje, niekas nebuvo linkęs kelti šio keblaus klausimo. Net *buna* Butrosas, kuris pasivedėjo sūnėną į šalį ir liepė prisiekti, kad šis niekada nesileis sugadinamas erezijos.

Rytojaus dieną buvo sekmadienis, ir berniukas dalyvavo mišiose. Tada kiekvienas galėjo įsitikinti, kad jis vis taip pat žegnojasi priešais paveikslą, vaizduojantį Švenčiausiąją Mergelę su Kūdikėliu. Visi nusiramino, kad šiuo požiūriu jis „nesuanglėjo".

Išėjęs iš bažnyčios, Tanijas pamatė nuo didžiosios aikštės atpėdinant klajojantį prekiją, kuris tempė mažmožiais apkrautą mulą.

– Bedievis Naderas visada prisijungia prie mūsų pasibaigus mišioms, – tarė kunigo žmona. – Tikriausiai jo sąžinė tokia nešvari, kad net nedrįsta įžengti į Dievo namus.

– Tu klysti, *churije,* aš visada stengiuosi ateiti laiku, bet mano mulas nenori. Kai tik iš tolo išgirsta varpus, taip ir sustoja vietoje. Tikriausiai jo sąžinę slegia nuodėmės.

– Arba jis matė tiek baisybių, kurios jį pašiurpino... Vargšas gyvulys, jei jis galėtų kalbėti, tu jau būtum kalėjime. Arba skaistykloje.

– Skaistykloje aš jau esu. Nejau manei, kad čia rojus?

Toks pasibaksnojimas buvo virtęs tradicija, tikintieji prie jo įprato taip, kaip prie bažnyčios varpo, kurį sekmadieniais siūbuodavo stiprios valstiečių rankos. Ir kai Naderas kartais iškeliaudavo toli nuo Kfarijabdos, visi jausdavo, kad kažko stinga mišioms, į kurias jis neidavo.

Šiais spalvingais dialogais prekijas naudodavosi kaip varpu nuolatiniams klientams privilioti, ir jei *churijė* kartais užmiršdavo jį paerzinti, jis pats ją užkalbindavo, išprovokuodavo ir priversdavo jam atsikirsti. Tik tada tikintieji nurimusia siela ir su šypsena lūpose atsegdavo pinigines.

Vis dėlto keletas puošeivų su savo šeimomis traukdavosi šalin supykę, kad kunigo žmona taip mielai juokauja su tokiu ištvirkusiu tipu. Bet Lamijos sesuo turėjo savo ramią filosofiją. „Kaime visada reikia kvailio ir bedievio!“

Tądien, kol pirkėjai grumdėsi aplinkui, Naderas davė Tanijui ženklą jo palaukti ir paplekšnojo mului per pilvą, norėdamas parodyti, kad turi jam dovaną.

Jaunuoliui buvo smalsu. Tačiau jis gavo pakentėti, kol mulų varovas pardavė paskutinę skarelę, išmargintą žąsų kojelėmis, ir paskutinį žiupsnį tabako. Tada Naderas išsitraukė puikią poliruoto medžio skrynutę, kurioje, iš visa ko sprendžiant, buvo brangus daikčiukas.

– Bet čia jos neatidaryk. Sek paskui mane!

Jie perkirto kaimo aikštę ir pasuko prie uolos, pakibusios virš slėnio. Prie uolos su didingu krėslu. Manau, ji jau tais laikais turėjo vardą, bet daugiau niekas jo neprisimena nuo tada, kai ją pradėta sieti su Tanijo prisiminimu.

Berniukas užlipo ant uolos, o jam iš paskos užsiropštė Naderas, po pažastimi nešdamasis skrynutę. Jis ją atidarė tik tada, kai abu susėdo ir atsirėmė. Skrynutėje buvo žiūronas. Ištrauktas jis siekė sulig ištiesta ranka, o gale buvo vaiko kumščio storumo.

Iš šio „sosto“, palinkusio prie pat uolos krašto, kai atsigręži į vakarus, ten, kur kalnas susijungia su tamsia slėnio žaluma, pamatai jūrą.

– Pažvelk, tai ženklas. Sakytum jis pasirodė tik tavo akims!

Nukreipęs žiūroną, Tanijas išvydo tristiebį laivą išskleistomis burėmis.

Tikriausiai apie šią sceną užsimenama tokiose *Mulų varovo išminties* eilutėse:

„Kai mudu sėdėjome ant uolos, aš pasakiau Tanijui: „Jei prieš tave vėl užsitrenktų durys, tark sau, jog pasibaigė ne gyvenimas, o tik pirmasis iš tavo gyvenimų, ir nekantrauja prasidėti kitas. Tada sėsk į laivą, nes tavęs laukia miestas“.

Tačiau Tanijas daugiau nekalbėjo apie mirtį, jo širdis šypsojosi, o lūpos šnibždėjo moters vardą“.

Jis ištarė: „Asma“. Ir po valandėlės pasigailėjo. Šitaip pasitikėti Naderu, didžiausiu plepiu visuose Kalnuose ir pajūryje?

Tanijas ir Asma.

Buvo parašyta, kad beveik vaikiška jų meilė neilgai liks paslaptyje, bet mulų varovo liežuvis čia bus niekuo dėtas.

II

Tanijas stengėsi saugoti paslaptį ne vien iš įprastinio drovumo. Kaipgi jis, ką tik susitaikęs su šeichu, su Džeriju, su kaimu, galėjo prisipažinti mylįs jų „vagies“ dukterį, dukterį to, kurį jie, šiaip ar taip, ištrėmė?

Nuo tos dienos, kai prieš dvejus metus Lamijos sūnus kelyje sutiko Rukozą su palyda ir jį pasveikino, jųdviejų santykiuose buvo abipusės meilės ir atšalimo valandėlių. Norėdamas nutolti nuo kaimo ir neteikdamas pirmenybės nė vienam iš „tėvų“, jis pasijusdavo artimas buvusiam valdytojui. Užtat per konfliktą su patriarchu dėl anglų mokyklos vaikinas buvo solidarus su kaimu ir savo šeichu, o tremtinio kalbos varė jį į neviltį. Jis buvo nusprendęs pas jį nebesilankyti, ir per pirmuosius gyvenimo pas pastorių mėnesius jam nė sykio nekilo mintis pas jį nuvykti.

Tačiau vieną popietę išėjęs pasivaikščioti keliu, iš Sahlaino vedančiu į Dairūną, Tanijas iš tolo pamatė Rukozą, kaip paprastai apsuptą sargybinių. Iš pradžių jaunuolis buvo benorįs smukti į kokį takelį po medžiais. Paskui persigalvojo: „Kodėl turėčiau sprukti kaip šakalas, bijantis savo šešėlio?“ – ir nuėjo toliau, nusprendęs būti mandagus, bet apsimesti, kad skuba.

Rukozas pastebėjo Taniją, nušoko nuo žirgo ir pribėgo prie jo išskėstomis rankomis.

– Tanijau, *yabnė,* jau nesitikėjau tavęs pamatyti. Laimė, atsitiktinumui nusispjaut į mūsų santūrumą...

Jis beveik jėga nusitempė jaunuolį į savo namus, kuriuos be paliovos didino, aprodė būstą, naują aliejaus spaudyklą, dvi šilkverpių veisyklas, baltųjų šilkmedžių laukus ir smulkiai išaiškino, kada reikia skinti lapus, kad šilkverpiai duotų geriausios kokybės šilką... Vaikinas veržte išsiveržė iš jo rankų ir gražbylystės, kad spėtų grįžti deramu laiku. Bet gavo pažadėti kitą sekmadienį vėl ateiti pietų ir apžiūrėti dvarą dar kartą...

Visi žinojo, kad Rukozui nebuvo didesnio džiaugsmo, kaip vedžioti svečius po savo valdas. Bet kai jis vaikščiodavo su Taniju, tai jau nebūdavo vien turtų demonstravimas. Gal tik pirmą sykį, o paskui, taip ilgai ir kantriai aiškindamas, ypač prie veisyklų, kur dvokė pūvantys šilkverpiai, jis jau nebesigyrė, nesididžiavo savo geru, ir vaikinas jautėsi apgaubtas švelniu rūpesčiu, kuriam nebuvo abejingas.

Pasivaikščioti su jais dažnai eidavo ir Asma. Kartais Tanijas paduodavo jai ranką, padėdamas peržengti per dygliuotą krūmą ar balą. Jei išdirbtos terasos nebūdavo aukštos, ji nušokdavo nuo vienos ant kitos kaip vyrai, o paskui atsiremdavo į tėvo krūtinę arba į Tanijo petį. Tik akimirką, kol atsistodavo ant abiejų kojų.

Jaunuoliui tai visai patiko, bet grįždamas namo, pas Stoltonus, jis apie tai daugiau nebegalvodavo. Retai ištardavo merginai žodį ir vengė ilgiau sulaikyti ties ja žvilgsnį – kitaip būtų manęs, jog išduoda šeimininko pasitikėjimą. Gal todėl, kad, kaip rašo pastorius, „šioje visuomenėje rodyti didžiausią mandagumą moterims – reiškia jas ignoruoti“? Man regis, Tanijui labiausiai kliudė jaunatvė ir drovumas.

Tik sekmadienį, prieš grįždamas į kaimą ir susitikdamas su Naderu ant uolos, Tanijas pažvelgė į Asmą kitomis akimis. Jis nuėjo pas Rukozą ir jo nerado. Bet kaip nuolatinis svečias vis tiek įžengė vidun ir ėmė vaikščioti iš vieno kambario į kitą, norėdamas pažiūrėti, kaip sekasi darbai. Buvęs valdytojas įsirenginėjo audiencijų salę, vertą rūmų ir, svarbiausia, vertą jo ambicijų, nes ta salė buvo erdvesnė už Kolonų salę, priklausančią šeichui, kurio varžovu Rukozas save laikė. Ji buvo dar neužbaigta. Inkrustuotojai išmušė sienas auksu ir sidabru puoštais pano, bet grindys dar nebuvo išgrįstos plokštėmis, o iš fontano, numatyto įrengti kambario viduryje, tebuvo kreida nubraižytas aštuonkampis.

Tanijas ten ir stovėjo, kai Asma atėjo pas jį. Jie drauge pradėjo gėrėtis perlamutro meistrų kruopštumu. Grindys buvo užgriozdintos kibirais, ilgais skudurliais, sukrautomis marmuro plokštėmis, riogsojo pintinė aštrių įrankių, už kurios mergina vos neužkliuvo koja. Tada Tanijas paėmė ją už rankos ir padėjo aplenkti kliūtį. O kadangi Asma ko nesusvyruodavo sulig kiekvienu žingsniu, jis tvirtai spaudė jos ranką savo delne.

Jie jau gerą valandėlę taip vaikščiojo, žavėdamiesi darbais, įsmeigę akis į lubas, o tada koridoriuje sukaukšėjo žingsniai.

Asma skubiai ištraukė ranką.

– Kas nors gali mus pamatyti!

Tanijas atsigręžė į ją.

Asma turėjo dvylika metų ir jau buvo moteris. Apsibrėžusi lūpų liniją ir išsikvėpinusi laukinių hiacintų kvapu.

Juodu toliau klaidžiojo po nebaigtą svetainę, tačiau nei vienas, nei kitas nebematė to, kuo neva žavėjosi. O kai žingsniai koridoriuje nutolo, jų rankos vėl susitiko. Bet tai jau nebebuvo tos pačios susikibusios rankos. Asmos rankutė Tanijui atrodė šilta ir virpanti kaip paukščio kūnelis. Kaip tas iš lizdo iškritęs paukščiukas, kurį anądien paėmė į delną: jis išsigando tos svetimos rankos ir sykiu nurimo, nes nebesijautė apleistas.

Juodu drauge pažvelgė į duris. Paskui vienas į kitą. Ir nuleido akis, juokdamiesi iš susijaudinimo. Tada dar kartą pažvelgė vienas į kitą. Jų vokai užsimerkė. Tamsoje jie ieškojo vienas kito alsavimo.

Jūsų lūpos susilietė, paskui atsitraukė,
Lyg būtumėt jau išsėmę savo laimės dalį ir
bijotumėt pasikėsinti į kitų laimę.
Buvote nekalti? Nuo ko gi ta nekaltybė apsaugo?
Net Kūrėjas liepia pjaut ėriukus savo linksmybėms.
Tik niekada neliepia pjauti vilkų...

Jei Tanijas tomis dienomis būtų galėjęs perskaityti bedievio mulų varovo eiles, dar kartą būtų prakeikęs jo „pelėdišką išmintį“. Ir būtų teisingai padaręs, nes Asmos namuose pažino laimę. Trumputę laimę? Visos jos tokios: ar trunka savaitę, ar trisdešimt metų, atėjus paskutinei dienai, žmogus verkia tokiomis pat ašaromis ir pasmerktų save pragaro kančioms, kad tik turėtų teisę į rytojų.

Tanijas mylėjo tą merginą. Ji taip pat jį mylėjo, ir tėvas, matyt, tam pritarė. Nuo šiol kai kuriuos žodžius jaunuolis interpretuodavo kitaip. Kai Rukozas kreipdavosi į jį „sūnau“, reikėdavo suprasti ne „sūnau“, o „žente“, „būsimasis žente“. Kaip jis to nepastebėjo anksčiau? Buvęs valdytojas taip kalbėjosi su juo apie reikalus todėl, kad laikė jį būsimu vienturtės dukters vyru. Po metų jai bus trylika, o jam šešiolika, beveik septyniolika, ir jie galės susižadėti, o dar po poros metų susituokti ir miegoti vienas šalia kito.

Apsilankymai pas Rukozą vėlesnėmis savaitėmis tik patvirtino Tanijo įspūdžius. Pavyzdžiui, šeimininkas lyg tarp kitko, lyg viskas būtų jau nutarta, sakydavo jam: „Kai tau teks tvarkyti šį reikalą...“, arba net dar tiesiau: „Kai gyvensi šiuose namuose...“

Staiga Tanijui pasirodė, kad jo ateitis jau nubrėžta, ir ją nubrėžė palankiausia ranka, nes žadėjo jam meilę, plačias žinias ir priedo turtą.

Tai kokia gi kliūtis stovėjo jo kelyje? Džerijas su Lamija? Jis sugebės gauti tėvų sutikimą arba apsieis be jo. Šeichas? Teisybė, jaunuolis nesulauks malonės, vesdamas jo priešo dukterį, bet kam jam ta malonė reikalinga? Šiaip ar taip, Rukozo namai stovėjo ne šeicho žemėse, ir jei buvęs valdytojas prieš tiek metų metė jam iššūkį, tai ko Tanijui bijoti?

Tanijas pasitikėjo Rukozu, bet stebėdamas „uošvį“ iš arčiau, pajuto nerimą.

Jaunuoliui darė įspūdį Rukozo turtas, valdos, kurių jis nesiliovė plėtęs, namų prabanga, globėjų laiškai, kuriuos nuolat rodė, o galbūt užvis labiau stulbino rūsčios jo kalbos, nukreiptos prieš feodalus, ir jis įsitikino, kad Asmos tėvas – jau nebe tremtinys, siekiantis susitaikymo, o rimtas šeicho varžovas, gal net jam lygus.

Toks Rukozas ir stengėsi tapti, o kol kas bent atrodyti. Turtu jis jau prilygo šeichui, bet visa kita ėjosi ne taip lengvai. Metams bėgant, Kfarijabdos šeimininkas, ne tiek godus pinigų kiek malonumų, pamažu nuskurdo, jo skrynia nuolat buvo tuščia, ir nors laiku gauta anglų emisaro parama padėjo sumokėti išskirtinę įmoką, jis tik vargais negalais sukrapštydavo metinius mokesčius, kurie vykstant karui nuolat didėjo. Didžiojoje pilies salėje kai kurios kolonos dabar buvo gerokai apsilaupiusios nuo vandens, varvančio pro stogą. Tuo tarpu Rukozas, veisdamas šilkverpius, klestėjo kasdien vis labiau, prisikvietė nagingiausių meistrų, kad jam įrengtų pašos medžlisą. Salėje tilpo šimtas dvidešimt asmenų, kurie galėjo susėsti nesispausdami.

Bet reikėjo, kad tų svečių būtų... Juo labiau didėjo Rukozo svetainė, juo aiškiau krito į akis, kad ji tuščia, juo labiau jis ją puošė, juo nesaikingesnė ji atrodė. Galiausiai Tanijas tai suprato, ir kai buvęs valdytojas sykį atvėrė jam širdį, tai tebebuvo tremtinio širdis.

– Patriarchas gynė mane nuo šeicho, bet jis su juo susitaikė. Juodu drauge nuvyko pas emyrą, lyg norėdami atimti iš manęs antrą globėją. Nuo to laiko kas vakarą guluosi sakydamas sau, kad ši naktis man galbūt paskutinė.

– O tavo sargybiniai?

– Aną savaitę padvigubinau jiems atlyginimus. Bet jei tarp dvylikos apaštalų atsirado Judas... Dabar galiu pasikliauti tik Egipto paša, teprailgina Dievas jam gyvenimą ir išplečia valdas! Bet juk, be manęs, jis turi ir kitų rūpesčių...

„Buvusio pilies valdytojo *chvejos* Rukozo prašymu egiptiečių armijos būriai įkūrė Dairūne komendanto postą, susidedantį iš dviejų šimtų vyrų, ir jiems apgyvendinti rekvizavo tris didelius namus su sodais. Karininkai apsistojo viduje, o kareiviai – palapinėse. Ligi tol pašos būriai nebuvo atėję į mūsų apylinkes, nebent trumpam įsiveržę, nors daugumoje didžiųjų Kalnų miestų jie jau turėjo kareivines.

Dabar jų patruliai rytais ir vakarais pasklisdavo po Dairūno, Sahlaino ir Kfarijabdos gatves“.

Vienuolis Elijas čia pasakoja versiją, kurią galima išgirsti dar ir mūsų dienomis, bet man ji atrodo mažai tikėtina. Rukozas tikrai keletą metų gyveno Egipte, mokėjo šalies dialektą ir buvo nusipirkęs keletą nuolaidų, taip pat ir garsųjį globėjišką laišką. Bet kad pašos armija būtų žygiavusi ten, kur jam reikia... Ne. Jeigu egiptiečių būriai priartėjo prie mano kaimo, tai tik todėl, kad buvo nutarę pamažu įsikurti visuose Kalnų kampeliuose ir įtvirtinti savo valdžią.

Suprantama, Asmos tėvas čia įžvelgė Dievo palaimą, savo maldų išsipildymą, galimybę išsigelbėti. O gal net dar daugiau...

III

Tanijas viešėjo pas Asmos tėvą, kai ten vieną gruodžio dieną atvyko Dairūno garnizono komendantas Adelis efendis, lydimas dviejų karininkų žaliomis fetrinėmis kepurėmis ir ilgomis, bet prižiūrėtomis barzdomis. Iš pradžių jaunuolis pajuto nepasitikėjimą ir nerimą, bet šeimininkas, plačiai šypsodamasis, jam šnipštelėjo:

– Tai draugai, jie mane aplanko ne rečiau kaip kartą per tris dienas.

Vis dėlto Rukozas davė Asmai ženklą išnykti: niekada nėra gerai rodyti merginą kareiviams.

Griebęsis tokios atsargumo priemonės, jis šiltai priėmė svečius. Karininkus Tanijui pristatė kaip „brolius, ir net daugiau negu brolius“, o jiems apie vaikiną pasakė taip: „Jis toks brangus mano širdžiai, lyg būtų tikras sūnus“.

„Šeimos susirinkimas, nei daugiau, nei mažiau“, – ironizuoja pastorius Stoltonas, nušviesdamas šį susitikimą smulkioje ataskaitoje, kurią surašė išklausęs, ką jam papasakojo globotinis, grįžęs į Sahlainą, ir jūs tuoj suprasite, kodėl jis taip padarė.

Pirmiausia Tanijas pastebėjo, kad abu Egipto armijos karininkai buvo ne egiptiečiai. Adelis efendis kilimo iš Kretos, vienas jo adjutantas – austras, o kitas – čerkesas. Nieko nuostabaus, nes ir pats Muchamedas Ali buvo gimęs Makedonijoje iš albanų tėvų. Tačiau visi kalbėjo arabiškai su egiptietišku akcentu ir atrodė atsidavę savo šeimininkui ir dinastijai.

Taip pat ir savo idealams. Jų pasiklausęs galėjai pamanyti, jog jie kariauja ne grobikišką karą, o kaunasi dėl Rytų tautų atgimimo. Jie kalbėjo apie modernizaciją, teisingumą, tvarką ir orumą. Tanijas klausėsi susidomėjęs ir kartkartėmis linkčiojo galva nuoširdžiai pritardamas. Kaipgi galėjo būti kitaip, kai šie stiprūs vyrai su žemėmis maišė otomanų nerūpestingumą, sakė visur steigsią mokyklas, ruošią gydytojus, inžinierius.

Vaikinui labai patiko tai, kad komendantas pažadėjo padaryti galą bet kokiai religinių bendruomenių diskriminacijai, panaikinti visas privilegijas. Šitai išgirdęs Rukozas pakėlė taurę į karininkų sveikatą, už jų valdovo pergalę, ir pasižadėjo nurauti šeichui ūsus kaip kontribuciją naikinant privilegijas. Tanijas be jokių skrupulų išgėrė gurkšnį arako, įsivaizduodamas šią sceną, – prie šeicho barzdos jis mielai būtų pridėjęs ir Raado barzdikę. Dar vieną gurkšnį trūktelėjo tada, kai Adelis efendis pažadėjo sykiu panaikinti ir "užsieniečių privilegijas".

Komendantas griebėsi liepsningos kritikos pasitelkęs pavyzdžius: buvo akivaizdu, kad vienas nutikimas užgavo jam širdį.

– Vakar jodinėjau po kaimus, ir visur, kur mane nešė žirgas, jaučiausi kaip namie. Galėjau užeiti pas bet ką, durys man buvo atviros. Ligi tol, kol atsidūriau prie anglų pastoriaus rezidencijos. Prie vartų kabojo jo karaliaus vėliava. Aš pasijutau įžeistas.

Arakas staiga užstrigo Tanijui gerklėje, jis net akių nedrįso pakelti, kad neišsiduotų. Matyt, karininkas nežinojo ir net nenumanė, kad namai, į kuriuos užeiti jam draudė užsienietiška vėliava, buvo jo namai.

– Argi normalu, – piktinosi Adelis efendis, – kad užsieniečiams rodomas didesnis palankumas, jie gerbiami labiau, jų bijomasi labiau nei šio krašto sūnų?

Prisiminęs, jog jis pats – ne šio krašto sūnus, ne Egipto vaikas ir, svarbiausia, gimęs net ne šiuose Kalnuose, kuriuos užkariavo, jis nusprendė paaiškinti:

– Sakysite, aš pats ne čionykštis. (Niekas nebūtų drįsęs jam to pasakyti.) Bet aš stojau šios šlovingos dinastijos tarnybon, perėmiau šalies kalbą, religiją, uniformą, koviausi po jos vėliava. O šitie anglai, gyvendami tarp mūsų, stengiasi tarnauti tik Anglijos politikai, gerbia tik anglų vėliavą ir įsivaizduoja, neva ji juos iškelia virš mūsų įstatymų...

Rukozas paskubėjo garsiai pasakyti, kad Adelio efendžio nėra ko nė lyginti su tais užsieniečiais, kad tie anglai – arogantiškiausia padermė, kokia tik gali būti, kad jo ekscelencija tikrai ne užsienietis, o brolis. Tanijas tylėjo.

„Tačiau mano globotinis buvo sutrikęs labiau negu prisipažino, – rašys pastorius.

Viena vertus, jis nuoširdžiai prisirišęs prie manęs ir ponios Stolton ir brangina mūsų auklėjamąjį darbą. Bet sykiu jis negalėjo būti visiškai abejingas faktui, kad užsieniečiai naudojasi privilegijomis, kurių šio krašto žmonės neturi. Jo teisingumo jausmas buvo pažeistas.

Suprasdamas Tanijo sutrikimą, aš aiškinau, kad teise paremtoje visuomenėje privilegijos – piktinantis dalykas, bet visuomenėje, kur viešpatauja tironija, priešingai, privilegijos kartais tampa užkarda despotizmui ir, nors tai paradoksalu, būna teisės ir teisingumo oazės. Taip, be abejonės, yra šiandieninėje Rytų visuomenėje, nesvarbu, ar ji otomanų, ar egiptiečių. Piktina ne tai, kad kareiviai negali laisvai įeiti į mūsų Sahlaino misiją ar į anglo namus. Piktina tai, kad jie gviešiasi teisės kada panorėję įsiveržti į bet kokią mokyklą ir bet kokį šios šalies gyventojo namą. Piktina ne tai, kad jie negali sučiupti britų piliečio, o tai, kad įsigeidę gali disponuoti bet kokiu asmeniu, kurio negloboja stipri valstybė.

Baigdamas pasakiau, kad jei tie žmonės nori panaikinti privilegijas, teisingiausia būtų ne skirti užsieniečiams nepavydėtiną vietinių gyventojų dalią, o priešingai, su kiekvienu asmeniu elgtis taip, kaip elgiamasi su užsieniečiais. Tiesiog todėl, kad su jais elgiamasi taip, kaip turi būti elgiamasi su kiekviena žmogiškąja būtybe...

Bijau, jog būsiu truputį pasikarščiavęs formuluodamas atsakymą, ir ponia Stolton man už tai priekaištavo, bet globotinis, atrodo, sutiko su mano požiūriu“.

Tanijas ne taip labai klausė pastoriaus, kai šis patarė ateityje nevaikščioti į namus, kuriuose lankosi egiptiečių kariškiai. Be abejonės, taip būtų patarusi ir išmintis. Bet atsvara tai išminčiai buvo Asmos šypsena ir visa ateitis, nušviečianti merginos šypseną. Tanijas už nieką pasaulyje nebūtų jos atsižadėjęs.

Beje, kebli tema, aptemdžiusi pirmąjį jo susitikimą su karininkais, daugiau nebuvo liečiama. Dar porą ar trejetą sykių, kai Tanijas juos sutiko pas Rukozą, daugiausia buvo kalbama apie karo peripetijas, apie neišvengiamą Egipto valdovo pergalę prieš otomanų sultoną, ir vėl apie privilegijų panaikinimą, bet tik apie feodalų, didžiausią dėmesį skiriant šeichui Fransisui ir likimui, kuris turėjo tekti jo ūsams.

Tanijas nesivaržydamas dar kartą išgėrė už šią džiaugsmingą perspektyvą. Privilegijų klausimu jis pasiekė tam tikrą kompromisą su savimi: išsaugoti užsienio išeivių privilegijas, o šeichų privilegijas panaikinti. Šitaip jis galėjo numaldyti pastoriaus nerimą ir nepakenkti Asmos tėvo siekiams, taigi ir savo meilei.

Ir tikrai, argi nėra esminio skirtumo tarp abiejų tipų privilegijų? Anglams taikomos nuolaidos kol kas buvo užkarda despotizmui, – jis labai norėjo tuo tikėti, – o perdėtos feodalų šeimų privilegijos, kurias kentė ištisos nuolankios liaudies kartos, nedavė jokios naudos.

Toks kompromisas tiko Tanijo širdžiai ir protui, jį radęs jaunuolis nusiramino. Taip nusiramino, kad tarp dviejų tipų privilegijų net nematė kitokio skirtumo, kuris turėjo kristi jam į akis: Egipto vicekaraliaus karininkai nieko negalėjo padaryti užsienio valstybėms, tik burnoti, plūstis ir gerti. O šeichui – galėjo. Nupešti jam ūsus buvo lengviau, negu nurauti karčius britų liūtui.

ŠEŠTAS VINGIS

Keistas tarpininkavimas

Buvo parašyta, kad nelaimės, užgriuvusios mūsų kaimą, pasieks kulminaciją, kai nutiks baisus dalykas, užtrauksiantis prakeiksmą: trigubai garbinamą patriarchą nužudė rankos, kurios, atrodė, niekaip negalėtų padaryti nusikaltimo.

Kalnų kronika,
vienuolio Elijo veikalas

I

Trisdešimt aštuntieji metai buvo nelaimingi nuo pat pradžių: sausio pirmą dieną įvyko žemės drebėjimas. Jo pėdsakai žymūs uoloje ir žmonių atmintyje.

Kaimas jau ištisas savaites snūduriavo po storu sniego sluoksniu, nuo sniego linko pušų viršūnės, o vaikai mokyklos kieme klimpo aukščiau blauzdų. Bet tą rytą oras buvo giedras. Dangus be jokio debesėlio. „Meškos saulė“ – daug šviesos ir nė trupučio šilumos.

Apie vidurdienį, o gal kiek anksčiau, pasigirdo dundesys. Tarsi riaumojimas, kylantis iš žemės gelmių, bet kaimiečiai ėmė dairytis į dangų, kalbėdamiesi kiekvienas iš savo namų. Gal tai buvo tolimas griaustinis ar griūtis...

Po keleto sekundžių nuaidėjo kitas, smarkesnis dundesys. Sudrebėjo sienos, ir žmonės išpuolė laukan šaukdami: *Hazė! Hazė!* Kai kurie šoko bėgti bažnyčios link. Kiti parklupo čia pat ir ėmė garsiai melstis. Treti jau merdėjo po griuvėsiais. Kaimiečiai prisimena, kad šunys nesiliovė staugę nuo aušros, taip pat ir šakalai slėnyje, kurie dažniausiai tyli iki vakaro.

„Tada žmonės, susirinkę netoli fontano, – rašoma *Kronikoje,* – išvydo reginį, kuris juos pašiurpino. Pilies fasadas ėmė eižėti jų akyse, skylė ilgėjo, lyg kerpama milžiniškų žirklių. Prisiminę Šventojo Rašto skyrius, daugelis nusisuko, bijodami pavirsti druskos stulpais, jei savo akimis pamatys Dievo rūstybę“.

Nei pilis, nei kuris nors jos sparnas tais metais nesugriuvo. Išskyrus šį įtrūkimą, ji beveik nenukentėjo. Beje, nuostabus daiktas – sutrūkinėjusi siena tebestovi ir dabar. Stovi sueižėjusi, nors kitos pilies sienos, senesnės ir naujesnės, sugriuvo. Stovi tarp piktžolių: tarsi už tai, kad pranešė apie nelaimę, pati būtų buvusi nuo jos apsaugota. O gal misija dar nebuvo visiškai atlikta.

Užtat kaime buvo apie trisdešimt aukų.

– Dar baisiau, – pasakojo man Džebrajelis, – sugriuvo ir mulų varovo namas. Senas pastatas, kur jis buvo sukaupęs tūkstančius įvairiausių kūrinių. Tikras lobis. Deja! Mūsų Kalnų atmintis! Naderas buvo kelionėje, toli nuo Kfarijabdos. Kai po savaitės jis grįžo, sniegas buvo ištirpęs ir visa jo biblioteka težo purve. Sakoma, esą tarp savo knygų jis...

Aš jau kuris laikas nesiklausiau, užkliuvęs už pirmosios jo frazės.

– Sakei, dar baisiau? Baisiau nei trisdešimt aukų?

Jo akyse sužibo provokuojančios kibirkštėlės.

– Tarkim, taip pat baisu. Kai įvyksta kataklizmas, aš, žinoma, galvoju apie žmones ir jų kančias, tačiau drebu ir dėl praeities paminklų.

– Dėl griuvėsių kaip ir dėl žmonių?

– Bet juk tie apdirbti akmenys, tie lapai, prie kurių vargo autorius ar perrašinėtojas, tos ištapytos drobės, tos mozaikos – taip pat žmonijos fragmentai, kaip tik ta mūsų dalis, kuri, tikimės, bus nemirtinga. Koks dailininkas norėtų pergyventi savo paveikslus?

Kad ir koks keistas buvo Džebrajelio pasirinkimas, kam atiduoti pirmenybę, ne dėl mulų varovo knygų sunaikinimo tie metai buvo praminti nelaimingais. Beje, ir ne dėl žemės drebėjimo, kuris tebuvo pranašinga žaizda. Ir net ne vien dėl patriarcho nužudymo. „Visi metai nuo pradžios ligi galo, – rašoma *Kronikoje,* – buvo ištisa nelaimių virtinė. Nežinomos ligos, siaubingi išsigimimai, akmenų griūtys, o užvis baisiau – badas ir plėšimai. Metinis mokestis buvo renkamas du kartus, vasarį, o paskui lapkritį, ir tarsi to būtų negana, valdžia dar įsigudrino apdėti mokesčiais žmones, ožkas, malūnus, muilą, langus... Gyventojai nebeturėjo nė sudilusio skatiko, anei maisto, anei galvijų.

O kai sužinojo, kad egiptiečiai ketina konfiskuoti nešulinius ir kinkomuosius gyvulius, Kfarijabdiečiai neturėjo kito pasirinkimo, kaip tik nustumti savo asilus ir mulus nuo uolos viršūnės..."

Tai nebuvo apmaudo giežimas ar pasipriešinimo aktas, nors taip ir gali atrodyti. Tai buvo tik atsargumas, – aiškina kronikininkas, – nes suradę ir atėmę gyvulius, komendanto Adelio efendžio vyrai būtų areštavę jų savininkus ir privertę vadelioti surinktus keturkojus. „Blogiausias valdininkas ne tas, kuris tave muša lazda, o tas, kuris priverčia muštis tave patį", – baigia jis.

Tęsdamas tą pačią mintį, vienuolis Elijas pažymi, kad kfarijabdiečiai stengėsi tam tikromis valandomis neišeiti iš namų. Egipto pašos vyrai trainiojosi visur – pas barzdaskutį, pas bakalėjininką, žaidė *tavlę* Blatos kavinėje, o vakare visa jų girtų šutvė traukdavo dainas ir rėkaudavo aikštėje bei gretimose gatvėse, todėl daugiau niekas nelankė tų vietų: taip pat ne iš bravūriškumo, o iš protingo atsargumo, nes kariškiai kasdien užkabindavo kokį praeivį ir rasdavo dingstį jam pažeminti.

Vasario viduryje šeichas irgi nusprendė užsidaryti pilyje ir neišeiti net į priebutį. Jis sužinojo, kad Saidą beką, Sahlaino šeichą, vaikštantį po savo valdas, sustabdė patrulis ir liepė pasisakyti vardą...

Šis nutikimas nugramzdino Kfarijabdos šeimininką į gilią melancholiją. Valdiniams, kurie ateidavo jo aplankyti, pareikšti užuojautos ir paprašyti užtarti prieš Egipto komendantą, jis atsakydavo gailestingais žodžiais, bet nejudino nė piršto. Vieni čia įžiūrėjo bejėgiškumo prisipažinimą, kiti abejingumą. „Kai pasityčiojama iš garsių namų sūnaus, šeichas jaučiasi įžeistas, o kai kenčiame mes, nuomininkai..."

Kunigas jam papriekaištavo:

– Mūsų šeichas išdidžiai elgiasi su egiptiečiais, o jie tokiame elgesyje galbūt įžiūri panieką, todėl kasdien vis žiaurėja.

– Ką aš turėčiau daryti, *buna?*

– Pasikviesti Adelį efendį į pilį, parodyti jam truputį pagarbos...

– Ir padėkoti už viską, ką mums padarė, ar ne? Jei žmonės šito nori, aš nesipriešinsiu. Chveja Džerijas šiandien pat parašys jam laišką ir pa-

sakys, kad man bus didelė garbė priimti jį savo namuose ir pasikalbėti. Pažiūrėsime.

Kitą dieną, jau gerokai įrytėjus, kareivis atnešė atsakymą, kurį Džerijas, šeimininko palieptas, atplėšė ir permetė akimis. Audiencijų salėje, kaip per rimtas šventes, buvo susirinkusi rimta minia. Visi pamatė, kad Lamijos vyro veidas staiga sukrito, nors šįsyk dėl to buvo kaltas ne vien arakas.

– Adelis efendis nenori atvykti, šeiche.

– Jis turbūt reikalauja, kad aš pats nukakčiau į jo stovyklą...

– Ne, jis nori, kad šeichas šią popietę ateitų su juo pasimatyti... pas Rukozą.

Dabar visų žvilgsniai įsmigo į šeimininko ranką, kuri stipriai suspaudė rutuliukus.

– Aš neisiu. Jei jis man būtų pasiūlęs vykti į Dairūną, pasakyčiau sau: tai geležinė ranka, mes palinkstame, o paskui vėl atsitiesiame. Bet jis nemėgina susitaikyti, jis tik nori mane pažeminti.

Kaimiečiai tyliai pasitarė, ir kunigas prakalbo jų vardu.

– Jei šis susitikimas būtinas nesantaikai išsklaidyti ir apsaugoti mus nuo kitų kančių...

– *Neprašyk, buna, aš niekada nekelsiu kojos į namus, kurie pastatyti už pinigus, pavogtus iš manęs.*

– Net jei reikia gelbėti kaimą ir pilį?

Šito paklausė Raadas. Tėvas mirtinoje tyloje įsmeigė į jį akis. Jo žvilgsnis sugriežtėjo, paskui pasidarė įžeidžiamas. O tada niekinamas. Šeichas nusisuko nuo sūnaus ir pažvelgė į kunigą. Patylėjęs pavargusiu balsu tarė:

– *Žinau, buna, tai išdidumas, arba vadink šitą jausmą kaip nori, tačiau aš negaliu pasielgti kitaip. Verčiau tegul jie atima pilį, kaimą, man ničnieko nereikia. Tik tegul palieka išdidumą. Mirsiu, bet neperžengsiu to vagies namų slenksčio. Jei mano elgesys kelia kaimui pavojų, nužudykite mane, nuplėškit švarką ir, aprengę juo sūnų, pasodinkite į mano vietą. Jis sutiks eiti pas Rukozą.*

Šeicho kaktoje išsprogo gyslos. Jo žvilgsnis taip surūstėjo, kad daugiau niekas nesiryžo ištarti nė žodžio.

Štai tada Džerijui, padrąsėjusiam nuo alkoholio, visą dieną miešusio jo kraują, šovė į galvą išganinga mintis:

– Kam kalbėti apie žudynes ir gedulą? Teprailgina Dievas mūsų šeichui gyvenimą ir telaiko jį ant mūsų galvų, bet juk jam niekas nedraudžia į tą susitikimą nusiųsti sūnų ir paveldėtoją, kuris jį pakeistų.

Šeichas, užgautas Raado įsikišimo, nieko neatsakė, ir jo tylėjimą visi palaikė pritarimu. Jis neprieštaravo ir pasitraukė į savo kambarį gniaužydamas rutuliukus.

Susitikimas Rukozo namuose buvo trumpas. Jis neturėjo kitokio tikslo, tik mažumėlę papešioti šeichui ūsus, ir jo sūnaus atvykimą visi palaikė pakankamu pažeminimu. Raadas net keletą kartų pareiškė, jog kaimas be galo ištikimas Egipto vicekaraliui ir atsidavusiam jo sąjungininkui emyrui. O karininkas pažadėjo, kad nuo šiol jo vyrai kaimiečiams bus ne tokie griežti. Po pusvalandžio jis išėjo teisindamasis, jog turįs kitų įsipareigojimų.

Užtat jaunasis šeichas, neskubantis susidurti su tėvu, sutiko pasivaikščioti po dvarą, susikibęs už parankių su „vagimi“, „išsigimėliu“, „tremtiniu“...

Tarp dviejų vyrų užsimezgė jei jau ne draugystė, tai bent supratimas. Tuo pat metu slaptas Raado konfliktas su tėvu įsiplieskė visu smarkumu. Keletą savaičių pilis buvo dviejų besivaržančių dvarų būstinė, ir ne sykį vos nebuvo prieita iki muštynių.

Vis dėlto tokia padėtis neilgai truko. Tie, kurie susibūrė aplink jaunąjį šeichą tikėdamiesi, jog šis elgsis su egiptiečiais protingiau nei tėvas, gavo nusivilti. Į akis krito jo lengvabūdiškumas ir palaidumas. Greitai šalia jaunuolio liko tik penketas ar šešetas lėbavimo bendrų, girtuoklių ir merginինkų, kuriuos kaimiečiai niekino. Reikia pasakyti, jog palankumo jis neteko ne vien dėl nemokšiškumo ir nenuoseklumo, bet ir dėl akcento, siaubingo Jordo „skėrių“ akcento, kurio taip ir nesugebėjo atsikratyti ir kuris it siena atitvėrė jį nuo valdinių.

Tanijui labai nepatiko Rukozo draugystė su Raadu. Jis turėjo susivokti, jog Raadas tėra instrumentas kovoje su šeichu, bet nenorėjo to suprasti. Nepasitikėjimas buvusiu bendramoksliu nepradingo, ir Tanijas nepraleisdavo progos perspėti dėl jo Asmos tėvą. Kartais, atėjęs pas Rukozą iš pastoriaus mokyklos ir pamatęs priešais namus Raado žirgą bei palydos žmones, jis nesustodamas traukdavo toliau, nors ir žinodavo, kad Asmą pamatys tik po savaitės.

Bet kartą Tanijui nepavyko išvengti susitikimo akis į akį. Jis atėjo rytą, rado draugę didžiojoje svetainėje vieną, ir jie valandėlę pabuvo dviese. O kai Tanijas jau rengėsi išeiti, kaktomuša susidūrė su Rukozu ir Raadu – jų drabužiai buvo aptekę purvais, o Raadas purtė rankoje jauną kruviną lapę.

– Matau, medžioklė nusisekė.

Tanijas tyčia kalbėjo niekinamu tonu ir aiškiai tai rodė, nesustodamas su jais pasikalbėti. Bet vyrai nėmaž neįsižeidė. Rukozas kuo maloniausiu balsu net pasiūlė pasilikti ir suvalgyti su jais keletą džiovintų vaisių. Tanijas atsiprašė negalįs, mat jis laukiamas kaime. Tada Raadas visiškai netikėtai žengė prie jaunuolio ir uždėjo ranką jam ant peties.

– Aš taip pat grįžtu į pilį. Noriu nusiprausti ir pailsėti. Todėl josime kartu.

Tanijas negalėjo atsisakyti ir net sutiko pasiskolinti arklį, taigi šuoliavo gretimais su Raadu ir dviem jo palydos plevėsomis.

– Man reikia su tavimi pasikalbėti, – švelniai tarė jaunasis šeichas.

Tanijas tai pastebėjo. Ir pasistengė nutaisyti mandagią šypseną.

– Tu – *chvejos* Rukozo draugas, o aš taip pat su juo susibičiuliavau, todėl laikas užmiršti tai, dėl ko nesutarėme būdami berniūkščiai. Tu buvai uolus mokinys, o aš išdykėlis, bet mudu užaugome.

Tanijas turėjo septyniolika metų ir želdinosi siaurutę barzdelę, o Raadui buvo aštuoniolika ir ant smakro kalėsi barzdikė, panaši į patriarcho, tik juoda ir šiurkšti. Į ją įsmigo Tanijo akys, prieš mąsliai nukrypdamos į kelią.

– Rukozas sakė, kad kalbasi su tavimi labai pasitikėdamas, o tavo nuomonės klausosi atidžiai. Jis mano, kad ir aš turėčiau su tavimi kalbėtis ir tavęs klausytis.

Dabar Raado balsas buvo kaip žmogaus, atskleidžiančio paslaptį, tačiau abu palydos vyrai pastatė ausis ir ėmė gaudyti kiekvieną pokalbio žodį. Lamijos sūnus nuolankiai linktelėjo galva.

– Žinoma, niekas mums netrukdo pasikalbėti nuoširdžiai...

– Aš taip džiaugiuosi, kad vėl tapome draugai!

Draugai? Vėl tapome draugai? Ištisus mėnesius jie kasryt tuo pačiu keliu ėjo į tą pačią mokyklą ir beveik nepersimesdavo žodžiu! Beje, Tanijas ir dabar neturėjo jokių draugiškų minčių. „Jis mane erzina ir kai būna nemalonus, ir kai nori būti malonus“, – pamanė Tanijas. O Raadas patenkintas šypsojosi.

– Kadangi dabar mudu draugai, tai gali man pasakyti, ar teisybė, kad esi nusižiūrėjęs Rukozo dukterį.

Tai štai iš kur toks draugiškumas. Tanijas neturėjo noro atverti širdį, juo labiau kad jaunojo šeicho palydovai prisigretino prie jų kaip grobį pajutę šunys.

– Ne, aš neįsižiūrėjęs šitos merginos. Gal galėtume pakalbėti apie ką nors kita?

Jis trūktelėjo pavadį, ir žirgas atsistojo piestu.

– Žinoma, – atsakė Raadas, – tuoj galėsime pakalbėti apie ką nors kita, bet norėjau, kad nuramintum mane dėl Asmos. Aš ką tik paprašiau tėvą jos rankos.

II

Pirmiausia Taniją užplūdo panieka ir nepasitikėjimas. Akyse tebestovėjo Asmos žvilgsnis, o pirštai tebejautė jos glamones. Be to, jis žinojo, ką Rukozas širdies gilumoje mano apie Raadą. Pasinaudoti šituo skuduru, kad susilpnintų jo tėvą, – taip, bet susirišti su juo iki gyvenimo galo – buvęs valdytojas per daug įžvalgus taip daryti.

Tačiau kai jaunasis šeichas vėl susigretino su juo, Tanijas nesusilaikė ir, nutaisęs abejingą balsą, paklausė:

– Ir ką jis atsakė?

– Rukozas? Jis atsakė taip, kaip ir dera atsakyti prastuomenės žmogui, kai šeimininkas savo dėmesiu pagerbia jo dukterį.

Tanijas daugiau neturėjo ką bepridurti šiam bjauriam tipui, nušoko nuo žirgo, kurį Raadas buvo jam paskolinęs, ir nudrožė atgal. Tiesiai pas Rukozą. Jaunuolis rado jį susikaupusį įprastoje vietoje, naujojoje svetainėje, vieną, be lankytojų, sargų ir tarnų, apgaubtą tabako dūmų ir kavos garų. Jis atrodė užsisvajojęs ir truputį nusivylęs. Bet išvydęs Taniją, tartum apsidžiaugė ir priėmė jį išskėstomis rankomis, nors juodu buvo išsiskyrę mažiau nei prieš valandą.

– Aš taip džiaugiuosi, kad sugrįžai! Šeichas Raadas per jėgą tave išsitempė, nors ir norėjau pasikalbėti su tavimi kaip su sūnum, kurį Dievas man davė senatvėje.

Rukozas paėmė Taniją už rankos.

– Turiu tau pranešti svarbią naujieną. Mes ketiname ištekinti tavo seserį Asmą.

Tanijas atitraukė ranką. Ir žengęs atatupstas, prisiglaudė, tiesiog prisiplojo prie sienos. Nuo Rukozo žodžių dūmai sutirštėjo ir ėmė dusinti.

– Žinau, ir tu, ir aš prisikentėjome nuo šeichų, bet šitas Raadas ne toks kaip jo tėvas. Juk jis kaimo labui sutiko ateiti į šiuos namus, o šeichas užsispyrė. Bet su senuoju šeichu mums nėra ko veikti, mūsų pusėje paveldėtojas, mes turime ateitį.

Jaunuolis mažumėlę atsitokėjo. Dabar jo žvilgsnis įsmigo į įkritusias Rukozo akis – buvęs valdytojas atrodė prislėgtas.

– Maniau, kad ateitis tau – tai šeichų išnykimas...

– Taip, toks mano įsitikinimas, ir aš jo nekeisiu. Feodalai turi išnykti, ir pamatysi, aš juos išnaikinsiu. Bet ar yra geresnis būdas tvirtovei paimti, negu užsitikrinti sąjungininkų pagalbą viduje?

Rukozo veide Tanijas įžiūrėjo tik raupų žymes, kurios dar labiau pagilėjo tarytum kirminų išrausti šulinėliai.

Valandėlę abu tylėjo. Rukozas patraukė nargilės dūmo. Tanijas pamatė, kaip žarijos paraudo, paskui vėl pajuodo.

– Mudu su Asma mylime vienas kitą.

– Nekalbėk kvailysčių, tu mano sūnus, o ji mano duktė, ir aš neatiduosiu dukters savo sūnui!

– Aš ne tavo sūnus ir noriu pasikalbėti su Asma.

– Tu negali su ja pasikalbėti, ji maudosi. Asma ruošiasi. Rytoj naujieną sužinos žmonės ir norės atvažiuoti mūsų pasveikinti.

Tanijas pašoko, išpuolė iš svetainės ir koridorium nubėgo ligi Asmos kambario durų. Jis jas atidarė ir staigiai pastūmė. Mergina buvo čia, ji nuoga sėdėjo varinėje maudyklėje, o tarnaitė pylė jai ant plaukų garuojantį vandenį. Jos abi sušuko vienu balsu. Asma susikryžiavo ant krūtinės rankas, o tarnaitė pasilenkė paimti rankšluosčio.

Akimis ryte rydamas neuždengtą lopinėlį mylimosios odos, Tanijas nejudėjo. Kai atbėgęs Rukozas su savo parankiniais čiupo jį ir ėmė tempti atgal, jis skendėjo netikroje palaimoje, nesigynė ir net nemėgino atremti smūgių.

– Ko jūs taip siuntat? Jei mudu brolis ir sesuo, tai kas čia bloga, kad matau ją nuogą? Nuo šio vakaro mes kasnakt miegosime tame pačiame kambaryje, kaip visi šio krašto broliai ir seserys.

Asmos tėvas griebė jį už žilų plaukų.

– Rodžiau tau per daug garbės vadindamas sūnumi. Niekas niekada nežinojo, kieno tu sūnus. Nenoriu pavainikio nei kaip sūnaus, nei kaip žento. Išmeskite jį iš čia! Nedarykit jam nieko bloga, bet jei kuris nors pamatysit jį vėl trainiojantis aplink mano valdas, nusukite sprandą!

Nuogas Asmos kūnas tarsi nutraukė raištį Tanijui nuo akių, ir jis praregėjo. Jaunuolis niršo ant savęs, apmaudavo, bet drauge ir pajuto ramybę.

Teisybė, jis pyko ant savęs, kad nepastebėjo ruošiamos išdavystės. Beprotiškai trokšdamas pakilti visuomenės laiptais, Rukozas nenorėjo baigti karjeros toje vietoje, kurioje buvo pradėjęs, atiduodamas vienturtę dukterį valdytojo sūnui, arba dar blogiau – pavainikiui, kai galėjo ją atiduoti „Namų“ paveldėtojui. O Raadas, kuriam tikriausiai kasdien vaidenosi bankroto šmėkla, galėjo tik džiaugtis, kad uždės leteną ant Asmai pažadėto turto.

Kfarijabdos kelyje Tanijas pirmiausia iškoneveikė save už aklumą. Paskui ėmė galvoti. Ne apie vaikišką kerštą, o apie konkretų būdą, kaip sukliudyti šioms vedyboms.

Mat jam tai neatrodė neįmanoma. Jei Rukozas būtų toks pat prasisiekėlis kaip daugelis kitų, miestiečių ar nuomininkų, šeichas gal ir nesipriešintų šiam mezaliansui. Bet šis atvejis buvo ne toks: kaipgi jis, nenorėjęs net peržengti „vagies“ namų slenksčio, sutiktų su šiomis vedybomis? Tanijas žinojo jo asmenyje rasiąs gudrų ir ryžtingą sąjungininką.

Jis žingsniavo vis greičiau ir greičiau, ir sulig kiekvienu žingsniu skausmas varstė kojas, šonus, pečius, galvos odą. Bet jaunuolis apie tai negalvojo, jį buvo apsėdusi vienintelė mintis: Asma bus jo, net jei turėtų peržengti tėvo lavoną.

Pasiekęs kaimą, jis pasuko į dešinę ir nudrožė tiesiai per laukus, paskui per miško aikštelę pušyne, mindamas takus, kurie, aplenkdami Blatą, vedė į pilį.

Atėjęs jis pirmiausia pasimatė ne su šeichu, o su tėvais. Tanijas iškilmingai paprašė jį išklausyti ir privertė iš anksto pažadėti nemėginti jo perkalbėti, kitaip išvažiuosiąs visam laikui.

Ką jis jiems paskui pasakė, maždaug tokiais pat žodžiais *Kronikoje* pasakoja vienuolis Elijas ir pastorius Stoltonas atskirame lape, įsegtame į 1838 metų knygas, bet, matyt, parašytame gerokai vėliau. Tą lapą aš ir pacituosiu, nes jis tikriausiai perteikia tai, ką papasakojo pats Tanijas.

„Žinokite, aš myliu tą merginą ir ji mane myli, o jos tėvas leido man patikėti, kad atiduos jos ranką. Tačiau Rukozas su Raadu mane apgavo ir aš siaubingai nusivylęs. Jei iki šios savaitės pabaigos nesusižadėsiu su Asma, nužudysiu Raadą arba nusižudysiu pats, – jūs juk žinote, padarysiu tai nedvejodamas. „Ką nori, tik ne tai“, – tarė motina, kuri niekada taip ir neatsigavo po sūnaus bado streiko, surengto prieš dvejus metus. Ji maldaujamai paėmė vyrą už rankos, ir šis, baisiai susijaudinęs, pasakė Tanijui štai ką: „Vestuvės, kurių tu bijai, neįvyks. Jei man nepasiseks jų išardyti, būsiu ne tavo tėvas!“

Tokia pompastiška priesaika buvo įprasta šio krašto žmonėms, bet susiklosčiusiomis aplinkybėmis – tiek dėl vykstančios dramos, tiek dėl Tanijo gimimo – Džerijo kalba buvo anaiptol ne juokinga, o patetiška.

„Likimas veržė mazgus, – rašoma *Kronikoje,* – o aplinkui klaidžiojo mirtis“.

Tanijui dingojosi, kad ji klaidžioja aplink jį. Ir nebuvo tikras, ar norėtų ją nuvyti. Tačiau Džerijas, dažniausiai toks suglebęs, atrodė pasiryžęs kautis su Apvaizda ir pastoti jai kelią.

Tie, kurie niekada nė trupučio neužjautė šito žmogaus, – tarp jų „mano“ Džebrajelis ir daugelis kitų senių, – tvirtina, esą pilies valdytojas būtų buvęs ne toks atkaklus, jei Tanijo troškimai būtų nesutapę su šeicho norais ir jei būtų tekę jam pasipriešinti. Jie nepaisė sielos permainos, kuri įvyko nesėkmių ir nusivylimų kupino Džerijo gyvenimo rudenį. Jis jautėsi įtrauktas į gelbėjimo operaciją. Buvo gelbstimas sūnus, bet drauge ir taip ilgai tryptas jo, kaip žmogaus, vyro, tėvo, orumas.

Tą patį vakarą, netrukus po Tanijo sugrįžimo ir pokalbio su juo, Džerijas nuėjo pas šeichą ir rado jį didžiojoje pilies salėje vieną, vaikštantį nuo kolonos prie kolonos, be galvos apdangalo, pražilusį ir susitaršiusį. Rankoje jis varstė rutuliukus, kurie tolydžio subarškėdavo, tarsi pabrėždami atodūsius.

Valdytojas kaip įkastas sustojo prie durų. Jis nieko nesakė, iškalbinga buvo tik jo povyza, kurią didino netoliese šviečianti lempa.

– Kas atsitiko, *chveja* Džerijau? Atrodai toks pat susirūpinęs kaip ir aš.

– Tai dėl sūnaus, šeiche.

– Sūnūs – mūsų viltis ir mūsų kryžius.

Jiedu pavargę susėdo šalimais.

– Tavo sūnaus charakteris taip pat ne iš lengvųjų, – tarė šeichas, – bet nors gali tikėtis, kad jis tave supranta, kai su juo kalbiesi.

– Gal ir supranta, bet daro, kaip jo galva neša. Ir kaskart, kai papriekaištauju, grasina nusižudysiąs.

– Dėl ko šį sykį?

– Jis įsimylėjęs Rukozo dukterį, ir tas šuo leido jam suprasti, jog ją atiduos. Sužinojęs, kad jis ją pažadėjo ir šeichui Raadui...

– Tik tiek? Tuomet Tanijas gali būti ramus. Nuo manęs pasakyk jam, jog prie mano gyvos galvos šios vestuvės neįvyks, o jei sūnus užsispirtų, atimčiau iš jo palikimą. Jis gviešiasi Rukozo turto? Tegul tampa Rukozo žentu. Bet tada neteks mano valdų. Mane apvogęs žmogus neįkels kojos į šią pilį, nei jis, nei jo duktė. Eik ir žodis žodin pakartok tai savo sūnui, tada jis atgaus apetitą.

– Ne, šeiche, nekartosiu.

Šeimininkas pašoko. Šis atsidavęs tarnas niekada su juo taip nekalbėjo. Dažniausiai jis puldavo pritarinėti, šeichui dar nebaigus sakinio. „Ne“ niekada neišsprūsdavo jam iš lūpų. Šeichas įsmeigė į jį akis susidomėjęs, beveik pralinksmėjęs. Ir suglumęs.

– Nesuprantu tavęs...

Valdytojas žiūrėjo į žemę: jis nepajėgė atlaikyti šeimininko žvilgsnio.

– Neperduosiu Tanijui šeicho žodžių, nes iš anksto žinau, ką jis man atsakys. O atsakys štai ką: „Raadas visada pasiekia tikslą, kad ir kokia būtų tėvo valia. Jis užsimanė mesti anglų mokyklą ir padarė savo pačiu blogiausiu būdu, bet niekas jo už tai nesupeikė. Įsigeidė nuvykti pas Rukozą susitikti su karininku ir nuvyko, niekas jam nesukliudė. Taip bus ir dėl šių vedybų. Jis nori merginos ir gaus. O netrukus mūsų šeichas šokdins ant kelių vaikaitį, kaip ir jis, pavadintą Fransisu, kuris taip pat bus ir Rukozo vaikaitis“.

Džerijas nutilo. Jį pritrenkė jo paties žodžiai. Valdytojas negalėjo patikėti šitaip kalbėjęs su šeimininku. Jis laukė, nudūręs akis į žemę, suprakaitavusiu sprandu.

Šeichas, toks pat nuščiuvęs, dvejojo. Gal jį išbarti? Pykčiu ar panieka nuslopinti mėginimą maištauti? Ne, jis uždėjo ranką ant virpančio valdytojo peties.

– *Chajė* Džerijau, kaip tu manai, ką man daryti?

Jis pasakė *chajė?* Broli? Valdytojas nubraukė dvi džiaugsmo ašaras ir nejučia atsitiesė, ketindamas nurodyti priemones, kurių, jo nuomone, reikėtų imtis.

– Argi patriarchas mūsų neperspėjo atvyksiąs į pilį? Jis vienintelis gali įkrėsti proto ir Rukozui, ir šeichui Raadui...

– Teisybė, jis vienintelis. Jeigu tik panorės...

– Mūsų šeichas sugebės rasti žodžių jam įtikinti.

Šeichas linktelėjo galva ir atsistojo, ruošdamasis eiti į savo kambarį. Buvo jau vėlu. Džerijas taip pat pakilo ir pabučiavo šeimininkui ranką, norėdamas atsisveikinti ir sykiu padėkoti už tokį elgesį. Valdytojas jau buvo bežengiąs koridorium, vedančiu į sparną, kuriame jis gyveno, bet šeichas atsigręžė, pašaukė jį ir paprašė su žiburiu palydėti jį į jo miegamąjį. Tenai šeichas iš po patalų ištraukė šautuvą. Tą patį, kurį Raadui kitados įteikė Ričardas Vudas. Jis blizgėjo šviesoje it kraupi brangenybė.

– Šįryt pamačiau jį pas vieną iš valkatų, lankančių mano sūnų. Jis pareiškė, esą šautuvą jam davęs Raadas, kai jis laimėjęs kažkokias lažybas. Aš konfiskavau ginklą ir pasakiau, jog tai pilies nuosavybė ir Anglijos konsulo dovana. Norėčiau, kad užrakintum jį skrynioje kartu su mūsų pinigais. Atsargiai, jis užtaisytas.

Džerijas paėmė ginklą ir prisispaudė prie krūtinės. Jis atsidavė šilta derva.

III

Mano kaimo žmonės patriarcho mitrai jautė ir nepasitikėjimą, ir pagarbą. O kai bažnyčioje per pamokslą jis paragino juos melstis už Kalnų emyrą ir Egipto vicekaralių, jų lūpos ėmė šnibždėti maldas, tačiau Dievas žino, kokie žodžiai, kokie linkėjimai slypėjo tame vientisame dūzgime.

Šeichas per visas mišias prasėdėjo savo krėsle. Naktį jį buvo sugriebęs nedidelis blogumas, ir jis atsistojo tik kartą, per komuniją, imdamas liežuviu vyne suvilgytą duoną. Raadas nusekė jam pridurmui iš pažiūros visai nepamaldžiai ir, atsistojęs šalia tėvo, negeru žvilgsniu stebėjo jo kaktoje iššokusias gyslas.

Po ceremonijos šeichas ir prelatas nuėjo į Kolonų salę. Uždarinėdamas didžiulių dvivėrių durų puses ir palikdamas juos vienu du, Džerijas spėjo nugirsti tokius patriarcho žodžius:

– Aš turiu prašymą ir žinau, kad iš tokių kilmingų namų neišvažiuosiu apviltas.

Lamijos vyras pasitrynė rankas. „Dievas mus myli, – tarė jis sau. – Jei *sajedna* atvažiavo prašyti malonės, tai negalės atmesti ir mūsų prašymo!“ Ir akimis susiradęs Taniją, pašnibždėjo jam į ausį viltingą prielaidą.

Didžiojoje salėje šeichas krūptelėjo ir abiem rankomis susiglostė ūsus, nes pagalvojo lygiai tą patį, ką ir valdytojas.

O patriarchas kalbėjo toliau:

– Grįžtu iš Beit ad Dino, kur kiaurą dieną praleidau su mūsų emyru. Jis labai susirūpinęs. Anglijos ir Otomanų imperijos agentai darbuojasi visuose Kalnuose, ir daugelis žmonių leidosi išvedami iš kelio. Emyras man sakė: „Tokiomis aplinkybėmis pamatai, kas ištikimas, o kas išdavikas“. Kadangi mes kalbėjomės apie ištikimuosius, tai, suprantama, pirmiausia buvo paminėtas jūsų vardas, šeiche Fransisai.

– Teprailgina Dievas jūsų gyvenimą, *sajedna!*

– Neslėpsiu, emyras turėjo šiokių tokių abejonių. Jam buvo toks įspūdis, jog šis kaimas klausosi, ką gieda anglai. Aš jį užtikrinau, kad visa tai praeitis ir kad dabar mes broliai, kokie turėjome būti visada.

Šeichas linktelėjo galva, bet jo akys išdavė nerimą. Ko paprašys klastingasis svečias po tokios dviprasmiškos įžangos, kurią sudarė perspėjimai ir pagyrimai?

– Kitados, – toliau kalbėjo prelatas, – šis kaimas mokėjo parodyti drąsą sunkiomis valandėlėmis, jo žmonių narsa virto priežodžiu. Dabar tvenkiasi grėsmingi įvykiai ir emyrui vėl reikia kareivių. Kituose Kalnų kaimuose vyrai buvo surinkti jėga. Čia paisoma tradicijų. Aš pasakiau mūsų emyrui, kad Kfarijabda atsiųs daugiau savanorių, negu galėtų sugaudyti jo verbuotojai. Argi aš klystu?

Šeicho nežavėjo tokia perspektyva, bet spirtis būtų buvę neprotinga.

– Galite pasakyti mūsų emyrui, kad surinksiu savo vyrus kaip kitados ir kad jie bus narsiausi jo kareiviai.

– Iš mūsų šeicho nieko kito ir nelaukiau. Kiek vyrų emyras gali tikėtis?

– Visų sveikų ir tinkamų, o jiems vadovausiu aš pats.

Patriarchas atsistojo ir įsistebeilijo namų šeimininkui į veidą. Šis atrodė atsigavęs ir pašoko kaip jaunuolis, į nieką nesiremdamas, – jis tai laikė garbės reikalu. Bet vesti pulkus į mūšį...

– Tepadeda jums Dievas visada išlikti tokiam stipriam, – tarė prelatas ir nykščiu užbrėžė kryžių šeichui ant kaktos.

– Kol *sajedna* dar neišėjo, norėčiau jį paprašyti vienos malonės. Tai nelabai svarbus klausimas, netgi visai neįdomus turint galvoje tai, kas vyksta šalyje. Bet man jis rūpi ir geidaučiau jį išspręsti, prieš išvykdamas į žygį...

Išėjęs iš pasitarimo, patriarchas perspėjo palydą norįs „prasukti pro *chvejos* Rukozo namus“, ir Džerijas už tai jam karštai pabučiavo ranką, tuo nustebindamas kai ką iš susirinkusiųjų.

„Prasukti pro namus“ tebuvo eufemizmas. Prelatas kuo ramiausiai užėjo pas buvusį valdytoją, atsisėdo mediniais pano išmuštoje svetainėje, palaukė, kol jam bus pristatyta Asma, ilgai kalbėjosi su ja, paskui vienu du su jos tėvu, o tada mielai leidosi pavedžiojamas po plačias valdas. Vizitas truko daugiau nei valandą, prelatas čia užsibuvo ilgiau nei pilyje. Ir išvyko spindinčiu veidu.

Laikas nežmoniškai prailgo ir Tanijui, ir Lamijai, ir Džerijui, kuris nesusilaikęs truktelėjo keletą gurkšnių sauso arako jauduliui numalšinti.

Grįžęs pas šeichą, patriarchas raminamu mostu davė jam suprasti, kad reikalas iš esmės sutvarkytas, bet pirmiausia panoro akis į akį pasikalbėti su Raadu. Kai jis vėl pasirodė, Raadas jo nelydėjo – išsmuko pro slaptas duris. „Rytoj jis apie tai negalvos“, – patikino prelatas.

Paskui nesisėsdamas, tik pečiu atsirėmęs į vieną iš didžiosios salės kolonų, *sajedna* pusbalsiu informavo šeimininką apie derybų rezultatus ir gudrią išeitį, kurią jis surado.

Lamija ant žarijų išsivirė kavos, kurią išgėrė plikydamasi gerklę. Pro praviras duris ją pasiekė balsai, triukšmas, bet ji laukė tik Džerijo žingsnių, tikėdamasi jo veide perskaityti, kas nutiko. Kartkartėmis ji sukalbėdavo trumputę maldelę Švenčiausiajai Mergelei ir suspausdavo rankoje kryželį.

„Lamija buvo dar jauna ir graži, o jos krūtinė buvo it patiklios avytės“, – sakė Džebrajelis.

Tanijas, laukdamas nuosprendžio, užlipo į alkovą, kur būdamas vaikas patyrė tiek tylios laimės. Jis išvyniojo ploną čiužinį, išsitiesė ant jo, o ant kojų užsimetė antklodę. Gal ketino daugiau iš čia nesijudinti ir vėl pradėti bado streiką, jei derybos sužlugs. O gal tik norėjo pasvajoti, kad neprailgtų laukimas. Jis visada greitai užmigdavo.

Didžiojoje salėje patriarchas tarė žodį. Paskui iškart atsisveikino, nes nenumatytas lankstas pro Rukozo namus jį sugaišino ir dabar jam reikėjo paskubėti.

Tada šeichas palydėjo svečią į priebutį, bet nenulipo laiptais drauge su juo. Ir prelatas neatsigręžė jam pamojuoti. Tarnų padedamas, jis sėdo ant žirgo, ir palyda pajudėjo.

Džerijas stovėjo prie durų viena koja viduje, kita priebutyje. Jo protas vis labiau blausėsi. Nuo belaukiant išgerto arako, nuo patriarcho aiškinimų ir šeimininko žodžių, pasakytų prie pat ausies.

– Svarstau, ar turėčiau juoktis, ar jį pasmaugti, – tarė šeichas sausu it spjūvis balsu.

Dar ir šiandien kaime, pasakodami tą neužmirštamą epizodą, vieni pyksta, kiti juokiasi: garbingasis prelatas, nuvykęs prašyti Asmos rankos Tanijui ir pamatęs, kad ji graži ir turtinga, gavo jos ranką... savo sūnėnui!

O, šventasis vyras surado gerą paaiškinimą: šeichas nenorėjo tos merginos Raadui, Rukozas nenorėjo nė girdėti apie Taniją, o kadangi jis pats turėjo sūnėną, kuriam buvo laikas vesti...

Kfarijabdos šeimininkas pasijuto apgautas. Jis troško pastatyti buvusį valdytoją į vietą, o tas „vagis“ susigiminiavo su patriarcho, vyriausiojo bendruomenės vado, šeima!

Jei kalbėsime apie Džeriją, tai jis jau nebegalvojo nei apie naudą, nei apie nuostolius. Įsmeigęs akis į širmą patriarcho žirgą, risnojantį lėta žingine, jis galvojo tik apie viena, širdį it peiliai varstė kančia. Iš krūtinės išsiveržė žodžiai:

– Tanijas nusižudys!

Šeichas išgirdo tik urzgimą. Jis nužvelgė valdytoją nuo galvos ligi kojų.

– Tu dvoki araku, Džerijau! Eik sau, dink iš čia! Ir grįžk pas mane tik išsiblaivęs ir išsikvėpinęs!

Tada šeimininkas patraukė pečiais ir nuėjo į savo kambarį. Jam vėl ėmė svaigti galva ir reikėjo valandėlę prigulti.

Tuo pat metu Lamija pradėjo verkti. Ji nebūtų galėjusi pasakyti kodėl, bet buvo tikra, kad turi tam priežasčių. Moteris pažvelgė pro langą ir tarp medžių pamatė tolstančią prelato palydą.

Nesitverdama savo kailyje, ji jau norėjo bėgti į didžiąją salę sužinoti naujienų. Kol patriarchas buvo čia, ji nusprendė verčiau nesirodyti, nes žinojo, kad jis niekada jos nemėgo ir dėl jos pyko ant šeicho. Lamija bijojo, kad ją pamatęs jis nesusierzintų ir per tai nenukentėtų Tanijas.

Nereikalingas atsargumas, mano *Kalnų kronikos* autorius: „Pats to berniuko gimimas mūsų patriarchui visada buvo nepakenčiamas dėl jau minėtų priežasčių... Tai kaipgi jis galėjo prašyti jam merginos rankos?“

Eidama koridoriumi iš valdytojo sparno į centrinę pilies dalį, Lamija išvydo keistą regėjimą. Kitame siauro praėjimo gale ji tarėsi pastebėjusi Džerijo siluetą – jis bėgo su šautuvu rankose. Ji paspartino žingsnį, bet daugiau jo nematė. Moteris nebuvo visai tikra, kad atpažino jį prietemoje. Viena vertus, ji manė, jog tai jis: Lamija nebūtų galėjusi pasakyti, iš kokių ženklų, iš kokių judesių jį atpažino, bet, šiaip ar taip, ji pragyveno su juo beveik dvidešimt metų, tai kaipgi galėjo apsirikti? Antra vertus, toks bėgimas buvo visai nebūdingas jos vyrui, kuris taip rimtai, taip skrupulingai ėjo pareigas pilyje, jog draudė sau net juoktis, kad tik neprarastų orumo. Skubėti jis galėjo, bet bėgti? Su šautuvu?

Kai Lamija atėjo į Kolonų salę, ji buvo tuščia, nors prieš keletą minučių čia knibždėte knibždėjo lankytojų. Nieko nebuvo ir išoriniame kieme.

Išėjusi į priebutį, Lamija vėl tarsi pamatė Džeriją, šmėkšelėjusį tarp medžių. Ši vizija buvo dar trumpesnė ir pranyko dar greičiau nei anoji.

Gal jai jį vytis? Lamija jau buvo bekelianti suknelės skvernus, bet paskui persigalvojo ir grįžo į vidų. Ji pašaukė Taniją, nelaukdama atsakymo užlipo kopėtėlėmis ten, kur miegojo sūnus, ir jį papurtė.

– Kelkis! Mačiau tavo tėvą kaip beprotį lekiant su šautuvu! Reikia jį pasivyti!

– O kur patriarchas?

– Aš nieko nežinau, man dar niekas nieko nesakė. Bėk greitai, pavyk tėvą, jis tikriausiai žino ir tau pasakys.

Ką dar reikėjo sakyti? Lamija viską suprato. Tyla, tuščia pilis, bėgantis vyras.

Kelias iš pilies į kaimą, kuriuo Lamija matė nubėgant Džeriją, buvo mažiausiai vaikštomas. Kfarijabdiečiai, kaip jau sakiau, buvo įpratę verčiau lipti laiptais, prasidedančiais Blatoje, už šaltinio. Važiuoti ir raiti labiau mėgo platų kelią, dabar jau daiktais užgriuvusį, kuris driekėsi ir vingiavo aplink pilies kalvą. Ir dar buvo šis takas iš pietvakarių pusės, pačios stačiausios ir uolingiausios, bet jis buvo trumpiausias, jei norėjai kuo greičiau pasiekti už kaimo esantį kelią, prasidedantį didžiojoje aikštėje. Tiems, kurie ryždavosi juo leistis, reikėdavo nuolat kabintis už medžių ir uolų. Toks girtas Džerijas rizikavo nusisukti sprandą.

Išbėgęs vytis tėvo, Tanijas veltui jo dairėsi kiekvienąsyk, kai gaudavo sustoti ir atsiremti į kokią uolų sieną. Jis jį išvydo paskutinę akimirką, pačią paskutinę, kai jau nieko negalėjo padaryti, tik žvilgsniu apmetė sceną – žmones, gyvulius, jų judesius, išraišką, ant žirgo jojantį patriarchą, lydimą svitos, kokių dešimties raitelių ir tiek pat pėsčiųjų. Ir Džeriją, pasislėpusį už uolos, plika galva, su šautuvu prie peties.

Nuaidėjo šūvis. Pasigirdo trenksmas, aidu atsimušęs nuo kalnų ir slėnių. Kliudytas į veidą tarp antakių, patriarchas griuvo kaip medis. Pasibaidęs žirgas rovė pirmyn ir dar gerą galą tempė už kojos raitelį.

Džerijas išlindo iš slėptuvės – lygios vertikalios uolos, stūksančios it milžiniška stiklo šukė: ta uola ir po šiai dienai vadinama Pasala. Abiem rankomis iškėlęs šautuvą virš galvos, jis rengėsi pasiduoti. Bet prelato bendrakeleiviai, manydami, kad juos užpuolė gauja pasislėpusių maištininkų, leidosi bėgti atgal, pilies link.

Žmogžudys liko vienas viduryje kelio, vis dar iškėlęs rankas ir laikydamas raudonais atšvaitais žvilgantį šautuvą, Anglijos „konsulo“ dovaną.

Tada Tanijas priėjo prie jo ir paėmė už rankos.

– Bajė!

Tėve! Jau daug metų Tanijas jo taip nevadino. Džerijas su dėkingumu pažvelgė į sūnų. Jis turėjo pasidaryti žudikas, kad vėl nusipelnytų išgirsti šį žodį. *Bajė!* Šią akimirką jis dėl nieko nesigailėjo ir nieko nenorėjo. Jis atsikovojo vietą ir garbę. Nusikaltimas išpirko jo gyvenimą, beliko išpirkti kaltę. Dabar jam tereikėjo pasiduoti ir neprarasti orumo bausmės valandą.

Džerijas atsargiai padėjo ginklą ant žemės, lyg bijodamas jį subraižyti. Paskui atsigręžė į Taniją. Norėjo pasakyti, kodėl nužudė patriarchą, bet negalėjo išspausti nė žodžio. Liežuvis neklausė.

Jis apkabino sūnų, bet tik akimirką. Tada nusisuko ir buvo beeinąs pilies link. Tanijas truktelėjo jį už rankos.

– *Bajė!* Pasilikime kartu. Šįsyk tu buvai mano pusėje, ir aš tau neleisiu vėl grįžti pas šeichą!

Džerijas nesipriešino vedamas. Jie išsuko iš kelio į statų taką, einantį į slėnio gilumą. Už jų, kaime, garsėjo riksmai. Tačiau jie, lipdami nuo Kalnų, kabindamiesi už medžių, šokinėdami nuo akmens ant akmens, nieko negirdėjo.

IV

„Įvykdęs šią piktadarystę, valdytojas Džerijas skubiai nusileido nuo kalvos su sūnumi. Jie slėpėsi nuo žmonių akių, ir šeichas buvo priverstas liautis juos persekiojęs.

Atbėgę į slėnio gilumą, jie ligi sutemstant, o paskui ir per visą naktį palei srautą žingsniavo jūros link.

Sulig pirmaisiais aušros spinduliais perkirtę tiltą per Šuns upę, jie pasiekė Beiruto uostą. Krantinėje du dideli laivai ruošėsi kelti bures. Vienas plaukė į Aleksandriją, tačiau bėgliai nedrįso į jį sėsti, nes Egipto valdovas tuoj pat būtų juos išdavęs emyrui, kuris jiems būtų paskyręs baisią bausmę. Jie verčiau įlipo į kitą laivą, plaukiantį į Kipro salą, kurią pasiekė po dienos, nakties ir dar vienos dienos kelionės.

Tenai, apsimetę šilko pirkliais, jie apsigyveno vienoje Famagustos uosto smuklėje, priklausančioje žmogui, kilusiam iš Alepo“.

Šios šykščios eilutės, paimtos iš vienuolio Elijo *Kronikos,* gerai neperteikia nei didelės mano kaimo žmonių baimės, nei klaikiai keblios šeicho padėties.

Prakeiksmas buvo neišvengiamas, šį kartą tikrai neišvengiamas: jis tykojo ant kelio prie Pasalos uolos. Ir kai palaikai, skambant gedulingiems varpams, buvo nešami į bažnyčią, tikintieji, kurie nekentė velionio ir anksčiau, verkė lyg nusikaltę ir tarpais ant drėgnų delnų ieškojo jo kraujo pėdsakų.

Šeichas taip pat jautėsi kaltas, nes ir jis nekentė „skėrių patriarcho“ ir, likus keletui minučių iki jo mirties, išreiškė norą matyti jį pasmaugtą. Net jei nekreiptume dėmesio į tą neatsargią frazę, sušnibždėtą Džerijui prie ausies, kaipgi jis galėjo nusimesti atsakomybę už nusikaltimą, kurį jo žemėse įvykdė jo patikėtinis su paties šeicho jam duotu ginklu? Dar kartą primename, Anglijos „konsulo" Ričardo Vudo dovanotu šautuvu, kuriuo ir buvo nukautas vienas iš anglų politikos priešininkų.

Sutapimas! Ar čia vien tik sutapimai? Kfarijabdos šeimininkas, kuris dėl jam suteiktų privilegijų dažnai vykdydavo teisėjo pareigas, negalėjo nepagalvoti, kad surinkęs tiek įkalčių prieš žmogų, jis jį tikrų tikriausiai pasmerkė ir paskatino nužudyti arba buvo bendrininkas. Tačiau Dievas mato, jis nenorėjo šio nusikaltimo ir būtų savo rankomis nudobęs Džeriją, jei būtų numanęs apie jo kėslus.

Kai patriarcho bendrakeleiviai atbėgo perspėti šeicho apie dramą, įvykusią jų akyse, jis jiems pasirodė sugniuždytas, prislėgtas nevilties, lyg iš anksto būtų numatęs nelaimes, kurios pasipils jiems ant galvų. Bet šeichas buvo ne toks žmogus, kad apleistų vado priedermes. Tučtuojau susigriebęs, jis surinko savo vyrus ir ėmė rengti gaudynes.

Tai buvo jo pareiga ir taip diktavo išmintis: reikėjo parodyti valdžiai, o pirmiausia prelato palydai, jog padarė viską, kad sučiuptų žmogžudžius. Taip, žmogžudžius. Džeriją ir Taniją. Jaunuolis buvo nekaltas, bet jei tą naktį vijikai jį būtų pagavę, šeichas nebūtų turėjęs kitos išeities, kaip tik atiduoti jį emyro teismui, net jei šis būtų įsakęs jį pakarti. Dėl išorinio padorumo.

Šis rimtas reikalas išgarsėjo toli už Kfarijabdos šeimininko valdų ir net už emyro žemių, todėl šeichui buvo surištos rankos ir jis privalėjo skrupulingai paisyti to išorinio padorumo. Bet kaip tik už tai ir susilaukė priekaištų. Iš kai kurių patriarcho draugų, iš emyro ir iš egiptiečių vadovybės. Atseit jis tik apsimetinėjęs.

Žmonės tikrai matė jį ligi aušros puldinėjant po pilį, guitynėms ruošėsi raiteliai, skambėjo įsakymai, raginimai, keiksmai. Bet jei tikėsime tais, kurie stengėsi sumenkinti jo nuopelnus, tai tebuvęs bruzdėjimas. Nužudyto prelato artimieji teigė, neva šeichas, užuot iškart ėmęsis reikiamų priemonių, ilgai klausinėjo juos apie žmogžudystės aplinkybes, paskui nepatikėjo išgirdęs, jog jie tarėsi atpažinę Džeriją, ir net pasiuntė tarnus pašaukti valdytojo, o kai šie grįžo nieko nepešę, paliepė:

– Tai suieškokite Taniją, man reikia su juo pasikalbėti.

Paskui šeichas valandėlę kalbėjosi vienas su Lamija mažame kambarėlyje greta Kolonų salės; po keleto minučių ji pasirodė apsiašarojusi, o jis įraudusiu veidu, bet dėdamasis visai ramus, tarė:

– Tanijas išėjo ieškoti tėvo ir tikriausiai atves jį čionai.

Kadangi patriarcho draugai skeptiškai išklausė jo žodžius, jis įsakė savo vyrams surengti gaudynes visur – kaime, pušyne, prie senųjų arklidžių ir net kai kuriose pilies dalyse. Kam ieškoti visur, užuot pasiuntus vyrus į slėnį, ant kelio, kurį veikiausiai pasirinko Džerijas su Taniju? Apsimetęs, kad ieško visur, šeichas neieškojo niekur, nes norėjo duoti nusikaltėliams laiko pasprukti!

Kokia gi jam iš to buvo nauda? Naudos jokios, priešingai, jis labai smarkiai rizikavo savo valdomis, gyvybe ir sielos išganymu. Nebent jei Tanijas buvo jo sūnus...

Taip, ši abejonė visada sklandė virš šeicho ir Lamijos, virš pilies, virš šio Kalnų kampo kaip dulkėtas, nesveikas debesis.

Ištrauka iš dvasiškojo tėvo Stoltono užrašų:

„Kitą dieną po žmogžudystės prie mūsų vartų atžygiavo Egipto armijos pulkas, vadovaujamas karininko, kuris paprašė manęs leisti apieškoti Misijos ribas. Aš jam atsakiau, jog apie tai negali būti nė kalbos, bet daviau vyro ir pastoriaus garbės žodį, kad mano namuose niekas nesislepia. Akimirką maniau, kad mano garbės žodžio jam neužteks, nes jis atrodė labai supykęs. Bet, matyt, šiuo klausimu buvo gavęs nurodymus. Todėl, apsukęs aplinkui ir paieškojęs įtartinų ženklų, galiausiai nuėjo su savo kareiviais.

Kfarijabdos gyventojai neturėjo teisės į tokią pagarbą. Kaimas buvo apsuptas vicekaraliaus ir emyro armijų kareivių. Pirmiausia didžiojoje aikštėje jie pareiškė iešką žmogžudžio ir jo sūnaus – mano globotinio, nors visi žinojo, kad jie jau toli. Paskui kareiviai vieną po kito ėmė krėsti namus. Nė viename nerado to, ko sakėsi iešką, bet nė iš vieno neišėjo tuščiomis rankomis. Taip trokštami

„nusikaltėliai“ buvo papuošalai, apsiaustai, kilimai, staltiesės, pinigai, maistas ir gėrimai.

Pilyje jie aplankė kambarį, kur buvo Džerijo kontora, ir išlaužė ten stovinčią skrynią. Taip jie patikrino, ar joje nesislepia valdytojas... Taip pat iškratė kambarius, kuriuose gyveno Tanijo tėvai, bet jo motina, šeicho Fransiso patarta, išvakarėse paliko pilį ir persikėlė gyventi pas seserį, kunigo žmoną.

Gausios buvo tvarkos saugotojų represijos... Drįstu pasakyti, laimė, šalyje siautė karas: kareiviai, pašaukti kitur, kitiems šlovingiems žygdarbiams, po savaitės pasitraukė iš kaimo. Prieš tai padarę didžiausią neteisybę“.

Norėdami užsitikrinti, jog šeichas ir toliau dės visas pastangas, kad surastų ir suimtų nusikaltėlius – „tėvą ir sūnų“, patikslino emyras, – kariškiai išsivedė įtariamąjį, arba veikiau įkaitą: Raadą. Teisybė, jam priklausė ginklas, kuriuo buvo įvykdytas nusikaltimas. Taip pat buvo šnekama, esą Raadas neatsargiai kalbėjęs su jį klausinėjusiu karininku, pareiškęs, kad patriarchas po tokio keisto tarpininkavimo turėjęs pykti tik ant savęs už tai, kas jam nutiko.

Šeicho santykiai su sūnumi tebebuvo audringi, bet matydamas, kaip kareiviai veda jį už nugaros surištomis rankomis lyg kokį piktadarį, senis susigėdo dėl savo kraujo.

Baigiantis tiems nelaimingiems metams, pilis ištuštėjo. Neliko žmonių, ginčų, laukimo, intrigų.

Sueižėjęs karkasas ir žlugusi ateitis. Bet ištikimi kaimiečiai kas rytą tebeėjo tenai „pažiūrėti“ nusilpusios Kfarijabdos šeicho rankos.

SEPTINTAS VINGIS

Apelsinai ant laiptų

Tanijas man pasakė: „Susipažinau su moterimi. Aš nemoku jos kalbos, o ji nemoka manosios, bet ji manęs laukia viršuje ant laiptų. Vieną dieną grįžęs pasibelsiu į jos duris ir pasakysiu, kad mūsų laivas ruošiasi išplaukti“.

Naderas,
Mulų varovo išmintis

I

Tuo tarpu abu bėgliai Famagustoje pradėjo naują gyvenimą, kupiną baimės ir sąžinės graužaties, bet sykiu drąsų, geidulingą, nerūpestingą.

Alepiečio užvažiuojamieji namai buvo savotiškas karavansarajus pirkliams, krautuvėlių, terasų, netvirtų baliustradų labirintas; vis dėlto šis senas, skurdžiai apstatytas viešbutis buvo vienas svetingiausių mieste. Iš savo kambario balkono trečiame aukšte Džerijas su Taniju matė muitinę, dokus ir laivus krantinėje, bet ne jūrų platybes.

Pirmąsias savaites jie gyveno nerimaudami, kad juos kas nors atpažins. Nuo ryto ligi vakaro tūnodavo pasislėpę ir tik sutemus išeidavo drauge arba Tanijas vienas nusipirkti maisto prie garuojančio prekystalio. Likusį laiką jie sėdėdavo balkone parietę po savimi kojas ir stebėdavo judrias gatves, šmirinėjančius nešikus ir keleivius, žiaumodami rudas Kipro karubas.

Kartkartėmis Džerijo žvilgsnis apsiblausdavo, iš akių pabirdavo ašaros. Bet jis nekalbėdavo. Nei apie sugadintą gyvenimą, nei apie tremtį. Daugių daugiausia atsiduses ištardavo:

– Tavo motinai net „sudie“ nepasakiau.

Arba;

– Lamija! Daugiau niekada jos nebepamatysiu!

Tada Tanijas apglėbdavo tėvo pečius ir išgirsdavo:

– Sūnau! Jei nematyčiau tavęs, nenorėčiau nė atsimerkti!

Apie patį nusikaltimą nei Džerijas, nei Tanijas nesikalbėjo. Žinoma, ir vienas, ir kitas nuolatos galvojo apie tą vienintelį šūvį, apie kruviną veidą, paklaikusį žirgą, kuris lėkė pirmyn tempdamas raitelį; paskui apie pašėlusį bėgimą iki slėnio gilumos, iki jūros ir už jos. Ilgomis tylos valandomis visa tai, be jokios abejonės, vėl iškildavo prieš akis. Bet kamuojami slegiančios baimės, jie apie tai nekalbėjo.

Ir niekas niekada jų akivaizdoje apie tai nekalbėjo. Jie paspruko taip greitai, kad negirdėjo niekieno balso šaukiant: „Patriarchas mirė, Džerijas jį nužudė!“– ir net bažnyčios varpų skambėjimo. Neatsigręždami ir nieko nesutikdami, jie ėjo iki pat Beiruto. Šio miesto naujiena dar nebuvo pasiekusi. Uoste egiptiečių kareiviai neieškojo jokio žudiko. O laive keleiviai aptarinėjo paskutinius įvykius, minėjo mūšius Sirijos kalnuose ir prie Eufrato, pasikėsinimą į emyro šalininkus viename drūzų kaime, kalbėjosi apie valdžios darbus. Bet nė žodeliu neužsiminė apie patriarchą. Paskui, Kipre, bėgliai užsidarė viešbutyje...

Negirdėdamas savo poelgio atgarsių, Džerijas kartais pradėdavo abejoti jo tikrumu. Tarytum jis būtų numetęs ant žemės ąsotį, kuris sudužo, bet jo nepasiekė dužimo garsas.

Šita nepakeliama tyla pirmiausia ir išvijo juos iš namų.

Džerijas ėmė elgtis keistai. Jo lūpos vis dažniau judėdavo, įsileidusios į ilgus nebylius pokalbius. Kartais išsprūsdavo garsiai ištarti nerišlūs žodžiai. Tada jis krūptelėdavo ir, atsigręžęs į Taniją, gailiai nusišypsodavo:

– Aš kalbėjau per sapną.

Bet jo akys visą laiką būdavo atmerktos.

Bijodamas, kad jis nenugrimztų į beprotystę, jaunuolis ryžosi ištempti jį iš smuklės.

– Niekas negali žinoti, kas mes tokie. Be to, esame otomanų teritorijoje, o jie kariauja su emyru. Kam mums slėptis?

Iš pradžių tai būdavo trumpi ir atsargūs pasivaikščiojimai. Jie nebuvo pratę vaikštinėti po svetimo miesto gatves, nė vienas nepažinojo kitų vietų, išskyrus Kfarijabdą, Sahlainą ir Dairūną. Džerijas nuolat laikė pakėlęs dešinę ranką, lyg ruošdamasis paliesti kaktą ir taip pasveikinti sutiktus žmones, jo akys klaidžiojo praeivių veidais.

Ir jis pats truputį pakeitė išvaizdą, iš pirmo žvilgsnio nebūtum jo atpažinęs. Jis apsileido ir keletą savaičių nesiskuto barzdos, o dabar nusprendė ją pasilikti. Tanijas savo barzdos atsikratė, kaip ir kaimiškos kepuraitės, vietoj kurios apsirišo galvą balto šilko skarele bijodamas, kad plaukai jo neišduotų. Jie taip pat nusipirko plačiarankovius švarkus, kaip ir dera pirkliams.

Pinigų jiems nestigo. Imdamas nusikaltimo įrankį iš skrynios pilyje, valdytojas pasiėmė ir kapšelį, kurį kitados buvo padėjęs, – savo santaupas, ir nė piastro daugiau. Jis ketino jį palikti žmonai ir sūnui, bet skubėdamas įsikišo į drabužius ir išsinešė. Padori suma, vien aukštos prabos aukso monetos, kurias Famagustos keitėjai susižavėję apglostydavo, o paskui už kiekvieną duodavo pilną saują naujų pinigų. Džerijas, taupus ir nelinkęs į prabangą, už juos galėjo be rūpesčių pragyventi dvejus ar trejus metus. Per tą laiką gal patekės išsivadavimo saulė.

Jų pasivaikščiojimai kasdien vis ilgėjo, jie ėmė labiau pasitikėti savimi. O vieną rytą išdrįso nueiti į kavinę. Šią vietą jie pastebėjo vos atplaukę į salą: žmonės viduje linksminosi taip nuoširdžiai, kad bėgliai iš gėdos ir pavydo įtraukė galvas į pečius.

Famagustos kavinė neturėjo jokios iškabos, bet buvo matoma iš toli, net iš laivų. Jos šeimininkas, linksmas storulis graikas, vardu Elefterijas, sėdėjo prie durų pintoje kėdėje, ištiesęs kojas ant grindinio. Už jo stovėjo pagrindinis įrankis, krosnelė, ant kurios nuolat garavo keturi ar penki kavinukai ir iš kurios jis traukė žarijas nargilėms uždegti. Jis neduodavo nieko kito, nebent dar šalto vandens iš ąsočio. Jei kas užsimanydavo saldymedžių ar tamarindų sirupo, gaudavo šaukti į gatvę pardavėją; šeimininkas dėl to nepyko.

Klientai sėdėjo ant taburečių, o nuolatiniai lankytojai turėjo teisę lošti *tavlę*: šis lošimas visais atžvilgiais panašus į tą, kuris lošiamas Kfarijabdoje ir visuose Kalnuose. Klientai dažnai lošdavo iš pinigų, bet monetos keliaudavo iš rankų į rankas ir niekada neatsidurdavo ant stalo.

Į vienintelę savo kaimo kavinę, esančią Blatos aikštėje, Džerijas niekada nevaikščiojo, nebent paauglystėje, – šiaip ar taip, daug anksčiau, nei pradėjo eiti pareigas pilyje. *Tavlė* jo niekada nedomino, kaip ir kiti azartiniai lošimai. Bet tądien juodu su Taniju taip atidžiai ėmė sekti partiją, dėl kurios buvo ginčijamasi prie gretimo stalo, kad šeimininkas atnešė jiems tokį patį lošimą stačiakampėje suskilinėjusioje rudo medžio dėžutėje. Ir jie įniko mėtyti kauliukus, garsiai juos stumdyti ir barškinti, svaidyti keiksmus ir sarkastiškas pastabas.

Savo nuostabai, tėvas su sūnumi juokėsi. Jie negalėjo prisiminti, kada buvo juokęsi paskutinį sykį.

Rytojaus dieną jie atėjo į kavinę labai anksti ir atsisėdo prie to paties stalo, trečią dieną taip pat. Džerijas atrodė visiškai pagijęs nuo melancholijos, daug greičiau, nei Tanijas tikėjosi. Jis net įsigijo draugų.

Vieną dieną, belošiant labai ginčytiną partiją, prie jų priėjo žmogus, atsiprašė, kad užkalbino be niekur nieko, bet, paaiškino vyriškis, jis toks pat kaip ir jie, kilęs iš Kalnų ir atpažinęs jų akcentą. Jis buvo vardu Fahimas ir iš veido, ypač iš ūsų formos, kažkuo panėšėjo į šeichą. Jis jiems pasakė savo kaimo pavadinimą: Barukas, esantis drūzų krašto viduryje. Šis regionas garsėjo priešiškumu emyrui ir jo sąjungininkams, bet Džerijas, dar labai atsargus, pasivadino išgalvotu vardu ir prisistatė kaip šilko pirklys, trumpam atvykęs į Kiprą drauge su sūnumi.

– Deja, aš negaliu pasakyti to paties! Nežinia, po kiek metų grįšiu į savo šalį. Visa mano šeima buvo išžudyta, namas sudegintas. Aš pats išsigelbėjau tik per stebuklą. Mus apkaltino surengus pasalą egiptiečiams. Mano šeima čia buvo niekuo dėta, bet per nelaimę mūsų namas stovėjo kaimo pakraštyje. Trys broliai buvo nužudyti. Kol žmogėdra bus gyvas, aš nepamatysiu Kalnų!

– Žmogėdra?

– Taip, emyras! Argi nežinojote, kad priešininkai jį taip vadina?

– Sakote, priešininkai?

– Jų šimtai, krikščionių ir drūzų, pasklidusių po visur. Jie prisiekė neturėti atilsio, kol jis nebus nuverstas. (Vyriškis pritildė balsą.) Net žmogėdros aplinkoje ir jo paties šeimoje. Jie paslapčiomis darbuojasi visur. Tačiau vieną dieną išgirsite apie jų žygdarbius. Tada aš ir grįšiu į savo šalį.

– O kas ten naujo? – patylėjęs paklausė Džerijas.

– Buvo nužudytas vienas iš artimų žmogėdros patarėjų, patriarchas... bet jūs tikriausiai tai žinote.

– Girdėjome apie tą žmogžudystę. Be abejonės, priešininkų darbas.

– Ne, jį nužudė Kfarijabdos šeicho valdytojas, toks Džerijas. Sako, jis doras žmogus, bet patriarchas jį nuskriaudė. Jo ligi šiol nerado. Sklinda gandai, neva jis išvykęs į Egiptą ir valdžia jo ieškanti, norėdama atiduoti teismui. Jam taip pat pravartu nekelti kojos į savo šalį, kol žmogėdra bus gyvas.

– Bet aš per daug kalbu, – susigriebė vyriškis, – ir pertraukiau jūsų partiją. Prašom lošti toliau, o aš sulošiu prieš nugalėtoją. Būkite budrūs, aš grėsmingas lošėjas, paskutinį kartą pralaimėjau būdamas šio jaunuolio metų.

Toks kaimiškas gyrimasis galutinai išsklaidė įtampą, ir Tanijas, kuriam nusibodo lošti, mielai užleido vietą atvykėliui.

Tą dieną, kai Džerijas varžėsi dėl pirmųjų partijų su Fahimu, su kuriuo vėliau tapo neperskiriamais draugais, Tanijo gyvenime įvyko vadinamasis „apelsinų“ epizodas, kurį šaltiniai mini tik netiesiogiai, nors, man regis, jis nulėmė tolesnį jo kelią ir net, sakyčiau, paslaptingą dingimą.

Taigi Tanijas paliko abu lošėjus ir grįžo į smuklę pasidėti kambaryje keleto daiktų. Ruošdamasis išeiti, jis pravėrė duris ir pro plyšį pamatė jaunai atrodančią moterį, galvą apsigobusią šydu, kuriuo buvo užsidengusi apatinę veido dalį. Jų žvilgsniai susitiko. Jaunuolis mandagiai nusišypsojo, ir nepažįstamoji taip pat nusišypsojo jam akimis.

Kairėje rankoje ji nešėsi ąsotį vandens, dešine laikė pakėlusi suknelės kraštą, kad jį užmynusi neparkristų, o ant sulenktos alkūnės buvo pasikabinusi pintinę apelsinų. Išvydęs, kaip ji laiptinėje žongliruoja tais daiktais, Tanijas pagalvojo, jog reikėtų jai padėti. Tačiau pabijojo, kad pro kurias nors duris pasirodys įširdęs vyras, todėl tik palydėjo ją žvilgsniu.

Jis stovėjo ketvirtame aukšte, o ji lipo toliau. Iš pintinės iškrito vienas, paskui kitas apelsinas ir nuriedėjo laiptais. Moteris buvo benorinti sustoti, bet negalėjo pasilenkti. Tada jaunuolis pribėgo prie jos ir pakėlė apelsinus. Moteris jam nusišypsojo, tačiau nesulėtino žingsnio. Tanijas nežinojo, ar ji nueina todėl, kad vengia kalbėtis su nepažįstamu žmogumi, ar kviečia jį sekti iš paskos. Dvejodamas jis nusekė jai įkandin, bet ėjo nedrąsiai ir truputį sunerimęs. Ligi penkto, tada ligi šešto, paskutinio aukšto.

Pagaliau ji sustojo priešais vienas duris, padėjo ant žemės ąsotį ir pintinę ir iš korsažo išsitraukė raktą. Jaunuolis stovėjo už keleto žingsnių, atkišęs rankose apelsinus, kad nekiltų jokių abejonių dėl jo ketinimų. Ji atidarė duris, paėmė daiktus ir, žengdama vidun, atsigręžė į jį ir vėl nusišypsojo.

Durys liko atdaros. Tanijas priėjo artyn. Nepažįstamoji mostelėjo į pintinę, kurią buvo pastačiusi ant žemės prie plono čiužinio. Kol jis dėjo vaisius į vietą, ji tartum pavargusi atsirėmė į duris ir jos užsidarė. Kambarys buvo ankštas, be jokių angų, išskyrus mažą langelį palubėje, ir beveik tuščias – nei kėdės, nei spintos, nei puošmenų.

Vis dar tylėdama, moteris mimika parodė Tanijui, kad ji uždusο. Paėmusi svečio ranką, prisidėjo ją prie širdies. Jis nutaisė rimtą miną, tarsi stebėdamasis, kad dūžiai tokie smarkūs, ir laikė ranką ten, kur ji buvo padėjusi. Ji taip pat jos neatitraukė. Priešingai, nepastebimais judesiais paslinko ją po suknele. Jos oda skleidė vaismedžių aromatą, kvepėjo pasivaikščiojimais po sodą balandį.

Tanijas taip pat išdrįso paimti jos ranką ir prisidėti prie širdies. Jis raudonavo dėl savo begėdiškumo, ir ji suprato, kad jam tai pirmas kartas. Tada ji atsitiesė, nurišo jam nuo kaktos skarelę ir, nepiktai juokdamasi, keletą sykių delnu perbraukė be laiko pražilusius plaukus. Paskui priglaudė jo galvą prie atsagstytos krūtinės.

Tanijas nežinojo, ką turėtų daryti. Jis buvo įsitikinęs, kad jo nemokšiškumas prasikiša kiekviename žingsnyje, ir neklydo. Bet moteris su apelsinais už tai ant jo nepyko. Į kiekvieną nerangų jo judesį ji atsakydavo švelnia glamone.

Kai jie abu buvo nuogi, ji užstūmė durų velkę ir nusivedė svečią prie guolio, o tada pirštų galiukais parodė jam šiltą malonumų kelią.

Jie neištarė vienas kitam nė žodelio, nė vienas nežinojo, kokia kalba kalba kitas, bet miegojo kaip vienas kūnas. Kambarys buvo vakarų pusėje, ir pro langelį spindėjo kvadratinė saulė, kurioje sukosi pluoštai dulkių. Atsibudęs Tanijas tebejautė vaismedžių kvapą, po dešiniu skruostu girdėjo minkštoje moters krūtyje lėtai ir ramiai plakančią širdį.

Plaukai, kurių nebeslėpė šydas, buvo rusvi kaip geležinga Dairūno apylinkių žemė. Oda rausva, strazdanota. Tik lūpos ir krūtų speneliai buvo šviesiai rudi.

Pajutusi jos kūnu slydinėjantį žvilgsnį, ji atsimerkė, atsistojo ir pažvelgė pro langelį tikrindamasi, kuri galėtų būti valanda. Tada paėmė Tanijo diržą ir, gailiai šypsodamasi, patapšnojo per tą vietą, kur skambėjo monetos. Manydamas, kad taip būna visada, vaikinas ėmė krapštyti diržą, klausiamai žiūrėdamas į šeimininkę. Trimis abiejų rankų pirštais ji jam parodė šešis, ir jis jai davė šešių sidabrinių piastrų monetą.

Kai jis apsirengė, ji ištiesė jam apelsiną. Jis norėjo atsisakyti, bet ji įdėjo vaisių jam į kišenę. Paskui palydėjo iki durų ir pasislėpė už jų, kol jis išėjo, nes buvo nuoga.

Grįžęs į savo kambarį, Tanijas atsigulė ant nugaros ir ėmė mėtyti apelsiną ir jį gaudyti, svajodamas apie nuostabų dalyką, kuris jam nutiko. „Nejau reikėjo vykti į tremtį, be vilties apsistoti šiame svetimame mieste, šiame viešbutyje, nejau reikėjo užlipti į paskutinį aukštą paskui nepažįstamąją... nejau gyvenimo bangoms reikėjo išmesti mane taip toli, kad gaučiau teisę į šią laimės akimirką? Didelės laimės, tarsi ji būtų mano nuotykių pateisinimas. Ir pabaiga. Ir atpirkimas“.

Galvoje vienas po kito šmėžavo jo gyvenimo veikėjai, ir jis ilgam sustojo prie Asmos. Nustebo, kad taip mažai apie ją galvojo nuo tada, kai išplaukė. Argi ne dėl jos buvo įvykdyta žmogžudystė, argi ne dėl jos jie pabėgo? Tačiau ji išgaravo iš jo minčių kaip dūmas. Žinoma, jų vaikiški žaidimai, susiliečiančios lūpos ir pirštai, trūkčiojantys it sraigės ragiukai, slapti susitikimai, daug žadantys žvilgsniai – visa tai nė kiek nepanėšėjo į didžiausią malonumą, kurį jis dabar patyrė. Bet tada tai buvo laimė. Jei jis prisipažintų Džerijui, kad tiesiog liovėsi galvojęs apie merginą, dėl kurios ketino nusižudyti, dėl kurios privertė jį tapti žmogžudžiu!..

Tanijas pamėgino sau tai paaiškinti. Ką darė Asma, kai paskutinį kartą ją matė, įsiveržęs pro jos kambario duris? Ji ruošėsi priimti sveikinimus, paskelbus jos sužadėtuves su Raadu. Be abejonės, mergina buvo priversta paklusti tėvui. Bet kaip nuolankiai!

Be to, išvydusi prie jos bėgantį Taniją, ji suriko. Gerai pagalvojęs, dėl to jis taip pat negalėjo jai priekaištauti. Kokia mergina būtų pasielgusi kitaip, jei jai maudantis į jos kambarį būtų įsibrovęs vaikinas? Tačiau jis negalėjo atsikratyti to vaizdo: šaukianti Asma, būrys sargybinių ir Rukozas, griebiantys jį ir metantys lauk. Juoba kad tai buvo paskutinis atmintyje išlikęs vaizdas tos, kurią taip mylėjo. Tą valandėlę, apakintas įniršio ir įžeisto išdidumo, jis įsikalė į galvą viena: nesvarbu kokiomis priemonėmis atsiimti tai, kas iš jo išdavikiškai pagrobta. Dabar jis į viską žiūrėjo blaiviau ir Asmai pirmiausia jautė kartėlį. Reikia tik pamanyti, dėl jos jis sugriovė savo ir visų saviškių gyvenimus!

Argi neturėjo už tai prašyti Džerijo atleidimo? Ne, verčiau dar palikti jam iliuziją, kad padarė kilnų ir būtiną nusikaltimą.

II

Tą dieną Džerijas grįžo labai vėlai. O kitą rytą išėjo vos pakirdęs. Nuo šiol taip būdavo kasdien. Tanijas palydėdavo jį žvilgsniu ir slapčia nusišypsodavo tarsi sakydamas: „Užuot grimzdęs į beprotystę, dabar grimzti į nerūpestingumą!“

Artėjant penkiasdešimtmečiui, nugyvenęs padienio pataikūno gyvenimą, prislėgtas didžiulio kaip kalnas nusikaltimo, ujamas, ištremtas, pasmerktas, prakeiktas valdytojas Džerijas kas rytą galvojo, kaip čia nubėgti į graiko kavinę ir sulošti triktraką su likimo draugu.

Pilyje jam kartais tekdavo sužaisti *tavlės* partiją, kai šeichas neturėdavo su kuo lošti ir jį pasišaukdavo; tada jis dėdavosi linksmas ir pasistengdavo pralaimėti. Tačiau Famagustoje buvo visai kitaip. Nusikaltimas jį permainė. Džerijas mėgo kavinę, žaidė iš visos širdies, ir nors neatskiriamasis Fahimas labai gyrėsi, dažniausiai laimėdavo jis. O jei pasielgdavo neapdairiai, kauliukai ateidavo jam į pagalbą.

Abu draugai kavinėje kėlė daugiau triukšmo nei visi kiti klientai; kartais aplink juos susiburdavo pulkelis žmonių ir šeimininkas būdavo sužavėtas dėl tokio pagyvėjimo. Tanijas daugiau nebelošė. Jis būdavo tik žiūrovas, bet jam labai greit pabosdavo ir tada jis eidavo pasivaikščioti. Džerijas mėgindavo jį sulaikyti:

– Tavo veidas man neša sėkmę!

Bet vaikinas vis tiek išeidavo.

Tačiau vieną spalio rytą jis sutiko vėl atsisėsti. Ne todėl, kad būtų nešęs tėvui sėkmę, – argi jis kada gyvenime nešė sėkmę?– o todėl, kad prie jų žengė aukšto ūgio vyriškis plonais ūsiukais, apsirengęs kaip Kalnų didikai. Sprendžiant iš rašalo dėmių ant pirštų, mokytas žmogus. Jis prisistatė esąs Salumas.

– Jau kuris laikas jūsų klausausi ir neatsispyriau pagundai pasisveikinti su tėvynainiais. Savo kaime kiauras dienas lošdavau *tavlę*, partiją po partijos. Bet man dar maloniau žiūrėti į kitus, jei jiems tai netrukdo.

– Ar jūs jau seniai Kipre? – pasiteiravo Fahimas.

– Atvykau tik užvakar. Ir jau pasiilgau savo krašto.

– Ar kurį laiką pabūsite su mumis?

– Dievas žino. Kol sutvarkysiu vieną ar du reikalus...

– Kaip laikosi mūsų Kalnai?

– Viešpats mūsų neapleido, viskas pradeda tvarkytis.

Atsargūs žodžiai. Pernelyg atsargūs. Pokalbis toliau nepasistūmės. Galima vėl imtis lošimo. Džerijui reikėjo dvigubos šešakės. Jis paprašė Tanijį papūsti į kauliukus. Ir kas iškrito? Dviguba šešakė!

– Prisiekiu žmogėdros barzda! – nusikeikė Fahimas.

Vadinamąjį Salumą, regis, pralinksmino toks posakis.

– Esu girdėjęs visokių keiksmų, bet šitokio nežinojau. Nė nepamaniau, kad žmogėdros gali turėti barzdas.

– Tas, kuris gyvena Beit ad Dino rūmuose, turi, ir labai ilgą!

– Mūsų emyras! – įsižeidęs sumurmėjo Salumas.

Išbalęs jis iškart atsistojo ir atsisveikino.

– Turbūt mes jį užgavome, – pasakė Džerijas, žiūrėdamas į tolstantį vyriškį.

– Tai aš kaltas, – prisipažino Fahimas. – Nežinau, kas man užėjo, kalbėjau taip, lyg būtume buvę vieni. Nuo šiol stengsiuosi laikyti liežuvį.

Kitas dienas Džerijas su Fahimu keletą kartų susitiko vyriškį uosto rajone, mandagiai jį pasveikino ir jis jiems atsakė, bet iš tolo ir tik atsainiu linktelėjimu. Tanijui net pasirodė, jog vieną dieną pastebėjo jį ant smuklės laiptų kalbantį su šeimininku, kilusiu iš Alepo.

Jaunuolis sunerimo labiau nei abu vyresnieji. Tas Salumas, be abejonės, emyro šalininkas. Jei jis sužinos, kas jie tokie iš tikrųjų ir ko atvyko į Kiprą, jiems čia nebus saugu. Kažin, ar nereikėtų pasislėpti kur nors kitur. Tačiau Fahimas jį nuramino. „Šiaip ar taip, esame otomanų teritorijoje, ir net jei tas žmogus mėgintų mums pakenkti, vis tiek negalėtų. Jo emyro rankos ne tokios ilgos! Salumas iš mano lūpų išgirdo žodžius, kurie jam nepatiko, todėl mūsų ir vengia, štai ir viskas. O jei mums susidaro įspūdis, jog matome jį visur, tai tik todėl, kad visi svetimšaliai keliautojai malasi po tas pačias gatves“.

Džerijas leidosi įtikinamas. Jis neturėjo jokio noro bastytis iš vieno tremties uosto į kitą. „Iš čia išvyksiu tik vėl pamatyti žmonos ir savo krašto“, – kalbėjo jis.

Atrodė, jog tokia perspektyva kasdien vis artėja. Fahimas, palaikantis ryšius su opozicija, pranešinėjo vis geresnes naujienas. Egiptiečių valdžia Kalnuose silpnėjo, o emyro priešai stiprėjo. Sukilo ištisi regionai. Be to, buvo kalbama, esą „žmogėdra“ sunkiai sergąs: vis dėlto jam buvo septyniasdešimt treji metai! „Nebetoli ta diena, kai savo kaimuose būsime sutikti kaip didvyriai!“

Laukdami šios apoteozės, abu draugai ir toliau rideno kauliukus Elefterijo kavinėje.

Tanijas taip pat nebūtų buvęs sužavėtas, jei jam būtų reikėję vykti į kitą tremties vietą. Nors vis dar šiek tiek nerimavo, jis taip pat turėjo svarbią priežastį pasilikti šiame mieste ir šiuose užvažiuojamuosiuose namuose: moterį su apelsinais. Dabar ją reikia vadinti vardu, kuris, kiek žinau, paminėtas tik Nadero kūrinyje, – Tamara.

Arabiškai šis žodis reiškia vaisių, bet Tamara yra garbingiausias Gruzijos moterų vardas, nes taip buvo vadinama didžioji jų šalies valdovė. Kai žinai, kad ši mergina nekalbėjo nei arabiškai, nei turkiškai, kai žinai, kad visoje otomanų imperijoje kai kurios gražiausios moterys – buvusios vergės gruzinės, nelieka jokių abejonių.

Šiai parsiduodančiai būtybei apelsinų spalvos plaukais Tanijas iš pradžių jautė tik kūniškus jausmus. Būdamas aštuoniolikmetis, varžomas kaimiškos frustracijos, nešiodamasis širdyje meilės žaizdą ir kitą, senesnę, nusivylęs, išgąsdintas, šios nepažįstamosios glėbyje jis surado... maždaug tai, ką surado ir šiame nepažįstamame mieste, šioje saloje, esančioje taip arti ir drauge taip toli nuo jo šalies, – laukimo uostą. Meilės, sugrįžimo, tikro gyvenimo laukimo.

Tai, kas šiame ryšyje galėjo atrodyti bjauru, – sidabrinė moneta, – jį, priešingai, ramino. Tai liudija ši *Mulų varovo išminties* frazė: „Tanijas man tarė: už visus geidulius reikia mokėti, neniekink tų, kurios pasako savo kainą“.

Nusiplikęs jis daugiau nenorėjo nei žadėti, nei klausytis pažadų, juo labiau svajoti apie ateitį. Imti, duoti, išeiti, paskui užmiršti, prisiekė jis sau. Taip buvo tik pirmą kartą, ir tai dar ne visai. Jis paėmė tai, ką nepažįstamoji jam davė, sumokėjo skolą ir išėjo. Bet nepajėgė užmiršti.

Tanijas nė manyti nemanė, kad kūnai gali pagimdyti aistrą. Gal jis tikėjosi, kad jai užgesinti pakaks sidabrinių monetų.

Iš pradžių tebuvo paprasčiausias noras antrą kartą paragauti to paties vaisiaus. Jis palaukė jos ant laiptų, o pamatęs nusekė iš paskos, atsilikęs keletą žingsnių. Ji jam nusišypsojo ir, įėjusi į kambarį, paliko atviras duris. Žodžiu, tas pats ritualas, tik be apelsinų.

Paskui jie prisiglaudė vienas prie kito ir prisiminė judesius, kai mylėjosi anąsyk. Ji buvo tokia pat švelni, tokia pat tyli, o jos delnai kvepėjo bergamotėmis, augančiomis vėjo neužpučiamuose soduose. Tada Tanijas, rodydamas į save pirštu, ištarė savo vardą; ji paėmė tą patį pirštą ir prisidėjo prie kaktos. „Tamara“, – pasakė ji. Jis pakartojo vardą keletą sykių, glostydamas jai plaukus.

Kai juodu susipažino, Tanijas ėmė kalbėti, tarsi tai būtų savaime suprantamas dalykas. Jis papasakojo apie savo būgštavimus, nelaimes, tolimų kelionių planus, pyko, jaudinosi, juoba kad Tamara nesuprato nė žodžio. Bet ji klausėsi, nerodydama jokių abejingumo ženklų. Ir reagavo, nors ir tyliai: kai jis juokdavosi, ji šyptelėdavo, kai jis plūsdavosi ir griaudėdavo, ji truputį suraukdavo antakius, o kai daužydavo kumščiais į sieną, ji švelniai laikydavo jį už rankų, lyg pritardama jo įniršiui. Per visą monologą ji žiūrėjo jam į akis, vis padrąsindama galvos linktelėjimu.

Bet kai išeidamas jis išsitraukė iš diržo šešių piastrų monetą, ji ją paėmė, nė nemėgindama apsimesti, kad atsisako; tada dar neapsirengusi palydėjo jį iki durų.

Grįžęs į savo kambarį, Tanijas ėmė galvoti apie tai, ką pasakė. Jis liejo žodžius, jausmus, kurių nemanė turįs ir kurie iškilo šitos moters akivaizdoje; taip pat ir faktai, kurių nemanė pastebėjęs. Pirmas susitikimas paliko jam įspūdį, jog nurimo kūnas, – turbūt nesumeluosiu taip sakydamas. Po antro susitikimo jis grįžo nurimusia siela.

Jaunuolis tarėsi anąkart pasiekęs didžiausią malonumą, bet dabar patyrė dar didesnę palaimą, net ir kūnišką. Be abejonės, jis nebūtų atvėręs širdies, jei draugė būtų supratusi jo kalbą; šiaip ar taip, nebūtų galėjęs, kaip kad padarė, papasakoti apie Džerijo įvykdytą žmogžudystę, apie jos priežastis nei apie patyliukais šnibždamas paslaptis, gaubiančias jo gimimą. Bet dabar jis sakė sau, kad vieną dieną norės su ja apie visa tai pasikalbėti tokia kalba, kurią ji supras.

Be jos praleistas laikas jam ėmė rodytis ilgas ir tuščias. Susivokęs, kad jam jos reikia, jis išsigando. Ar gali būti, jog dabar taip prisirišo prie šitos moters? Juk ji buvo – jis nenorėjo ištarti žodžio, kuris sukosi ant liežuvio, – bet tiek to, ji buvo tokia, kokia buvo, ir jis tai žinojo!

Tada jis pradėjo laukti jos ant laiptų, sakydamas sau, kad užtiks ją su kitais, bet būtų verkęs kruvinomis ašaromis, jei būtų pamatęs ją šypsantis kitam taip, kaip šypsojosi jam, ir jei ji būtų leidusis lydima į savo kambarį, kur kažkoks vyras uždėtų jai ant širdies purviną leteną. Tikriausiai buvo ir kitų, daug kitų – argi galėjai įsivaizduoti, kad taip nėra? – bet Tanijui niekada nepavyko jų pamatyti. Beje, Tamara nelaipiojo laiptais taip dažnai, kaip jis manė. Gal ji turėjo kitus namus, kur gyveno visiškai kitokį gyvenimą?

Prislopintą tų nerimo ir sumaišties dienų aidą galbūt išgirsti šiame Nadero knygos puslapyje:

Tavo svajonių moteris – kito žmona, bet jis išvijo ją iš savo svajonių.

Tavo svajonių moteris – jūreivio vergė. Tądien, kai ją nusipirko Erzerumo turguje, jis buvo girtas ir atsibudęs jos nebepažino.

Tavo svajonių moteris – bėglė, tokia kaip tu, ir judu ieškojote prieglobsčio vienas kito glėbyje.

Abu kartus Tanijas apsilankė pas Tamarą pogulio metu, bet vieną naktį, negalėdamas užmigti, jis pasibeldė į jos duris. Nuramintas Džerijo knarkimo, jis išsmuko iš kambario ir tamsoje užlipo laiptais, įsikibęs į turėklus.

Du trumpi bilstelėjimai, paskui dar du, ir durys atsidarė. Viduje nedegė šviesa, ir jis nematė jį pasitikusios moters veido. Bet vos tik ištarė žodį, jų pirštai susitiko, atpažino vieni kitus, ir jaunuolis įėjo ramia širdimi.

Kai jis norėjo ją paglostyti, ji tvirtai atstūmė jo rankas, prisitraukė jį prie savęs ir priglaudė jo galvą sau prie peties.

Auštant Tanijas atmerkė akis, o Tamara sėdėjo ir jo laukė. Ji turėjo jam daug ką pasakyti. Arba veikiau vieną dalyką. Ji stengėsi parodyti tai mimika ir savo kalbos žodžiais naudojosi tik tada, kai norėjo rankomis išreikšti atitinkamus judesius. Atrodo, ji jam sakė: „Kai tu išvyksi, aš išvyksiu drauge su tavim. Kuo toliau. Aš sėsiu į laivą, kuriuo tu plauksi. Ar nori?"

Tanijas jai pažadėjo, kad vieną dieną jie išvyks drauge. Ar jis pataikavo? Galbūt. Bet sakydamas „taip", jis tuo tikėjo visa tremtinio širdimi. Uždėjęs ranką ant galvos, apgaubtos apelsinų spalvos plaukais, jis prisiekė.

Juodu apsikabino. Paskui jis išsivadavo iš jos glėbio, delnais suėmė ją už pečių ir ėmė apžiūrinėti. Veikiausiai ji buvo tokio pat amžiaus kaip ir jis, bet jau turėjo daug gyvenimo patirties. Jos akyse jis išvydo neviltį, ir galėjai pamanyti, jog anksčiau ji niekada nebuvo taip apsinuoginusi.

Jos grožis neatrodė toks tobulas, kaip jis manė tada, kai ji tebuvo jo vyriškų geismų objektas. Smakras truputį per ilgas, o skruosto apačioje – randas. Tanijas pirštais paglostė pailgą smakrą ir nykščiu perbraukė randą.

Jai nuriedėjo dvi laimės ašaros, tarsi pripažindamas šiuos trūkumus jis būtų išreiškęs švelnumą. Ir ji veikiau gestais negu žodžiais jam tarė:

– Tenai, už jūrų, tu būsi mano vyras, o aš būsiu tavo žmona.

Tanijas vėl pasakė „taip", paskui paėmė ją už rankos ir pradėjo lėtai, lyg per vestuvių ceremoniją, eiti aplink kambarį.

Ji įsitraukė į žaidimą liūdnai šypsodamasi, paskui liovėsi, pati paėmė jaunuolį už rankos, nusivedė į kambario kampą, nagais nustūmė vieną plytelę ir, iškėlusi iš slėptuvės seną turkišką tabokinę, palengva nuvožė jos dangtį. Tabokinėje buvo dešimtys aukso ir sidabro monetų, apyrankių, auskarų... Apsiūlėtoje nosinėje ji saugojo dvi šešių piastrų monetas, kurias Tanijas jai buvo davęs per ankstesnius apsilankymus. Tamara jas parodė, įkišo jam į kišenę, suvyniotas į nosinę, uždarė tabokinę ir padėjo į vietą plytelę.

Jaunuolis iškart nieko nesusigaudė. Tik grįžęs į savo kambarį, kur dar tebeknarkė Džerijas, ir prisiminęs šią sceną, jis suvokė, jog Tamara parodė jam neregėtą pasitikėjimą. Ji atidavė savo turtą ir gyvybę į nepažįstamojo rankas. Jis buvo tikras, kad ji niekada taip nesielgė su jokiu vyriškiu. Šitai paglostė jam savimeilę ir sugraudino. Jis pasižadėjo jos neapvilti. Tiek prisikentėjęs dėl išdavystės, pats niekada neišduos!

Bet

Kai uoste tavęs laukė laivas, tu jos ieškojai, norėdamas pasakyti „sudie“.

Tačiau tavo meilužė to „sudie“ nenorėjo.

III

Kai vieną rytą vos brėkštant kažkas pabeldė į kambario duris, Džerijas su Taniju sunerimo. Bet greitai atpažino Fahimo balsą.

– Kai išgirsite, ko pas jus atėjau, nustosite ant manęs pykti!

– Sakyk!

– Žmogėdra nudvėsė!

Džerijas pašoko ir abiem rankomis įsikibo draugui į rankoves.

– Pakartok dar sykį, kad gerai išgirsčiau!

– Tu jau girdėjai, žmogėdra nudvėsė. Pabaisa nustojo kvėpavęs, nustojo kenkęs, jo ilga barzda sumirko krauju. Tai atsitiko prieš penkias dienas, o man apie tai buvo pranešta šiąnakt. Sultonas įsakė pulti egiptiečių būrius, kurie buvo priversti palikti Kalnus. Šitai sužinoję priešininkai kibo emyrui į gerklę, nužudė jį ir jo šalininkus ir paskelbė visuotinę amnestiją. Bet gal aš negerai padariau, taip anksti jus pažadinęs dėl tokio menkniekio... pamėginkite ramiai užmigti, aš jau eisiu.

– Palauk, prisėsk valandėlę. Jei tai teisybė, mes galime grįžti į savo šalį.

– *Javach, javach!* Raminkitės! Negalima lėkti galvą pametus. Be to, kas gi sako, kad šiomis dienomis ten plauks laivas? Juk dabar lapkritis!

– Jau beveik metai gyvename šioje saloje! – tarė Džerijas staiga pavargęs, staiga pradėjęs nekantrauti. – Metai, kai Lamija viena.

– Eime išgerti kavos, – pasiūlė Fahimas, – tada apvaikščiosime krantinę. Paskui pažiūrėsime.

Tą rytą jie buvo pirmieji graiko klientai. Buvo vėsu, žemė drėgna, ir jie susėdo viduje, prie pat žarijų krosnelės. Džerijas su Taniju užsisakė saldintos kavos, o Fahimas gėrė kavą be cukraus. Dienos šviesa iš lėto liejosi į gatves, pasirodė nešikai, susikūprinę, su virvėmis ant pečių. Kai kurie iš pradžių sustodavo pas Elefteriją, kuris jiems paduodavo pirmąją dienos kavą, tą, kurią jie išgerdavo dar negavę pirmojo užmokesčio.

Staiga tarp praeivių sušmėžavo pažįstamas veidas.

– Pažvelkit, kas ten toks, – sušnibždėjo Tanijas.

– Pakvieskime jį, – tarė Fahimas. – Pasilinksminsime. *Chveja* Salumai, ateikite pas mus.

Vyriškis priėjo ir palietė ranka kaktą.

– Išgerkite kavos!

– Šįryt man niekas nelenda. Atleiskite, turiu eiti.

– Atrodo, jūs dėl kažko sunerimęs.

– Iškart matyti, kad nieko nežinote.

– Ko nežinome?

– Mirė emyras, mūsų didysis emyras. Šalis nebeprisikels po šios netekties. Jie jį nužudė, jie paskelbė amnestiją, netrukus nusikaltėliai džiaugsis visiška laisve. Baigėsi teisybės ir tvarkos metai. Prasidės chaosas, niekas nebus gerbiamas!

– Didžiulė nelaimė, – tarė Fahimas, tvardydamas juoką.

– Tepasigaili mūsų Dievas, – užtraukė Džerijas, ir jo balsas staiga pasidarė dainingas.

– Šįryt turėjau išvykti, į Latakiją plaukia laivas. Bet dabar ėmiau abejoti.

– Jūsų teisybė, nėra kur skubėti.

– Taip, nėra kur skubėti, – susimąstęs tarė Salumas. – Bet oras genda, vienas Dievas težino, kada vėl galėsiu sėsti į laivą.

Nuleidęs galvą, žmogus patraukė savo keliais, o Fahimas stipriai įsikibo draugui į rankas.

– Laikyk mane, kitaip pradėsiu kvatoti, kol jis dar neatsuko mums nugaros!

Jis atsistojo.

– Nežinau, ką jūs ketinate daryti, bet aš sėsiu į šio ryto laivą.

Po to, ką pasakė šis žmogus, po to, kai išvydau jo veidą tariant žodį „amnestija“, daugiau neabejoju. Vyksiu į Latakiją, pabūsiu ten naktį arba dvi, kol įsitikinsiu, jog Kalnų naujienos geros, o tada keliu važiuosiu į savo kaimą. Manau, ir jums reikėtų elgtis taip pat. Tenai aš turiu draugą, jo namas Slanfehe, aukštumose, jis bus laimingas, galėdamas mus priglausti visus tris!

Džerijas daugiau nedvejojo.

– Vykstam drauge su tavimi.

Dabar jam akyse stovėjo Lamijos veidas ir kaimo saulė. Gal jis bijojo praleisti žiemą Famagustoje be pramogų draugo. Tanijas svyravo labiau. Bet paskutinis žodis priklausė ne jam, aštuoniolikmečiui.

Taigi jie susitarė po valandos susitikti krantinėje. Fahimas užims laive vietas, o jo draugai nueis į smuklę atlaisvinti kambario ir sumokėti savininkui.

Abu pasiėmė tik po lengvą ryšulėlį, ir Džerijas po lygiai padalijo likusius pinigus.

– Jei aš nuskęsčiau... – pasakė jis.

Bet neatrodė liūdnas. Juodu pasuko uosto link.

Nenužengęs nė dvidešimties žingsnių, Tanijas sustojo, dėdamasis kažką užmiršęs.

– Man reikia trumpam grįžti į savo kambarį. Tu eik, aš tave pasivysiu.

Džerijas buvo besižiojąs prieštarauti, bet vaikinas dingo. Tada jis neskubėdamas patraukė toliau, kartkartėmis gręžiodamasis atgal.

Šokinėdamas per dvi pakopas, Tanijas pralėkė ketvirtą aukštą, uždusęs sustojo šeštame ir pabeldė. Du trumpi bilstelėjimai, paskui dar du. Atsidarė durys tame pačiame aukšte. Bet ne Tamaros. Į jį įsmigo svetimos akys. Tačiau jis pabeldė dar sykį. Paskui priglaudė ausį prie lentų. Jokio garso. Tada prikišo akį prie rakto skylutės. Jokio šešėlio. Jis ėmė leistis žemyn, lėtai, pakopa po pakopos, dar tikėdamasis sutikti draugę ant laiptų, jų laiptų.

Jis žvilgsniu ieškojo jos užvažiuojamųjų namų kieme, krautuvėlėse, baržose. Ieškojo gatvėje. Tamara tą rytą nusprendė nesirodyti.

Tanijas vis dar vaikščiojo užmiršęs, kuri valanda, bet uoste suūkė sirena. Jis leidosi bėgti. Vėjas nuplėšė skarelę, kuria buvo apsirišęs jauno senio galvą. Jis ją pagavo ir laikė rankoje: užsiriš vėliau, pasakė sau, laive.

Prie trapo nekantraudami jam mojo Džerijas su Fahimu. Salumas taip pat buvo ten, už keleto žingsnių nuo jų; matyt, taip pat nusprendė išplaukti.

Žmonės jau lipo į laivą. Šmirinėjo minia nešikų, kurie po du ar po tris tampė sunkius lagaminus, apkaustytus geležimi.

Kai atėjo Fahimo ir Džerijo eilė, Fahimas mostelėjo turkų muitininkui į Taniją, rodydamas biliete jo pavardę ir prašydamas praleisti jį į priekį, nes juos skyrė gal dvidešimt keleivių.

Abu vyrai buvo ką tik pasiekę denį, kai atjojo būrys raitelių ir sutrukdė lipti. Turtingas pirklys kone bėgte bėgo, svaidydamas pulkui tarnų įsakymus ir keiksmus. Muitininkas paprašė kitus keleivius pasitraukti.

Jis ilgai glėbesčiavosi su atvykėliu, juodu kažką pasišnibždėjo, o paskui permetė supančią minią nepatikliu, niekinamu žvilgsniu. Ir pašaipiu. Tačiau tų šaunių keleivių išvaizdoje nebuvo nieko keisto, jiems iš anksto kėlė nerimą lapkričio jūra; juokingi galėjo atrodyti tik greta stovintis pirklys, storesnis už savo storiausią lagaminą, ir muitininkas, mažas, gležnas, kampuotas žmogelis su milžiniška plunksnomis papuošta kepure ir ūsais, siekiančiais ligi ausų. Bet iš jų niekas nebūtų drįsęs juoktis.

Teko laukti, kol pirklys su savo palyda užlipo trapu, tik tada kiti keleiviai galėjo vėl kelti ten kuklias kojas.

Kai Tanijas priėjo prie muitininko, šis ženklu liepė jam dar palaukti. Vaikinas pamanė, kad taip yra dėl jo jaunumo, ir praleido už jo stovinčius vyresnius žmones. Visus ligi vieno. Bet muitininkas vėl pastojo jam kelią.

– Sakiau tau palaukti, tai ir lauk! Kiek tau metų?

– Aštuoniolika.

Už jo ėjo nešikai, ir Tanijas pasitraukė į šalį. Iš laivo Džerijas su Fahimu šaukė jam paskubėti, bet jis mostu jiems atsakė nieko negalįs padaryti ir nežymiai parodė į muitininką.

Staiga Tanijas pamatė, kad trapas keliamas. Jis suriko, bet turkas ramiai jam tarė:

– Tu išplauksi kitu laivu.

Fahimas su Džeriju skeryčiojosi iš visų jėgų, ir jaunuolis parodė į juos pirštu, mėgindamas apytikre turkų kalba paaiškinti, kad jo tėvas laive ir kad nėra jokios priežasties sulaikyti jį ant kranto. Muitininkas nieko neatsakė, jis pašaukė vieną iš savo vyrų, pašnibždėjo jam į ausį keletą žodžių, ir šis arabiškai paaiškino nelaimėliui:

– Garbingasis ponas sako, kad jei ir toliau elgsies taip akiplėšiškai, būsi sumuštas ir įmestas į kalėjimą už sultono karininko įžeidimą. O jei būsi paklusnus, liksi laisvas ir galėsi sėsti į artimiausią laivą, be to, garbingasis ponas savo kabinete pavaišins tave kava.

Garbingasis ponas patvirtino tai šypsena. Tanijas neturėjo kito pasirinkimo, juoba kad trapas jau buvo nuimtas. Apstulbusiems Džerijui su Fahimu jis paskutinį kartą pamojo, norėdamas pasakyti „vėliau“. Tada nužingsniavo įkandin nepakenčiamo ūsuoto neūžaugos, liepusio sekti paskui jį.

Pakeliui žmogelis daugelį kartų sustojo duoti nurodymų, patikrinti siuntinio, išklausyti prašymo. Retsykiais Tanijas pažvelgdavo laivo pusėn: jis pamažu tolo, išskleidęs bures. Jaunuolis dar kartą pamojavo ranka keleiviams, nors ir nežinojo, ar jie jį mato.

Pagaliau atsidūręs muitininko kabinete, Tanijas išgirdo laukiamą paaiškinimą. Jis nesuvokė visko, ką pašnekovas jam sakė, – pastoriaus mokykloje buvo išmokęs turkų kalbos iš knygų, bet nepakankamai, kad galėtų palaikyti pokalbį. Vis dėlto suprato esmę: pirklys, kurį jie matė, vienas turtingiausių ir įtakingiausių salos žmonių, yra labai prietaringas, ir plaukti į jūrą drauge su žilaplaukiu jaunuoliu, jo akimis žiūrint, tikra pražūtis.

Muitininkas nusikvatojo ir norėjo, kad Tanijui toks dalykas taip pat atrodytų juokingas.

– Kvaili prietarai, ar ne? – tarė jis svečiui.

Tanijas pamanė, jog sutikti būtų neatsargu, todėl atsakė:

– Garbingasis ponas pasielgė išmintingai.

– Vis tiek tai kvaili prietarai, – spyrėsi muitininkas.

Ir patikslino, kad be laiko pražilę plaukai jam atrodo veikiau geras ženklas. Priėjęs prie vaikino, jis pirma viena, paskui kita ranka lėtai, su aiškiu pasimėgavimu perbraukė jam per plaukus. Tada išsiuntė namo.

Palikęs uosto pastatus, Tanijas grįžo į smuklę ir paprašė šeimininko duoti jam tą patį kambarį dar keletui naktų. Jis jam papasakojo apie savo nesėkmę, ir smuklininkui ji taip pat pasirodė juokinga.

– Tikiuosi, tėvas tau paliko pinigų užsimokėti?

Tanijas įtikinamai patapšnojo per diržą.

– Tuomet, – tarė smuklininkas, – turi dėkoti dangui, kad paliko tave čia, nes galėsi vėl susitikti vieną malonią būtybę...

Jis nusijuokė kaip piratas, ir Tanijas suprato, kad jo apsilankymai paskutiniame aukšte buvo pastebėti. Jis nuleido akis, pasižadėjęs kitą kartą atidžiau apsidairyti, prieš belsdamas į Tamaros duris.

– Čia tikrai pasilinksminsi geriau negu savo Kalnuose, – nesiliovė žmogėnas, tebesijuokdamas suktu juoku. – Juk ten vis dar kariaujama, ar ne? Ir jūsų didysis emyras tebėra Egipto pašos globoje!

– Ne, – paprieštaravo jaunuolis, – emyras žuvo, ir pašos pulkai paliko Kalnus.

– Ką tu sakai?

– Tai paskutinės naujienos, mes jas sužinojome šįryt, todėl tėvas ir grįžo į namo.

Tanijas nuėjo į savo kambarį ir užmigo. Naktis buvo per trumpa, jam būtų reikėję atsibusti blaivesne galva.

Jis atmerkė akis tik pusryčių metą. Iš balkono pamatė sklindžių pardavėją. Užuodęs kvapą, pajuto alkį. Iš savo pinigų išsirinko smulkią monetą, suspaudė saujoje, kad nereikėtų krapštyti diržo gatvėje, ir išėjo.

Laiptų apačioje Tanijas sutiko smuklininką, kuris lipo pas jį.

– Teprakeikia tave Dievas! Vos nepridarei man didžiausių rūpesčių, be reikalo klausiausi tavo vaikiškų paistalų!

Jis paaiškino, kad pas jį buvo užėję pažįstami turkų karininkai ir jis pamanė padarysiąs jiems malonumą, pasveikinęs su pergale prieš egiptiečius. Bet jie labai supyko.

– Jie manęs vos neareštavo. Turėjau prisiekti, kad iš jų nesityčioju. Mat iš tiesų otomanų pulkai anaiptol ne nugalėjo, o patyrė naujų pralaimėjimų. Ir tavo emyras toks pat gyvas kaip tu ir aš.

– Gal tie karininkai negirdėjo naujausių žinių...

– Aš kalbėjausi su karininkais ir su keliautojais, ką tik atvykusiais iš Beiruto. Arba visi tie žmonės meluoja ir nieko nežino, arba...

„Arba“, – pakartojo Tanijas ir staiga ėmė drebėti visu kūnu, tartum jį stovintį būtų trenkusi epilepsija.

IV

„Fahimas, – rašoma *Kalnų kronikoje,* – tai netikras Machmudo Buraso vardas, o Machmudas Burasas buvo vienas gudriausių emyro šnipų. Jis priklausė akių ir ausų *divanui,* vadovaujamam *chvejos* Salumo Krameho, kuris veikė savo tikruoju vardu. Klasta, padėjusi grąžinti į savo šalį patriarcho žudiką, buvo garsiausias jų žygdarbis.

Ši sėkmė pakėlė emyro prestižą gyventojų ir egiptiečių akyse. Tiems, kurie manė, kad iš jo sprūsta valdžia, kad jo jėgos silpnėja, kad jį priveikė senatvė, jis įrodė, jog dar gali ištiesti tvirtą ranką už savo Kalnų ribos, už jūrų.

Atplaukęs į Latakiją, Džerijas Egipto kareivių buvo suimtas, nuvežtas į Beit ad Diną ir ten pakartas. Sakoma, esą išdavystę ir mirtį jis sutikęs labai nuolankiai.

Sužinojęs, koks likimas ištiko jo valdytoją, šeichas Fransisas tuoj pat išvyko į Beit ad Diną prašyti, kad būtų išlaisvintas jo sūnus Raadas. Jis buvo priverstas kiaurą dieną laukti kartu su prasčiokais, niekas nepaisė nei jo rango, nei kilmės. Emyras jo nepriėmė, bet perdavė, kad jei jis grįš rytoj, galės išsivežti sūnų.

Nurodytą valandą šeichas pasirodė prie rūmų vartų. Tada du kareiviai padėjo jam prie kojų bežadį Raado kūną. Jis buvo pakartas tą pat dieną, auštant, ir jo kaklas dar buvo šiltas.

Kai šeichas Fransisas, paplūdęs ašaromis, nuėjo į *divaną* paklausti, kodėl jie taip pasielgė, jam buvo paaiškinta: „Mūsų emyras pasakė, kad už šį nusikaltimą turi būti nubaustas tėvas ir sūnus. Dabar sąskaitos suvestos!“

Žmogus, ištaręs šiuos žodžius, buvo ne kas kitas, o *chveja* Salumas, kurio vaidmenį suimant Džeriją, jei tikėsime *Kronikos* autorium, šeichas jau žinojo. Tad jis jam išrėžė:

– Kadangi esi jo medžioklinis šuo, pasakyk savo emyrui, tegul jis verčiau mane nužudo, jei nori ramiai miegoti.

Salumas lyg niekur nieko atkirto:

– Aš jam jau pasakiau, bet jis nusprendė leisti tau išvykti laisvam. Jis valdovas...

– Nežinau kito valdovo, tik Dievą!

Šnekama, jog išėjęs iš rūmų šeichas patraukė į seną bažnyčią Beit ad Dino apylinkėse. Atsiklaupęs priešais altorių, jis sukalbėjo tokią maldą:

– Viešpatie, gyvybė ir malonumai nebeturi man jokios prasmės. Bet neleisk numirti, kol neatkeršysiu!

Salumas ir Fahimas buvo emyro agentai, o turkų muitininkas, prietaringas turčius pirklys ir moteris su apelsinais, be jokios abejonės, buvo Apvaizdos agentai.

Tačiau tomis sielvarto dienomis Tanijas negalvojo nei apie save, nei apie mirtį, kuri buvo paskyrusi jam pasimatymą ir su kuria jis prasilenkė. Jaunuolis vis dar stengėsi įsitikinti, kad tai nebuvo melas, kad „žmogėdra“ tikrai žuvo ir kad ši naujiena netrukus pasklis. Fahimas, sakė jis sau, tikrų tikriausiai priklauso slaptam pasipriešinimo dalyvių tinklui, jis galėjo būti informuotas apie įvykius, kuriuos paprasti žmonės sužinos tik rytojaus dieną arba kitą savaitę.

Tada jis ėmė klaidžioti aplink Elefterijo kavinę ir po turgus, po krantines ir tavernas, esančias netoli uosto, iš išvaizdos ir akcento mėgindamas atpažinti Kalnų ir Pakrantės žmones, jūreivius, pirklius, keliautojus. Niekas jo nenuramino.

Vakare jis užlipo į savo kambarį ir kiaurą naktį praleido balkone. Žiūrėjo, kol užgeso Famagustos šviesos, visos ligi paskutinės. Klausėsi bangų ošimo ir patruliuojančių kareivių batų kaukšėjimo. Auštant, kai gatvėse ėmė šmėžuoti pirmieji praeivių šešėliai, jis užsnūdo, miesto garsų užliūliuotas, kakta atsirėmęs į turėklus. Miegojo tol, kol nubrėžusi puslankį, į akis įspindo saulė. Tada atsikėlė visas it sudaužytas, apkartusia burna ir leidosi ieškoti toliau.

Išeidamas iš smuklės, Tanijas pamatė karietą su anglų vėliava. Jis pulte puolė prie jos ir jų kalba sušuko:

– Sere, sere, man reikia su jumis pasikalbėti.

Karieta sustojo, ir viduje sėdintis asmuo iškišo pro langelį sutrikusį veidą.

– Ar jūs britų valdinys?

Dėl taisyklingo Tanijo akcento galėjai taip pamanyti, bet jo drabužiai bylojo ką kita. Šiaip ar taip, žmogus atrodė nusiteikęs jį išklausyti, ir vaikinas pasiteiravo, ar jis žinąs, kokie svarbūs įvykiai dedasi Kalnuose.

Kol jis kalbėjo, žmogus žiūrėjo į jį. O kai baigė, užuot atsakęs, pergalingai pareiškė:

– Aš esu Ovsepianas, Anglijos konsulo vertėjas. O jūs tikriausiai Tanijas.

Jaunasis jo pašnekovas išvertė akis.

– Kai kas jūsų ieško, Tanijau. Jis apibūdino konsulatui jūsų išvaizdą. Tai pastorius.

– Šventasis tėvas Stoltonas! Kur jis? Aš taip norėčiau jį pamatyti!

– Deja, vakar jis išplaukė į Limasolį.

Šventojo tėvo Džeremio Stoltono užrašų knygos, paskutinės 1839 metų pastabos:

„Lapkričio mėnesį buvau numatęs vykti į Konstantinopolį pasikalbėti su mūsų ambasadorium lordu Ponsonbiu apie galimą mokyklos uždarymą: tokį sprendimą turėjau priimti dėl padidėjusios įtampos Kalnuose, ypač Sahlaine...

Keletą savaičių prieš kelionę nugirdau gandus, kad Tanijas ir jo tėvas rado prieglobstį Kipre. Tada ėmiau svarstyti, ar pakeliui nereikėtų sustoti toje saloje.

Aš labai abejojau. Viena vertus, kaip Reformatų bažnyčios tarnas nenorėjau rodyti nė menkiausios užuojautos katalikų patriarcho žudikui. Bet, antra vertus, negalėjau ryžtis tam, kad geriausias, gabiausias, ištikimiausias mano mokinys, poniai Stolton ir man pačiam tapęs lyg įsūniu, baigtų dienas kartuvėse su kilpa ant kaklo be jokios kaltės, vien už tai, kad pasigailėjo paklydusio tėvo.

Taigi nusprendžiau užsukti į Kiprą, turėdamas vienintelį tikslą: atskirti jaunuolio likimą nuo jo tėvo likimo. Nežinojau, kad įvykiai tuo metu jau buvo prasidėję, protingai įsikišus Visagaliui, ir toks juokingas tarpininkas kaip aš buvo nereikalingas.

Per savo naivumą, dėl kurio šiandien raustu ir kuris pateisinamas tik didele viltimi, tikėjausi, kad, atvykęs į salą ir klausinėdamas žmones, per keletą valandų rasiu savo globotinį. Mat jis turėjo ypatumą, dėl kurio buvo lengvai atpažįstamas, – be laiko pražilusius plaukus, – ir jei jam nešovė nelemta, bet protinga mintis juos nusidažyti, kas nors mane pas jį nuves.

Reikalai pasirodė kur kas sudėtingesni. Sala didelė, beveik keturiasdešimt kartų didesnė už Maltą, kurią aš geriau pažįstu, ir joje daug uostų. Be to, vos pradėjęs klausinėti, supratau ir pasibaisėjau, kad nenorėdamas keliu pavojų savo globotiniui. Juk ne vien aš jo ieškojau, ir jei mano paieškos būtų davusios vaisių, gal būčiau palengvinęs užduotį tiems, kurie troško jo pražūties.

Todėl po dviejų dienų, prieš leisdamasis į tolesnę kelionę, nusprendžiau patikėti šią keblią misiją labai apsukriam žmogui, ponui Ovsepianui, mūsų konsulato vertėjui armėnui.

Man išvykus jau kitą dieną Tanijas buvo rastas ne Limasolyje, kur aš jo ieškojau, o Famagustoje. Ponas Ovsepianas patarė jam nekelti kojos iš smuklės, kurioje gyveno, ir pažadėjo pasiųsti man apie jį žinutę. Po trijų savaičių tą žinutę man iš tiesų perdavė lordo Ponsonbio sekretorius..."

Nors susitikimas su vertėju padėjo užmegzti brangius ryšius, jis nenuramino Tanijo dėl pagrindinio dalyko: naujienų iš tėviškės. Emyras, matyt, nežuvo. Teisybė, nepasitenkinimas didėjo ir buvo kalbama apie sukilimą Kalnuose; be to, vyriausybės, visų pirma Anglijos, Austrijos ir Rusijos, tarėsi, kaip geriau apginti sultoną nuo jo egiptiečio varžovo pinklių; be abejonės, viskas klostėsi taip, kaip norėjo nelaimingasis Džerijas. Tačiau joks perversmas neįvyko, nebuvo nieko, kas galėtų pateisinti skubotą jo sugrįžimą.

Tanijas nepaliaudamas galvojo apie pokalbius su Fahimu ir Salumu, ausyse tebeskambėjo jų žodžiai, akyse tebestovėjo mimika, kurią dabar jis suprato kitaip. Ir įsivaizdavo Džeriją, atvykusį į uostą, sučiuptą kareivių, sužinojusį teisybę, sukaustytą grandinėmis, sumuštą, pažemintą, vedamą į kartuves, tiesiantį kaklą budeliui, o paskui vos pastebimai besisūpuojantį lengvame ryto vėjyje.

Kai galvoje išryškėdavo šis vaizdas, Tanijas pasijusdavo labai nusikaltęs. Jei ne jo užgaidos ir aklumas, jei ne grasinimai nusižudyti, valdytojas niekuomet nebūtų tapęs žmogžudžiu. „Kaip galėsiu ištverti motinos žvilgsnį, kaimiečių šnabždesius?“ Tada jis svajodavo išvykti toli, kiek įmanoma toliau.

Bet pagalvojęs apie Džeriją, prisiminęs jo išgąstingą žvilgsnį patriarcho žūties dieną, įsivaizdavęs tokį pat žvilgsnį išvydus virvę, susidūrus su išdavyste, jis pakeisdavo nuomonę. Ir kaip tądien, kreipdamasis į jį, sušnibždėdavo „tėve“.

AŠTUNTAS VINGIS

Ant kelių dėl garbės

Tada aš pasivedėjau Taniją į šalį, kaip man diktavo pareiga, ir pasakiau: „Pagalvok, tau nėra ką veikti šiame kare. Ar tavo Kalnus valdys egiptiečiai, ar otomanai, ar viršų paims prancūzai, ar anglai, tau niekas nepasikeis“.
Bet jis tiek tepasakė: „Mano tėvas nužudytas!“

Pastoriaus Džeremio Stoltono
užrašų knygos,
1840 metai

I

Kodėl emyras paliko laisvėje įskaudintą šeichą? Tai negalėjo būti aplaidumas, juo labiau užuojauta.

– Jam reikia apraudoti sūnaus palaikus, – pasakė senasis monarchas.

Ir jo ilgos, pernelyg ilgos blakstienos ėmė drebėti kaip nematomo voro kojos.

Grįžęs į Kfarijabdą, šeichas liepė surengti prašmatniausias laidotuves, kokias tik Kalnai yra regėję. Menka paguoda, bet jis jautė pareigą atiduoti savo sūnui, savo luomui šią paskutinę pagarbą, o emyrui mesti paskutinį iššūkį.

– Pamatysite, žmonės ims plūsti ištisais kaimais. Ir kilmingieji, ir prasčiokai ateis išreikšti liūdesio, teisėto pykčio ir neapykantos tironui.

Bet nuo viso to jį teko atkalbėti. Kaimiečiai pasitarė, ir kaip visada, kunigas nuėjo į pilį perduoti jų nerimo.

– Ar mūsų šeichas nepaklausė savęs, kodėl emyras jo pasigailėjo?

– Šis klausimas mane kamuoja nuo tada, kai išvykau iš Beit ad Dino. Aš nerandu atsakymo.

– O jei tironas tikrai nori, kad mūsų šeichas sušauktų visus ištikimus draugus, visus pasipriešinimo dalyvius, visus tuos, kurie trokšta, kad padėtis pasikeistų? Visi šie žmonės susirinktų Kfarijabdoje, o tarp jų įsimaišytų emyro agentai. Jie sužinotų jų vardus, įsimintų žodžius, ir jūsų draugai netrukus vieni po kitų būtų suvystyti.

– Gal ir tavo teisybė, *buna*. Bet juk aš negaliu palaidoti sūnaus paslapčiomis, kaip šuns.

– Palaidokite ne kaip šunį, šeiche, o tiesiog kaip tikintįjį, kuris tiki Atpirkimu ir Kūrėjo teisingumu.

– Tavo žodžiai teikia man stiprybės. Kalbi kaip religijos atstovas ir drauge kaip išmintingas žmogus. Bet kokią pergalę pasieks emyras, sutrukdęs mums pasidalyti sielvartu su tais, kurie mus myli!

– Ne, šeiche, jis negalės to padaryti, nors ir yra emyras. Mes išsiuntinėsime žmones po visus kaimus ir paprašysime melstis kartu su mumis, bet nevykti čionai. Šitaip kiekvienas galės pareikšti mums užuojautą, neduodamas emyrui progos jį užsipulti.

Tačiau laidotuvių dieną, kai turėjo susirinkti tik kaimo žmonės, pasirodė ir Saidas bekas. „Sahlaino šeimininkas neseniai buvo pargriuvęs, – rašoma *Kronikoje,* – bet vis tiek užsispyrė atkeliauti čionai, atsirėmęs į vyriausiojo sūnaus Katanio beko ranką“.

– Šeichas Fransisas prašė savo gausių draugų nevažiuoti pas jį šia proga, kad nepridarytų jiems nemalonumų, – tai liudija jo kilnumą ir garbę. Bet mano garbė reikalavo atvykti!

„Šie žodžiai kainavo jam gyvybę, – teigia *Kronikos* autorius, – o mūsų kaimui užtraukė naujas kančias“.

Abu senieji vadai paskutinį kartą stovėjo drauge petys į petį. Prie Raado kapo *buna* Butrosas sukalbėjo ilgą maldą, kurioje paminėjo ir Džeriją prašydamas, kad dangus atleistų jo kaltę. Valdytojo palaikai nebuvo atgauti. Kiek žinau, jis niekada nebuvo deramai palaidotas.

Nepraėjo nė dvi savaitės, ir didelis egiptiečių armijos pulkas bei emyro kareiviai auštant iš visų pusių apsupo Kfarijabdą, lyg tai būtų buvusi priešų tvirtovė. Kariškiai pasklido po Blatą, po gretimas gatves, po kelius, vedančius į kaimą, ir pasistatė palapines aplink pilį. Jiems vadovavo Adelis efendis, bet šalia jo buvo *chveja* Salumas, pasiųstas emyro.

Abu vyrai pareiškė norį pasimatyti su šeichu. Šis tučtuojau užsidarė savo kambaryje, liepęs pasakyti, kad jei jie nors truputį gerbtų jo gedulą, nebūtų atėję jo trukdyti anksčiau nei po keturiasdešimt dienų. Bet jie įsiveržė pro duris ir privertė jį išklausyti „tirono“ pranešimą. Emyras jam priminė, kad patriarchas buvo atvykęs prašyti jo surinkti vyrus armijai, ir jis norįs žinoti, ar šeichas nusiteikęs tai padaryti. Šeichas atsakė tą patį:

– Grįžkite po keturiasdešimt dienų, ir aš su jumis pasikalbėsiu.

Bet jie buvo atėję jo išprovokuoti ir įvykdyti misijos. Kol Salumas dėjosi vedąs derybas pilyje, jo žmonės ėjo iš vienų namų į kitus, kviesdami gyventojus susirinkti Blatoje išklausyti pranešimo.

Nepatiklūs, bet smalsūs kaimiečiai ėmė eiti artyn ir pamažu užpildė aikštę nuo parapijos mokyklos kiemo ligi kavinės arkadų. Nerūpestingi berniūkščiai net sukišo rankas į ledinį šaltinio vandenį, bet tėvai išvarė juos, skėlę antausį.

Ant kalvos, šeicho namuose, Adelis efendis, nebylus, susikryžiavęs rankas, stovėjo prie durų, o Salumas tuo tarpu kankino šeimininką, savo grobį.

– Kfarijabdos gyventojai garsėja drąsa, ir kai tik jie bus apginkluoti, mūsų emyras sugalvojo jiems užduotį.

Gal Salumas norėjo, kad šeichas paklaustų, kokia ta užduotis, bet jis tylėjo.

– Sahlaino gyventojai darosi vis įžūlesni. Štai vakar jie surengė pasalą mūsų sąjungininkų patruliams ir sužeidė tris vyrus. Laikas juos deramai nubausti.

– Ir jūs norite pasiųsti mano valdinius prieš Saido beko žmones?

– Mes siųsime jūsų valdinius, šeiche Fransisai? Niekada! Kfarijabda turi savas tradicijas. Jiems vadovausite jūs, ir niekas kitas. Argi ne jūs visada vedate juos į mūšį?

Šnipų vadas, regis, mėgavosi vaidmeniu: ietimi jis lėtai varstė sužeisto žvėries kūną. Šeichas metė žvilgsnį į savo kambario duris. Apie dešimt kariškių laukė su paruoštais ginklais. Jis atsigręžė į kankintoją ir su panieka atsiduso.

– Eik ir pasakyk savo šeimininkui, kad Saido beko šeima ir manoji niekada nepraliejo vieni kitų kraujo ir nepralies, kol aš gyvas. Užtat tavo emyrą ir mane dabar skiria mano nekalto sūnaus kraujas, kuris bus išpirktas, kaip ir pridera. Tavo šeimininkas tariasi šiandien sėdįs galios viršūnėje, bet net aukščiausi kalnai remiasi į giliausius slėnius. Dabar, jei turite bent lašelį orumo, išeikite iš mano kambario ir iš mano pilies!

– Ši pilis jau ne tavo, – tarė tada Salumas, žiūrėdamas į žemę. – Turiu įsakymą ją atimti.

Adelis efendis atidarė vieną dvivėrių durų pusę ir įleido nekantraujančius vyrus.

Po keleto minučių šeichas Fransisas, užrištomis akimis, už nugaros užlaužtomis rankomis, iš pilies leidosi laiptais prie šaltinio, vedamas dviejų kareivių, laikančių jį už alkūnių. Jo galva buvo nepridengta ir neslėpė sidabrinių plaukų, pasišiaušusių aplink nedidelę plikę. Bet jis dar vilkėjo auksu išsiuvinėtą obuolių žalumo liemenę, paskutinę valdžios liekaną.

Kaimo gyventojai stovėjo nebylūs, nejudėdami. Jie alsavo senio žingsnių ritmu: jis krūptelėdavo kaskart, kai jo koja paslysdavo ant laiptelio ir sargybiniai jį pakeldavo.

Paskui Salumas davė kareiviams ženklą sustoti ir pasodinti šeichą tiesiog ant žemės. Jis ir Adelis efendis įsitaisė priešais kalinį taip, kad minia jo nematytų.

Tada emyro patarėjas pasakė tokią kalbą:

„Kfarijabdiečiai,

nei šis šeichas, nei jo protėviai, nei palikuonys niekada nė trupučio negerbė jūsų, moterų orumo, nuomininkų teisių. Neva rinkdamas mokesčius, jis neleistinai padidino sumas, kurias eikvojo prašmatniam ir ištvirkėliškam gyvenimui pilyje.

Tačiau šis asmuo, kurį matote sėdintį ant žemės už manęs, pasielgė dar blogiau. Jis persiėmė erezija, nusikalto dėl garbingojo patriarcho žūties, užtraukė kaimui ir jo gyventojams dangaus ir valdžios rūstybę.

Aš atėjau jums pranešti, kad feodalizmo amžius pasibaigė. Taip, pasibaigė laikai, kai pasipūtęs vyras galėjo piktnaudžiauti savo teisėmis ir skriausti moteris bei merginas.

Šis kaimas daugiau nebepriklauso šeichui, jis priklauso jo gyventojams. Visas feodalo turtas nuo šios dienos konfiskuojamas jūsų naudai ir patikimas saugoti čia esančiam *chvejai* Rukozui, kad jis jį uoliai valdytų visų labui“.

Buvęs valdytojas, raitas ant žirgo, apsuptas sargybinių, jau kuris laikas buvo čia ir laikėsi atokiai nuo minios. Visų veidai atsigręžė į jį. Jis persibraukė ranka tankią barzdą ir išspaudė šypsenėlę. Salumas pabaigė kalbą tokiais žodžiais:

„Šiandien Aukščiausiojo valia, mūsų mylimojo emyro rūpesčiu ir pergalingų sąjungininkų pagalba šio krašto istorijoje atverstas naujas puslapis. Nekenčiamas feodalas pašalintas. Liaudis džiūgauja“.

Visa minia tylėjo. Tylėjo taip pat, kaip ir šeichas. Tik vienam žmogui išsiveržė džiaugsmo šūksnis. Bet jis tuoj pat to pasigailėjo. Tai buvo Naderas. Atrodo, jis atėjo į aikštę baigiantis Salumo kalbai ir, galbūt prisiminęs „savo“ prancūzų revoliuciją, sušuko: „Šalin privilegijas!“

Į jį įsmigo šimtas piktų žvilgsnių, ir nors čia buvo Adelis efendis su savo kareiviais, Rukozas su savo sargybiniais ir emyro patarėjas, mulų varovas išsigando. Jis tą pat dieną išsidangino iš Kfarijabdos, pasižadėjęs daugiau nekelti į kaimą kojos.

Be šios išimties, minioje niekur nebuvo matyti nė pėdsako tariamos laimės, kurią turėjo atnešti šis laisvės paskelbimas. Vyrų ir moterų veidais riedėjo ašaros, bet ne džiaugsmo. Egiptiečių kareiviai žiūrėjo vieni į kitus nieko nesuprasdami. O Salumas varstė šiuos nedėkinguosius grėsmingu žvilgsniu.

Kai kareiviai jėga pakėlė šeichą ir nutempė tolyn, pasigirdo verksmai, maldos ir dejonės, lyg per brangaus žmogaus laidotuves. Tarp aimanuojančių moterų buvo ne viena iš tų, kurias šeichas pažino, o paskui pametė, taip pat ir iš tų, kurios turėjo gudrauti, kad išvengtų jo meilinimosi. Bet visos verkė. Graudžiau už kitas raudojo Lamija, kuri stovėjo prie bažnyčios apsirengusi juodais drabužiais, vis dar graži ir liekna, nors ir prislėgta nelaimių.

Staiga suskambo bažnyčios varpas. Vienas dūžis. Tyla. Antras, skambesnis dūžis, kuris nuvilnijo tarytum griaustinis. Nuo gretimų kalnų atsimušė aidas, jis dar tebeskambėjo ausyse, kai pasigirdo trečias dūžis. Virvę laikė tvirtos *churijės* rankos, jos ją patraukė, atleido, sustabdė, paskui vėl patraukė.

Valandėlę netekę žado, kareiviai žengė toliau. Tarp jų einantis šeichas išsitiesė kiek tik galėdamas.

Ne šitaip turėjau pavaizduoti didžiąją socialinę revoliuciją, tuo metu prasidėjusią mano kaime. Tačiau tokią ją atskleidžia mano šaltiniai ir tokia ji išliko senių atmintyje.

Gal reikėjo mažumėlę pagražinti įvykius, kaip darė kiti prieš mane. Be abejonės, būčiau atrodęs garbingiau. Bet mano istorijos tęsinys būtų pasidaręs nesuprantamas.

II

Kitą dieną po šios ceremonijos Rukozas metė savo prašmatnius namus kaip išaugtą prastą drabužį. Ir persikėlė į pilį su dukterimi, sargybiniais, baimėmis ir niekingumu. Jis taip pat atsivežė savo portretą, kurį buvo užsakęs nutapyti keliaujančiam venecijiečių menininkui ir kurį iškart pasikabino Kolonų salėje vietoj pano, vaizduojančio nuversto šeicho genealogiją. Šnekama, esą portretas buvęs labai į jį panašus, tik ant veido nelikę jokių raupų pėdsakų.

Asma buvo įkurdinta kambaryje, kitados priklausiusiame šeichei, ir atrodo, ji iš ten išeidavo labai retai. O sparnas, kuris buvo skirtas pilies valdytojui ir kuriame kadaise gyveno Rukozas, liko tuščias. Lamija ir toliau gyveno pas seserį, *churiję*. Žmonės jos beveik nematė. Daugių daugiausia sekmadienį ji pasirodydavo bažnyčioje, įėjusi pro zakristiją. Tikintieji švelniai žiūrėdavo į juodą liekną siluetą, bet ji pati į nieką nepakeldavo akių.

– Ar jos niekada negraužė sąžinė? – kartą paklausiau senojo Džebrajelio.

Jis primerkė akis, lyg nesuprasdamas mano klausimo prasmės.

– Tu ir visi kaimo seniai davėte suprasti, kad vieną rugsėjo popietę šeicho kambaryje ji neatsispyrė pagundai ir kad jos kaltė užtraukė kaimui nelaimių virtinę. Tačiau kiekvienąsyk, minėdami Tanijo motiną, vadinate ją nekaltumo, grožio ir grakštumo įsikūnijimu, „patiklia avele“, ir niekada jos nekaltinate, nekalbate apie sąžinės graužatį.

Džebrajelis atrodė susižavėjęs mano pykčiu, tarsi ginti šios damos garbę būtų buvusi jo privilegija. Mes sėdėjome seno, iš smiltainio pastatyto namo svetainėje. Jis paėmė mane už rankos ir išsivedė laukan, į terasą, kurios viduryje tebeaugo anų laikų šilkmedis.

– Pažvelk į mūsų Kalnus. Į jų nuolaidžius šlaitus, paslaptingus slėnius, grotas, uolas, kvapnų dvelksmą, besimainančias jų apdaro spalvas. Jie gražūs kaip moteris. Gražūs kaip Lamija. Ir taip pat neša savo grožį kaip kryžių.

Geidžiami, prievartaujami, stumdomi, dažnai paimami, kartais mylimi ir įsimylėję. Ką reiškia, amžių akimis žiūrint, svetimavimas, dorybė, nesantuokinis vaikas? Tai tik gimdymo gudrybės.

Norėtum, kad Lamija būtų pasislėpusi? Valdant Rukozui, ji gyveno pasislėpusi. Ir mūsų kaimas tada buvo kaip apverstas ciklamenas: žiedai įsirausę į žemę, o purvini šakniagumbio plaukai iškelti į dangų.

„Plaukuotas šakniagumbis“ buvo vienas iš neužgauliausių, vienas iš švelniausių palyginimų, ateinančių į galvą mano kaimo seniams, minint Rukozo vardą. Toks priešiškumas, be abejonės, pelnytas. Vis dėlto kartais jis man atrodydavo perdėtas. Teisybė, tas žmogus turėjo kažką šlykštaus, bet ir kažką patetiško. Ambicijos jam buvo tai, kas kitiems yra lošimas arba godulys, – jis kentėjo dėl šios ydos ir nepajėgė jos atsikratyti. Argi galima sakyti, kad jo kaltė tądien, kai išdavė Taniją, prilygo lošėjo nusikaltimui, kai šis iššvaistė pinigus, pavogtus iš brangaus asmens? Aš nesiimčiau to tvirtinti. Man vis tiek atrodo, jog tada, kai apgaubė vaikiną rūpesčiu, jį skatino ne vien šaltas išskaičiavimas, bet ir įnirtingas troškimas pajusti, kad Tanijas jį myli ir juo žavisi.

Apie šį būdo bruožą kalbu ne todėl, kad išteisinčiau Rukozą, – ten, kur jis dabar yra, jam to nereikia, – o todėl, kad su sau pavaldžiais kaimiečiais jis elgėsi taip pat.

Tiesa, jis rezgė pinkles, nevengė kompromisų, dalijo kyšius, kol pasiekė, kad jam būtų patikėtos nuversto varžovo valdos. Bet jis negalėjo mėgautis taip lauktu ir taip ruoštu revanšu. Dėl žmonių, kurie verkė, išvydę pažemintą senjorą. Tądien Asmos tėvas nutaisė išdidžią miną, bet buvo įskaudintas. Ir pasižadėjo greitai pelnyti šios minios prielankumą, paleidęs į darbą visas priemones.

Pirmiausia jis panaikino rankos bučiavimą, feodalų arogancijos simbolį. Paskui liepė pasakyti valstiečiams, kad iki metų pabaigos nereikalausiąs iš jų nė vieno piastro, „nes norįs duoti jiems laiko atsigauti po pastarojo meto sunkumų“. Jei reikėsią mokėti mokesčius, jis tai padarysiąs iš savų lėšų.

Rukozas taip pat nusprendė pataisyti bažnyčios varpą, kuris galėjo nugriūti, ir išvalyti šaltinio baseiną. Be to, jis įprato, eidamas per kaimą, mėtyti aplink save sidabrines monetas vildamasis, kad žmonės ims džiaugtis jo pasirodymu ir jį sveikinti. Veltui. Jie pasilenkdavo pakelti monetos, paskui atsitiesdavo ir atsukdavo jam nugarą.

Kai užėmęs pilį, pirmą sekmadienį Rukozas atėjo į bažnyčią, jis pamanė turįs teisę atsisėsti į kilimu išklotą krėslą, kuris ligi tol priklausė šeichui. Bet krėslas buvo dingęs. Paslėptas kunigo pastangomis. O pamokslo tema *buna* Butrosas tądien pasirinko šiuos Evangelijos žodžius: „Lengviau kupranugariui išlįsti pro adatos ausį, negu turtuoliui patekti į Dievo karalystę“.

Šiame kaime, kur pravardžių dalijimas prilygsta antroms krikštynoms, tai iškart davė rezultatą... bet ne tokį, kokio tikėjausi. Rukozas nebuvo pramintas kupranugariu, – žmonės per daug mylėjo šiuos gyvulius, per daug vertino jų ištikimybę, ištvermę, būdą ir naudingumą, – todėl, kaip jau sakiau, pilį pavadino adata.

Tai buvo tik pirmas akmuo iš tikros kandžių, dažnai žiaurių anekdotų griūties.

Štai vienas pavyzdys, kurį Džebrajelis ir dabar mėgsta pasakoti. Pas Rukozą ateina kaimietis ir prašo vienai dienai paskolinti savo portretą. Buvęs valdytojas jaučiasi pamalonintas, juoba kad svečias aiškina, jog šis portretas padėsiąs jam labai greit susikrauti turtus.

– Kaip?

– Aš jį pasikabinsiu ant sienos, jo pažiūrėti eis kaimo žmonės ir mokės man pinigus.

– Mokės pinigus?

– Tris piastrus už įžeidimą, šešis piastrus už spjūvį.

Išvestas iš kantrybės viso to, ką žmonės įsigudrindavo prieš jį sugalvoti, Rukozas galiausiai griebėsi tokios juokingos priemonės, jog ji tikrai pakenkė labiau negu visos jo niekintojų pašaipos. Jis įsikalė į galvą, kad tie anekdotai atsiranda ne spontaniškai, kad kas vakarą į kieno nors namus susirenka sąmokslininkai ir sukuria anekdotą, kuris rytoj bus išplatintas. Ir kad tarp tų sąmokslininkų yra persirengęs anglų agentas. *Chveja* liepė savo vyrams išsisklaidyti po kaimą ir žūtbūt rasti „anekdotų dirbtuvę“!

Aš būčiau manęs, jog tai tik viena iš daugelio istorijėlių, sugalvotų jo priešų, ir tikrai ne pati įtikimiausia, jei Naderas, nelabai atšiaurus Rukozui, nebūtų jos papasakojęs kaip neginčytino fakto.

„Pataikaudami jie pavertė šeichą užgaidžiu tironu, rodydami priešiškumą išvarė iš proto tą, kuris jį pakeitė.

Rukozas tenorėjo jiems patikti ir pelnyti atleidimą, jis būtų išdalijęs visą savo turtą, kad tik išgirstų iš jų lūpų dėkingumo žodį.

Galop girtas naktį jis leidosi ieškoti anekdotų dirbtuvės, o jų juokas sklido iš visų neapšviestų namų.

Aš išvykau iš kaimo, kad nereikėtų juoktis iš jų juokų, bet vieną dieną verksiu dėl jų verksmų“.

Mano kaimo žmonių elgesyje su savo valdovais tikrai visada buvo trikdančių dalykų. Vienus jie pripažįsta, kitų – ne. Jei kalbėtume apie teisėtą vadą ir uzurpatorių, tik nukryptume nuo temos. Jų akimis žiūrint, ne ilgaamžiškumas užtikrina teisėtumą ir ne patį naujumą jie atmeta. Dėl šeicho, tai jie manė, kad jis jiems priklauso, kad daro, ką reikia daryti, paiso jų norų, būgštavimų ir pykčių, o mainais primeta jiems savo norus, būgštavimus ir pykčius. Tuo tarpu jo varžovas klausė pašų, karininkų, emyro... Rukozas galėjo išdalyti visą turtą. Jie būtų jį paėmę pirštų galiukais ir tais pačiais pirštais parodę jam nepadorų gestą.

Beje, buvęs valdytojas patvirtino jų blogiausius įtarimus. Argi šeimininkai nepaaukštino jo už tai, kad tarnavo jiems paklusniau, negu būtų tarnavęs šeichas? Vos po trijų savaičių atvangos pas jį atvykę finansuotojai paprašė, jei galima taip pasakyti, apmokėti vekselius.

Šeichas nesutiko žygiuoti prieš Sahlainą, o Rukozas pažadėjo tai padaryti, ir Adelis efendis pareikalavo tesėti pažadą. Naujasis Kfarijabdos šeimininkas dar nebuvo praradęs vilties sužavėti valdinius ir žinojo, kad paliepęs jiems kariauti su gretimu kaimu, praras autoritetą visiems laikams. Todėl tarp karininko ir jo įvyko toks „malonus“ pokalbis:

– Šį kraštą aš ką tik paėmiau į savo rankas, palaukite, kol mano valdžia sustiprės, – maldavo Rukozas.

– Tavo valdžia – tai mes!

– Kai Kalnų kaimuose prasideda sąskaitų suvedinėjimas, jis tęsiasi iš kartos į kartą, niekas negali jo sustabdyti...

Tada karininkas pertraukė jį žodžiais, kuriuos perteikiame taip, kaip parašė dorybingoji vienuolio Elijo plunksna:

– Kai ateinu pas viešnamio savininką, nenoriu girdėti kalbų apie skaistybės nuopelnus!

Paskui pridūrė:

– Rytoj auštant būsiu čia su savo vyrais. Pas tave neišgersime net kavos. Lauksi mūsų lauke su kaimiečiais, kuriuos būsi užverbavęs. Mes juos suskaičiuosime, tada nutarsime, ką su tavim daryti.

Kronika pasakoja, kas nutiko toliau:

„Auštant tai prakeiktai dienai, Adelis efendis atvyko į kaimą su keturiasdešimčia raitelių ir triskart tiek pėstininkų. Jie užlipo į pilį, kur kieme jų laukė Rukozas. Jį supo sargybiniai, trisdešimt naujais šautuvais ginkluotų raitininkų.

Karininkas tarė:

– Šituos aš pažįstu, o kur kiti?

Tada Rukozas parodė dešimt žmonių (šešių vardai surašyti), kuriuos jam pavyko pasamdyti už pinigus.

– Ir tai viskas, ką gali duoti šis drąsa pagarsėjęs kaimas? – nustebo karininkas.

Jis pažadėjo imtis priemonių, kai tik susidoros su Sahlaino gyventojais. Tada įsakė savo kareiviams žygiuoti per pušyną pirma Rukozo vyrų.

Atėję į šį kaimą, jie lengvai nuginklavo Saido beko sargybinius ir aštuonis jų nužudė, o paskui įžengė į rūmus ir paleido į darbą špagas. Sahlaino šeimininkas gavo stiprų smūgį į galvą ir po trijų dienų mirė. Jo vyriausiasis sūnus Katanis buvo sumuštas ir paliktas kaip negyvas, bet vėliau, kaip pamatysime, pasveiko. Pats kaimas buvo apiplėštas, sutikti vyrai nužudyti, o moterys išniekintos. Žuvo dvidešimt šeši asmenys, tarp jų ir bekas, puikus žmogus, kurį mylėjo ir krikščionys, ir drūzai, tepriglaudžia Dievas jo sielą ir tebūnie amžinai prakeikti nesantaikos kurstytojai".

Pasakojama, kad atgaliniame kelyje Rukozas vėl prabilęs karininkui apie savo skrupulus:

– Dėl to, ką padarėme, Kalnai liepsnos šimtą metų.

O karininkas atsakęs:

– Jūs čia kaip dvi skorpionų rūšys, ir jei sukandžiosite vieni kitus ligi paskutinio, pasauliui bus tik geriau.

Paskui pridūrė:

– Jei mūsų kelyje nebūtų pasipainioję tie šėtoniški Kalnai, paša šiandien jau būtų Istanbulo sultonas.

– Tokia diena ateis, jei Dievas panorės.

Iš visa ko sprendžiant, Dievas to nenorėjo arba daugiau nebenorėjo. Karininkas tai suprato, ir šio iliuzijas praradusio žmogaus balsas sukėlė Rukozui baisiausią nerimą. Asmos tėvas buvo pasirengęs tarnauti okupantų armijai su sąlyga, kad ji nugalės. Jei rytoj egiptiečiai paliks Kalnus, Adelis efendis taps Gazos arba Asuano gubernatorium, o ką darys jis, Rukozas? Tądien jis suvokė nuėjęs per toli, ypač su šia ekspedicija į Sahlainą, už kurią jam niekada nebus atleista.

Tačiau kol kas reikėjo išsaugoti gerus santykius su globėjais.

– Adeli efendi, šį vakarą, pažymėdamas pergalę ir atsidėkodamas jūsų vyrams, kurie taip narsiai kovėsi, surengsiu pilyje šventę...

– Kad mano kareiviai prisigertų ir būtų išgalabyti!

– Gink Dieve! Kas drįstų juos pulti?

– Jei nors vienam mano žmogui įpilsi bent lašą arako, liepsiu pakarti tave už išdavystę.

– Efendi, maniau, kad mes draugai!

– Aš neturiu laiko draugystėms. Be to, šituose Kalnuose niekas nebuvo mano draugai. Nei žmonės, nei gyvuliai, nei medžiai, nei uolos. Viskas svetima, visi mūsų tyko. O dabar atidžiai manęs klausyk, Rukozai! Aš – karininkas ir žinau tik du žodžius: paklusnumas arba mirtis. Katrą iš dviejų renkiesi?

– Įsakyk, aš paklusiu.

– Šį vakarą mano žmonės ilsėsis. Savo palapinėse, už kaimo. O rytoj nuginkluosime visus gyventojus, namą po namo.

– Šie žmonės mums nelinki blogo.

– Tai skorpionai, sakau tau, ir aš jausiuosi ramus tik tada, kai jie nebeturės nei geluonies, nei nuodų. Kiekviename name konfiskuosi po ginklą.

– O ką daryti su tais, kurie jo neturi?

– Mūsų paša sakė, jog šituose Kalnuose kiekvieni namai turi šaunamąjį ginklą. Nejau manai, kad jis melavo?

– Ne, jis tikrai sakė teisybę.

Rytojaus dieną, auštant, Rukozo vyrai, prižiūrimi Adelio efendžio kareivių, ėmė krėsti kaimo namus. Pradėjo nuo barzdaskučio Rufajelio, gyvenančio šalia Blatos.

Kai sargybiniai pasibeldė į jo duris ir liepė atiduoti ginklus, jis nusijuokė:

– Aš neturiu kitų ginklų, tik skustuvus, tuoj jums vieną atnešiu.

Rukozo vyrai jau norėjo eiti vidun ir padaryti kratą, bet jų šeimininkas, stovintis čia pat su egiptiečių karininku, pakvietė Rufajelį pasikalbėti. Aplinkui žmonės pripuolė prie langų arba užsilipo ant stogų, išvertę akis ir ištempę ausis. Rukozas garsiai pasakė:

– Rufajeli, žinau, kad turi šautuvą, atnešk jį, kitaip pasigailėsi.

Barzdaskutys atsakė:

– Prisiekiu žeme ant motinos karsto, šiuose namuose nėra ginklų. Tavo žmonės gali ieškoti.

– Jei jie pradės ieškoti, nepaliks akmens ant akmens nei tavo namuose, nei krautuvėlėje. Jie rausis net po tavo sodo augalais ir gaidžio plunksnomis. Ir po tavo žmonos sijonu. Ar supratai, ar nori visa tai pamatyti savo akimis?

Dabar žmogelis išsigando.

– Nejau manai, kad šitai leisčiau, norėdamas pasilikti šautuvą, kuriuo nemokėčiau net naudotis? Aš neturiu ginklo, prisiekiau motinos kapu. Kuo dar turėčiau prisiekti, kad manim patikėtum?

– Mūsų valdovas Egipto paša pasakė: kiekvienuose Kalnų namuose yra ginklas. Ar manai, kad jis meluoja?

– Saugok Dieve! Jei jis taip pasakė, tikriausiai tai tiesa.

– Tuomet klausyk. Mes apeisime kitus namus ir grįšime pas tave po ketvirčio valandos, turėsi laiko pagalvoti.

Žmogus nesuprato. Tada Rukozas garsiai pasakė, kad visi kaimynai galėtų pasinaudoti patarimu.

– Jei neturi ginklo, nupirk ir atiduok mums, o mes paliksime tave ramybėje.

Žmonės aplinkui kikeno, vyrai patylomis, moterys drąsiau, bet Rukozas tik nusišypsojo. Jo padorumą, kaip sakoma kaime, „šuo ant uodegos nusinešė“. Vienas niekdarys priėjo prie barzdaskučio ir pasiūlė parduoti savo ginklą. Už du šimtus piastrų.

– Tai duok man jį be šovinių, – pasakė Rufajelis. – Taip išvengsiu pagundos ką nors nudėti!

Barzdaskutys nuėjo vidun. Jis grįžo su reikalaujama suma ir pažėrė ją pardavėjui. Šis padavė jam palaikyti šautuvą, kol suskaičiuos pinigus. Paskui linktelėjo galva, atsiėmė jį ir pareiškė:

– Gerai, šituose namuose konfiskavome ginklą.

Kaimo nuginklavimas buvo toks pelningas, kad kitomis dienomis panaši rinkliava buvo surengta gretimuose kaimuose, taip pat Dairūne, turtingiausių prekeivių namuose.

Vis dėlto kai kurie žmonės nepanoro atiduoti nei ginklų, nei pinigų. Jie buvo pavadinti *frarijėmis,* nepaklusniaisiais, o ta diena, kai sužinoję, kad nuo Blatos pusės prasidėjo kratos, jie pasiėmė šautuvus, kardus bei maisto ir išėjo į tankius kalvų miškus, palikę namuose tik moteris, jaunesnius nei devynerių metų berniukus ir neįgaliuosius, buvo pavadinta *jom el frarijė*.

Kiek jų buvo? Vien iš Kfarijabdos daugiau nei šešiasdešimt ir tiek pat iš gretimų gyvenviečių. Greitai jie susitiko su pabėgėliais iš Sahlaino, kai kurie buvo išėję iš ten jau labai seniai; kitomis dienomis dar prisidėjo žmonių iš Dairūno ir jo apylinkių. Jie susitarė, kad padės vieni kitiems, bet klausys kiekvienas savo vado.

Tuo metu tokie dalykai dėjosi įvairiuose Kalnų kampeliuose. Ne visi sukilo tokiomis pat aplinkybėmis, bet priežastys buvo panašios: egiptiečių būriai juos vargino, kamavo mokesčiais, priverstiniu verbavimu, gyventojų nuginklavimu.

Netrukus su sukilėliais – tai tikrai nustatyta – užmezgė ryšius anglų ir otomanų agentai, kurie juos rėmė ginklais, amunicija, pinigais bei padrąsinimais, kad apsunkintų gyvenimą pašos būriams ir jo sąjungininkui emyrui. Jie juos užtikrino, kad valdžia ilgai nepaliksianti jų vienų kovoti su egiptiečiais.

Kartkartėmis pasklisdavo gandai apie greitą anglų laivyno atvykimą. Ir Kalnų sukilėliai, kupini vilčių, dėjo delnus prie akių ir žvalgėsi į jūrą.

III

Tanijas jau keletą mėnesių negavo jokios žinelės apie kaimą, apie jo prižiūrėtojus ir nepaklusniuosius. Bet neramumai Levante netrukus davė peno visiems pokalbiams Londone, Paryžiuje, Vienoje, taip pat Kaire ir Istanbule. Savaime suprantama, ir Famagustoje, smuklėje, prekeivių gatvelėse, graiko kavinėje. Regis, prasidėjo lemiamas mūšis, ir kaip buvo numatęs lordas Ponsonbis, jis vyko Kalnuose. Taip pat Pakrantėje, virš kurios jis kyšo, tarp Biblo ir Tyro.

Europos valstybės galiausiai ryžosi pasiųsti savo karo laivus bei armijos pulkus ir padaryti galą Egipto vicekaraliaus ambicijoms: jo kareivius nuolat persekiojo šimtai nepaklusniųjų būrių.

Jaunuolis žinojo, kur linksta jo širdis. Kai kada jį suimdavo noras perkirsti šią jūros juostą, įsigyti ginklą ir atidengti ugnį drauge su sukilėliais. Į egiptiečius? Pirmiausia į emyrą. Į tą, kurio agentai apgavo Džeriją ir nuvedė nukankinti. Jam būtų patikę šautuvo taikiklyje laikyti Fahimą ir Salumą. Taip, jis apie tai svajojo. Ir gniaužė kumščius. Tada jo galvoje iškildavo pakarto Džerijo paveikslas. Svajonė virsdavo košmaru, nors jis ir nemiegodavo, įniršį pakeisdavo pasibjaurėjimas. Ir po valandėlės dingdavo noras kovoti. Jis tetroško išvykti. Į kitą pusę. Vakarų link. Į Genują, Marselį, Bristolį. O dar toliau – Amerika.

Tarp dviejų pasaulių, Tanijau? Veikiau tarp dviejų kerštų. Vienas – kraujo, kitas – paniekos. Plėšomas į dvi puses, jis nejudėjo iš vietos, liko Famagustoje, šalia Tamaros. Susipynė jų svajonės ir jų kūnai. Tamara buvo jo paklydimų draugė, jo svetimšalė sesuo.

Tanijas tuo metu nesiliovė laukęs sugrįžtant šventojo tėvo Stoltono. Bet laišką iš jo jaunuolis gavo tik vasaros pradžioje, per poną Ovsepianą, ir sužinojo, kad jo globėjas būtinai užsuks į Kiprą su juo pasimatyti. Po trijų mėnesių pastorius atvyko į salą. Į Limasolį. Perspėtas vertėjo, Tanijas nuvažiavo su juo susitikti. Buvo 1840 metų spalio 15 diena. Po trijų savaičių Tanijas-*kiškas* tapo legendiniu asmeniu. Trumpos epopėjos veikėju, mįslės herojumi.

Pirmiausia įvyko susitikimas Limasolyje, dideliame dvare ant jūros kranto, vieno britų pirklio namuose. Pažiūrėjus iš išorės, tai buvo ramybės oazė. Bet jų vidus knibždėjo labiau nei karavansarajaus. Jūreiviai, karininkai raguotomis kepurėmis, batai, gėrimai. Prisiminęs kai kurias skaitytas anglų pjeses, Tanijas pamanė per klaidą patekęs į teatro užkulisius per patį repeticijos įkarštį.

Jis buvo nuvestas į prirūkytą, bet ramų kabinetą. Ten prie ovalinio stalo sėdėjo pastorius drauge su kitais šešiais asmenimis. Visi vilkėjo europietiškais drabužiais, nors vienas akivaizdžiai buvo aukšto rango otomanas. Tanijas greitai suprato, jog tai valstybių akredituoti emisarai.

Stoltonas pašoko nuo kėdės, pribėgo prie jo ir tėviškai apkabino. Diplomatai palinksėjo atvykėliui galvomis ir vėl ėmė kalbėtis tylesniais balsais, smarkiau papsėdami pypkėmis. Tik vienas atsistojo plačiai šypsodamasis ir ištiesė ranką.

Po keleto akimirkų Tanijas jį atpažino. Vyriškis buvo užsiauginęs tankią rudą barzdą, beje, truputį netvarkingą, kuri nesiderino su elegantiška apranga. Ričardas Vudas. Tas, kurį kaimiečiai ryžtingai pavadino Anglijos konsulu, kai jis juo dar nebuvo, užtat vėliau tapo daug aukštesniu asmeniu, anglų politikos kūrėju, virtuozišku agentu, Kalnų „Baironu“, nematomu sukilėlių vadu, tiekiančiu jiems auksą, ginklus ir pažadus.

Tanijas nebuvo matęs Ričardo Vudo nuo tos dienos, kai jis lankėsi Kfarijabdos pilyje su dovanomis ir kai įteikė jam sidabrinę rašyklinę, o Raadui – šautuvą.

– Mes jau buvome susitikę prieš ketvertą ar penketą metų...

– Žinoma, – mandagiai atsakė Tanijas.

Bet jo žvilgsnį aptraukė neaiškūs vaizdai.

– Mano vizitas mūsų jaunojo draugo kaime liks nuostabiausias prisiminimas apie pirmąjį mano apsilankymą Kalnuose.

Šis paaiškinimas buvo skirtas Vudo kolegoms ir pasakytas prancūziškai – tarp diplomatų, be abejonės, tai buvo įprastas daiktas, bet paradoksalus šiomis aplinkybėmis, nes iš visų Europos valstybių tik Prancūzija nebuvo atstovaujama.

„Ką Stoltonas veikia tarp šių žmonių? – klausė savęs Tanijas. – Ir kodėl norėjo susitikti su juo jų akivaizdoje?“ Jis tikėjosi, kad globėjas nusives jį į šalį ir paaiškins. Bet mažumėlę pasivaikščioti po sodo alėjas jam pasiūlė Vudas.

Peizažas buvo palankus jų pokalbiui. Ligi pat jūros dviem kariškomis eilėmis rikiavosi palmės, tarp žalios vejos ir mėlynės nebuvo jokios rusvos juostos.

– Jūs žinote, kad britų laivai stovi Beiruto reide ir turi įsakymą bombarduoti miesto įtvirtinimus kiekvieną sykį, kai tik reikės. Kiti laivai atgabeno į krantą, prie Nar el Kalbo, britų, austrų ir turkų junginius. Tikėjomės, kad vicekaralius Muchamedas Ali supras mūsų perspėjimus, bet, regis, jis į juos rimtai nežiūri arba mano galėsiąs mums pasipriešinti. Jis klysta, ir prancūzai neatskubės jam į pagalbą.

Vudas kalbėjo angliškai, tačiau vietovardžius tarė su kalniečių akcentu.

– Pirmiausia paminėjau karines operacijas, vykdomas šiuo metu. Bet svarbios ne tik jos. Valstybių veiksmai turi daug kitų aspektų, juridinių ir diplomatinių, dėl kurių reikėjo smulkmeniškai derėtis ilgus mėnesius. Vienas šių aspektų liečia jus, Tanijau.

Jaunuolis sutikimo ženklan nedrįso ištarti nė žodžio, bijojo, kad tai nebūtų tik sapnas ir kad jis nepabustų nesulaukęs pabaigos.

– Šiuo metu esame numatę užduotį, ir reikia pasakyti, ne pačią lengviausią, dėl kurios su mumis turi būti Kalnų sūnus, kad tam tikroje vietoje suvaidintų tam tikrą vaidmenį. Atleiskite už tokias mįslingas kalbas, bet pažadu viską paaiškinti plačiau, kai išplauksime į jūrą. Svarbiausia, norėjau jums pasakyti, jog pasirinkome jus. Taip jau atsitiko, kad jūs mokate mūsų kalbą, be to, mudu su pastorium jus pažįstame ir vertiname. Pagaliau per atsitiktinumą jūs atsidūrėte Kipre, mūsų kelyje...

Neslėpsiu, kad abejojau. Ne dėl patriarcho nužudymo, visi žino, kad jūs nekaltas. Dėl jūsų tėvo likimo. Tai, ką jums teks atlikti, neprieštarauja teisėtam norui... tarkim, atsilyginti. Bet misijos laikotarpiu privalėsite užmiršti asmenines skriaudas. Ar galite man tai pažadėti? O jeigu taip, tai ar esate pasirengęs vykti su mumis?

Tanijas sutiko, linksėdamas galva ir mirksėdamas akimis. Vudas padavė jam ranką, ir jie patvirtino sutartį, vyriškai paspaudę delnus.

– Dabar turiu jums pasakyti, kad pastorius dvejoja. Kai grįšime į kabinetą, jis norės su jumis pasikalbėti atskirai ir paprašys gerai pagalvoti prieš įsipareigojant. Ar manote galįs mane užtikrinti, kad pagalvojęs nepakeisite sprendimo?

Tanijui toks klausimas pasirodė juokingas, tad jis nuoširdžiai nusikvatojo, o airis taip pat.

– Vykstu su jumis, – galiausiai pasakė jaunuolis, nustojęs juoktis ir šypsotis, kad suteiktų savo sprendimui šiokio tokio iškilmingumo.

– Aš džiaugiuosi. Bet reikia pasakyti, nė kiek nesistebiu. Išmokau pažinti Kalnus ir jo gyventojus.

Narsuolis išplauks po dviejų valandų. Jei turite Famagustoje kokių reikalų ar neapmokėtų sąskaitų, pasakykite man, ir mūsų draugas Ovsepianas ką nors pasiųs visko sutvarkyti.

Tanijui nereikėjo už nieką atsilyginti, už nieką sumokėti. Visus pinigus jis nuolat nešiojosi dirže, o už kambarį kas savaitę atsiskaitydavo iš anksto. Liko tik Tamara. Jis pažadėjo išvykti drauge su ja, o štai dabar išplaukia netikėtai, net neatsisveikinęs. Bet vertėjas negalėjo to padaryti.

Jaunuolis prisiekė artimiausiomis dienomis užsukti į Famagustos užvažiuojamuosius namus, užlipti į paskutinį aukštą ir dukart, o paskui dar dukart sausai pabelsti į duris... Ar ji jam atidarys?

Tuo metu, gal net tą pačią dieną, kai Limasolyje vyko susirinkimas, gaisras suniokojo didelį pušyną ir apie trisdešimt namų, esančių mano kaimo ir kitų gyvenviečių pakraštyje. Vienu tarpu net grėsė pavojus piliai ir Rukozas susiruošė ją palikti, bet staiga pakilo pietvakarių vėjas ir nukreipė ugnį į jau išdegintas žemes.

Ligi šių dienų išliko niūrus gaisro liudininkas – kalvos šlaitas, kur daugiau niekada neišdygo joks augalėlis. Be to, knygose ir žmonių atmintyje išlikę ginčo atgarsiai.

Kaime visada girdėdavau kalbant apie didžiulį gaisrą, kuris siautėjo „kitados“, „labai seniai“, ir tik mėgindamas atkurti Tanijo istoriją, sužinojau jo datą ir aplinkybes.

Visą rugsėjo mėnesį kai kurie Kfarijabdos jaunuoliai, išėję partizanauti per ginklų rinkimą, rengė įžūlius išpuolius į kaimą. Vieni buvo sugrįžę pasiimti iš artimųjų maisto, o du ar trys net išdrįso pasipuikauti Blatoje, priešais bažnyčią.

Beveik visuose Kalnuose egiptiečių būriai dabar buvo pasiruošę gintis, o kartais net trauktis, tačiau Kfarijabdoje ir jo apylinkėse komendantas Adelis efendis sugebėjo išlaikyti valdžią savo rankose. Ir nusprendė suvesti sąskaitas su nepaklusniaisiais. Kareiviai įsiveržė į mišką. Partizanai iššovė keletą šūvių tankiausioje vietoje, ir būrys nubėgo ton pusėn.

Sukilėlių tebuvo kokių penkiolika, bet jie stovėjo įvairiuose taškuose ir, gavę sutartą signalą, uždegė keliolika laužų ir užtvėrė visus išėjimus. Ugnis labai greitai išplito po sausus krūmus ir apėmė medžius. Kadangi guitynės vyko dienos šviesoje, kareiviai sugaišo nemaža laiko, kol pastebėjo liepsnas. Kai jie susigriebė įkliuvę į spąstus, juos buvo apsupusi ugnies siena.

Gaisras slinko į miško vidurį ir į išorę, kaimo link. Iš Kfarijabdos žmonės spėjo pabėgti, bet į kai kurias gretimas gyvenvietes, į vienkiemius liepsnos įsiveržė iš visų pusių. Pasak vienuolio Elijo *Kronikos,* žuvo apie penkiasdešimt gyventojų ir apie trisdešimt kareivių. Po gaisro įsiplieskė ginčas. Ar sukilėliai, statydami žabangas okupantų armijai, turėjo teisę nepaisyti kaimiečių gyvybės, jų namų ir net brangiojo miško? Ar penkiolika jaunų *fratijų* buvo didvyriai? Drąsūs rezistentai? Ar kvaili mušeikos? Be abejonės, jie buvo ir tas, ir tas – nusikaltėliai rezistentai, neatsakingi didvyriai...

Pasakojama, esą ugnis siautėjusi keturias dienas, o po dviejų savaičių juodas debesis dar rodė, kur įvyko drama.

Gaisrą galėjai matyti iš toli, suprantama, jis buvo matomas ir iš pakrantėje patruliuojančių anglų laivų. Tai tikras daiktas, nes kaimiečiai aiškiai matė jos didenybės laivus ir prieš keletą dienų girdėjo, kaip jie iš patrankų šaudė į Beiruto įtvirtinimus, kuriuos Egipto vicekaraliaus vardu gynė Suleimanas paša Prancūzas, kitaip sakant, de Sevas.

Ar Tanijas galėjo matyti tuos dūmus? Nemanau, nes *Narsuolis* tikriausiai plaukė tiesiai į Saidą, kuri yra daug piečiau nei Kfarijabda. Iš asmenų, susirinkusių Limasolyje, laive buvo tik anglų atstovai, Vudas ir otomanas su savo palydomis; kiti diplomatai išvyko kitomis kryptimis. Pastorius Stoltonas po ilgo pokalbio su globotiniu sėdo į kitą britų laivą, plaukiantį į Beirutą, norėdamas pasiekti Sahlainą tiesesniu keliu; jis skubėjo grįžti į savo mokyklą ir pradėti pamokas po metų pertraukos.

Vudas palaukė, kol jie išplaukė į atvirą jūrą, ir tik tada papasakojo Tanijui, kokia misija jam skirta.

– Turime nuvykti į Beit ad Dino rūmus ir susitikti su emyru.

Jaunuoliui pakirto kojas. Bet jo veidas liko ramus, jis tylėjo ir atidžiai klausėsi.

– Vyriausybės nusprendė, kad emyras turės atsisakyti valdžios. Nebent sutiktų nutraukti ryšius su egiptiečiais ir prisijungti prie koalicijos. Bet tai nelabai tikėtina, mes atsargiai apsiklausinėjome. Taigi mums teks pranešti jam apie atleidimą ir mūsų sprendimą jį ištremti.

– Kur?

– Šiuo klausimu jis turės tarti savo žodį. Jūs leisite jam pasirinkti. Savaime suprantama, tam tikrose ribose...

Tanijas nebuvo įsitikinęs, ar gerai suprato. Ar Vudas tikrai pasakė „jūs“?

– Valstybių atstovai susitarė, kad sprendimą emyrui turi perduoti vienas iš jo valdinių. Verčiau krikščionis, kaip ir jis, kad nebūtų įžeistas jo jautrumas. Liko tik pasirinkti asmenį...

Imkite, čia tekstas, kurį jums reikės išversti. Paskui perskaityti jo akivaizdoje.

Tanijas nuėjo pasivaikščioti po denį vienas, atstatęs veidą vėjui.

Kokį keistą pokštą likimas jam vėl iškrėtė? Jis, pabėgęs iš šalies nuo baisiojo emyro, jis, kurio tėvas tirono įsakymu buvo pasmerktas myriop, vyksta į Beit ad Dino rūmus su juo susitikti ir pranešti apie ištrėmimą! Jis, Tanijas, devyniolikmetis jaunuolis, turės stoti prieš emyrą, emyrą ilga žila barzda ir tankiais antakiais, emyrą, jau pusė amžiaus verčiantį drebėti visus Kalnų žmones, valstiečius ir šeichus, ir pasakyti: „Man pavesta išvyti jus iš šių rūmų!“

„Aš jau virpu čia, anglų laive. Tai ką darysiu atsidūręs priešais jį?“

Kai laivas prisišvartavo Saidoje, ten tvyrojo visiška netvarka. Egiptiečių palikto miesto dar nebuvo okupavę jų priešininkai. Turgūs nedirbo, nes buvo bijomasi plėšimų, žmonės retai iškeldavo koją į gatves. *Narsuolio* atplaukimą visi laikė svarbiausiu įvykiu. Išeiviai iš užsienio šalių su savo konsulais, turbanuoti pareigūnai, valdžios likučiai ir daugybė gyventojų susirinko pasitikti delegacijos. Kai turkų diplomatas paaiškino, kad atvyko ne paimti miesto į savo rankas, o tik užsuko pakeliui į Beit ad Diną, jo pašnekovai atrodė nusivylę.

Pro minios akis neprasprūdo žilaplaukis jaunuolis, iš visa ko sprendžiant, šio krašto sūnus, juoba kad jis ėjo tarp valstybių atstovų iškelta galva, kaip lygus su lygiais. Žmonės pamanė, jog tai sukilėlių vadas, o dėl jaunystės tik dar labiau juo žavėjosi.

Atvykėliai išsilaipino Saidoje po vidurdienio ir čia pernakvojo anglų konsulato įgaliotinio rezidencijoje ant kalvos, iškilusios virš miesto ir jūrų citadelės. Vudo prašymu Tanijui buvo parūpinti nauji drabužiai, kokius paprastai dėvi žymūs šalies žmonės, – kelnės, balti šilkiniai marškiniai, raudona siuvinėta liemenė, žemės spalvos kepurė, bet su juodu šaliku, apvyniojamu aplinkui.

Rytojaus dieną pakrantės keliu jie nuvažiavo iki Damūro upės, kur pailsėjo ir pakeitė arklius, o paskui kalnų takais leidosi į Beit ad Diną.

IV

Emyro rūmuose buvo juntamas žlugimas. Arkados dvelkė didingu šalčiu, mulai skabė aukštus sodo medžius. Lankytojai pasirodydavo retai, koridoriai buvo tylūs. Delegaciją pasitiko aukšti emyro *divano* pareigūnai. Jie elgėsi mandagiai, kaip mokėjo elgtis su valstybių atstovais, bet buvo orūs ir liūdni.

Tanijui susidarė įspūdis, kad jie jo nemato. Niekas į jį nesikreipė, niekas nepaprašė eiti kartu. Bet kai jis nusekė paskui Ričardą Vudą, niekas neliepė pasilikti. Abu jo bendrakeleiviai tarpais persimesdavo žvilgsniu arba žodžiu. Su juo – nieko. Tanijui dingojosi, kad jie taip pat jį ignoruoja. Gal jam reikėjo apsirengti kitaip, europietiškai. Dabar jis jautėsi kaip nesavas su kalniečių drapanomis, kokias visada nešiojo ir kokias vilkėjo tiek kelyje sutiktų žmonių. Bet argi jo vaidmuo vyriausybių delegacijoje nereikalavo, kad jis atrodytų kaip šio krašto gyventojas ir kalbėtų čionykšte kalba?

Turkų pasiuntinys ėjo priekyje, ir jam buvo rodoma baiminga pagarba; prieš tai sultonai valdė Kalnus daugiau nei tris amžius, ir nors Egipto vicekaralius juos kuriam laikui išstūmė, jie, regis, vėl buvo beatgauną valdžią; klausydamasis „saliamaleikumų“, kuriais buvo sutinkamas šis vyras, negalėjai tuo abejoti.

Tačiau ir kitas emisaras buvo ne mažiau garbstomas. Į Angliją visi žiūrėjo kaip į pirmąją valstybę, be to, Vudas taip pat turėjo prestižą.

Aukštas rūmų pareigūnas, nuo pat priebučio ėjęs greta turko, pakvietė jį į savo kabinetą išgerti kavos, kol emyras pasiruoš juos priimti. Kitas pareigūnas lygiai taip pat į savo kabinetą pakvietė

Vudą. Abu vyrai dingo beveik tuo pačiu metu. Tanijas stovėjo kaip įbestas. Sunerimęs, paniuręs, sutrikęs. Tada trečias pareigūnas, žemesnio rango, bet nesvarbu, paprašė jaunuolį sekti paskui jį. Pamalonintas, kad pirmą sykį kažkas susidomėjo ir juo, Tanijas nusekė koridorium įkandin vyriškio ir netrukus atsidūrė mažame kabinete vienas su karštu puodeliu rankoje.

Manydamas, jog tai įprastinė oficialių vizitų procedūra, jis ėmė gurkšnoti kavą garsiai siurbčiodamas, kaip daro kaimiečiai, bet staiga vidun įžengė asmuo, kurį susitikti jis bijojo labiausiai. Salumas.

Tanijas pašoko, išliedamas pusę kavos. Jis buvo bepuoląs lėkti koridoriais ir šaukti: „Pone Vudai, pone Vudai!“ – tarsi norėdamas pabusti iš košmaro. Bet apimtas siaubo ar saugodamas orumą, nė nesukrutėjo.

Salumas išsišiepė katiniška šypsena.

– Pagaliau nusprendei palikti savo salą ir grįžti į mūsų gražiąją šalį.

Tanijas mindžikavo nuo vienos kojos ant kitos. Gal jis taip pat įkliuvo į spąstus?

– Vargšas tavo tėvas! Jis stovėjo toje pačioje vietoje, kur tu dabar. Ir aš liepiau jam atnešti kavos, tokios kaip ta, kurią tu geri.

Tanijui pakirto kojas. Visa tai negalėjo būti tikrovė. Valstybių delegatai, anglų laivas, priėmimo komitetas Saidoje – juk jie nesurengė šitos mizanscenos vien norėdami jį sučiupti! Juokinga, jis tai žinojo ir kartojo sau. Bet vis tiek bijojo, jam kaleno dantys, temo protas.

– Sėskis, – tarė Salumas.

Tanijas sunkiai atsisėdo. Ir tik tada pažvelgė į duris. Jas saugojo kareivis, jis nebūtų leidęs jam išeiti.

Tanijui vos spėjus atsisėsti, Salumas, nieko nepaaiškinęs, išėjo pro vieninteles duris ir pro jas įžengė antras kareivis, sakytum čia esančiojo brolis dvynys: tokiais pačiais ūsais, tokio paties stoto, o prie diržo kabojo toks pat durklas nuogu smaigaliu.

Tanijo žvilgsnis valandėlę sustojo ties ginklu. Paskui jis įsikišo ranką į liemenės vidų, norėdamas išsitraukti tekstą, kurį buvo kruopščiai išvertęs laive ir kurį netrukus turėjo „padeklamuoti“. Jis pasirausė po kišenę. Pasirausė dar. Tada atsistojo. Apsičiupinėjo krūtinę, šonus, nugarą, kojas ligi pat kulnų. Dokumento – nė padujų.

Tanijas kone pamišo. Sakytum tas popierius darė jo misiją realią, o jam dingus ji tapo iliuzine. Tada jis pasiuto keiktis, sukinėtis aplinkui, sagstytis sagas. Kareiviai žiūrėjo į jį, susidėję delnus ant plačių diržų.

Paskui atsivėrė durys ir sugrįžo Salumas, nešinas pageltusiu, suvyniotu ir perrištu popierium.

– Radau jį ant žemės koridoriuje, tu jį pametei.

Tanijas staigiai ištiesė ranką. Šiuo vaikišku judesiu jis pagavo saują oro ir nusipelnė niekinamo žvilgsnio. Kaip jis galėjo pamesti dokumentą! O gal Salumas savo paslaugoms turėjo ilgapirščių agentų?

– Buvau pas emyrą. Pasakiau jam, kas tu ir kokiomis aplinkybėmis mudu susipažinome. Jis atsakė: patriarcho žudikas nubaustas kaip pridera, ir mes nebejaučiame priešiškumo nusikaltėlio šeimai. Perduok tam jaunuoliui, kad jis galės išeiti iš pilies laisvas, kaip ir įėjo.

Galbūt Tanijas klydo, o gal ir ne, bet tarėsi supratęs, kad Salumas norėjo jį suimti, tačiau šeimininkas neleido.

– Mūsų emyras pamatė šį tekstą mano rankose. Manau, tu jį išvertei ir turėsi perskaityti jo akivaizdoje.

Tanijas linktelėjo džiaugdamasis, kad į jį vėl žiūrima ne kaip į nusikaltėlio sūnų, o kaip į delegacijos narį.

– Galbūt mums reikėtų eiti į tą susirinkimą, – tarė jaunuolis, taisydamasis kepurę ir žengdamas durų link.

Kareiviai nepasitraukė į šalį jo praleisti, o Salumas tebelaikė popierių rankoje.

– Mūsų emyrui nepatinka viena frazė. Pažadėjau ją pakeisti.

– Apie tai reikia kalbėti su ponu Vudu.

Salumas neklausė pastabos. Jis nuėjo prie rašomojo stalo, atsisėdo ant pagalvėlės ir išvyniojo dokumentą.

– Ar tau neatrodo, kad formuluotė „jis turės būti ištremtas“ truputėlį sausoka?

– Šis tekstas ne mano, – primygtinai pakartojo jaunuolis, – aš jį tik išverčiau.

– Mūsų emyrui svarbūs tik tie žodžiai, kuriuos išgirs iš tavo lūpų. Jei mažumėlę pakeisi tekstą, jis bus tau dėkingas. Kitaip už nieką neatsakau.

Abu kareiviai krenkštelėjo vienu sykiu.

– Eikš, sėskis šalia manęs, Tanijau, bus patogiau rašyti.

Vaikinas pakluso, net nesipriešino, kai jam į ranką buvo įsprausta plunksna.

– Po „jis turės būti ištremtas“ pridursi „į pasirinktą šalį“.

Tanijas turėjo sutikti.

Kai jis rašė paskutinį žodį, Salumas paplojo jam per petį.

– Pamatysi, anglas net nepastebės.

Tada jis liepė kareiviams nuvesti jį į emyro prieškambarį. Tenai įžengė suirzęs Vudas.

– Kur buvote dingęs, Tanijau? Mes jūsų laukiame.

Ir tylesniu balsu pridūrė:

– Jau svarsčiau, ar tik jie neįkišo jūsų į kokį kalėjimą!

– Aš sutikau pažįstamą.

– Atrodote sukrėstas. Ar bent spėjote perskaityti tekstą?

Tanijas nešėsi popierių užsikišęs už diržo kaip kareiviai durklą. Jo viršus buvo apvalus it rankovė, kurią jis laikė suėmęs kaire ranka. O apačia buvo suspausta.

– Jums reikės drąsos perskaityti jį tam velnio seniui girdint. Nė akimirkos neužmirškite, kad jis nugalėtas ir kad kreipiatės į jį nugalėtojų vardu. Jei jam ką nors jausite, tai tebūnie gailestis. Ne baimė ar neapykanta. Tik gailestis.

Padrąsintas šių žodžių, Tanijas tvirtesniu žingsniu žengė į *medžlisą,* erdvią skliautuotą salę, kurios sienos buvo išdažytos ryškiomis spalvomis ir išmargintos plačiomis, horizontaliomis, mėlynomis, baltomis ir rusvomis juostomis. Emyras sėdėjo ant mažytės pakylos, parietęs po savimi kojas, ir rūkė ilgą pypkę, kurios galva gulėjo sidabriniame padėkle ant žemės. Vudas, paskui Tanijas, paskui turkų emisaras iš tolo jį pasveikino, pirštais palietę kaktą, tada prisidėję ranką prie širdies ir linktelėję.

Kalnų šeimininkas atsakė tokiu pačiu judesiu. Jis ėjo septyniasdešimt ketvirtuosius gyvenimo ir penkiasdešimt pirmuosius valdymo metus. Tačiau nei jo bruožai, nei kalba neišdavė nuovargio. Jis ženklu pakvietė diplomatus sėstis ant dviejų taburečių, šia proga pastatytų priešais jį. Paskui atsainiu mostu parodė Tanijui kilimą prie kojų, tarp savęs ir brito. Jaunuolis neturėjo kitos išeities, kaip tik ant jo atsiklaupti; galiūno žvilgsnyje, dar įdėmiai švytinčiame po tankiais antakiais, jis matė šaltą atšiaurumą; galbūt emyras pyko, kad jaunuolis pasveikino jį iš tolo, stovėdamas, kaip užsienio pareigūnai, užuot pabučiavęs ranką, kaip daro šio krašto žmonės.

Tanijas susirūpinęs atsigręžė į Vudą, bet šis jį nuramino linktelėjęs galva.

Po virtinės mandagumo formulių britas ėmėsi reikalo esmės. Iš pradžių jis kalbėjo arabiškai, krašto dialektu. Tačiau emyras palenkė galvą, ištempė ausis, prisimerkė. Vudas susigriebė, kad jo tartis nesuprantama; tuojau pat, be jokio perėjimo, tik negarsiai kostelėjęs, jis prabilo angliškai. Tanijas susizgribo turįs versti.

– Valstybių atstovai ilgai tarėsi dėl Kalnų ir jų ateities. Visi vertina tvarką ir klestėjimą, kurį išmintingas jūsų aukštybės valdymas užtikrino šiam kraštui daugelį metų. Tačiau jie išreiškė nepritarimą paramai, kurią jūsų seralis suteikė Egipto vicekaraliaus sumanymams. Bet jeigu, net ir taip pavėluotai, ryžtingai stotumėte Otomanų imperijos pusėn ir sutiktumėte su valstybių nutarimais, mes būtume pasirengę vėl pareikšti jums pasitikėjimą ir palaikyti jūsų valdžią.

Tanijas tikėjosi, jog emyrą paguos tai, kad jam dar praveriamos durys, pro kurias galėtų išeiti. Bet kai išvertė paskutinę frazę, jo akyse pamatė didesnę neviltį nei ką tik įėjęs, kai Kalnų šeimininkas manė, kad jo likimas jau nulemtas ir jis neturi kito pasirinkimo, tik tremties vietą.

Jis įdėmiai pažvelgė į Taniją, ir šis nuleido akis.

– Kiek tau metų, jaunuoli?

– Devyniolika.

– Trys mano vaikaičiai maždaug tokio pat amžiaus, ir visi jie laikomi pašos stovykloje, kaip ir daugelis kitų mano šeimos narių.

Emyras kalbėjo tyliai, lyg atskleisdamas kokią paslaptį. Bet vis tiek davė ženklą išversti šiuos žodžius. Tanijas išvertė. Vudas klausėsi linksėdamas galva, o turkų emisaras buvo abejingas.

Emyras kalbėjo toliau garsesniu balsu:

– Kalnai gyveno tvarkingai ir klestėjo, kai aplink juos buvo taika. Bet kai didžiūnai kaunasi su didžiūnais, mes nebegalime nieko spręsti. Tada mėginame nuramdyti vienų ambicijas ir išvengti kitų kenkimo. Jau septyneri metai pašos pajėgos pasklidusios po visą šalį, aplink šiuos rūmus, o kartais net ir juose. Kai kada mano valdžia nesiekė toliau nei šis kilimas, ant kurio esu pasidėjęs kojas. Visą laiką stengiausi apsaugoti šiuos namus, kad tądien, kai baigsis didžiūnų karas, garbingi žmonės, tokie kaip jūs, šiuose Kalnuose rastų su kuo pasikalbėti... Atrodo, jums to neužtenka.

Baisias akis suvilgė ašara, Tanijas ją pamatė, ir jo žvilgsnis taip pat apsitraukė migla. Argi Vudas neleido jausti gailesčio? Tačiau jis nemanė galįs tuo piktnaudžiauti...

Emyras pirmą kartą patraukė ilgą pypkę, paskui išpūtė dūmus į aukštas lubas.

– Aš galiu pasiskelbti esąs neutralus šiame konflikte, kuris jau baigiasi, galiu paprašyti valdinius netrukdyti valstybių veiklai. Ir melstis, kad Aukščiausiasis duotų ilgą gyvenimą mūsų valdovui sultonui.

Vudas, regis, susidomėjo taip išsakytu kompromisu. Jis pasitarė su turku, bet šis papurtė galvą ir šiurkščiu tonu arabiškai atkirto:

– Net Egipto paša pasiruošęs melstis už ilgą mūsų valdovo gyvenimą! Ne laikas delsti! Emyras buvo nusistatęs prieš mus septynerius metus, ir dabar mažų mažiausiai turėtų priimti mums palankų sprendimą per septynias dienas. Argi prašome per daug norėdami, kad jis atšauktų savo žmones iš egiptiečių stovyklos ir pastatytų juos po mūsų vėliava?

– Mano vaikaičiai dabar būtų čia, su mumis, jei galėtų išeiti kur panorėję.

Emyras bejėgiškai numojo ranka, ir Vudas nusprendė, kad ši kalba baigta.

– Kadangi jo aukštybė negali patenkinti mūsų reikalavimų, bijau, jog būsime priversti paskelbti jam valstybių valią. Mūsų jaunasis draugas ją išvertė ir yra įpareigotas perskaityti.

Tanijui pasirodė, kad reikia atsistoti deklamuotojo poza ir nutaisyti deklamuotojo balsą.

– Valstybių atstovai... susirinkę Londone, paskui Istanbule... viską išnagrinėję nutarė... turės būti ištremtas...

Priėjęs ginčytiną frazę, Tanijas valandėlę, trumputę valandėlę suabejojo. Bet galop perskaitė pataisą, pasiūlytą Salumo.

Išgirdęs „į pasirinktą šalį“, turkų emisaras pašoko, pažvelgė į Taniją, paskui į Vudą, lyg norėdamas pasakyti, kad jie jį apgavo. Kai dokumentas buvo perskaitytas, jis griežtai paklausė:

– Kur emyras ketina vykti?

– Turiu pagalvoti ir pasitarti su artimaisiais.

– Mano vyriausybė reikalauja, kad šis klausimas būtų išspręstas tuojau pat, be jokių atidėliojimų.

Jausdamas didėjančią įtampą, emyras skubiai atsakė:

– Aš renkuosi Paryžių.

– Apie Paryžių negali būti nė kalbos! Esu tikras, kad ponas Vudas man neprieštaraus.

– Tikrai ne. Sutarta, kad tremties vieta bus ne Prancūzija ir ne Egiptas.

– Tuomet tebūnie Roma, – tarė emyras tokia intonacija, kuri turėjo reikšti, jog tai galutinis kompromisas.

– Bijau, kad tai neįmanoma, – atsiprašė Vudas. – Suprantate, valstybės, kurioms mes atstovaujame, geidautų, kad tai būtų jų teritorija.

– Jei toks jų sprendimas, aš paklūstu.

Jis valandėlę pagalvojo.

– Važiuosiu į Vieną!

– Į Vieną taip pat ne, – pasakė turkas ir atsistojo, tarsi ruošdamasis išeiti. – Mes nugalėtojai, taigi mes ir sprendžiame. Jūs vyksite į Istanbulą, ir ten su jumis bus elgiamasi, kaip dera elgtis su jūsų rango žmogumi.

Jis žengė porą žingsnių durų link.

Istanbulas buvo ta vieta, kurios emyras norėjo žūtbūt išvengti. Salumo manevras ir buvo reikalingas tam, kad jis neatsidurtų pikčiausių priešų rankose. Vėliau, kai viskas aprimtų, jis nuvyktų pabučiuoti sultonui drabužio ir paprašyti atleidimo. Bet jei važiuotų ten tuojau pat, pirmiausia netektų viso savo turto, paskui būtų pasmaugtas.

Emyro žvilgsnyje Tanijas išvydo mirties baimę. Tada jaunuolio protas susijaukė, o gal verčiau reikėtų sakyti, keistai apsivertė. Priešais jį sėdėjo senis, kurio ilga balta barzda, antakiai, lūpos ir visų pirma akys užpildė jo regėjimo lauką, grėsmingas senis, bet šią valandėlę išsigandęs ir beginklis. Ir drauge jaunuolis galvojo apie Džeriją, apie jo veido išraišką neišvengiamos mirties akivaizdoje. Staiga Tanijas pajuto nebežinąs, ar šis senis – tai žmogus, liepęs pakarti jo tėvą, ar toks pat kankinys, ar žmogus, įdavęs virvę budeliui į rankas, ar kitas kaklas, ištiestas į virvę.

Tą aptemimo akimirką emyras pasilenkė prie jo ir dusliai sušnibždėjo:

– Pasakyk ką nors, vaike!

„Ir Kfarijabdos sūnus, – rašoma *Kronikoje,* – klausydamasis pažeminto senio žodžių, nuslopino keršto troškimą, lyg šimtą kartų jau būtų jį patenkinęs, o tada garsiai ištarė: „Jo aukštybė gali vykti į Maltą!“

Kodėl jis prisiminė Maltą? Be abejonės, todėl, kad pastorius Stoltonas, ilgai gyvenęs toje saloje, dažnai apie ją kalbėdavo.

Vudas iškart sutiko su tokiu pasiūlymu, juo labiau kad Malta nuo amžiaus pradžios priklausė britams. Netikėtai užkluptas turkas taip pat neprieštaravo, tik piktai numojo ranka; tokia mintis jo nežavėjo, bet Anglija buvo valstybių koalicijos siela ir jis nedrįso veltis į konfliktą, už kurį jam paskui prikaišiotų įtakingi asmenys.

„Emyras neparodė palengvėjimo iš baimės, kad sultono pasiuntinys nepakeistų nuomonės, bet jo žvilgsnis, nukreiptas į Kfarijabdos sūnų, buvo kupinas nuostabos ir dėkingumo“.

PASKUTINIS VINGIS

Nusidėjęs gailestingumu

Tu, Tanijau, vaiko veidu ir šešių tūkstančių metų senio galva.
Tu perbridai kraujo ir purvo upes, bet likai be dėmelės.
Tu suvilgei kūną moters kūne, bet judu išsiskyrėte nekalti.
Dabar tavo likimas išsisprendė, pagaliau prasideda gyvenimas.
Nusileisk nuo savo uolos ir pasinerk į jūrą, kad tavo oda prisigertų druskos skonio!

Naderas,
Mulų varovo išmintis

I

„Užuot paskutinę akimirką nukreipęs ginklus į savo egiptietį globėją, emyras išvyko tremtin. Šią savaitę jis sėdo į laivą, plaukiantį Malton, drauge su žmona, Hosne Džihana, buvusia verge čerkese, kaip pasakojama, pirkta Konstantinopolio turguje, bet vėliau tapusia visų gerbiama dama; nuversto pareigūno svitą taip pat sudarė apie šimtas kitų jo šeimos narių, vaikų, vaikaičių, patarėjų, sargybinių, tarnų...

Per keistą nesusipratimą, ar veikiau tam tikrą pagyrūnišką perdėjimą, kuriuo rytiečiai nesibodi, Tanijui buvo priskirtas iškiliausias, koks tik gali būti, vaidmuo: neva jis išvijęs iš šalies emyrą, kilniai dovanodamas jam gyvybę, tarsi Europos valstybės ir Otomanų imperija su savo ginklais, laivynais, diplomatais ir agentais būtų buvusios tik kuklios statistės geležinėje teatro rankoje, kuri valdė Kfarijabdos vunderkindą ir despotą, pasmerkusį jo tėvą.

Šios fantazijos taip paplitusios visuose sluoksniuose, ir krikščionių, ir drūzų, kad mano globotinio šlovės spinduliai nušvietė ir mane, jo auklėtoją. Žmonės kasdien ateina manęs pasveikinti, kad sugebėjau savo sode išauginti tokią retą gėlę. Aš priimu sveikinimus, nemėgindamas neigti tokios faktų interpretacijos, ir reikia pasakyti, mudu su ponia Stolton jaučiamės pamaloninti...“

Taip rašė pastorius savo užrašų knygoje 1840 metų lapkričio 2 dieną, o rytojaus dieną pridūrė:

„...Kai emyras Saidoje sėdo į tą patį laivą, kuriuo buvo atplaukęs ponas Vudas ir Tanijas, jaunuolis važiavo keliu į Kfarijabdą, kiekviename kaime sveikinamas audringos minios, kuri suplūdo pamatyti didvyrio, aplaistyti jo rožių vandeniu, apibarstyti ryžiais, kaip jaunavedžio, paliesti jo rankų ir, jei kas galėjo prieiti pakankamai arti, žilų plaukų, lyg jie būtų buvę aiškiausias ženklas, išpranašavęs stebuklą, įvykusį jam tarpininkaujant.

Jaunuolis neprieštaravo, jis buvo tylus ir nepatiklus, akivaizdžiai suglumęs dėl neregėtų malonių, kuriomis Apvaizda jį apipylė, ir palaimingai šypsojosi, kaip miegantysis, svarstantis, kada bus pažadintas ir sugrąžintas į pasaulio tikrovę...

Ar po tokios staigios šlovės šiai trapiai būtybei dar lieka nors šiek tiek vietos kasdieniame gyvenime, kurį jam, atrodo, buvo nulėmusi kilmė?“

Atvykęs į savo kaimo aikštę, kaip ir kitur, pasveikintas šūksniais ir paskelbtas didvyriu, Tanijas ant pečių buvo nuneštas į pilį ir per jėgą pasodintas į krėslą, kuriame kitados sėdėjo šeichas, o neseniai – uzurpatorius. Jis norėjo valandėlę pabūti vienas su motina ir iš jos lūpų išgirsti apie kančias, kurias ji patyrė. Bet vietoj to buvo priverstas klausytis išsyk tūkstančio skundų, tūkstančio dejonių. Paskui kaimiečiai jį paskyrė aukščiausiuoju teisėju ir pavedė spręsti išdavikų likimą. Jie nežinojo, kur šeichas. Anot vienų, jis kalįs Vadi el Taimo citadelėje, prie Hermono kalno, anot kitų – miręs nelaisvėje. Jam nesant kas už dienos didvyrį buvo vertesnis užimti jo vietą?

Nors Lamijos sūnus buvo gerokai išsekęs, tačiau neliko abejingas tokiai garbei. Jeigu Apvaizda leidžia atsirevanšuoti už praeitį, tai kodėl jis turėtų jos nepaisyti? Atsisėdęs ant šeicho pagalvėlės, Tanijas ėmė mėgdžioti lėtus, didingus šeicho judesius, griežtus žodžius, tiesius žvilgsnius. Jis net pradėjo manyti, jog neatsitiktinai gimė pilyje, ir klausė savęs, ar vieną dieną galės palikti šią vietą ir ištirpti minioje... Ūmai šita minia prasiskyrė ir prie didvyrio kojų buvo numestas grandinėmis sukaustytas žmogus ištinusiu, sudraskytu veidu, užrištomis akimis. Rukozas. Egiptiečiams išvykus, jis mėgino pabėgti, bet sukilėliai jį sugavo. Jis turėjo užmokėti už visus kaimo patirtus išbandymus, už visus žuvusiuosius, taip pat ir per gaisrą, už plėšimus per ginklų rinkimą, už šeicho žeminimą, už daugybę kitų represijų, tokių akivaizdžių, kad net nevertėjo tirti bylos. Tanijui tereikėjo paskelbti nuosprendį, kuris būtų buvęs tučtuojau įvykdytas.

Rukozas ėmė garsiai rypuoti, ir didvyris, netekęs kantrybės, sušuko:

– Nutilk, arba užmušiu tave savomis rankomis!

Rukozas iškart užsičiaupė. Tanijas sulaukė ovacijų. Bet pajuto ne pasitenkinimą, o skausmą, tarsi po krūtine būtų atsivėrusi žaizda. Jis baisiai nervinosi todėl, kad nepajėgė paskelbti nuosprendžio, o Rukozas savo dejonėmis metė jam iššūkį.

Žmonės laukė. Jie šnibždėjosi: „Tylos! Kalbės Tanijas! Paklausykime!“

Jis dar svarstė, ką pasakyti, bet per susirinkusiuosius vėl nuvilnijo triukšmo ir murmėjimų banga. Į salę įžengė Asma. Pribėgusi ji atsiklaupė nugalėtojui prie kojų, pabučiavo jam ranką ir ėmė maldauti:

– Pasigailėk mūsų, Tanijau!

Dabar jaunuolis kentėjo nuo kiekvieno žodžio, nuo kiekvieno žvilgsnio, nuo kiekvieno išgirsto atodūsio.

Atsisėdęs greta jo, *buna* Butrosas sušnibždėjo tarsi sau pačiam:

– Viešpatie, teaplenkia mane ši taurė!

Tanijas atsigręžė į jį.

– Aš kankinausi ne taip, kai badavau, kad numirčiau!

– Dievas viską mato, sūnau. Neleisk šiems neapykantos apakintiems žmonėms tavęs valdyti, daryk tik tai, dėl ko paskui nereikėtų raudonuoti prieš save ir prieš Kūrėją!

Tada Tanijas atsikrenkštė ir tarė:

– Aš sugrįžau iš už jūrų liepti emyrui išvykti iš šių Kalnų, kurių jis nesugebėjo apsaugoti nuo nelaimių. Tarno nebausiu griežčiau negu pono.

Keletą akimirkų rodėsi, kad jo žodžiai pasiekė tikslą. Susirinkusieji tylėjo, Rukozo duktė karštai bučiavo jam ranką. Jis ją atitraukė mažumėlę suirzęs. Jaunuolis kalbėjo kaip karalius, bent jau pats taip manė. Trumputę valandėlę. Kol nepasipylė akmenys, paleisti iš svaidyklės. Visų pirma jaunųjų sukilėlių, kurie parėjo iš miško su ginklais ir nesidavė sugraudinami.

– Jei leisime Rukozui išvykti su savo auksu, kad susikrautų turtus Egipte ir po dešimties metų grįžtų čionai atkeršyti, būsime bailiai ir kvėšos. Daugelis jo vyrų jau mirė, tai kam gailėtis blogiausiojo? Jis žudė ir dabar privalo išpirkti kaltę. Tegul visi žino, kad tas, kuris nuskriaus šį kaimą, turės už tai užmokėti.

Senas nuomininkas iš salės sušuko:

– Jūs, sukilėliai, padarėte Kfarijabdai daugiau bloga nei šis žmogus. Jūs sudeginot trečdalį kaimo, nužudėt dešimtis žmonių, sunaikinot pušyną. Tai kodėl gi neteisti ir jūsų?

Sumaištis didėjo. Tanijas pradėjo nerimauti, bet tučtuojau suprato, kokios naudos iš to gali gauti.

– Klausykite! Pastaruoju metu buvo nusikaltimų, didelių klaidų, žuvo daug nekaltų žmonių. Jei kiekvienas pradėtų bausti tuos, kurie jį nuskriaudė, dėl kurių kaltės mirė jo artimieji, kaimas nuo to niekada neatsigautų. Jeigu pavedate spręsti man, štai ką aš įsakau: iš Rukozo bus atimtas visas turtas ir panaudotas atlyginti tiems, kurie nukentėjo nuo jo piktadarysčių. Paskui jis bus ištremtas iš šio krašto. Aš krentu iš nuovargio ir einu pailsėti. Jei kas nori užimti šeicho paliktą vietą, tegul užima, aš neprieštarausiu.

Tada iš salės galo prakalbo vyras, kurio niekas nebuvo pastebėjęs. Jis buvo apsivyniojęs galvą languota skara, bet dabar atsidengė veidą.

– Aš esu Katanis, Saido beko sūnus. Laukiau, kol baigsite ginčytis, norėdamas tarti žodį. Jūs nusprendėte ištremti Rukozą už padarytus nusikaltimus. Jūsų valia. Dabar mano eilė jį teisti. Jis nužudė mano tėvą, kuris buvo geras žmogus, todėl prašau atiduoti jį man, kad atsakytų už savo veiksmus.

Tanijas nenorėjo parodyti dvejonių.

– Šis nusikaltėlis jau nubaustas, reikalas baigtas.

– Jūs negalite tvarkytis su mūsų aukomis, kaip tvarkotės su savosiomis. Šis žmogus nužudė mano tėvą, ir aš turiu spręsti, ar jo pasigailėti, ar būti negailestingam.

„Teisėjas“ atsigręžė į kunigą. Šis buvo sutrikęs ne mažiau už jį.

– Tu negali pasakyti jam „ne“. Bet negali ir atiduoti šito žmogaus. Pasistenk laimėti laiko.

Kol jie tarėsi, Saido beko sūnus prasiskynė kelią ir prisidėjo prie jų.

– Jei nuvyktumėte su manimi į Sahlainą, suprastumėt, kad sakau tai, ką privalau sakyti. Negali būti nė kalbos, kad tėvo žudikas liktų nenubaustas. Jei aš jam dovanočiau, mano broliai ir pusbroliai nedovanotų ir mirtinai ant manęs supyktų už tokį atlaidumą. *Buna* Butrosai, juk tu gerai pažinojai mano tėvą, tiesa?

– Aišku, pažinojau ir gerbiau. Jis buvo išmintingiausias ir teisingiausias žmogus!

– Ir aš stengiuosi eiti jo nurodytu keliu. Mano širdyje nėra vietos neapykantai ir nesantaikai. O sprendžiant šį reikalą, noriu jums kai ką patarti. Aš neva paprašiau išduoti man šį žmogų, bet jei jį nužudytų drūzai, liktų nepageidaujamų pėdsakų. Todėl užmirškite, ką pasakiau garsiai, ir klausykite tik proto balso: pasmerkite jį patys, tegul kiekviena bendruomenė baudžia savo nusikaltėlius, tegul drūzai suvedinėja sąskaitas su nusikaltusiais drūzais, o krikščionys – su nusikaltusiais krikščionimis. Paskirkite šiam žmogui egzekuciją, ir aš pasakysiu saviesiems, kad jūsų teisingumas aplenkė mūsiškį. Nužudykite jį šiandien pat, nes aš nesuvaldysiu savo vyrų ligi rytojaus.

Kunigas tarė:

– Katanis bekas neklysta. Man bjauru duoti tokį patarimą, bet net pamaldžiausi valdovai kartais privalo skelbti mirties nuosprendžius. Mūsų netobulame pasaulyje šlykšti bausmė kai kada yra vienintelė teisinga ir išmintinga.

Bunos Butroso žvilgsnis sustojo ties Asma, vis dar tebeklūpančia, paklaikusia, sugniuždyta; jis davė ženklą žmonai, ši priėjusi stipriai suėmė ją už rankos ir nusivedė. Gal taip bus lengviau paskelbti neišvengiamą nuosprendį.

II

Šitaip keistai pilyje vyko Rukozo teismas. Salė buvo pilna teisėjų ir budelių, o vienintelio teisėjo vietoje sėdėjo prislėgtas liudytojas. Jis mokėjo būti negailestingas tik sau. Šiomis akimirkomis mintyse jis plakė save: „Ko sugrįžai į šią šalį, jei nesugebi nubausti emyro, kuris įsakė pakarti tavo tėvą, jei nesugebi nužudyti išsigimėlio, kuris išdavė tave ir kaimą? Kodėl sutikai sėstis į šią vietą, jei nesugebi kirsti špaga nusikaltėliui per kaklą?“

Taniją graužė sąžinė. Šitoje minioje, klausydamasis murmėjimų, varstomas žvilgsnių, jis nebegalėjo kvėpuoti ir tik svajojo, kaip pabėgti. Dieve, kokia giedra jo prisiminimuose buvo Famagusta! Ir kaip buvo gera lipti smuklės laiptais!

– Sakyk ką nors, Tanijau, žmonės nerimsta, Katanis bekas nekantrauja.

Bunos Butroso šnabždesį staiga užgožė atbėgusio žmogaus šauksmai.

– Šeichas gyvas! Jis kelyje! Pernakvos Tarchiche ir rytoj bus čia!

Minia pasiuto rėkti ir džiūgauti, o Tanijas vėl ėmė šypsotis. Atrodė, jog jis laimingas, kad grįžta šeimininkas, bet širdies gilumoje buvo laimingas, kad dangus taip greitai išvadavo jį iš keblios padėties. Jis leido žmonėms pasilinksminti, paskui paprašė tylos, ir jie išpildė paskutinę jo valią.

– Mes visi džiaugiamės, kad šios pilies valdovas grįžta pas mus, išgyvenęs kančias ir pažeminimus. Kai jis vėl užims savo vietą, aš pasakysiu, kokį nuosprendį paskelbiau, kol jo nebuvo. Jei jis pritars, Rukozas neteks turtų ir amžinai bus ištremtas iš šio krašto. Jei nuspręs kitaip, paskutinis žodis priklausys jam.

Tanijas pirštu parodė į keturis jaunuolius pirmoje eilėje, parapijos mokyklos laikų draugus.

– Jūs įpareigojami saugoti Rukozą ligi rytojaus. Veskite jį į senąsias arklides!

Oriai pareiškęs paskutinį potvarkį, Tanijas išskubėjo iš salės. Kunigas ir Katanis bekas veltui mėgino jį sulaikyti, jis kone bėgte išbėgo.

Lauke jau temo. Tanijas troško pasileisti takais kaip kitados, toli nuo namų, toli nuo triukšmo, vienas. Tačiau šį vakarą kaimiečių buvo pilna visur – pilies apylinkėse, aikštėse, gatvelėse. Kiekvienas būtų norėjęs su juo pasikalbėti, jį paliesti, suspausti glėbyje. Juk jis buvo šventės didvyris. Bet širdyje jautėsi esąs tik riebus avinas.

Tamsiais koridoriais Tanijas nuslinko į sparną, kur kažkada gyveno jo šeima. Nė vienos durys nebuvo užrakintos. Pro langą, išeinantį į slėnį, skverbėsi raudona šviesa. Pagrindinis kambarys buvo beveik tuščias: ant žemės mėtėsi keletas dulkėtų pagalvėlių, stovėjo skrynia, surūdijusi žarijų krosnelė. Jaunuolis nieko nelietė. Tik priėjęs pasilenkė prie krosnelės. Mat iš visų prisiminimų, liūdnų ar linksmų, knibždančių tarp šių sienų, jam atgijo bene nereikšmingiausias, labiausiai užmirštas: sykį žiemą, kai buvo vienas, iš antklodės ištraukė storą vilnonį siūlą, pamerkė jį į puodelį pieno, ištiesė virš žarijų, o paskui paleido ir žiūrėjo, kaip jis raitosi, juosta ir rausta, klausėsi, kaip spragsi, ir uostė pieno bei degančios vilnos kvapą, sumišusį su žarijų kvapu. Šį, o ne kokį nors kitą kvapą jis ir jautė nuo tada, kai sugrįžo.

Valandėlę jis taip linksojo, lyg pakibęs virš krosnelės, paskui atsitiesė ir primerktomis akimis nuėjo į gretimą kambarį. Tą, kuriame kitados ant žemės miegojo Lamija su Džeriju. Ir jis truputį aukščiau, savo alkovoje. Ji buvo ne didesnė už išgaubtą nišą, bet žiemą joje laikėsi visa namų šiluma, o vasarą – vėsa. Čia prabėgo jo vaikystės naktys, čia jis paskelbė bado streiką ir čia laukė patriarcho tarpininkavimo rezultatų...

Vėliau jis dažnai pagalvodavo apie tas penkių skersinių kopėčias, kurias kažkada sumeistravo Džerijas ir kurios tebestovėjo prie sienos. Jis atsargiai užkėlė ant jų koją įsitikinęs, kad jos neišlaikys jo svorio. Bet kopėčios nesulūžo.

Viršuje Tanijas rado savo plonytį čiužinį, suvyniotą į seną, suplyšusią paklodę. Jis jį ištiesė, lėtai paglostė paviršių ir atsigulė, kojomis remdamasis į sieną. Susitaikęs su savo vaikyste ir melsdamasis, kad pasaulis jį užmirštų.

Juodoje tyloje prabėgo valanda. Paskui atsidarė ir vėl užsidarė durys. Tanijas įtempė ausis, bet nesunerimo. Vienintelė būtybė galėjo atspėti, kur jis pasislėpė, ir atsekti tamsoje. Tai Lamija. Be to, ji buvo vienintelė būtybė, su kuria jis norėjo pasikalbėti.

Ji prisėlino ant pirštų galų ir palypėjo ligi kopėčių vidurio. Paglostė jam kaktą. Tada nulipo, senoje skrynioje suieškojo apklotą ir sugrįžusi užmetė sūnui ant pilvo ir kojų, kaip vaikystėje. Paskui atsisėdo ant žemos taburetės ir nugara atsirėmė į sieną. Jie vienas kito nematė, bet galėjo kalbėtis nekeldami balso. Kaip kitados.

Jis ruošėsi apiberti ją klausimais: apie tai, kaip ji gyveno, apie geriausias ir blogiausias jį pasiekusias naujienas...

Bet ji pirmiausia norėjo papasakoti, kas šnekama kaime.

– Žmonės nesiliauja kalbėję, Tanijau. Man net ausyse ūžia.

Jaunuolis kaip tik todėl ir pasislėpė čia, kad to ūžimo negirdėtų. Tačiau jis negalėjo nepaisyti motinos nerimo.

– Ir ką gi jie kalba?

– Žmonės sako, jog nebūtum toks atlaidus Rukozui, jei būtum prisikentėjęs nuo jo tiek kiek jie.

– Perduok tiems žmonėms, kad jie nežino, kas yra kančia. Vadinasi, aš, Tanijas, nekentėjau dėl Rukozo išdavystės, dviveidiškumo, apgaulingų pažadų ir nežabotų ambicijų. Argi ne dėl Rukozo mano tėvas tapo žmogžudžiu, o motina liko našlė...

– Palauk, nusiramink, aš blogai perteikiau jų žodžius. Jie tik nori pasakyti, kad jei būtum buvęs kaime tuo metu, kai čia siautėjo Rukozas, tam žmogui jaustum vien panieką.

– Jei jausčiau vien panieką, tai geriau vykdyčiau teisėjo pareigas, ar ne?

– Jie taip pat sako, kad dovanojai Rukozui gyvybę vien dėl dukters.

– Asmos? Ji atsiklaupė man prie kojų, bet aš į ją vos pažvelgiau! Tikėk manim, motin, jei tą akimirką, kai skelbiau nuosprendį, būčiau prisiminęs didelę meilę, kurią jaučiau Rukozo dukteriai, būčiau užmušęs jį savomis rankomis!

Lamijos balsas staiga pasikeitė. Tarsi ji būtų atlikusi pasiuntinės misiją ir dabar pradėjusi kalbėti savo vardu.

– Tu pasakei tai, ką tikėjausi išgirsti. Nenoriu, kad susiteptum rankas krauju. Mums pakanka tavo nelaimingojo tėvo nusikaltimo. O jei dovanojai Rukozui gyvybę dėl Asmos, niekas negalės tavęs smerkti.

Tanijas kilstelėjo pasirėmęs alkūnėmis.

– Ne dėl jos, aš jau sakiau...

Bet motina prabilo, jam dar nespėjus užbaigti sakinio.

– Ji buvo atėjusi pas mane.

Tanijas tylėjo. Lamija kalbėjo toliau, sulig kiekviena fraze stengdamasi nutaisyti vis abejingesnį balsą:

– Ji tik du kartus buvo iškėlusi koją iš pilies, abu kartus norėdama mane aplankyti. Ji sakė, kad tėvas vėl mėginęs ją ištekinti, bet ji nesutikusi... Paskui kalbėjo apie tave ir save ir verkė. Prašė, kad grįžčiau gyventi į pilį, kaip anksčiau. Bet aš verčiau likau pas seserį.

Lamija tikėjosi, kad sūnus paklaus dar ko nors, bet iš alkovos buvo girdėti tik nuliūdusio vaiko alsavimas. Bijodama jį sutrikdyti, ji tarė:

– Kai tu sėdėjai didžiojoje salėje šeicho krėsle, aš iš tolo tave stebėjau ir kartojau sau: kad tik jis nepaskelbtų mirties nuosprendžio. Rukozas tėra pralobęs niekšas, bet jo dukters siela tyra.

Lamija nutilo. Palaukė. Tanijas dar nepajėgė kalbėti. Tada ji lyg sau pridūrė:

– Bet žmonės nerimsta.

Tanijas atgavo žadą, tačiau jo balsas dar buvo gaižus.

– Ko jie nerimsta?

– Jie murma, esą Rukozas tikrai papirksiąs jį saugančius jaunuolius, kad tie leistų jam pabėgti. Kas tada nuramintų Sahlaino gyventojus?

– Motin, mano galva sunki kaip girnapusė. Dabar palik mane. Pasikalbėsime rytoj.

– Miegok, aš nieko nesakysiu.

– Ne, eik nakvoti pas *churiję,* ji tikriausiai tavęs laukia. Aš noriu pabūti vienas.

Lamija atsistojo; Tanijas tyloje girdėjo kiekvieną jos žingsnį ir vyrių girgždėjimą. Iš motinos jis tikėjosi paguodos, bet ji jam atnešė tik naujų sielvartų.

Visų pirma dėl Asmos. Per tuos dvejus tremties metus, pagalvojęs apie merginą, jis tik apipildavo ją priekaištais. Galiausiai ėmė matyti joje vien moterišką tėvo atspindį. Klastingą sielą po angelo kauke. Tą dieną savo kambaryje ji sušuko, o Rukozo parankiniai sučiupę jį primušė ir išvarė. Dėl šio paveikslo, įsirėžusio atmintin, Tanijas prakeikė Asmą ir išvijo iš savo minčių. Kai ji atsiklaupė jam prie kojų ir paprašė pasigailėti tėvo, jis jos nepaisė. Tačiau ji buvo atėjusi paguosti Lamijos, kai jo nebuvo, ir pasikalbėti apie jį...

Gal jis buvo neteisingas šiai merginai? Prisiminimuose jaunuolis atgaivino seniai nublankusius paveikslus; tą dieną, kai nebaigtoje rengti svetainėje pirmą sykį ją pabučiavo; tas didelės laimės akimirkas, kai susiliesdavo nedrąsūs jų pirštai. Jis jau nebesusigaudė, ar klydo dėl savo meilės, ar dėl neapykantos.

Susijaukęs protas jį užmigdė. Susijaukęs protas ir pažadino. Praėjo gal kelios sekundės, o gal kelios valandos.

Tanijas pakilo, atsirėmęs alkūnėmis, pasisuko ir atsisėdo, nuleidęs kojas į tuštumą, pasiruošęs šokti. Kurį laiką gunksojo susilenkęs, tarsi ko laukdamas. Gal išgirdo garsus. O gal mąstė apie kaimiečių nerimą. Bet keletą akimirkų padvejojęs, nušoko ant grindų, išpuolė laukan, perbėgo pilies kiemą ir kairėn sukančiu takeliu nuskubėjo į senąsias arklides. Buvo apie penkta valanda. Ant žemės dar dūlavo tik balti akmenys ir šešėliai, lyg per mėnulio pilnatį.

Šitoje blankioje brėkšmoje prasidėjo paskutinė Tanijo-*kiško* gyvenimo diena, bent jau žinomo gyvenimo. Tačiau esu priverstas nutraukti pasakojimą ir, grįžęs atgal, prisiminti jo paskutinę naktį. Stengiausi atkurti ją kiek įmanydamas tiksliau. Bet esama ir kitokios anos nakties versijos. Rašytiniuose šaltiniuose niekas jos nepatvirtina ir, kas dar svarbiau pagal mano kriterijus, ji nepanaši į tiesą.

Apie ją kalbu tik todėl, kad senasis Džebrajelis pyktų, jei ją praleisčiau: dar prisimenu, kaip jį suerzino mano abejonės. „Sakai, tai tik legenda? Tau reikia vien faktų? Tikėk manim, faktai pražūva, lieka tik legendos, kaip kūnui numirus lieka siela arba kaip praėjus moteriai lieka kvepalų aromatas“. Turėjau jam pažadėti, kad paminėsiu ir jo variantą.

Kas jame sakoma? Kad herojus, pabėgęs nuo minios ir išsitiesęs vaikiškame guolyje, užmigo ir pirmą kartą pabudo paglostytas Lamijos. Tarp jų įvyko mums jau žinomas pokalbis, tada Tanijas paprašė motiną leisti jam pailsėti.

Paskui jį vėl pažadino glamonės.

– Motin, – tarė jis, – maniau, kad tu išėjai.

Bet tai buvo ne Lamijos glamonės. Ji paprastai uždėdavo ranką sūnui ant kaktos ir perbraukdavo per plaukus lyg šukuodama. Toks pat judesys ir prieš dvejus, ir prieš dvidešimt metų. Šioji glamonė buvo kitokia. Ranka nuo kaktos nuslydo palei akis, per veidą, per smakrą.

Kai jaunuolis pašaukė: „Asma“, du pirštai užspaudė jam lūpas ir mergina sušnibždėjo:

– Nekalbėk ir užsimerk.

Paskui ji atsigulė šalimais ir padėjo galvą jam ant peties.

Jis ją apkabino. Jos pečiai buvo nuogi. Jie tylėdami stipriai prisiglaudė vienas prie kito. Ir nežiūrėdami vienas į kitą, apraudojo visas savo nelaimes.

Tada ji atsikėlė. Jis nemėgino jos sulaikyti. Lipdama kopėčiomis, ji teištarė:

– Neleisk mano tėvui numirti.

Tanijas buvo kažką besakąs, bet Asmos pirštai vėl patikliai užspaudė jam lūpas. Tamsoje jis išgirdo suknelės šnarėjimą. Ir paskutinį kartą užuodė laukinių hiacintų kvapą.

Jis atgalia ranka nusišluostė akis ir atsisėdo. Paskui pašoko. Ir leidosi bėgti prie senųjų arklidžių.

Gal norėjo patikrinti, ar Rukozas nepaspruko papirkęs sargybinius? O gal, atvirkščiai, norėjo jį išlaisvinti prieš atvykstant šeichui? Po valandėlės tai bus visai nesvarbu.

Senosios arklidės stovėjo tolokai nuo pilies. Be abejonės, dėl šios priežasties jos ir buvo panaudotos kitkam dar prieš pradedant valdyti šeichui, o arčiau buvo pastatytos kitos. Nuo to laiko jos dažniausiai atstodavo avidę, bet kartais jose būdavo uždaromi pamišėliai, priepuolio ištikti bepročiai arba pavojingais laikomi nusikaltėliai.

Įrenginys buvo paprastas ir tvirtas: dvi didžiulės grandinės, pritaisytos prie storos sienos, sunkios pusmėnulio formos durys, dvejos grotos, įkaltos į akmenį.

Pribėgęs artyn, Tanijas įžiūrėjo dviejų sargybinių siluetus: vienas sėdėjo, atsirėmęs į sieną, nusvarinęs galvą ant peties, o kitas tysojo ant žemės. Jaunuolis sulėtino žingsnius, norėdamas užklupti juos miegančius. Bet tučtuojau atsisakė savo sumanymo, ėmė trypti kojomis, kosčioti, kad tik nereikėtų jų barti. Sargybiniai nejudėjo. Tik tada jis pamatė plačiai atvertas duris.

Kalėjimą saugoję vaikinai buvo negyvi. Šitie ir du kiti truputį tolėliau. Pasilenkęs jis savo rankomis galėjo pačiupinėti jų žaizdas ir perpjautas gerkles.

„Būk prakeiktas, Rukozai!“ – suriko Tanijas įsitikinęs, kad kalinio išvaduoti buvo atėję jo bendrai. Bet įžengęs į pastatą, jis pamatė po skliautu gulintį lavoną, kurio kojos dar buvo sukaustytos grandinėmis. Iš drabužių ir figūros jaunuolis atpažino Asmos tėvą. Galvą užpuolikai buvo išsinešę kaip trofėjų.

Pastorius Stoltonas pasakoja, jog tą pačią dieną ji buvusi pamauta ant durtuvo ir nešiojama po Sahlaino gatves. Jis kalba labai griežtai.

„Kad gautų vieno nusikaltėlio galvą, jie nužudė keturis nekaltus žmones. Katanis bekas man sakė, jog jis to nenorėjo. Bet leido tai padaryti. Rytoj kfarijabdiečiai ateis atsilyginti ir taip pat papjaus nekaltus žmones. Ir vieni, ir kiti ilgus metus ras puikių priežasčių, teisindami nesibaigiantį kerštavimą.

Dievas nesakė žmogui: „Nežudyk be reikalo“. Jis tiesiog pasakė: „Nežudyk“.

Po dviejų paragrafų šventasis tėvas priduria:

„Persekiojamos bendruomenės du amžius ėjo ir kabinosi į to paties kalno šlaitą. Jei jos pradės draskytis šiame prieglobstyje, aplinkui tvyranti vergovė plūstels ant jų ir užlies, kaip jūra užlieja uolas.

Kas už tai labiausiai atsakingas? Savaime suprantama, Egipto paša, kuris nuteikė Kalnų gyventojus vienus prieš kitus. Taip pat ir mes, britai ir prancūzai, atėję čia tęsti Napoleono karų. Ir turkai dėl savo apsileidimo bei fanatizmo protrūkių. Bet mano akimis žiūrint, nes aš myliu šiuos Kalnus taip, lyg būčiau čia gimęs, nedovanotinai nusikalto tik šio krašto žmonės, krikščionys ir drūzai...“

Tarsi būtų perskaitęs savo buvusio globėjo žodžius, „šio krašto žmogus“ Tanijas nekaltino nieko daugiau, tik save. Argi Katanis bekas jam nesakė, kad jei nenužudys Rukozo, tokia drama neišvengiamai įvyks? Net kunigas jį perspėjo. Bet jis nenorėjo girdėti. Tai jis valdingu mostu pasmerkė mirčiai tuos keturis jaunuolius. Tai jis savo nesugebėjimu bausti išprovokavo žmogžudystes, kurios dabar pasipils. Nusidėjo neryžtingumu. Nusidėjo nuolaidžiavimu dėl švelnumo likučių, dėl meilės nuosėdų. Nusidėjo gailestingumu.

Tanijas buvo taip įsitikinęs savo kaltumu, kad nedrįso iškart grįžti į kaimą ir papasakoti, kas atsitiko. Jis nuėjo paklaidžioti po neseniai sudegintą pušyną. Kai kurie suanglėję medžiai stovėjo stati, ir jaunuolis ėmė juos glostyti, lyg jie vieni būtų galėję suprasti jo sielos būseną. Vaikščiodamas po pajuodusią žolę, jis veltui ieškojo takelio, kuriuo kitados eidavo į Sahlaino mokyklą. Akys degė nuo aitrių išgarų.

Dangus pamažu šviesėjo. Kfarijabdoje saulė apsireiškia gerokai prieš pasirodydama, nes rytuose visai arti stūkso viena aukščiausių Kalnų viršūnių ir šviesulys ilgai į ją kopia. Per saulėlydį, priešingai, būna jau tamsu ir namuose užsižiebia žiburiai, o pro langus horizonte vis dar matyti diskas: iš pradžių jis paraudonuoja, pamėlsta, o paskui pradeda švytėti tik jūros šulinyje, į kurį grimzta.

Tą rytą daug kas nutiko prieš patekant saulei. Tanijas dar klaidžiojo po sudegusį mišką, kai suskambo bažnyčios varpas. Vienas dūžis, paskui tyla. Antras dūžis, ir vėl tyla. Tanijas sunerimo. „Jie rado kūnus“.

Bet varpas įsisiūbavo. Tai, ką jaunuolis palaikė gedulingu gaudesiu, buvo džiaugsmo aidai. Į kaimą atvyko šeichas. Jis ėjo per Blatą. Prie jo bėgo žmonės, šaukė, spietėsi aplinkui. Iš ten, kur stovėjo, Tanijas net atpažino jį minioje. Tik negirdėjo per susirinkusiuosius vilnijančio šnabždesio:

– Jis nebemato! Jie užgesino jam akis!

III

Šeichas pajuto kaimiečių nuostabą ir pats nustebo. Jis manė, kad juos jau pasiekė gandas, jog pirmąją nelaisvės savaitę įkaitinta geležimi jam buvo išdeginti vyzdžiai.

Žmonės stengėsi netramdyti džiaugsmo, bet stumdydamiesi aplink šeimininką ir norėdami „pamatyti“ jo ranką, jie negalėjo susilaikyti ir žiūrėjo į jį taip, kaip niekada nebūtų drįsę žiūrėti tuomet, kai šeichas turėjo akis.

Viskas jo buvo pasikeitę. Žili ūsai dabar buvo pasišiaušę, plaukai susitaršę, kūnas labiau sustingęs, eisena, savaime suprantama, persimainiusi, taip pat ir rankų judesiai, galvos linksėjimas, veido traukuliai ir net balsas, šiek tiek dvejojantis, tarsi ir jam reikėtų dairytis kelio. Tik obuolių žalumo liemenė tebebuvo vietoje, kalėjimo sargai jos nenuvilko.

Prie šeicho priėjo juodai apsirengusi moteris ir paėmė jo ranką, kaip visi kiti.

– Tu Lamija.

Jis delnais suspaudė jai galvą ir pabučiavo į kaktą.

– Niekur nedink, stokis man iš kairės, tu būsi mano akys. Dar niekada neturėjau tokių gražių akių.

Šeichas nusijuokė. Visi aplinkui šluostėsi ašaras, Lamija labiau už kitus.

– Kur Tanijas? Noriu su juo pasikalbėti!

– Kai tik išgirs, kad mūsų šeichas sugrįžo, tučtuojau atbėgs.

– Tas jaunuolis – mūsų visų pasididžiavimas ir kaimo puošmena.

Lamija buvo bepradedanti linkėti jam ilgo gyvenimo ir sveikatos, bet staiga pasigirdo riksmai ir į orą pyškinančių šautuvų tratėjimas. Prasidėjo grumdymasis. Žmonės bėgo į visas puses.

– Kas čia dedasi? – paklausė šeichas.

Jam atsakė išsyk keletas uždususių balsų.

– Nieko nesuprantu, tegul kalba kuris nors vienas, o kiti tyli!

– Aš, – pasisiūlė kažkuris.

– Kas tu?

– Aš Tubija, šeiche!

– Gerai. Sakyk, Tubija, kas čia darosi?

– Naktį mus užpuolė sahlainiečiai. Jie nužudė Rukozą ir keturis jį saugojusius jaunuolius. Tegul visas kaimas paima ginklus ir eina jiems už tai užmokėti!

– Tubija, aš tavęs prašau ne mokyti, ką turiu daryti, o tik pasakyti, kas atsitiko! Pirmiausia iš kur žinai, kad tai sahlainiečiai?

Kunigas ženklu paliepė Tubijai leisti kalbėti jam. Tada pasilenkė šeichui prie ausies ir trumpai papasakojo, apie ką vakar buvo šnekėta pilyje, apie Tanijo sprendimą, apie Katanio beko įsikišimą... *Buna* Butrosas vengė kritikuoti Lamijos sūnų, bet žmonės aplinkui virė pykčiu.

– Tanijas tik vieną dieną pasėdėjo mūsų šeicho vietoje, o kaimas jau skęsta kraujuje ir ugnyje.

Šeimininko veidas surūstėjo.

– Nutilkite, aš išgirdau pakankamai. Dabar visi eikime į pilį, man reikia atsisėsti. Pasikalbėsime tenai.

Bažnyčios varpai nustojo gaudę tada, kai šeichas vėl žengė per savo namų slenkstį: kažkas perspėjo varpininką, kad linksmybės pasibaigė.

Tačiau atsisėdęs įprastinėje vietoje Kolonų salėje, šeimininkas atsigręžė į sieną ir paklausė:

– Ar vagies portretas tebekabo už manęs?

– Ne, mes jį nukabinome ir sudeginome!

– Gaila, jis būtų padėjęs mums pripildyti skrynias.

Šeicho veidas tebebuvo rimtas, bet žmonės ėmė šypsotis, o keletas net nusijuokė. Vadinasi, šeichas žinojo, kaip pokštavo kaimiečiai pašiepdami uzurpatorių. Senjorą ir jo valdinius suvienijo prisiminimai, ir jie vėl buvo pasirengę atlaikyti išmėginimus.

– Tai, kas atsitiko Kfarijabdai ir Sahlainui, liūdina mane labiau nei regėjimo praradimas. Niekada nebuvau nukrypęs nuo geros kaimynystės ir brolybės kelio! Ir nors buvo pralietas nekaltas kraujas, turime vengti karo.

Kai kurie žmonės ėmė murmėti.

– Tie, kurie nepritaria mano žodžiams, tegul tuoj pat išeina, kad nereikėtų jų išvaryti!

Niekas nė nekrustelėjo.

– Arba tegul nutyla! O jei kas nori kariauti prieš mano valią, tegul žino, kad liepsiu jį pakarti, drūzams dar nespėjus jo nužudyti.

Stojo visuotinė tyla.

– Ar Tanijas jau čia?

Jaunuolis atsekė paskui šeichą, atsisakė jam pasiūlytų kėdžių ir atsirėmė į salės koloną. Išgirdęs savo vardą, jis krūptelėjo, priėjo prie senjoro ir pasilenkė prie rankos, kurią šis ištiesė.

Lamija atsistojo, norėdama užleisti sūnui vietą, bet šeichas ją sulaikė.

– Man tavęs reikia, niekur neik. Tanijui gerai ir ten, kur buvo.

Mažumėlę sutrikusi Lamija vėl atsisėdo, o jaunuolis grįžo prie savo kolonos, atrodo, nė kiek neįsižeidęs.

– Vakar, – toliau kalbėjo šeichas, – kai dar nežinojote, ar aš sugrįšiu, susirinkote čionai, vadovaujami šio jaunuolio, teisti Rukozo. Tanijas paskelbė nuosprendį, kuris pasirodė esąs nelaimingas, net katastrofiškas. Kai kurie iš jūsų man sakė, jog jis pristigęs išminties ir tvirtybės. Aš su jais sutinku. Kiti man girdint murmėjo, neva Tanijas pritrūkęs drąsos. Jiems aš atsakau: žinokite, kad atsilaikyti prieš emyrą ir pranešti jam apie nuvertimą ir ištrėmimą reikia šimtą kartų daugiau drąsos, negu liepti perpjauti gerklę surištam žmogui.

Paskutinius žodžius jis ištarė galingu, piktu balsu. Lamija atsitiesė krėsle. Tanijas stovėjo nuleidęs akis.

– Metams bėgant, sukaupęs patirties, šis jaunuolis įgis išminties ir ji prilygs jo drąsai ir protui. Tada jis galės atsisėsti į šią vietą ir nesuklysti. Nes mano valia ir ketinimai tokie: jis mane pakeis, kai manęs čia nebebus.

Aš prašiau dangų, kad neleistų numirti, kol nepamatysiu nuversto tirono, nužudžiusio mano nekaltą sūnų. Aukščiausiasis išklausė šių maldų ir pasirinko Taniją savo pykčio ir teisingumo įrankiu. Šitas jaunuolis tapo mano sūnum, mano vienturčiu sūnum, ir aš jį skiriu paveldėtoju. Norėjau tai pasakyti šiandien visiems girdint, kad paskui niekas nesumanytų prieštarauti.

Visų žvilgsniai nukrypo į išrinktąjį, kuris tebestovėjo, mintimis klaidžiodamas kitur. Gal jam atrodė, kad taip dera priimti pagarbą, o gal tai buvo drovumo ir begalinio mandagumo išraiška? Visi šaltiniai vienbalsiai teigia, jog Tanijo elgesys tą rytą sutrikdė žmones. Abejingas kritikai, abejingas pagyrimams, beviltiškai tylus. Man regis, tai paprasta paaiškinti. Iš visų susirinkusiųjų niekas, net Lamija nežinojo svarbiausio dalyko: kad Tanijas rado keturių jaunuolių lavonus, kad jam akyse stovėjo jų kruvini kūnai, kad jį slėgė kaltės jausmas ir kad jis nepajėgė galvoti apie ką nors kita, ypač apie šeicho testamentą ir puikią ateitį.

Kai pilies šeimininkas po keleto minučių pasakė: „Dabar leiskite man truputį pailsėti ir grįžkite po pietų, tada nutarsime, ką daryti su Sahlaino kaimynais“, – ir žmonės ėmė skirstytis, Tanijas rūškanas tebestovėjo atsirėmęs į koloną, o kaimiečiai, eidami pro šalį, varstė jį žvilgsniais it statulą.

Žingsnių kaukšėjimas galop nutilo. Tuomet šeichas paklausė Lamiją, laikančią jį už rankos:

– Ar visi išėjo?

Moteris atsakė „taip“, nors jos sūnus tebebuvo toje pačioje vietoje ir ji žiūrėjo į jį su vis didėjančiu nerimu.

Paskui pora lėtu ligonio žingsniu pasuko į šeicho kambarį. Tada Tanijas pakėlė galvą, pamatė, kaip jie eina, susikibę už parankių, tartum apsikabinę, ir staiga jam pasidingojo, kad čia jis žiūri į savo tėvus.

Ši mintis jį supurtė, pažadino iš stingulio. Jo žvilgsnis prašviesėjo. Kas buvo tame žvilgsnyje? Švelnumas? Priekaištas? Suvokimas, jog pagaliau įspėjo mįslę, nedavusią ramybės visą gyvenimą?

Tą valandėlę Lamija atsigręžė. Jųdviejų akys susitiko. Tada, tartum susigėdusi, ji paleido šeicho ranką, grįžo prie Tanijo ir uždėjo delną jam ant peties.

– Pagalvojau apie Rukozo dukterį. Esu tikra, kad niekas nenueis pareikšti jai užuojautos. Tokią dieną neturėtum palikti jos vienos.

Jaunuolis linktelėjo galva. Tačiau nepajudėjo. Motina nuėjo pas šeichą, kuris jos laukė toje pačioje vietoje. Ji paėmė jį už rankos, bet neprisiglaudė taip arti. Paskui jie dingo koridoriaus posūkyje.

Tada Tanijas žengė prie durų keistai šypsodamasis.

Vėl pacituosiu šventojo tėvo Stoltono užrašus:

„Žmonės man pasakojo, kad eidamas pas *chvejos* Rukozo dukterį pareikšti užuojautos, netoli Blatos Tanijas pamatė grūstį. Kaimo jaunimas stumdė keliaujantį pirklį Naderą, kaltindami jį šmeižus šeichą ir palaikius Rukozą bei egiptiečius. Vargeta gynėsi ir prisiekinėjo sugrįžęs tik pasveikinti šeicho. Jo veidas buvo aptekęs krauju, o prekės išmėtytos ant žemės. Tanijas, naudodamasis dar likusia įtaka, apgynė žmogelį ir drauge su mulu išvedė už kaimo. Daugiausia trys mylios, jei skaičiuosime ir kelią atgal, bet mano globotinis grįžo tik po keturių valandų. Jis su niekuo nesikalbėjo ir užlipęs atsisėdo ant uolos. Paskui lyg per stebuklą dingo. (*He vanished,* rašoma angliškame tekste.)

Sutemus jo motina ir kunigo žmona atėjo pas mane paklausti, ar nemačiau Tanijo ir ar nežinau, kur jis. Jų nelydėjo joks vyras, nes tarp Kfarijabdos ir Sahlaino atsirado didžiulė įtampa“.

O *Kalnų kronikoje* pasakojama štai kas:

„Tanijas palydėjo Naderą iki *chrajo* (užribio), įsitikino, kad jis saugus, paskui grįžo ir iškart užlipo ant uolos, kuri dabar vadinama jo vardu. Jis ten ilgai sėdėjo, atsirėmęs į akmenį, nejudėdamas. Kaimiečiai retsykiais prieidavo artyn, pasižiūrėdavo į jį ir traukdavo savais keliais.

Pamiegojęs pogulio, šeichas liepė jį pakviesti. Kaimiečiai nuskubėjo prie uolos, ir Tanijas pasakė netrukus juos pasivysiąs. Po valandos pilyje jo dar nebuvo. Šeichas supyko ir pasiuntė kitus pasiuntinius jo pašaukti. Ant uolos Tanijo nebebuvo. Bet niekas nematė jo nulipančio ir nueinančio.

Tada žmonės puolė jo ieškoti, šaukti vardu, sujudo visas kaimas – vyrai, moterys, vaikai. Pagalvota net apie blogiausią dalyką ir nueita pažiūrėti uolos papėdėje: gal jaunuoliui apsvaigo galva ir jis nukrito. Bet ten taip pat nebuvo jokių žymių“.

Naderas daugiau niekada nekėlė kojos į kaimą. Beje, jis nustojo bastytis po Kalnus su savo mažmožiais ir atidarė krautuvę Beirute. Ten pragyveno dar geras dvi dešimtis metų, turėdamas pelno ir plepėdamas. Bet kai kfarijabdiečiai retsykiais ateidavo jo aplankyti ir imdavo klausinėti apie Lamijos sūnų, jis pasakydavo tik tai, ką visi jau žinojo: kad jie išsiskyrė už kaimo ir jis nukeliavo toliau, o Tanijas grįžo atgal.

Savo paslaptį Naderas patikėjo sąsiuviniui, kurį dvidešimtaisiais šio amžiaus metais palėpėje tarp šlamšto pavyko atrasti vienam *American University of Beirut* dėstytojui. Papildytas pastabomis, išverstas į anglų kalbą ir išleistas *Wisdom on muleback* pavadinimu (kurį aš laisvai išverčiau *Mulų varovo išmintis),* jis paplito tik siaurame rate, kur niekam nešovė į galvą susieti jo su Tanijo dingimu.

Bet atidžiau perskaitę šiuos aforizmus, turinčius poetinių pretenzijų, aiškiai pamatome atgarsius, paliktus ilgo Tanijo ir Nadero pokalbio, įvykusio už kaimo, ir randame tam tikrų žymių, padedančių suprasti, kas galėjo nutikti vėliau.

Tokios frazės kaip ta, kurią pacitavau skyriaus pradžioje: „Dabar tavo likimas išsisprendė, pagaliau prasideda gyvenimas“, – arba: „Tavo uolai nusibodo tave nešioti, Tanijau, o jūra pavargo nuo tavo tuščių žvilgsnių“, – ir užvis labiau pastraipa, kurią senasis Džebrajelis, – tegul jis gyvena ir būna šviesaus proto daugiau nei šimtą metų, – liepė man perskaityti, kiekvieną žodį vedžiodamas gumbuotu smiliumi:

Visiems kitiems tavęs nėra, bet aš esu draugas, kuris žino.

Jiems nieko nenutuokiant, tu ėjai žmogžudžio tėvo keliu pakrantės link.

Mergina su lobiu tavęs laukia savo saloje, ir jos plaukai tebėra besileidžiančios saulės spalvos.

Pirmąkart perbėgęs akimis šias skaidrias eilutes, dingojausi jose įžvelgiąs slaptą prasmę. Gal taip ir buvo. O gal ir ne. Gal jos atskleidžia tai, ką mulų varovas „žinojo“. Bet skaitydamas kelintą kartą, pamaniau, kad jose gal slypi tik tai, ką jis tikėjosi vieną dieną sužinoti apie dingusio draugo likimą.

* * *

Šiaip ar taip, lieka daug juodų dėmių, kurias laikas dar labiau tamsina. Visų pirma ši: kodėl Tanijas, išėjęs iš kaimo su mulų varovu, grįžo ir atsisėdo ant uolos?

Nesunku įsivaizduoti, kad po pokalbio su Naderu, kuris ir vėl ragino jį palikti Kalnus, jaunuolis dvejojo. Net galima išvardinti priežastis, skatinusias jį išvykti, ir kitas, turėjusias sulaikyti... Bet kam to reikia? Išvažiuoti pasiryžtama ne šitaip. Nesveriama, neskaičiuojama žala ir nauda. Akimirksniu žengiamas žingsnis. Į kitą gyvenimą, į kitą mirtį. Į šlovę ar užmarštį. Kas pasakys, dėl kokio žvilgsnio, dėl kokio žodžio, dėl kokio juoko žmogus ūmai pasijunta svetimas tarp savųjų? Kodėl staiga kyla noras išsidanginti kur nors toli arba dingti?

Kiek žmonių paskui paliko kaimą, sekdami neregimomis Tanijo pėdomis. Ar dėl tų pačių priežasčių? Veikiau pagauti tokio pat impulso ir tokių pat paskatų. Mano Kalnai tokie jau yra. Prisirišimas prie žemės ir troškimas išvykti. Saugus prieglobstis ir laikina užuovėja. Kraštas, tekantis pienu, medumi ir krauju. Nei rojus, nei pragaras. Skaistykla.

Pasiekęs šį savo tyrinėjimų tašką, primiršau Tanijo jaudulį, kurį užgožė mano paties jaudulys. Argi neieškojau tiesos anapus legendos? O kai jau tariausi užčiuopęs tiesos branduolį, jis pasirodė nuaustas iš legendos.

Net pradėjau manyti, ar tik Tanijo uola nebus susijusi su kokia šventvagyste. Juk jis grįžo ir atsisėdo ant jos ne pagalvoti, sakiau sau, ne pasverti visus „už“ ir „prieš“. Jam reikėjo ko kito. Pamąstyti? Susikaupti? Ne tik, ir apvalyti sielą. Jis instinktyviai žinojo, kad atsisėdęs šiame akmeniniame soste, pasidavęs vietovės įtakai, nulems savo likimą.

Dabar supratau, kodėl man buvo draudžiama lipti ant šios uolos. Bet kaip tik todėl, kad supratau ir, nutildęs protą, leidausi įtikinamas, jog prietarai ir būgštavimai ne iš piršto laužti, pagavo dar didesnis noras neklausyti draudimo.

Ar mane dar saistė priesaika, kurią buvau davęs? Juk tiek visko nutiko: nuo ne tokių tolimų mano senelio laikų kaimas patyrė tiek kančių, niokojimų, sopulių, kad aš neatsilaikiau. Paprašiau atleidimo visų protėvių ir užlipęs taip pat atsisėdau ant tos uolos.

Kokiais žodžiais aprašyti savo jausmus, būklę? Laiko nesvarumas, širdies ir proto nesvarumas.

Man už nugaros – čia pat kalnas. Po kojų – slėnis, iš kurio dienai baigiantis pasigirs pažįstamas šakalų staugimas. O tenai, tolumoje, – jūra, mano siauras jūros ruoželis, siauras ir ilgas, besidriekiantis horizonto link kaip kelias.

Pastaba

Šioje knygoje labai laisvai atpasakota tikra istorija: kaip devynioliktame amžiuje toks Abu-kiškas Malufas nužudė patriarchą. Žudikas su sūnumi pabėgo į Kiprą, bet emyro agentas klasta parviliojo jį į tėvynę, kur jis buvo nubaustas mirtimi.

Visa kita – pasakotojas, jo kaimas, šaltiniai, personažai – gryna išmonė.

Turinys

PIRMAS VINGIS: *LAMIJOS GUNDYMAS* 13

ANTRAS VINGIS: *SKĖRIŲ VASARA* 37

TREČIAS VINGIS: *LIKIMAS KVAILELIO LŪPOSE* 59

KETVIRTAS VINGIS: *ANGLŲ PASTORIAUS MOKYKLA* 83

PENKTAS VINGIS: *SENGALVĖLIS* 109

ŠEŠTAS VINGIS: *KEISTAS TARPININKAVIMAS* 127

SEPTINTAS VINGIS: *APELSINAI ANT LAIPTŲ* 153

AŠTUNTAS VINGIS: *ANT KELIŲ DĖL GARBĖS* 183

PASKUTINIS VINGIS: *NUSIDĖJĘS GAILESTINGUMU* 215

Maalouf, Amin

Ma-02 Tanijo uola: romanas/Amin Maalouf; iš prancūzų kalbos vertė Stasė Banionytė. – Vilnius: Alma littera. 2003. – 240 p. – (XX a. aukso fondas)

ISBN 9955-08-263-1

Ši knyga – tai išmintinga legenda ir nuotykių romanas. Čia papasakota tikra istorija, kaip devynioliktame amžiuje Libane toks Abu-kiškas Malufas nužudė katalikų patriarchą. Žudikas su sūnumi pabėgo į Kiprą, bet emyro agentas klasta jį parviliojo atgal į tėvynę, kur jo laukė mirties bausmė.

Bet tai tik siužeto gairės. Visa knyga dvelkia tais nenusakomais Rytų aromatais, ji kupina aistros ir meilės, gyvenimo geismo ir egzotikos.

UDK 840-3

AMIN MAALOUF
TANIJO UOLA
Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė
STASĖ BANIONYTĖ

Viršelio dailininkė RAIMONDA BATEIKAITĖ
Techninė redaktorė BIRUTĖ TOLVAIŠIENĖ
Korektorė BRONĖ BRAZAUSKAITĖ
Kompiuteriu maketavo ZITA PIKTURNIENĖ

SL 412. Užsakymas 3.156
Išleido leidykla „Alma littera“, A. Juozapavičiaus g. 6/2, 2005 Vilnius
Puslapis internete: http://www.almali.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys“, Gedimino g. 10, 3000 Kaunas
Interneto svetainė: http://www.spindulys.lt

Arabų kilmės prancūzų rašytojas Aminas Maaloufas gimė 1949 m. Libane, Beirute, katalikų šeimoje. Baigęs mokslus, kaip ir tėvas, tapo žurnalistu ir dirbo Beiruto dienraštyje *an-Nahar*. 1977 m. su šeima emigravo į Prancūziją, apsigyveno Paryžiuje, tapo rašytoju, Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikos tyrinėtoju.

Išleido jau šešis romanus: „Leonas Afrikietis“ (1986), „Samarkandas“ (1988), „Šviesos sodai“ (1991), „Pirmas amžius po Beatričės“ (1992), „Tanijo uola“ (1993; romanas pelnė Gonkūrų premiją). Jo knygos jau išverstos į 20 kalbų.

„Mano gimtajame kaime uolos turi vardus. Yra Laivas, Lokio Galva, Spąstai, Siena ir Dvyniai, dar vadinami Velnienės Krūtimis. […] Bet vis dėlto kai sapnuose pasitaiko išvysti vaikystės peizažą, prieš akis stoja kita uola […] manau, ji vienintelė turi žmogaus vardą, Tanijo uola“.

Taip prasideda romanas, kupinas meilės ir išminties, mįslių, intrigų ir įvykių. Jame pasakojama apie išmintingąjį mulų varovą Naderą, galingąjį šeichą Fransisą, gruzinę prostitutę ir katalikų patriarchą, kurio tyko mirtis, pasislėpusi Anglijos konsulo šautuvo vamzdyje, ir apie puikiąją Lamiją, kuri „neša savo grožį kaip kryžių“, bet daugiausia – apie žilaplaukį jaunuolį, šeicho pavainikį Taniją, kuris dėl atsitiktinumo ar likimo užgaidų tampa keistos legendos herojum.

„Tanijo uola“ – tai ir nuotykių romanas. Jame girdėti žingsniai Likimo, „kurio baisūs vingiai ženklina ir formuoja mūsų gyvenimą…“

ISBN 9955-08-263-1

9 789955 082637